Kader Abdolah

MEČETĖS NAMAI

baltos lankos

Kader Abdolah

MEČETĖS NAMAI

Iš olandų kalbos vertė
BIRUTĖ MUMĖNAITĖ

ŠIUOLAIKINĖ PROZA

baltos lankos

VILNIUS
2010

UDK 839.3-3
Ab25

Versta iš:
Kader Abdolah, *Het van de moskee,*
De Geus, The Netherlands, 2008

Vertėja
Birutė Mumėnaitė

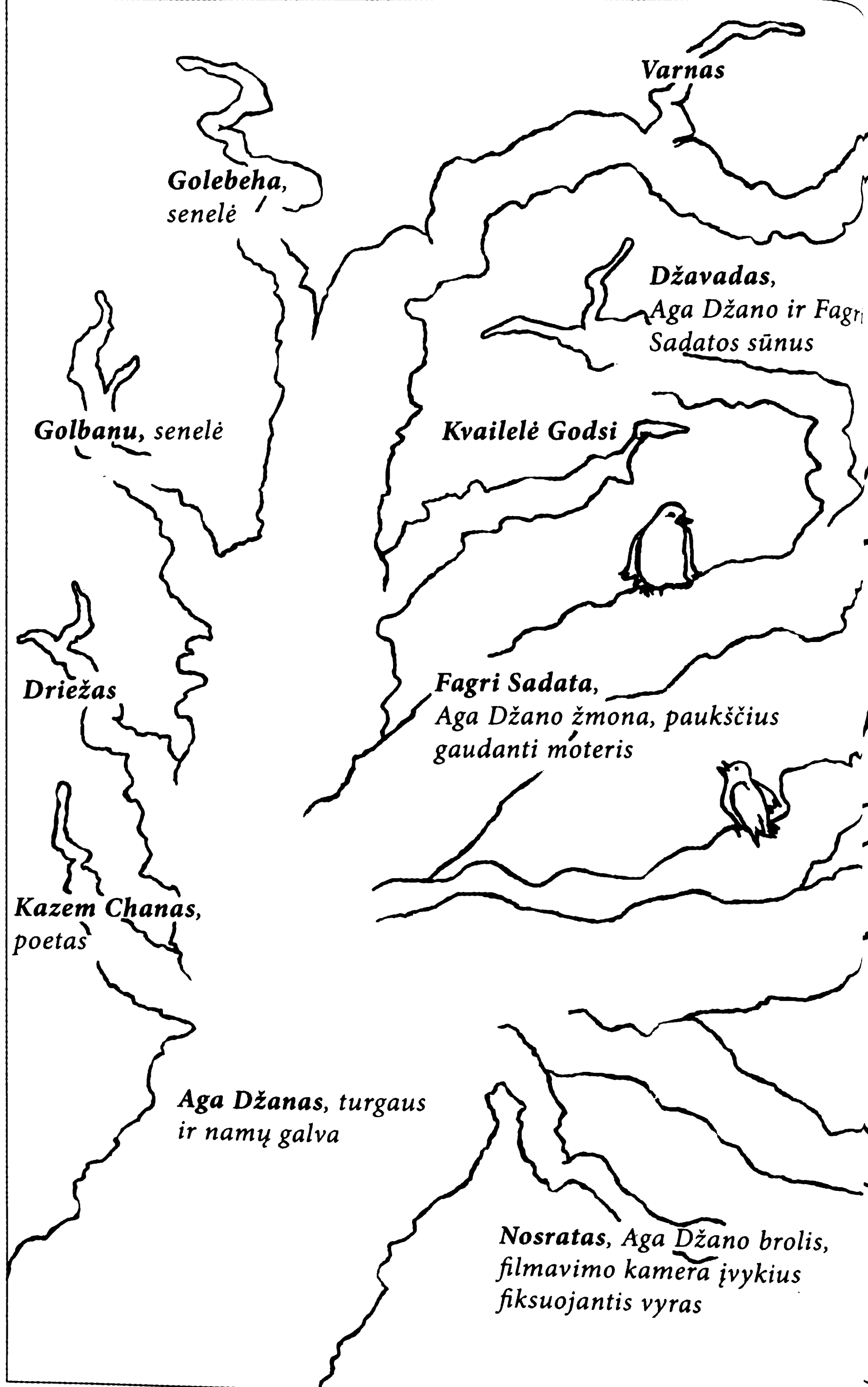
Redaktorė
Nida Norkūnienė

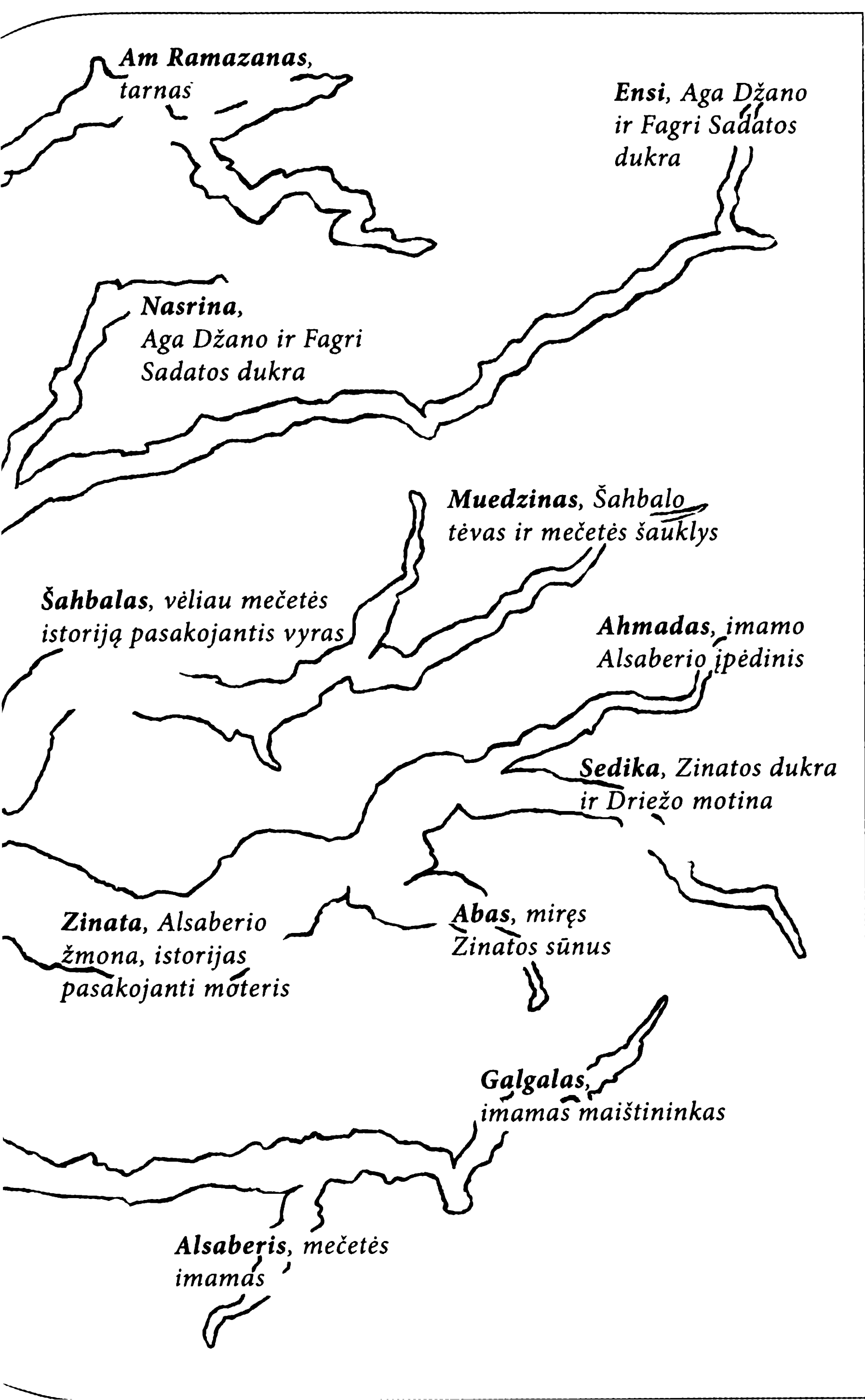
Knygos dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketavo
Sigrida Juozapaitytė

ISSN 2029-2570
ISBN 978-9955-23-379-4

Aga Džanui –
ramybės jam iškeliaujančiam

Varnas
Golebeha,
senelė
Džavadas,
Aga Džano ir Fagri
Sadatos sūnus
Golbanu, senelė
Kvailelė Godsi
Driežas
Fagri Sadata,
Aga Džano žmona, paukščius
gaudanti moteris
Kazem Chanas,
poetas
Aga Džanas, turgaus
ir namų galva
Nosratas, Aga Džano brolis,
filmavimo kamera įvykius
fiksuojantis vyras

Am Ramazanas, tarnas
Ensi, Aga Džano ir Fagri Sadatos dukra
Nasrina, Aga Džano ir Fagri Sadatos dukra
Muedzinas, Šahbalo tėvas ir mečetės šauklys
Šahbalas, vėliau mečetės istoriją pasakojantis vyras
Ahmadas, imamo Alsaberio įpėdinis
Sedika, Zinatos dukra ir Driežo motina
Zinata, Alsaberio žmona, istorijas pasakojanti moteris
Abas, miręs Zinatos sūnus
Galgalas, imamas maištininkas
Alsaberis, mečetės imamas

Noen waal Galam wa ma jastaroen –
Prisiekiu plunksna ir tuo, kas ja užrašoma.

Plunksna

Skruzdėlės

*Alef Lam Miem.** Stovėjo kartą senas namas, visų vadinamas mečetės namais.

Jis buvo didelis, net trisdešimt penkių kambarių. Amžių amžius čia gyveno mečetei tarnavusios giminingos šeimos.

Visi kambariai turėjo tam tikrą paskirtį ir ją atitinkantį pavadinimą, pavyzdžiui, kupolo kambarys, opijaus kambarys, pasakojimų kambarys, kilimų kambarys, ligonių kambarys, senelių kambarys, biblioteka, varno kambarys.

Namas stovėjo už mečetės ir buvo su ja sujungtas. Vidinio jo kiemo kampe kylantys akmeniniai laiptai vedė ant plokščio stogo, kuriuo patekdavai į maldos namus.

Be to, kiemo viduryje raibuliavo vandens telkinys – šešiakampis baseinėlis, kuriame prieš maldą žmonės apsiplaudavo rankas ir veidą.

Šiuo metu name glaudėsi trijų pusbrolių šeimos: tradiciniam miesto turgui vadovaujančio pirklio Aga Džano, imamo, mečetės vadovo Alsaberio ir muedzino Aga Šodžos.

Tą penktadienį aušo ankstyvo pavasario rytas. Maloniai šildė saulė, sode kvepėjo žeme, medžiai skleidė jaunučius lapus. Sprogo pirmieji augalų pumpurai. Tarp šakų skraidžiojantys paukščiai

* Keli romano skirsniai, kaip ir kai kurios Korano suros, prasideda neverčiamomis ir neaiškinamomis arabiškomis raidėmis ar jų trumpiniais. (Vert. past.)

giedojo sodui. Dvi senutės grėbstė žiemą nunykusių augalų draikenas, o kits kitą gainiojantys vaikai slapstėsi už storų medžių.

Iš po senų namo sienų išlindęs didelis skruzdžių tumulas nuklojo takelį šalia seno kedro it rudas judantis kilimas.

Tūkstančiai jaunų skruzdėlyčių, pirmą kartą išvydusių saulę ir savo nugaromis pajutusių jos šilumą, knibždėjo ir stumdėsi tarpusavyje.

Šalia baseinėlio išsitiesusios naminės katės sunerimusios iš tolo stebėjo šį judantį knibždėlyną. Išvydę ant takelio besidriekiantį stebuklą nustojo žaisti vaikai. Paukščiai nutilo ir, nutūpę ant granatmedžio šakų, ištempė kaklus žvelgdami į skruzdėles.

– Senelės, – sušuko vaikai, – senelės, eikite šen pasižiūrėti!

Kitoje sodo pusėje triūsusios senelės nekreipė dėmesio.

– Nagi eikšekit, čia ropoja milijonai skruzdėlyčių, – pakartojo viena mergaitė.

Senelės prisiartino.

– Niekada neregėjau nieko panašaus, – pasakė viena.

– Niekada ir negirdėjau nieko panašaus, – pritarė kita.

Iš nuostabos jos užsidengė rankomis burnas. Skruzdžių tumulas per kelis mirksnius taip išpampo, kad uždengė visą takelį ir užtvėrė namo duris.

Vaikai nulėkė per vidinį kiemą prie Aga Džano darbo kambario.

– Aga Džanai! Ateikit! Padėkit! Skruzdėlės!

Aga Džanas atitraukė užuolaidą ir dirstelėjo į lauką.

– Kas nutiko?

– Ar galėtumėt ateiti? Greitai nebepajėgsim išeiti į lauką, skruzdėlės, milijonai skruzdėlių veržiasi į namus!

– Ateinu.

Jis užsimetė ant pečių savo ilgąjį *aba**, užsidėjo skrybėlę ir nuskubėjo kartu su vaikais.

Net daug visko šiame name patyręs Aga Džanas dar niekada nebuvo nieko panašaus regėjęs.

* Apsiaustas. (Aut. past.)

– Man tai primena pranašą Soleimaną, – pasakė jis vaikams. – Turėjo nutikti kas ypatinga, antraip jos taip smarkiai nesiveržtų į lauką. Jei gerai įsiklausytume, girdėtume, kaip skruzdės šnekasi tarpusavyje. Mes nesuprantame jų kalbos. Pranašas Soleimanas galėjo kalbėtis su skruzdėmis, o aš – ne. Man regis, jos kažką sumanė, gal atlieka kokią ceremoniją, o gal pavasaris ką nors pakeitė jų buveinėje.

– Sugalvok ką nors! – paprašė Golebeha, jaunesnioji senelė. – Parsiųsk jas atgal, kitaip greitai įsiverš į vidų.

Aga Džanas atsiklaupė sode, užsidėjo akinius ir įsižiūrėjo į skruzdėles iš arti.

Tada nusprendė įsikišti vyresnioji senelė:

– Paskaityk surą apie Soleimaną, kur pranašas kalbasi su skruzdėmis, aplipusiomis visą slėnį ir neleidusiomis jam ir jo kariuomenei praeiti. Arba susirask *Al Namal* – surą, kur Soleimanas kalbasi su kukučiu, ir perskaityk, kaip paukštis jam perduoda Sabos karalienės meilės laišką.

Vaikai nekantriai laukė, ką darys Aga Džanas.

– Perskaityk *Al Namal*, kol dar nevėlu, ir paprašyk, kad skruzdėlės sugrįžtų į savo lizdą.

Vaikai stebeilijo į Aga Džaną.

– Perskaityk meilės laišką, kitaip skruzdės užkariaus namus!

Stojo tyla.

– Atnešk Koraną! – sumurmėjo Aga Džanas.

Šahbalas, vienas iš berniukų, nuskuodė prie baseinėlio, nusiplovė rankas, nusišluostė jas skiaute, kabančia ant skalbinių virvės, ir nubėgo į Aga Džano darbo kambarį. Grįžęs su senu Koranu, padavė jį Aga Džanui.

Šis, ieškodamas *Al Namal* suros, vartė knygą, kol rado 377 puslapį. Tada pasilenkė ir ėmė pro nosį niūniuoti:

– Soleimanas tarė: *Waa gala yaa ayo hannas elmana manegh altair waa gala yaa ayo hannas wa waarthe soleiman dawood wa gaale ya ayohannas olemana mantgal teir wa oteina men kolle sheean*

enna haza lahowa alfazl almobien waa hashre soleiman djnoede men aldjen walens wal teir fahme yoezeoen hatta eza atoe ala wa ella wa dannamal galat namalato ya ayohallnamal adgalo maskanajom la yahtamanakom soleiman wa djannaho wa hom la yasharoenwaa.

Visi žiūrėjo, visi tylėjo, visi laukė, kaip sureaguos skruzdėlės.

Aga Džanas tebeniūniuodamas papūtė į vabzdžius. Senelės atnešė dvi krosneles ir į jų liepsną įbėrė *esfand**, bemat pakilo du kvapnūs dūmų debesėliai. Jos priklaupė greta Aga Džano ir ėmė pūsti dūmus į skruzdėles murmėdamos:

– Soleimanas, Soleimanas, Soleimanas, skruzdėlės, skruzdėlės, slėnis, paukštis kukutis, paukštis kukutis, Sabos, Sabos, Sabos, Sabos karalienė. Soleimanas, Soleimanas, Soleimanas, kukutis, skruzdėlės, skruzdėlės, skruzdėlės, skruzdėlės.

Vaikai išsižioję žiūrėjo, ką gi darys skruzdėlės.

Staiga šios nustojo ropojusios, rodės, sustingusios klausėsi, kas čia niūniavo ir pūtė į jas kvapnų dūmą.

– Vaikai, dabar eikit sau! Jos grįžta! Palikite jas ramybėje! – paliepė Golbanu.

Vaikai užlipo į viršutinį aukštą ir pro langą spoksojo, ar skruzdėlės tikrai grįžta iš kur atėjusios.

Po daugelio metų palikęs savo šalį ir gyvendamas svetur, Šahbalas papasakojo savo draugams prisiminimus apie tą dieną. Jis sakė, kad tuomet savo akimis matęs, kaip skruzdėlės, išgirdusios surą, lyg ilgos rudos virvės vėl pranyko sienų plyšiuose.

* Kvapnūs prieskonių grūdeliai, beriami į ugnį, kad jų dūmai apsaugotų nuo piktos akies. (*Aut. past.*)

Mečetės namai

Alef Lam Raa. Praeitin grimzdo metai. Niekada daugiau toks gausus skruzdėlių tuntas nebeišlindo iš po senų mūrų. Šis įvykis gyvavo atmintyje tik kaip prisiminimas. Namie tęsėsi įprastas gyvenimas. Ir tąsyk, kaip bet kurį kitą vakarą, senelės iš peties plušėjo virtuvėje. Kiek vėliau namo grįš imamas Alsaberis. Joms teks jį parengti saulėlydžio maldai mečetėje.

Praskrisdamas virš namo sukrankė senas varnas. Priešais namą sustojo vežimas. Golbanu atidarė duris ir įleido imamą Alsaberį.

Senas vežikas pasisveikino su senelėmis ir nudardėjo tolyn. Savivaldybei uždraudus mieste arklius, jis liko vienintelis vežikas. Nors jo amato draugai, išlaikę vairavimo egzaminus, iš valdžios gavo po taksi automobilį, senajam šie mokslai niekaip nelindo. Tarpininkaujant mečetei, jis gavo iš savivaldybės leidimą dirbti imamo vežiku. Mat Alsaberis taksi automobilius laikė nešvariais. Imamui nederėjo važinėtis taksi kaip paprastam miestiečiui.

Kaip pranašo Mahometo palikuonis, Alsaberis nešiojo juodą turbaną ir buvo apsisiautęs ilgu rudu dvasininkų *aba*. Jis ką tik dalyvavo vienos garbingos giminės vestuvių ceremonijoje ir pašventino santuoką. Vaikai žinojo, kad prie mečetės imamo jiems nevalia pernelyg prisiartinti. Kas vakaras šimtai žmonių meldėsi jam už nugaros. Prieš maldą niekas negalėjo prie jo prisiliesti.

– *Salam!* – sveikindavosi iš tolo vaikai.

– *Salam!* – atsakydavo šypsodamasis jiems imamas.

Jei turėdavo mažiesiems saldumynų maišelį, įduodavo jį vienai iš mergaičių. Tada vaikai nubėgdavo, o imamas kaip visada patraukdavo į biblioteką. Tačiau dabar smaližiai jau buvo paūgėję ir prie imamo nebelipo. Alsaberis įdavė maišelį senelėms, jos gardėsius turėjo padalyti vaikams.

Kai tik imamas įžengdavo į namus, senelės greitai nusiplaudavo rankas baseinėlyje. Jas nusišluosčiusios eidavo į biblioteką parengti imamui vonios.

Viskas vykdavo tyloje. Viena iš senelių atsargiai nuimdavo imamui nuo galvos turbaną ir dėmesingai padėdavo jį ant stalo. Kita pagelbėdavo nusisiausti maldos drabužį ir pakabindavo jį ant kabyklos. Pats imamas nedarė nieko. Prie savo drabužių neprisiliesdavo. Senelės ne sykį skundėsi Aga Džanui: „Jau nebeįmanoma. Jis elgiasi nepakenčiamai, o jo reikalavimai nesveiki. Šiuose namuose dar niekada nebuvo tokio imamo. Gerai, kad jis nori būti švarus, bet tai jau peržengia visas ribas. Jis net prie savų vaikų neprisiliečia. Ir valgo tik šaukštu, kurį nešiojasi savo kišenėje. Ilgai taip neišsisaugos.“

Senelės Aga Džanui pasakodavo viską, kas dėjosi namuose. Taip pat pašnibždėdavo ir tas namų paslaptis, kurios nuo kitų buvo slepiamos.

Iš tikrųjų sẽnosios nebuvo tikros senelės. Jos gyveno čia kaip namų tarnaitės jau daugiau kaip šešiasdešimt metų. Dar visai jaunas Golbanu ir Golebehą Aga Džano tėvas parsivedė į šiuos namus, ir jos pasiliko. Niekas nebežinojo, iš kur jos, o pačios apie savo praeitį niekada nepasakojo. Jos niekada nebuvo ištekėjusios, bet visi žinojo, kad seneles sieja slaptas ryšys su Aga Džano dėde. Kai šis atvykdavo į svečius, abi priklausydavo jam.

Senelės buvo namo dalis – kaip senas varnas, kedras ir rūsiai. Viena jų užaugino imamą, kita – Aga Džaną. Jos buvo pastarojo patikėtinės ir saugojo namų papročius.

Aga Džanas prekiavo kilimais ir Senedžano miesto turguje turėjo seniausią krautuvę, kurioje dirbo daugiau kaip šimtas vyrų. Septyni piešėjai jam kūrė kilimų raštus.

Turgus – miestas mieste, į jį gali patekti pro kelerius vartus. Gatvių raizgalynė, uždengta stogų kupolais. Šimtai viena priešais kitą įsikūrusių krautuvėlių.

Amžiams bėgant turgūs tapo svarbiausiais ekonominiais šalies centrais. Krautuvėlėse buvo įsitaisę tūkstančiai pirklių, daugiausia prekiavusių medžiagomis, auksu, grūdais, kilimais ir metalo dirbiniais.

Kaip tik kilimų pirkliai istorijoje visada buvo svarbiausi. Dėl savo išskirtinės padėties Aga Džanas vadovavo ne tik mečetei, bet ir turgui.

Aga Džano krautuvės kilimai buvo nuostabių ornamentų ir neregėtų spalvų. Kilimai, pažymėti jo ženklu, turėjo aukso vertę, todėl buvo skirti ne kiekvienam. Pirkliai savo klientams iš Europos ir Amerikos juos užsakydavo gerokai iš anksto.

Aga Džano kilimų raštai buvo ypatingi. Niekas neperprato, kaip pavykdavo sukurti nepakartojamus jų ornamentus ir sugalvoti nepaprastus spalvų derinius. Tai buvo dirbtuvių stiprybė ir namų paslaptis.

Dar nebuvo atėję laikai, kai kiekvienas namas turi atskirą vonią. Mieste veikė pora didelių pirčių. Laikydamiesi tradicijų, namo vyrai eidavo į seniausią pirtį, kurioje buvo skirta vieta ir mečetės imamui. Bet Alsaberis nenorėjo nieko apie ją girdėti. Jis nenorėjo nė kojos kelti į pirtį, kurioje prausėsi dešimtys vyrų. Imamui darydavosi koktu vien pagalvojus, kad jis be drabužių galėtų sukinėtis tarp visų tų nuogalių.

Todėl Aga Džanas pasamdė mūrininką, kad namie įtaisytų improvizuotą vonios patalpą. Dažniausiai jie nestatydavo tradicinių

pirčių. Todėl šis kambaryje už bibliotekos iškasė duobę ir įrengė imamui dėmesio vertą vonią.

Tą dieną Alsaberis, kaip visuomet mūvėdamas ilgomis baltomis apatinėmis kelnėmis, atsisėdo ant akmens, o viena senelė iš ąsočio ėmė pilti jam ant galvos šiltą vandenį.

– Šalta, – sušuko jis, – šalta!

Senelės nekreipė dėmesio. Golebeha muilino jam nugarą, o Golbanu pamažu, taip, kad veltui nenutikštų nė lašelis, liejo vandenį ant pečių.

Nuplovusios nuo kūno muilą, senelės padėjo imamui įlipti į vonią. Ši buvo negili. Alsaberis atsigulė ir gana ilgam nugrimzdo į vandenį. Išniro papilkėjusiu veidu. Senelės padėjo jam atsistoti. Pečius apgaubė vienu rankšluosčiu, liemenį apjuosė kitu; taip aptūlotas jis nuėjo kartu su senelėmis prie krosnies. Čia imamas nenoromis nusimovė šlapias apatines kelnes ir greitai užsitraukė švarias. Senelės nusausino jam plaukus, per galvą užvilko marškinius ir įkišo rankas į rankoves. Paskui Alsaberį vėl nuvedė į biblioteką.

Pasodinusios imamą ant kėdės, senosios šviesoje atidžiai apžiūrėjo jo nagus. Viena nukirpo jo smiliaus nago kampelį.

Senelės toliau rengė Alsaberį: ant galvos užvožė turbaną, ant nosies uždėjo akinius, skiaute nublizgino batus.

Dabar imamas jau buvo pasirengęs keliauti į mečetę. Nuėjusi prie kedro, kuriame kybojo senas varpas, Golbanu ėmė skambinti.

Varpo garsai buvo skirti mečetės raktininkui; kai tik šis išgirsdavo dūžius, iškart pasirodydavo ant stogo, nusileisdavo laiptais žemyn ir pro svečių kambarį ateidavo į biblioteką.

Senelių jis niekada nematydavo. Raktininkui įžengus į biblioteką, jos pasislėpdavo už knygų lentynų. Tačiau šis visada su senosiomis pasisveikindavo. O jos visada atsakydavo. Raktininkas paimdavo knygas, kurias imamas būdavo padėjęs ant stalo, ir palydėdavo jį į mečetę.

Pirmas visada eidavo raktininkas, jis sergėdavo, kad prie imamo staiga nepripultų koks šunėkas. Raktininkas buvo imamo patikėtinis, be senelių, vienintelis, kuris galėjo imamą paliesti, ką nors jam perduoti ar paimti. Šis vyras buvo beveik toks pat švarus kaip ir imamas. Jis irgi niekada neidavo į miesto pirtis. Namie dideliame kubile jį prausdavo žmona.

Priešais mečetę susirinkęs būrys vyrų laukė imamo, norėdami jį palydėti į maldos vietą. Šie vyrai visada melsdavosi pirmoje eilėje už Alsaberio. Pamatę jį artinantis, jie sušuko:

– Tebūnie pasveikintas pranašas Mahometas!

Šimtai į mečetę melstis susirinkusių tikinčiųjų atsistojo ir traukėsi imamui iš kelio.

Šis atsisėdo į savo vietą, o raktininkas padėjo ant staliuko priešais jį knygas.

Dabar reikėjo palūkėti muedzino, vyro, kuris atsistodavo ant aukščiausio senos islamiškos sakyklos laiptelio ir sušukdavo: „*Allaho Akbar! Hajje allal salat!* Alachas yra didis! Skubėk melstis!“

Vos jis užlipdavo sakyklos laipteliais, visi žinojo, kad malda prasideda.

Muedzinas buvo neregys Aga Šodža, Aga Džano pusbrolis. Jis turėjo gražų balsą. Tris kartus per dieną kopdavo į vieną iš mečetės minaretų ir kviesdavo: „*Hajje allal salat!*“

Pirmą kartą jis tai darydavo anksti ryte prieš saulei patekant, antrą kartą – vidudienį, o trečią – vakare, saulei leidžiantis. Niekas į jį nebesikreipė tikruoju vardu, o pagerbdami jo pareigas vadino Muedzinu. Taip jį vadindavo ir namie.

– *Allaho Akbar!* – sušuko jis.

Visi atsistojo ir pasisuko į Mekos pusę.

Šiaip muedzinu negalėdavo tapti aklasis, nes jis turėjo matyti, kada imamas pasilenkia, kakta paliečia žemę ir vėl atsitiesia. Tačiau

Aga Šodžai regėjimo ir nereikėjo, nes imamas, duodamas ženklą, kad pasilenkia ar kakta paliečia žemę, maldos žodžius tardavo kiek garsiau.

Muedzinas turėjo keturiolikmetį sūnų, vardu Šahbalas, ir ištekėjusią dukrą Šahiną. Jo žmona mirė nuo sunkios ligos, tačiau Muedzinas nenorėjo vesti antrą kartą. Vis dėlto retkarčiais jis aplankydavo keletą moterų kalnuose. Kartkartėmis apsivilkdavo geriausiu kostiumu, užsidėdavo skrybėlę, pasiimdavo lazdelę ir kuriam laikui pradingdavo. Muedzinui iškeliavus, jo pareigas perimdavo sūnus Šahbalas, jis lipdavo į minaretą paskelbti azano*.

Po maldos grupelė vyrų iš turgaus palydėdavo imamą Alsaberį namo.

Aga Džanas mečetėje visada pasilikdavo ilgėliau šnektelėti su žmonėmis. Dažniausiai namo jis išeidavo paskutinis.

Šį vakarą jis su raktininku trumpai aptarė kupolo remonto reikalus. Eidamas namo, Aga Džanas išgirdo sūnėną Šahbalą šaukiant jį vardu.

– Aga Džanai, ar galėčiau trumpai su jumis pasikalbėti?

– Žinoma, vaikine!

– Ar turite laiko su manimi pasivaikščioti iki upės?

– Iki upės? Bet namie mūsų laukia. Sėsime valgyti.

– Žinau, bet turiu jums pasakyti šį tą svarbaus.

Drauge jie paėjėjo ramiai tekančios Sefiedgani upės link.

– Tiesą pasakius, nežinau, nuo ko pradėti. Nieko iškart nesakykite.

– Pasakok, vaikine!

– Tai apie Mėnulį.

– Apie Mėnulį?

– Ne, ne apie Mėnulį, bet apie televiziją, apie imamą.

* Kvietimas maldai. (Aut. past.)

– Televiziją? Mėnulį? Ir imamą? Ką nori pasakyti?

– Mes, tai yra imamas, turi bent jau šį tą apie viską žinoti. Jis turi būti informuotas apie visus dalykus, kurie vyksta aplinkui. Alsaberis skaito tik savo bibliotekos knygas, o jos senos, praėjusių amžių. Jis neskaito jokio laikraščio. Ir nieko nežino apie... apie Mėnulį, pavyzdžiui.

– Kalbėk aiškiau, ką Alsaberis turi žinoti apie Mėnulį?

– Šiandien visur kalbama apie Mėnulį. Mokykloje, turguje, gatvėje, bet mūsų namuose apie tai nė žodžio. Ar žinote, kas greitai nutiks?

– Ir kas gi?

– Šį vakarą žmogus išsilaipins Mėnulyje, o jūs nieko apie tai nežinote. Galbūt jums tai nesvarbu, gal nesvarbu ir Alsaberiui. Bet amerikiečiai nori Mėnulio paviršiuje įsmeigti savo vėliavą, o miesto imamas apie tai nieko nežino. Jo neišgirsi apie tai kalbant. Šįvakar jis turėjo ką nors apie šį įvykį pasakyti, tačiau jis nieko nežino. O tai negerai mūsų mečetei. Joje turi būti kalbama apie tai, kuo žmonės gyvena.

Aga Džanas kiek palaukė.

– Bėda ta, kad jau kalbėjausi su Alsaberiu, – toliau dėstė Šahbalas, – bet jis nieko nenorėjo apie tai girdėti. Jis netiki tokiais dalykais.

– Ko, tavo nuomone, turėtume imtis?

– Šįvakar televizija transliuos nusileidimą Mėnulyje. Noriu, kad jūs ir imamas būtumėte šio istorinio įvykio liudytojai.

– Kaip?

– Per televizorių!

– Turime žiūrėti televizorių? – nustebęs paklausė Aga Džanas. – Miesto imamas turi žiūrėti televizorių? Ar supranti, vaikine, ką siūlai? Vos televizijai atsiradus visus perspėjome apie ją iš sakyklos. Įspėjome, kad neklausytų korumpuoto šacho, nežiūrėtų į amerikiečius. O dabar patari žiopsoti į amerikiečių vėliavą. Juk žinai, kad esame prieš šachą ir prieš amerikiečius, kurie jį sugrąžino. Kam

reikia šacho veido ir amerikiečių vėliavos mūsų namuose? Kodėl nori mus pasodinti prieš televizorių? Televizorius yra amerikiečių galios įrankis, juo jie kariauja su mūsų kultūra ir tikėjimu! Girdėjau tiek daug keistų dalykų apie televiziją ir purvinas jos programas, kurios susargdina dvasią.

– Netiesa, ką sakote, bent jau ne visai tiesa. Rodo ir labai įdomių dalykų, pavyzdžiui, šįvakar. Jūs privalote tai pamatyti! Imamas privalo tai pamatyti! Jeigu esame prieš šachą ir prieš amerikiečius, kaip tik privalome žiūrėti jų televiziją. Šį vakarą amerikiečiai skrenda į Mėnulį. Jūs – svarbiausias miesto vyras, turite tai pamatyti. Ant stogo aš iškelsiu anteną.

– Anteną ant mūsų namo stogo? Rytoj visas miestas mus išjuoks. Visi tik ir taukš: „Ar matei anteną ant jų stogo?“

– Padarysiu taip, kad niekas nesuprastų.

Šahbalo klausimas nustebino Aga Džaną. Jaunuolis žinojo, kaip mąstoma namuose, tačiau išdrįso pasakyti savo nuomonę. Šią Šahbalo savybę Aga Džanas įžvelgė gan anksti. Tuo sūnėnas jam patiko.

Aga Džanas turėjo dvi dukteris ir sūnų. Šis buvo penkeriais metais jaunesnis už Šahbalą. Į sūnėną jis žvelgė kaip į vyrą, vėliau pakeisiantį jį turguje.

Aga Džanas mėgino įtraukti Šahbalą į svarbiausius namų įvykius. Mylėjo jį kaip tikrą sūnų ir auklėjo taip, kad šis vėliau galėtų pavaduoti jį patį.

Iš mokyklos Šahbalas visada žingsniuodavo tiesiai į Aga Džano kontorą. Šis papasakodavo, kas svarbaus nutikę turguje.

Aga Džanas išklodavo tos dienos sprendimus ir išdėstydavo tuos, kuriuos ketino priimti, tada klausdavo berniuko patarimo.

O dabar Šahbalas kreipėsi į jį dėl televizijos ir Mėnulio. Pirklys įtarė, kad šį sumanymą Šahbalui bus įkvėpęs Nosratas, jaunesnysis Aga Džano brolis, gyvenantis Teherane.

Sugrįžęs namo, Aga Džanas tarė senelėms:

– Valgysiu su imamu bibliotekoje, noriu su juo pasikalbėti. Tegu niekas mums netrukdo.

Jis nuėjo į biblioteką, kurioje imamas, pasitiesęs kilimą, sėdėjo ant grindų ir skaitė knygą. Aga Džanas prisėdo šalia ir paklausė, ką šis skaito.

– Apie Chadidžą, Mahometo žmoną; tais laikais ji turėjo tris tūkstančius kupranugarių, išvertus į šiuolaikinę kalbą – tris tūkstančius sunkvežimių. Neregėtas turtas. Dabar suprantu. Mahometas buvo jaunas ir vargšas. Chadidža buvo sena ir turtinga. Mahometui reikėjo jos kupranugarių, jos sunkvežimių, kad galėtų pradėti savo misiją, – šypsodamasis tarė imamas.

– Bet taip aiškinti negali, – atsakė Aga Džanas.

– Kodėl ne? Visos moterys norėjo gauti Mahometą sau kaip vyrą, tad kam gi jam prireikė senos našlės Chadidžos? Ji buvo kone dvidešimčia metų vyresnė už jį.

Nešinos dviem apskritais padėklais, įslinko senelės. Padėjusios valgį ant žemės prieš vyrus, jos vėl išnyko.

– Šahbalas kalbėjo apie Mėnulį, – valgydamas tarė Aga Džanas. – Jis mano, kad tau reikia į jį pasižiūrėti.

– Pasižiūrėti į Mėnulį?

– Berniukas sako, kad miesto imamas turi būti gerai susipažinęs su šalies ir pasaulio įvykiais. Jam nepatinka, kad neskaitai laikraščių, vien senas knygas iš savo bibliotekos.

Imamas nusiėmė akinius, nerūpestingai juos patrynė savo baltų marškinių krašteliu ir tarė:

– Šahbalas man jau apie tai sakė.

– Klausyk, jo kritika skirta ne tik tau, bet ir man, pastaruoju metu mudu buvome pasinėrę vien į tikėjimą. Mečetėje turi būti kalbama ir apie kitus dalykus. Pavyzdžiui, apie tuos vyrus, kurie šįvakar vaikščios Mėnulyje.

– Aš tuo netikiu, – atrėmė imamas.

– Jam atrodo, kad turi tai pamatyti. Jis nori į biblioteką atnešti televizorių.

– Ar pakvaišai, Aga Džanai?

– Jis galvotas ir aš juo pasitikiu. Žinai, kad jis geras vaikinas. Tai liks tarp mūsų ir truks visai trumpai. Paskui jis televizorių iškart išsineš.

– Bet jeigu Komo ajatolos sužinos, kad namie turime televizorių, jie...

– Niekas nieko nesužinos. Čia mūsų namas ir mūsų miestas, mes galime patys nuspręsti, kaip tvarkyti reikalus. Jaunuolis teisus. Jis sako, kad beveik kiekvienas žmogus, ateinantis į mečetę, turi įsigijęs televizorių. Teisybė, televizija mūsų namuose draudžiama, bet negalime užsidaryti savo kambariuose ir nematyti to, kas dedasi pasaulyje.

Pro virtuvės užuolaidas senelės įžiūrėjo, kaip Šahbalas tamsoje atnešė į biblioteką kažkokią dėžę.

Bibliotekoje Šahbalas pasisveikino su imamu ir Aga Džanu. Nežiūrėdamas į juodu jis išpakavo mažą prietaisą ir padėjo jį ant staliuko prie sienos. Paskui iš dėžės išėmė ilgą laidą, vieną jo galą įkišo į prietaiso šoną. Antrąjį laido galą jis išnešė į lauką. Čia kopėčiomis užlipo ant stogo, kur jau anksčiau buvo įtaisęs improvizuotą anteną. Pritvirtinęs laidą prie antenos, gerai ją paslėpė ir nusileido į apačią.

Užrakinęs bibliotekos duris, jis pastatė prieš televizorių dvi kėdes ir tarė:

– Jei norite, galite sėstis čia.

Kai imamas ir Aga Džanas atsisėdo, vaikinas įjungė televizorių ir užgesino šviesas.

Pritildęs televizoriaus garsą, trumpai paaiškino:

– Tai, ką netrukus pamatysime, šiuo metu vyksta kosmose. „Apollo 11“ jau greitai priartės prie Mėnulio ir nusileis jame. Ypatingas momentas. Žiūrėkit, štai jis. O Dieve!

Imamas ir Aga Džanas pasilenkė į priekį, stebeilydami į „Apollo 11“, kuris tuo metu kaip tik mėgino leistis. Stojo didi tyla.

– Bibliotekoje kažkas vyksta, – tarė Golbanu Golebehai, – kažkas labai svarbaus, net mums nesako.

– Vaikigalis užlipo kopėčiomis ant stogo, ten kažką paslėpė ir nuskubėjo atgal. Bibliotekoje išjungė šviesą. Ką jie ten veikia tamsoje?

– Eime pasižiūrėti.

Tylomis tamsoje jos nusėlino prie bibliotekos.

– Žiūrėk! Nuo stogo į vidų leidžiasi virvė.

– Virvė?

Pirštų galais jiedvi nutipeno prie lango, tačiau bibliotekos kambarį slėpė užtrauktos užuolaidos. Atsargiai praėjusios pro langą, senosios prisiartino prie durų. Pro jų plyšius skverbėsi sidabrinė vaiduokliška šviesa.

Senelės priglaudė ausis prie durų.

– Neįmanoma, – išgirdo sakant imamą.

– Neįtikėtina, – atsklido ir antrinantis Aga Džano balsas.

Žvilgtelėjusios pro rakto skylutę jos pamatė tik visą biblioteką nutvieskusią keistą šviesą.

Nusivylusios senelės pasuko atgal ir pradingo kiemo tamsoje.

Norooz

Su pavasariu ateina persų Naujieji metai – *Norooz.*

Norooz kilmė karališka: pavasario šventę savo rūmuose iškilmingai minėdavo dar pirmi Persijos karaliai.

Likus dviem savaitėms iki šventės žmonės ima kuopti visas namų pakampes. Pasitinkant pavasarį dubenyse pasėjama kviečių, sudygstančių švelnia *sabzeh** žaluma. Vaikams perkami nauji drabužiai ir batai, kuriais pasipuošę jie lanko giminaičius, pirmiausia senelius.

Viską tvarko moterys, ir tik tada, kai šventei galutinai pasirengta, jos skiria šiek tiek laiko sau.

Pasitelkusios porą pagalbininkių, senelės rengėsi Naujiesiems metams – tvarkė namus. Pagražinti namiškių moterų užsuko ir senoji kirpėja. Ji kirpo moterims plaukus, dailino antakius ir šalino nepageidaujamus veido plaukelius.

Taip ji darbavosi jau daugiau kaip penkiasdešimt metų. Pirmą kartą čia užsuko būdama dešimties ar dvylikos. Tada atėjo su motina. O šiai mirus dukra perėmė jos amatą ir tapo namų patikėtine.

Tą dieną, kai kirpėja įžengdavo pro duris, viena namo dalis būdavo atskiriama nuo vyrų. Visą dieną čia aidėjo moteriškas juokas, viduje moterys vaikščiojo neprisidengusios galvų, o kie-

* Javų daigai, sudaiginti dubenyse, kurie statomi ant palangių, taip pažymint Naujuosius metus. (Aut. past.)

me – nuogomis blauzdomis. Senelės lepindavo jas vandens pypke, limonadu ir kitais skanumynais.

Kirpėja skleidė miesto paskalas: nuolat lankydamasi turtingų moterų namuose, ji gerai žinojo, kas dedasi už jų durų. Visuomet atsinešdavo seną lagaminą su kvepalais, plaukų dažais, kosmetika, mažytėmis žirklutėmis ir plaukų segtukais, kurių moterys galėdavo ir nusipirkti.

Kirpėjos niekučiai buvo smagūs ir skyrėsi nuo turgaus papuošalų. Jos sūnus dirbo Kuveite ir kaskart grįždamas namo parveždavo savo motinos klientėms pilną lagaminą keisčiausių daikčiukų.

Šiandien kirpėja atėjo specialiai dėl Aga Džano žmonos Fagri Sadatos. Turtingos miesto šeimos gerbė Fagri Sadatą. Kartais ji padėdavo senelėms virtuvėje, megzdavo drabužius savo vaikams, o kai šie buvo dar maži, skaitydavo jiems knygas. Tiesą sakant, knygų skaitymas buvo pagrindinė Fagri Sadatos veikla. Dažniausiai ji skaitydavo svainio Nosrato iš Teherano parūpintas knygas ir žurnalus moterims.

Atėjus gražiems orams, Fagri Sadata gaudydavo paukščius. Senelės padėdavo jai rūsyje susirasti spąstus.

Tai buvo *tamoez** skirtas didelis nendrinis krepšys, virve pritvirtintas prie ilgos karties galo. Fagri Sadata kieme pribarstydavo lesalo ir sėsdavosi ant kėdės prie baseinėlio laukti paukščių.

Kalnus perskridę paukščiai netrukus pavargę leisdavosi į kiemą. Kai tik ieškodami lesalo jie įtipendavo į krepšį, Fagri Sadata truktelėdavo už virvutės, ir spąstų sklendė nukrisdavo įkalindama sparnuočius.

Fagri Sadata laimikį kelias dienas laikydavo paukščių kambaryje, keliauninkus lesindavo ir šnekindavo, apžiūrėjusi jų plunksnas, persipiešdavo šių ornamentus ir galiausiai plunksnuočius vėl paleisdavo.

* Paskutinė šilta rudens ar pirma žiemos diena. (Aut. past.)

Kol Fagri Sadata būdavo užsiėmusi su paukščiais, namiškiai vaikščiojo ant pirštų galų ir kalbėdavo tik puse burnos.

Vos tik kirpėja baigė gražinti Fagri Sadatos blauzdas, ant stogo krašto nutūpė senas varnas. Garsiai sukrankęs, jis pranešė savo žinią.

Niekas nenutuokė, kiek šiam varnui metų. Tikra buvo tik tai, kad paukščiui mažiausiai koks šimtelis, nes Aga Džanas rado jį minimą mečetės archyve. Varnas buvo namo dalis. Kaip kupolas, minaretai, stogai, senas medis ir baseinėlis, iš kurio jis gerdavo.

Fagri atsistojo ir pasisveikino:

– *Salam*, varne! Ar turi gerą naujieną? Kas atkeliauja? Kokie svečiai?

Pavakary iš mečetės grįžo raktininkas, paskui jį sekė šventiniais drabužiais pasipuošęs imamas Alsaberis. Dažniausiai jie įžengdavo pro pagrindines namo duris, tačiau šį kartą pasirinko trumpesnį kelią plokščiu stogu. Galbūt ir juos veikė pavasaris. Stogai buvo sumūryti iš dykumų molio, į kurį įsimaišę dykumų augalai pavasarį skleidė svaiginamą kvapą.

– Ar dar turiu valandėlę? Prigulsiu, nekaip jaučiuosi, – įžengęs į kiemą tarstelėjo Alsaberis senelėms.

– Taip, – atsakė Golbanu, – visą pusvalandį. Laukiame Aga Džano; kai jis grįš, sėsime vakarieniauti didžiajame šventiniame kambaryje. Vidurnaktį visi išeisime į kiemą sukalbėti naujametinės maldos. Tuoj čia išvyniosime porą kilimų. Kai reikės, aš jus pažadinsiu.

Prie durų sustojo taksi.

Vaikai išskubėjo į lauką.

– Atvažiavo dėdė Nosratas! – džiaugėsi jie.

Viršutiniame aukšte pravėrusi savo kambario langą, Fagri Sadata pamatė, kad Nosratas ne vienas, jį lydi jauna moteris. Fagri Sadata apsigaubė čadra ir nusileido į apačią.

Nosratui su viešnia įžengus į vidų, stojo tyla. Jaunoji moteris nedėvėjo jokios čadros, tik ryšėjo skarelę, todėl buvo matyti kelios jos plaukų sruogos.

Senelės negalėjo patikėti savo akimis.

– Kaip tas nenaudėlis drįsta namo parsivesti šitaip apsirengusią moterį? – nusistebėjo Golbanu.

– Kas ji tokia? – paklausė Golebeha.

– Ką aš žinau, gal kokia pasileidėlė.

Imamo žmona Zinata Ganuma su dukra Sedika prisidėjo prie namiškių. Joms iš paskos atėjo aklasis Muedzinas. Šahbalas stebėjo jaunąją moterį pro langą. Dėdės Nosrato sprendimas parsivežti tokią viešnią jam atrodė drąsus. Šahbalui patiko, kad Nosratas laužo tradicijas ir kaskart grįžęs vėl sukyla prieš senas namų taisykles.

Pirmą kartą namo istorijoje į jį įžengusi moteris nedėvėjo nei čadros, nei viešumoje priderančios skraistės.

Visi sužiuro į atvykėlę. Ar moterims ją pasveikinti, ar ne? Ką apie tai pamanys Aga Džanas?

Buvo ką tik sutemę, tačiau ir žibinto šviesoje senelės pamatė, kad jaunoji moteris mūvi nailonines permatomas pėdkelnes, visai neslepiančias kojų.

Aga Džano dukros Nasrina ir Ensi linksmai pabučiavo dėdę Nosratą.

– Noriu pristatyti viešnią, – tarė Nosratas. – Čia mano sužadėtinė Šadi.

Ši nusišypsojo ir pasisveikino su mergaitėmis.

– Kaip smagu! – nudžiugo vyresnioji Aga Džano duktė Nasrina. – Kada susižadėjote, dėde? Kodėl apie tai nieko nežinojome?

– Susižadėjo? Kaip tai susižadėjo? – nustebo į Golebehą atsigręžusi Golbanu ir užtraukė užuolaidą. – Jis meluoja, su niekuo jis nesusižadėjo, o tą Teherano paleistuvę parsivežė pasismaginti. Kur Aga Džanas? Jis turi tam sukliudyti.

Fagri Sadata pabučiavo moterį iš Teherano ir pasakė:

– Šadi, koks gražus vardas. Būk pasveikinta mūsų namuose!

– Kur Aga Džanas? Kur Muedzinas? – paklausė Nosratas. – Kur imamas? Ir kur Šahbalas?

– Aga Džanas dar negrįžo, o Alsaberis turėtų būti savo bibliotekoje, – atsakė imamo žmona.

– Einu, nustebinsiu jį, – tarė Nosratas ir pasuko į biblioteką.

Fagri Sadata nusivedė Šadi į svečių kambarį, visos mergaitės nuėjo paskui.

Senelės virtuvėje laukė Aga Džano. Jos nenuleido akių nuo laukujų durų ir vos tik šioms prasivėrus sušuko:

– Grįžo Nosratas!

– Puiku, kaip tik per Naujuosius. Vis dėlto jaunėlis manęs nepamiršo. Dabar mūsų šventė bus dar linksmesnė, – nudžiugo Aga Džanas.

– Bet tai dar ne viskas, – ištarė susirūpinusi Golbanu.

– Kas dar?

– Jis parsivedė moterį.

– Ir pasakė, kad ji yra jo sužadėtinė, – pridūrė Golebeha.

– Puiki žinia. Galiausiai jis atėjo į protą.

– Nesidžiauk per anksti, – nutraukė jį Golbanu.

– Ta moteris be jokios čadros, tik ryši mažą skarelę.

– Ir mūvi nailonines pėdkelnes, – tylomis pridūrė Golebeha.

– Ką?

– Nailoninės pėdkelnės yra tokios plonos, ilgos, permatomos kojinės. Kai jas mūvi, atrodo, tarsi būtum nuogom kojom. Į namus jis parsivedė tokią moterį! Viešpatie, apsaugok mus. Visa laimė, kai jie atvažiavo, jau buvo sutemę. Įsivaizduok, kas būtų, jeigu jie dieną taip praeitų pro mečetę, paskui visi mieste tik ir liežuvautų: po mečetės namus vaikšto moteris su nailoninėmis pėdkelnėmis!

– Supratau, – pasakė nurimęs Aga Džanas. – Aš su juo pasikalbėsiu. Noriu, kad šiltai ją sutiktumėte, duokite jai porą paprastų

kojinių. O jeigu rytoj ji norės eiti į miestą, duokite jai čadrą. Juk namie turite tiek daug gražių čadrų. Padovanokite jai vieną.

– Man regis, ji ne Nosrato sužadėtinė. Jis šiaip sau parsivedė į namus moterį, – pasakė Golbanu.

– Mes to nežinome, – atrėmė Aga Džanas. – Tikėkimės, kad ji – Nosrato sužadėtinė. Kur jis dabar?

– Regis, bibliotekoje arba Muedzino kambaryje.

Aga Džanas žinojo, kad jo brolis niekada nesimeldė, visada priešinosi tikėjimui ir papročiams. Tačiau jis vylėsi, kad dabar, atkeliavęs su moterimi, Nosratas prisitaikys prie įprastos tvarkos.

– Viskas bus gerai, – nuramino jis ir pasuko į aklojo Muedzino kambarį.

– Prie stalo, – pakvietė Golbanu.

– Berniukai! Mergaitės! Valgom! – antrino Golebeha.

Visi rinkosi į šventinį kambarį.

Į vidų žengė pasipuošę vyrai, o moterys jau sėdėjo dešinėje didelio valgomojo stalo pusėje.

Fagri Sadata pristatė moterį iš Teherano Aga Džanui, imamui ir Muedzinui.

– Būk pasveikinta, mano dukra! – pasisveikino Aga Džanas. – Nežinojome, kad Nosratas namo parkeliaus su sužadėtine, būtume surengę šventę. Tačiau su tavimi sėsti prie stalo jau savaime yra ypatinga proga.

Imamas Alsaberis pasisveikino su ja iš tolėliau. Pristatydama viešnią Muedzinui, Fagri Sadata nusišypsojo:

– Su mumis šiandien švęs moteris iš Teherano, ji kitokia negu mūsų miesto moterys ir jau tikrai skiriasi nuo tų, su kuriomis susitikinėji kalnuose. Jos vardas Šadi ir ji tikra gražuolė – didelėm tamsiom akim, rudais plaukais, akinamai baltais dantimis ir miela šypsena lūpose. O šįvakar ji vilki senelių dovaną – gražią baltą čadrą su žaliomis gėlytėmis. Na, ką dar tau pasakyti?

– Vadinasi, ji graži! – atsakė juokdamasis Muedzinas. – Nieko kito iš Nosrato ir nesitikėjau.

Senelės įžengė į kambarį su maža liepsnojančia krosnele ir įžėrė į ugnį kvapnių *esfand* grūdelių, pasklido malonus aromatas. Mergaitės iš virtuvės atnešė valgį.

– Ar nepalauksime Ahmado? – paklausė Alsaberis.

– Atleisk, – atsakė Aga Džanas. – Kai pamačiau Nosratą, visai išgaravo iš galvos. Ahmadas skambino man į turgų. Jis neatvyks. Kome jie rengia savo šventę.

Ahmadas buvo Alsaberio sūnus. Dabar jam buvo septyniolika, vaikinas mokėsi Kome, imamų mokykloje, pas didįjį nuosaikų ajatolą Golpajeghanį.

Senelės patiekė puikią Naujųjų metų vakarienę, tad visi ilgai sėdėjo prie stalo.

Po stipresnių valgių padavė saldumynus, paruoštus kaip tik Naujųjų metų šventei.

Namų gyventojos priėmė Šadi į savo būrį ir klausinėjo jos apie Teheraną ir tenykštes moteris. Šadi visoms turėjo dovanėlių: nagų lako, lūpų dažų, nailoninių pėdkelnių ir prašmatnių liemenėlių. Vyrai, greitai susivokę, kad jie čia nepageidaujami, perėjo į svečių kambarį.

Buvo jau beveik pusiaunaktis, kai viena iš senelių paklausė:

– Ponios! Ar nenorite pasirengti naujametei maldai?

Nosratas pasilenkė prie Šadi.

– Kur mes eisime? – paklausė ši.

– Tuoj visi eis melstis, bet man tas visai nerūpi, todėl aš nieko neketinu daryti, – sušnibždėjo jai į ausį. – Aš tave nusivesiu į namų biblioteką.

– Kodėl, ką ten veiksime?

– Pati pamatysi, – atsakė jis imdamas ją už rankos.

Vis dar tvirtai laikydamas Šadi už rankos, Nosratas pirštų galais nusėlino už kedro ir pasuko į biblioteką. Atsargiai pravėrė duris.

– Kodėl nejungi šviesos?

– Nekalbėk taip garsiai. Senelės viską mato ir girdi. Jeigu jos suuos, kad mes čia, tučtuojau atlėks kaip dvi dvasios, – sukuždėjo jis ir ėmė sagstyti jai palaidinės sagutes.

– Neįsk! Ne čia! – švelniai paprieštaravo ji, stumdama nuo savęs Nosrato rankas.

Jis apkabino moterį per liemenį, švelniai atrėmė į knygų lentyną ir pakėlė jai sijoną.

– Neįsk, man čia baisu.

– Visai nebaisu, o jaudina; už šių lentynų slepiasi senoji mūsų namo dvasia. Septynis šimtus metų imamai čia rengdavosi maldai, čia šventa vieta, čia daug kas nutiko, bet šito – dar niekada, ir aš noriu tai patirti drauge su tavimi. Noriu šiuo tuo gražiu praturtinti šio kambario istoriją.

– O, Nosratai, – sušnibždėjo ji.

Jis uždegė ant imamo stalo stovinčią žvakę.

– Kur visi? – sušuko Golbanu iš kiemo. – Paskubėkite, imamas jau pasirengęs!

Kieme maldai buvo ištiesti du dideli kilimai. Trūko tik Nosrato ir moters iš Teherano.

– Ar aš tau nesakiau, tas nenaudėlis pasijuokia iš mečetės visada, kai tik randa progą, bet aš to neleisiu, jis privalo ateiti melstis! – piktinosi Golbanu.

– Kur jie galėtų būti?

Jų žvilgsniai užkliuvo už bibliotekos.

Senelės tyliai ten nutipeno. Bibliotekos langai virpėjo.

O gal jos apsirinka?

Ne, judėjo net užuolaida.

Senelės prisiartino prie durų, tačiau nedrįso jų atidaryti. Jos atsargiai atsiklaupė prieš langą, pro užuolaidos plyšį žvilgtelėjo

į vidų ir pamatė, kad sena žvakė, kurios jos niekada nelietė, dega.

Priglaudusios rankas prie akių dar atidžiau įsižiūrėjo į vidų.

Knygų lentynos judėjo žvakių šviesoje. Jiedvi išsigando to, ką pamatė, ir abi kartu atsistojo.

Ką joms daryti? Papasakoti Aga Džanui?

Ne, tokį ypatingą vakarą tai būtų buvę neprotinga. Kaip joms pasielgti išvydus neatleistiną nuodėmę, kuria Nosratas kaip tik nusidėjo bibliotekoje?

„Tylėti!“ – žvilgsniais pasakė senelės viena kitai.

Jų pareiga buvo tylėti taip, kaip kartais turėjo tylėti visos kitos anksčiau gyvenusios senelės. Jų širdis privalėjo būti didelė, kad aprėptų visas neišduodamas namų paslaptis. Taigi – jos nieko neregėjo ir negirdėjo.

Imamas pradėjo maldą. Visi stovėjo jam už nugaros atsigręžę į Meką. Senelės nepastebėtos prisišliejo prie moterų. Namuose įsiviešpatavo tyla, girdėjai tik imamo maldą:

Allah noeros smawat waal arzo masalo noereh kamach koete fiha...
Jis yra šviesa.
Jo šviesa panaši į nišą, nutvieksta viduje degančios lempelės.
Stiklas yra kaip švytinti žvaigždė.
Jo liepsną maitina palaiminto alyvmedžio aliejus.
Aliejus beveik pats teikia šviesą.
Šviesą virš šviesos.

Galgalas

Namų mergaitės užaugo, kelioms jų atėjo metas kurti šeimas. Bet kaip ištekėti, kai dar joks vyras nepasibeldė į duris prašyti jų rankos?

Senedžane svetimi vyrai niekada nesibelsdavo į duris, norėdami gauti į žmonas kieno nors dukterį, dažniausiai tai darydavo tarpininkės. Būrelis senų moterų rūpinosi suvesti galimą jaunikį ir šeimą. Dažniausiai tokie susitikimai vykdavo šaltais žiemos vakarais.

Kai kurioms giminėms nereikėjo jokių tarpininkų. Tokių namų moterys apsigaubdavo čadromis, o vyrai užsidėdavo skrybėles. Jie patys neperspėję užsukdavo į namus, kuriuose gyveno tekėti tinkama mergina.

Šeimos, turinčios suaugusių dukterų, visada buvo pasirengusios išgirsti netikėtą beldimą į duris. Todėl visi būdavo nuolatos pasiruošę priimti netikėtus svečius.

Tokiais vakarais būdavo ilgai kalbamasi apie auksą ir kilimus, kuriuos nuotaka turėtų pasiimti kaip kraitį. Ir apie namus, lopinį žemės ar pinigų sumą, kuriuos nuotakai turėtų įteikti jaunikis, jeigu sąjunga iširtų.

Kai susitardavo vyrai, moterys derybas pratęsdavo – pasirūpindavo, kokius drabužius ir papuošalus nuotaka gaus iškilmėms.

Senedžano turguje ką tik pasirodę moteriški laikrodžiai buvo trokštamiausia visų nuotakų dovana.

Jeigu žiemos vakarą pas kaimyną už lango matydavai degant šviesą, iškart suprasdavai, kad ten deramasi dėl dukros vestuvių. Tų namų kambariuose oras įkaisdavo, o nuo rūkomos vandens pypkės aprasodavo langų stiklai. Šaltos žiemos naktys baugindavo tik tas šeimas, kurios turėjo pasirengusią tekėti dukrą ir žinojo, kad niekas neketina belstis į jų namų duris.

Mečetės namų imamo dukra Sedika buvo pasirengusi tekėti.

Visi tyliai laukė gal kas nors pasibels į namų duris, o gal suskambės telefonas. Tačiau žiema jau ėjo į pabaigą, o svečiai nesirodė.

Surasti tinkamą vyrą mečetės namų dukroms buvo sunku. Ne kiekvienas galėjo prašyti jų rankos. Paprastoms miesto mergaitėms kandidatų netrūko: jaunas dailidė, mūrininkas, kepėjas, savivaldybės tarnautojas, pradinės mokyklos mokytojas ar geležinkelių tarnyboje ką tik pradėjęs dirbti jaunuolis. Bet mečetės namų dukroms tokia partija netiko.

Šacho valdžia buvo korumpuota, todėl jai dirbantis jaunuolis negalėjo pirštis tokiai merginai. O mokytojas? Galbūt. Tiesą pasakius, tinkamiausi būtų vien stambių prekybininkų sūnūs.

Žiema ėjo į pabaigą, o jaunos moterys, kurioms niekas nepasipiršo, žinojo, kad reikės laukti dar vienus metus. Laimė, gyvenimas ne visada laikosi įprasto kelio ir kartais pasirenka takelį. Vieną naktį į mečetės namų duris kažkas pasibeldė.

– Kas čia? – paklausė Muedzino sūnus Šahbalas.

– Aš, – nuskambėjo savimi pasitikinčio vyriškio balsas už durų.

Šahbalas atidarė duris ir išvydo stovint jauną imamą su geltono žibinto šviesos išryškintu juodu turbanu. Šis buvo kiek pakreiptas į šoną, o jaunuolis maloniai kvepėjo rožėmis. Buvo matyti, kad ilgą, tamsų imamo apdarą jis apsivilko pirmą kartą.

– Labas vakaras, – pasisveikino jaunasis imamas.

– Labas vakaras, – atsakė Šahbalas.

– Aš esu Mahometas Galgalas! – prisistatė svečias.

– Malonu! Kuo galiu padėti?

– Jei galima, norėčiau pasikalbėti su imamu Alsaberiu.

– Apgailestauju, tačiau jau vėlu ir jis nieko nebepriima. Galite jį sutikti rytoj mečetėje.

– Bet aš norėčiau su juo pasikalbėti dabar.

– Ar galėčiau sužinoti, kokiu klausimu? Gal aš jums pagelbėčiau?

– Atvykau dėl jo dukros Sedikos. Noriu su imamu pasikalbėti apie ją.

Staiga Šahbalas suglumo, nebežinojo, kaip reaguoti, bet patylėjęs ramiai atsakė:

– Apie tai turėtumėte pasikalbėti su Aga Džanu. Aš perduosiu jam, kad atėjote.

– Luktelėsiu čia, – atsakė imamas.

Šahbalas paliko duris praviras ir nuėjo į Aga Džano darbo kambarį, kur šis kaip tik sėdėjo ir rašė.

– Prie durų stovi jaunas imamas. Sako atėjęs dėl Alsaberio dukros.

– Jis stovi prie durų?

– Taip. Ir nori pasikalbėti su imamu.

– Ar aš jį pažįstu?

– Man regis, ne. Jis keistas imamas, tikrai ne iš miesto. Ir kvepia rožėmis.

– Pakviesk jį vidun, – paragino Aga Džanas stodamasis ir tvarkydamas popierius.

– Jūsų laukia, – tarė Šahbalas imamui. – Prašom į vidų.

Jis palydėjo svečią į Aga Džano kambarį.

– Aš esu Mahometas Galgalas. Linkiu jums labo vakaro! Ar netrukdau? – pasisveikino imamas.

– Ne, visiškai ne. Sveiki atvykę! Prašom sėstis, – atsakė Aga Džanas, spausdamas Galgalui ranką.

Aga Džanas matė, kad imamas tikrai ypatingas. Jam buvo malonu, kad imamas, kaip ir jo namų dvasininkai, nešioja juodą turbaną. Tai reiškė, kad atvykėlis – Mahometo palikuonis.

Aga Džanas turėjo seniausią genealoginį giminės medį. Pergamente surašyti giminės vyrų vardai siekė net patį pranašą Mahometą.

Giminės medis ir šventojo imamo Alijaus žiedas buvo saugomi specialioje dėžėje sename mečetės lobyne.

– Gal išgertumėte arbatos? – pasiūlė Aga Džanas.

Kiek vėliau pasirodžiusi Golbanu padavė Šahbalui padėklą su arbata ir datulėmis.

Pastatęs prieš Galgalą stiklinę arbatos ir dubenėlį datulių, šis norėjo išeiti iš kambario.

– Gali pasilikti, – pasakė jam Aga Džanas.

Šahbalas atsisėdo ant kėdės kampe.

Galgalas įsidėjo datulę į burną ir gurkštelėjo arbatos. Paskui tyliai kostelėjo ir be įžangų išpylė:

– Atėjau prašyti imamo Alsaberio dukters rankos.

Aga Džanas kaip tik kėlė stiklinę su arbata prie lūpų, bet išgirdęs svečio žodžius padėjo ją ir dirstelėjo į Šahbalą. Jis nesitikėjo, kad imamas taip greitai išklos savo apsilankymo tikslą, be to, vyrai niekada neateidavo pirštis kieno nors dukrai vieni. Tradiciškai tokiems pokalbiams vadovaudavo būsimojo jaunikio tėvas. Tačiau Aga Džanas buvo prityręs vyriškis. Jis mandagiai pasiteiravo:

– Esame pagerbti, bet ar galėčiau paklausti, kur gyvenate ir ką šiuo metu veikiate?

– Gyvenu Kome, ką tik baigiau imamų mokslus.

– Pas kurį ajatolą mokėtės?

– Pas didįjį ajatolą Almakį.

– Almakį? – pakartojo nustebęs Aga Džanas. – Turėjau garbės asmeniškai susitikti su didžiuoju ajatola.

Vos nuskambėjus Almakio vardui, Aga Džanas suprato, kad jaunasis imamas priklauso revoliuciniam judėjimui prieš dabartinį režimą. Almakio vardas buvo kone kitas slapto religinio judėjimo prieš šacho valdžią pavadinimas.

Nors daug jaunų imamų, kurie mokėsi pas Almakį, visiškai nekvaršino sau galvų dėl politikos, bet kuris jo mokinys galėjo būti tuo įtariamas.

Aga Džanas, pro kurio akis nepraslydo jaunojo imamo iš šaunumo kreivokai užmaukšlintas turbanas, o pro nosį – per stiprus rožių aromatas, spėjo, kad svečias nėra neutralus. Tačiau jis nieko nepasakė.

– Ką šiuo metu veikiate? Ar turite nuolatinę mečetę, kurioje dirbate?

– Ne, dar ne, bet dažnai pavaduoju įvairių mečečių dvasininkus vis kituose miestuose. Jeigu kuris imamas suserga ar iškeliauja, manęs prašo padirbėti už jį.

– Suprantu. Taip būna ir mūsų mieste, tik mes turim nuolatinį imamą, kuris prireikus pakeičia mūsiškį, – pasakė Aga Džanas. – Jis gyvena Džirdžos kaime. Labai patikimas dvasininkas, vos prireikus kaipmat atkeliauja.

Aga Džanas norėjo paklausti, kur gyvena Galgalo tėvai ir kodėl jis neatsivedė jokio giminaičio, o vienas pats atkeliavo prašyti Alsaberio dukros rankos. Tačiau susilaikė, nes žinojo, kad jaunasis imamas atsakytų: „Esu suaugęs ir pats galiu nuspręsti, su kuo man tuoktis. Mano vardas – Mahometas Galgalas. O mano ajatola – Almakis. Ką dar norite išgirsti?“

– Kaip sužinojote apie mūsų dukrą? Ar kada nors ją matėte? – paklausė Aga Džanas.

– Ne, bet ją matė mano sesuo. Be to, ją man rekomendavo ajatola Almakis, jis įdavė ir jums skirtą laiškelį.

Iš vidinės kišenės imamas ištraukė vokelį ir padavė jį Aga Džanui.

Paėmęs ajatolos laišką į rankas, Aga Džanas turėjo susilaikyti nuo tolesnių įtarių klausinėjimų. Jeigu jau pats Almakis palaimino jaunikį, toliau kamantinėti nebebuvo kaip. Nuspręsta.

Aga Džanas pagarbiai atplėšė voką. Ajatola buvo parašęs:

„Alacho vardu.

Dabar, kai Mahometas Galgalas svečiuojasi pas Jus, noriu Jus pasveikinti.

*Wassalam**.

Almakis“

Laiškas atrodė keistokas, tačiau Aga Džanas nesuprato kodėl. Almakio žinutė nesuteikė jokio patvirtinimo, bet neatmetė ir imamo kandidatūros, tik kažką pranešė. Matyt, ajatola nebuvo labai susižavėjęs jaunuoju imamu, kitaip tikrai būtų leidęs tai pajusti. Ir vis dėlto Galgalas gavo Almakio rekomendaciją, o tai jau daug reiškė. Aga Džanas įkišo laišką į stalo stalčių ir pasakė:

– Turėčiau apgalvoti, ką daryti toliau. Susitarkime taip. Aš pasikalbėsiu su imamu Alsaberiu ir jo dukra apie mūsų susitikimą. Paskui kartu nuspręsime, kada jums geriau ateiti su savo šeima, su savo tėvu. Sutarta?

– Gerai! – sutiko Galgalas.

Šahbalas išlydėjo Galgalą ir grįžo į kambarį.

– Ką manai, Šahbalai? – paklausė Aga Džanas.

– Jis kažkuo išsiskiria ir yra gudrus. Man jis patinka.

– Tu teisus. Matau jau vien iš to, kaip jis sėdėjo ant kėdės. Jo nepalyginsi su provincijos imamais. Bet turiu savų įtarimų.

– Kokių įtarimų?

– Jis labai ambicingas. Ajatola savo laiške neparašė apie jį nieko konkretaus. Mokytojas jį rekomendavo, tačiau neskyrė jam nė vieno žodžio. Jo laiške aš įžvelgiu abejonę. Galgalas tikrai neblogas kandidatas, bet ir rizikingas. Ar jis bus tinkamas mūsų mečetei? Alsaberis minkštas, o šis jaunas imamas, man regis, tvirtas.

– Ką turite galvoje?

– Ar Alsaberis dar nemiega?

* Viskas. (Aut. past.)

Šahbalas pro užuolaidą pažvelgė į lauką.

– Bibliotekoje dega šviesa, – tarė jis.

– Tegu viskas lieka tarp mūsų, moterims dar nieko nesakykim, – nusprendė Aga Džanas ir pasuko į biblioteką.

Pasibeldęs į duris, jis įėjo vidun. Alsaberis sėdėjo ant savo kilimėlio ir skaitė knygą.

– Kaip šiandien sekėsi? – paklausė Aga Džanas.

– Kaip visuomet, – atsakė Alsaberis.

– Ką skaitai?

– Knygą apie politinę ajatolų veiklą per praėjusį šimtmetį. Regis, jie niekada nesėdėjo rankų sudėję, visada rasdavo dėl ko sukilti. Visada sugalvodavo būdą, kaip paimti valdžią į savo rankas. Ši knyga – tarsi veidrodis, kuriame matau pats save. Politika man atrodo rimtas reikalas, bet negaliu jos imtis. Man regis, nesu jai tinkamas. Todėl jaučiuosi kaltas.

Alsaberis buvo netikėtai atviras. Aga Džanas pajuto, kad užsuko pas imamą svarbiu metu.

– Žinau, kad Komas nėra manimi patenkintas. Bijau, kad jeigu ir toliau taip tylėsiu, žmonės pasirinks kitą mečetę, o mūsiškė ištuštės.

– To tikrai nereikia bijoti, – atsakė Aga Džanas, – priešingai, kai tik žmonės pamatys, kad mūsų mečetė nepolitikuoja, jų ateis daugiau. Tikintieji, lankantys mūsų mečetę, yra paprasti miesto gyventojai, miestiečiai iš gatvės. Mečetė yra jų namai, visą savo gyvenimą jie čia ateina, tikrai taip lengvai jos nepaliks. Jie pernelyg gerai tave pažįsta ir pernelyg tave gerbia.

– Bet turgus, – atrėmė Aga Džano kalbą imamas, – turgus visada buvo politinis centras. Taip parašyta ir šioje knygoje. Turgūs pastaruosius porą šimtų metų buvo labai svarbūs, o imamas pirklių rankose dažnai virsdavo ginklu. Prekybininkai uždaro turgų, visi akimoju supranta, kad nutiko kažkas neįprasta, kažkas svarbaus. Žinau, kad turgus manimi nepatenkintas.

Aga Džanas gerai suprato, apie ką kalba Alsaberis. Jam ir pačiam imamas nepatiko, bet argi galėjo jo atsisakyti vien dėl to, kad šis vyras toks silpnadvasis? Šiaip ar taip, Alsaberis yra ir iki mirties bus mečetės imamas. Aga Džanas žinojo, kad turguje Alsaberiu skundžiamasi, kad pirkliai iš mečetės laukia daugiau aktyvumo, tačiau ką jis gali padaryti, jei Alsaberis tam netinkamas? Paskutinįsyk ajatolos Aga Džaną iškvietė net į Komą. Jie aiškiai nurodė, kad mečetės laikysena turi pasikeisti. Ajatolos norėjo išgirsti balsus, prieštaraujančius šacho valdžiai, balsus, kurie smerkia amerikiečius. Aga Džanas jiems pažadėjo, kad mečetė taps aktyvesnė, tačiau kartu suprato, kad Alsaberis – ne kovotojas.

Komas buvo šiitų dvasinio pasaulio centras. Čia gyveno didieji ajatolos ir iš Komo vadovavo visoms mečetėms. Senedžano mečetė buvo viena svarbiausių šalies šventyklų. Štai kodėl ajatolos iš jos tikėjosi daugiau iniciatyvos. Komas kláusė, Komas reikalavo, o Aga Džanas negalėjo šventykloje nieko pakeisti, kol čia buvo Alsaberis. Gal kaip tik todėl Almakis jiems atsiuntė jaunąjį imamą.

Norėdamas pakeisti pokalbio temą, Aga Džanas pasakė:

– Turiu tau staigmeną. Ji labai tinka prie tavo skaitomos knygos.

– Kokią staigmeną?

– Kai kas paprašė tavo dukters rankos.

– Kas?

– Jaunas imamas iš Komo! Ajatolos Almakio sekėjas!

– Almakio? – paklausė nustebęs Alsaberis ir padėjo knygą ant kilimėlio.

– Jam politika nebaisi, jis gerai apsirengęs, pasitiki savimi, o juodą turbaną nešioja kiek ant šono, – nupasakojo šypsodamasis Aga Džanas.

– Kaip jis mus, tai yra mano dukrą, rado?

– Visas miestas žino, kad turi dukrą. Ir kiekvienas gali prašyti jos rankos, bet, regis, šis jaunas imamas atėjo ne tik Sedikos rankos, o ir mečetės su tavo sakykla.

– Ką?!

– Puikiai supranti, kad ir čia kvepia politika, o už imamo nugaros slepiasi Almakis.

– Turime gerai pagalvoti prieš duodami jam atsakymą. Išsiaiškinti, ko jis nori – ar mūsų mečetės, ar mūsų dukters.

– Taip ir padarysim, nors aš nebijau tokių permainų. Ir atkreipiu dėmesį į tai, kas pasitaiko mano kelyje. Aš netikiu atsitiktinumu. Ne be priežasties jis pasibeldė į mūsų duris, šiems namams jis puikiai tinka. Mečetė praeityje turėjo keletą ugningų imamų. Vyksiu į Komą pats pasikalbėti apie jį su Almakiu. Jeigu ajatola palaimins jį kaip žmogų, kaip sutuoktinį, pritarsiu šiam pasipiršimui. Paskambinsiu tavo sūnui Ahmadui. Nors jis mokosi kitoje imamų mokykloje, turbūt pažįsta Galgalą.

– Daryk kaip nori, tik būk atsargus. Saugokis, kad tai netaptų politine-religine sąjunga. Savo dukros taip lengvai neatiduosiu kažkokiam imamui. Turime įsitikinti, kad jis geras vyras. Sedikai linkiu laimingos santuokos. Nenoriu jos atiduoti ajatoloms.

– Tikrai nereikia taip baimintis, – nuramino Aga Džanas.

– Pastaruoju metu jaučiuosi prastai, mano širdį dažnai graužia kartėlis. Pasidariau bailus, visko bijau, o labiausiai mečetėje, kartais net nežinau, ką pasakyti per penktadienio pamaldas.

– Tu pavargai, nukeliauk porai dienų į Džirdžą. Pasiimk drauge seneles ir savaitėlę pailsėk. Joms tai irgi į sveikatą. Jau senokai buvo kur nors iškeliavusios. Tu pats sau gadini gyvenimą. Niekas nesiprausia taip dažnai kaip tu, nuo visų užsidarei, ilgai taip neištversi. Keliauk į Džirdžą, kas žino, gal po kiek laiko turėsi stiprų žentą, į kurį kartkartėmis galėsi atsiremti, – pasakė Aga Džanas ir šypsodamasis išėjo iš bibliotekos.

Kitą dieną Aga Džanas paskambino Ahmadui į Komą.

– Ar pažįsti Mahometą Galgalą?

– Kur jūs su juo susipažinote?

– Jis paprašė tavo sesers rankos.

– Negali būti! – nusistebėjo vaikinas.

– Gali. Kas jis per žmogus?

– Čia jį visi žino, nors aš pats jo nepažįstu. Jis neieško žodžio kišenėje ir apie viską turi savo nuomonę. Labai skiriasi nuo kitų imamų. Bet nežinau, ką jis veikia.

– Kaip manai, ar jis tinka tavo seseriai?

– Nežinau, sunku spręsti, rodos, jis smarkus vyrukas. Mano sesuo pažįsta tik vieną imamą – mūsų tėvą. Ji mano, kad visi dvasininkai tokie.

– Man svarbu, kad tavo sesuo su juo rastų laimę, – pasakė Aga Džanas.

– Jau sakiau jums, jis geras ir galvotas jaunuolis, bet nedrįstu pasakyti, ar Sedikai jis bus tinkamas vyras.

– Man regis, jau užtektinai iš tavęs sužinojau, Ahmadai.

Vėliau Aga Džanas paskambino į ajatolos Almakio rezidenciją ir susitarė dėl priėmimo. Ankstyvą ketvirtadienio rytą pirklio vairuotojas sustojo prie namo ir nuvežė jį į stotį.

Vilkėdamas ilgu švarku ir užsidėjęs skrybėlę Aga Džanas išlipo prie stoties ir įžengė į milžinišką keleivių salę. Jį pamatęs stoties direktorius kaipmat užgesino cigarą ir atskubėjo pasitikti.

– Labas rytas. Linkiu palaimingos kelionės, – pasisveikino jis mandagiai.

– *Ensha Allah**, – atsakė Aga Džanas.

Aga Džanas ruošėsi keliauti ilgu rudu traukiniu, kuris prieš pusvalandį kaip tik atvyko iš tolimų pietų, nuo Persijos įlankos, ir važiavo į rytus iki pat Afganistano sienos. Pakeliui jis stabtelės dar ne vienoje stotelėje. Aga Džanui teks riedėti tris valandas.

Stoties laukiamajame stoviniavo apsčiai keleivių ir miesto gyventojų, atvykusių pasitikti svečių. Šimtai vyrų su skrybėlėmis, moterų ilgais apdarais ir – neįprastai daug moterų be čadrų.

* Jei Dievas nori. (Aut. past.)

Šalies veidas sparčiai keitėsi, tuo Aga Džanas keliaudamas traukiniu kaskart vis labiau įsitikindavo. Iš pietų atvykę žmonės buvo laisvesni ir visai kitokie nei Senedžano gyventojai. Traukinyje matydavai moterų, kurios neryšėjo jokios skarelės, o kartais būdavo nuogom rankom. Sutikdavai skrybėlėtų moterų, moterų su krepšiais, moterų, kurios juokėsi, moterų, kurios rūkė. Aga Džanas suprato, kad visos šios permainos atsirado valdant šachui, kuris vergavo amerikiečiams. Amerika stengėsi pakirsti šalies tikėjimą, ir niekas negalėjo jai pasipriešinti.

Stoties direktorius pakvietė Aga Džaną į savo kabinetą, pavaišino ką tik užplikyta arbata, o atėjus laikui atsisveikinti palydėjo jį į specialią svarbiems keleiviams skirtą kupė.

Po trijų valandų kelionės išniro Šventosios Fatimos kapo mečetės bokštas.

Traukinys įriedėjo į Komo stotį. Išlipęs iš traukinio, patekdavai į visai kitą pasaulį. Moterys juodais, aklinai kūną dengiančiais drabužiais, barzdoti vyrai. Kur tik pažvelgtum, akys užkliūdavo už daugybės imamų.

Aga Džanas išlipo. Nuo visų mečečių stogų per garsiakalbius sklido muedzinų skaitomas Koranas. Niekur nematyti šacho portreto, vietoj jo čia didelės drobės su Korano tekstais. Šachas niekada nesumanytų atkeliauti į Komą. Nė vienas amerikiečių diplomatas nedrįstų automobiliu ar traukiniu važiuoti per šį miestą.

Komas buvo šiitų Vatikanas, švenčiausias šalies miestas, kuriame gulėjo palaidota šventoji Fatima. Žibantis auksinis kupolas virš jos kapo buvo miesto centro puošmena.

Aga Džanas susistabdė taksi ir nuvažiavo į ajatolos Almakio mečetę. Buvo lygiai vidurdienis, kai jis išlipo iš automobilio priešais šventyklą.

Jaunųjų imamų, mokinių, apsuptas, ajatola atėjo į šventyklą. Pamatęs Almakį, Aga Džanas pagarbiai palenkė galvą. Ajatola

padavė jam ranką, Aga Džanas paspaudė ją, prisišliejo prie būrelio ir kartu su visais įėjęs į mečetę atsistojo pirmoje eilėje.

Pasibaigus maldai, Aga Džanas priklaupė prie ajatolos.

– Sveiki atvykę! Kokie vėjai jus čia atpūtė?

– Pirmiausia norėjau išvysti palaimingą jūsų veidą, antra, esu čia dėl Mahometo Galgalo.

– Jis buvo geriausias mano mokinys. Ir gavo mano palaiminimą, – atsakė ajatola.

– Tada žinau užtektinai, – atsakė Aga Džanas, pabučiavo ajatolai petį ir atsistojo.

– Bet... – toliau pratarė šis.

Aga Džanas vėl priklaupė.

– Jis visuomet ieško savo kelio.

– Ką garbusis ajatola nori tuo pasakyti? – paklausė Aga Džanas.

– Na, kad jis neseka paskui bandą.

– Supratau, – tarė Aga Džanas.

– Palaimintos santuokos ir geros kelionės namo, – užbaigė ajatola ir dar kartą padavė Aga Džanui ranką.

Aga Džaną įtikino ajatolos žodžiai apie Galgalą – jis išgirdo lauktąjį patvirtinimą. Tačiau giliai širdyje vis tiek jautė nerimą.

Sugrįžęs namo pasikvietė į savo darbo kambarį Šahbalą.

– Šahbalai, gal galėtum pašaukti Sediką?

Išgirdusi, kad Aga Džanas nori su ja kalbėtis, jaunoji moteris iškart suprato, kad nutiko šis tas svarbaus.

– Prašau sėsti. Kaip tau sekasi? – paklausė Aga Džanas.

– Gerai.

– Klausyk, mano dukra, kai kas paprašė tavo rankos.

Sedika paraudo ir nunarino galvą.

– Jis – imamas.

Ji pažvelgė į Šahbalą. Šis nusišypsojo ir pridūrė:

– Nuostabus jaunas imamas!

Sedika nusišypsojo.

– Buvau Kome ir kalbėjausi su jo ajatola. Savo mokiniui jis negailėjo gerų žodžių. Tavo broliui jis irgi patinka. Ką manai? Ar eisi už imamo?

Ji tylėjo.

– Per piršlybas tylėti negalima, – paragino Aga Džanas. – Koks tavo atsakymas?

– Jis gražus imamas. Vilkėjo madingu imamo apsiaustu ir avėjo gerai nuvalytais šviesiai rudais batais. Jo išvaizda negalėtum skųstis, – pasakė šypsodamasis Šahbalas.

Aga Džanas laikėsi taip, lyg nebūtų girdėjęs Šahbalo, tačiau pastarojo žodžiai tikrai pasiekė Sedikos ausis, ir ši vėl nusišypsojo.

– Ką atsakysi? Ar pradėti kalbėtis su jo šeima?

– Galim pradėti, – pasakė ji tyliai po ilgos pauzės.

– Dar turiu šį tą pridurti, – pasakė Aga Džanas. – Jis visiškai kitoks negu tavo tėvas. Jis – ajatolos Almakio sekėjas. Ar šis vardas tau ką nors sako?

Sedika pasižiūrėjo į Šahbalą.

– Jis – ne provincijos imamas, – pasakė šis.

– Su juo tavo gyvenimas bus neramus, o kartais ir sunkus, – aiškino Aga Džanas. – Ar manai, kad galėsi taip gyventi?

Ji pagalvojo ir atsakė:

– O kaip jums atrodo?

– Viena vertus, tokį gyvenimą gyventi yra garbinga. Antra vertus, jis gali virsti tikru pragaru, jeigu netiki tuo, ką darai, – atsakė Aga Džanas.

– Ar galėčiau pirmiausia su juo pasikalbėti?

– Savaime suprantama, – pritarė Aga Džanas.

Po savaitės Šahbalas palydėjo imamą Galgalą į svečių kambarį, kuriame stovėjo dubuo su vaisiais ir kvepėjo ką tik užplikyta arbata.

Paskui Šahbalas pasišaukė Sediką ir pristatė ją Galgalui.

Ji pasisveikino su Galgalu ir sustojo prie veidrodžio, kabančio ant sienos. Jis paklausė, ar Sedika nenorėtų atsisėsti. Ši atsegė savo čadrą, kad Galgalas galėtų geriau matyti jos veidą.

Šahbalas paliko juos vienus ir tyliai paskui save uždarė duris.

Senelės stovėjo prie baseinėlio ir viską stebėjo. Aga Džano žmona Fagri Sadata matė Galgalą pro savo langą viršutiniame aukšte. Zinata Ganuma meldėsi savo kambaryje už sveiką savo dukters santuoką. Tik tiek ji ir tegalėjo, nes niekas niekuomet neklausė, ką ji mananti. Zinatos Ganumos nuomonė nebuvo svarbi. Namie viską nuspręsdavo Fagri Sadata.

Aga Džano dukros tūnojo pasislėpusios už užuolaidų, kad galėtų pamatyti Galgalą, kai šis išeis iš svečių kambario.

Galgalo ir būsimosios nuotakos susitikimas tetruko trumpą valandėlę, mat veikiai durys atsivėrė ir Sedika išėjo iš svečių kambario. Ji atrodė laiminga; žvilgtelėjusi į seneles, užlipo į viršutinį aukštą.

Šahbalas aprodė Galgalui vidinį kiemą.

– Štai mūsų namų senelės.

Iš viršutinio aukšto nusileido Fagri Sadata.

– Aga Džano žmona, namų karalienė, – pristatė juokdamasis Šahbalas.

Galgalas pasisveikino nežiūrėdamas į ją. Viena po kitos su Galgalu susipažino ir mergaitės. Kai Galgalas pamatė visus namų gyventojus, Šahbalas palydėjo jį į turgų, kad jis toliau aptartų vedybų reikalus su Aga Džanu.

Po poros dienų Aga Džanas priėmė imamą Galgalą su jo tėvu namie, savo darbo kambaryje, dalyvavo ir Alsaberis. Pokalbio tonas buvo visiškai kitoks negu per įprastas piršlybas, nebuvo ištarta nė žodžio apie auksą ar pinigus. Nuotaka padovanos savo jaunikiui auksu aptaisytą Koraną, o savo tėvo namus paliks pasipuošusi balta čadra su viduramžių poeto Hafizo poezijos tomeliu rankose. Bet

visi žinojo, kad turtinga miesto šeima neišleis savo dukters į naujus namus tuščiomis rankomis. Savaime suprantama, nuotaka gaus viską, ko tik gali prireikti. Paskui pokalbis pakrypo apie mečetę, apie biblioteką, knygas, senuosius rūsius, akląjį Muedziną ir, žinoma, apie seną namų kedrą, galiausiai buvo paskirta ir vestuvių diena.

– *Mobarak ensha Allah**, – atsisveikino vyrai, spausdami kits kitam rankas.

Pokalbiui pasibaigus, į kambarį įėjo Sedika, nešina sidabriniu padėklu, ant kurio stovėjo penki sidabriniai puodeliai arbatos.

Vestuves buvo sutarta kelti šventosios Fatimos gimimo dieną. Tai viena gražiausių metų dienų, ne per karšta, nes iš kalnų atklystantis vėjas maloniai vėsina. Tokią dieną pagaudavo noras griebti savo nuotaką į rankas ir nerti po plona vasarine antklode. Šituo metų laiku beveik visi miegodavo ant stogų. Kad ir kur pažvelgdavai, virš namų matei baltuojant permatomas, nakvynei skirtas palapines. Jose dažniausiai miegodavo jaunieji.

Buvo sutarta surengti šventę ir pakviesti į ją svarbiausias miesto ir turgaus šeimas. Juk vestuvės nepaprastos, išteka imamo Alsaberio dukra. O ir jaunikis – ne bet kas, ne koks mokytojas ar piliečių registro valdininkas. Jis buvo net ne pirklys, o imamas iš Komo tamsiu turbanu.

* Dievo palaimos. (Aut. past.)

Aroesi

Atėjo *Aroesi* – vestuvių – diena.

Zinata Ganuma pasikvietė dukrą į savo kambarį, uždarė duris ir pabučiavusi ją paklausė:

– Ar džiaugiesi vestuvėmis su Galgalu?

– Nežinau...

– Turėtum būti patenkinta, jis gražus vyras, o tavo tėvas sako, kad ir labai ambicingas.

– Kaip tik todėl ir bijau.

– Man irgi buvo baisu, kai tekėjau už tavo tėvo, visoms mergaitėms neramu, kai staiga reikia iškeliauti su svetimu vyru, bet kai tik pasiliksite vienudu, baimė pranyks. Galų gale visos mergaitės turi ištekėti ir palikti tėvų namus.

Nors Zinata Ganuma šnibždėjo dukrai raminamus žodžius, giliai širdyje ir jai kirbėjo abejonių. Nežinojo kodėl. Staiga atmintin grįžo visi nesmagūs praeities prisiminimai. Tačiau Sedikai ji to neparodė.

– Vis dar negaliu patikėti, – pasakė ji dukrai.

– Kuo negali patikėti?

– Tiesiog tuo, kad tu užaugai tokia didelė, išteki ir išeisi iš namų.

– Kodėl taip liūdnai kalbi?

Zinatos akyse sužvilgo ašaros.

– Dėl tavo laimės, – atsakė ji ir pabučiavo dukrą.

Nuo pat pirmos akimirkos, kai gimė Sedika, jos motina bijojo prarasti dukrą. Baiminosi staiga ją rasti negyvą – lovoje, sode ar prie baseinėlio.

Sedikos vaikystė Zinatai buvo sunkus metas. Baimė niekad nepaliko jos ramybėje. Sutemus ji nedrįsdavo gultis į lovą gąsdindamasi baisių košmarų. Zinata Ganuma buvo imamo Alsaberio pusseserė, už jo ištekėjo būdama vos šešiolikos. Jie susilaukė pirmo vaiko – dukrelės Ozros. Ši buvo penkeriais metais vyresnė už Sediką, sulaukusi aštuoniolikos ištekėjo už vyro iš Zinatos giminės. Dabar ji turėjo tris vaikus ir su vyru gyveno Kašane.

Paskui Zinatai gimsta sūnus Abas. Berniukas iškart tampa šeimos viltimi, vėliau jis turės pakeisti Alsaberį mečetėje. Bet vieną šiltą vasaros dieną, kai ji su berniuku lieka viena namie, nutinka baisus dalykas.

Vaikas ką tik išmoko vaikščioti ir svyrinėdamas džiugiai persekioja namų kates. Trumpam Zinata užlipa į viršų, į savo kambarį, ir visiškai pamiršta vaiką. Tik išgirdusi tylą ji pažvelgia pro langą, tačiau Abo niekur nė kvapo. Plevėsuodama savo plačiu apdaru ji nuskuba laiptais žemyn ir mato, kad namų katės tupi prie baseinėlio. Vandenyje plūduriuoja jos sūnaus kūnelis. Klykdama ji mėgina ištraukti vaiką iš vandens. Išgirdę Zinatos riksmą, ant mečetės stogo pasirodo pora vyrų ir atskuba moteriai į pagalbą. Jie griebia vaiką per pusiaują, bet veltui. Zinata klykia. Jie suima vaiką už kojų ir krato jį ore, bet ir tai nepadeda. Zinata klykia. Jie uždega ugnį ir laiko berniuką virš šiltų liepsnų. Bet jau per vėlu. Zinata klykia. Vyrai paguldo kūnelį ant žemės ir uždengia jį Zinatos čadra. Abas, namų viltis, nebegyvas.

Niekas nekaltino Zinatos dėl to, kas nutiko. Tačiau ji išsigandusi užsidarė savo kambaryje.

Pas moterį užsukęs Aga Džanas ją ramino:

– Zinata, aš susitaikiau su Dievo valia. Turi padaryti tą patį.

Paskui namie apie Abą niekas nebekalbėjo. Mėnesių mėnesius visi tyliai verkė, bet apie tai nepratarė nė žodžio. Zinata priėmė šią tylą kaip bausmę – kaip sunkią bausmę.

Po metų ji pastojo. Laukėsi Sedikos. Pagaliau išlindo iš savo kambario ir ėmė talkinti senelėms virtuvėje. Ir tik po dvejų metų, pagimdžiusi Ahmadą, Zinata vėl atsitiesė ir grįžo į gyvenimą.

Nežinia, ar dėl nelaimės, ar dėl ko kito, Zinata namie niekad nerasdavo sau vietos. Ji gyveno Fagri Sadatos šešėlyje. Jautėsi antrarūšė.

Jeigu Fagri Sadatai būtų nutikę kas nors panašaus, Aga Džanas būtų pasilikęs prie jos ir daręs viską, kad palengvintų jos skausmą.

Bet Alsaberis buvo silpnas. Nors niekuomet nekaltino Zinatos, per visus tuos sunkius metus jos ir neguodė. Nė karto neapkabino ir neprabilo į ją švelniais žodžiais. O jeigu tavęs nemato tavo vyras, tikrai nematys ir aplinkiniai. Kaip ir dabar. Jos dukra ruošėsi tekėti, o niekas nepaklausė jos nuomonės.

– Nesvarbu, – pasakė Zinatos atvaizdas veidrodyje, šluostydamasis ašaras, – mano laikas dar ateis.

Namai prisipildė šurmulio. Vidiniame kieme buvo pakabinta ilgutėlė užuolaida, kuria šiaip mečetėje per maldą atskirdavo vyrus ir moteris.

Buvo patiesti brangūs kilimai, mečetės patarnautojai namo sienas nukabinėjo audeklais su ryškiai išrašytais šventais tekstais.

Ant medžių šakų plevėsavo žalio atlaso skiautės su išrašyta meistrų poezija. Pakviestas iš Komo atvyko net žymiausias šventų tekstų giedotojas. Jo giedama ritmiška Korano sura susirinkusiesiems darė neišdildomą įspūdį.

Aga Džanas apsivilko nauju kostiumu ir nusikirpo. Jam patiko nauji, švarūs drabužiai. Fagri Sadatos nuopelnas, kad turguje jis buvo vienas iš nedaugelio prekybininkų, kurie šiek tiek laiko skiria savo išvaizdai. Aga Džano tarnas turguje rūpinosi, kad šeimininko

batai visada būtų švariai nuvalyti, o senelės lygino jo marškinius. Fagri Sadata kartais pasišaipydavo:

– Tu gražiausias miesto vyras. Jei tave kas pamatytų ką tik nusiskutusį ir skrybėlėtą, nepatikėtų, kad dar ir atmintinai Koraną moki.

Imamas tebesėdėjo bibliotekoje. Kai visi sueis į vidų, jis trumpam pasirodys, o paskui vėl grįš prie knygų.

Šventė jau buvo prasidėjusi, pamažu rinkosi giminaičiai ir svarbūs miesto vyrai. Jie ėjo į dešinę nuo užuolaidos, kur augo senasis kedras, ir sėdosi ant kėdžių prie baseinėlio. Moterys traukė toliau, užlindusios už didžiulės užuolaidos, jos patekdavo į gražų, kvapnų sodą, rūpestingai prižiūrimą savo darbą išmanančio namų sodininko Am Ramazano. Keista, bet niekas neatsivedė vaikų. Dažniausiai vaikai būdavo pirmieji svečiai, bet ne šia ypatinga proga. Atėjusiuosius sutiko su arbata ir didžiausiais kepėjo gardumynais. Ir vyrų, ir moterų pusėje svečiams ant rankų buvo purškiami rožių kvepalai.

Visiems, ypač moterims, rūpėjo pamatyti Galgalą.

Prie durų sustojo automobilis ir iš jo išlipo meras. Aga Džanas jį pasveikino. Merui žengiant į vidų ir sėdant prie baseinėlio vyrai atsistojo.

Kai prie durų sustojo antras automobilis, visi suprato, kad atvyko jaunikis. Aga Džanas sutiko Galgalą ir nusivedė ten, kur sėdėjo meras.

Šis atsistojo norėdamas pasisveikinti su Galgalu, tačiau jaunasis imamas elgėsi taip, lyg jo nematytų ar nepažintų. Merą jis laikė šacho tarnu ir niekada nebūtų sutikęs sėdėti greta jo, ką ir kalbėti apie rankos paspaudimą. Miesto galva vėl atsisėdo, niekas nepratarė nė žodžio. Užsišnekėjęs su kitu svečiu Aga Džanas nepamatė, kas nutiko tarp imamo ir mero.

Prieš trečią valandą atvyko civilinės metrikacijos tarnautojas, lydimas dviejų barzdotų padėjėjų. Abu po pažastimis nešėsi po

didelę registracijos knygą, paskui susėdo prie stalo, čia kiek vėliau bus pasirašytas santuokos liudijimas.

Susėdę valdininkai iškart atvertė savo knygas ir taip oficialiai pradėjo ceremoniją. Staiga kitapus užuolaidos kilo triukšmas, moterys ėmė šaukti:

– *Salam baar Fatéme, salam baar Fatéme!**

Visi suprato, kad atėjo nuotaka ir atsisėdo į jai skirtą kėdę prie stalo, prie kurio metrikacijos skyriaus darbuotojai kažką uoliai rašė.

Nuotaka buvo graži kaip niekada. Pasipuošusi pieno spalvos suknele ir šviesiai žalia čadra, išpuošta rožių ornamentais. Po kruopščiai išpešiotais antakiais ryškėjo atsargiai padažytos blakstienos. Tokia ji labiau panėšėjo į jauną moterį, o ne į mergaitę.

Vienas iš metrikacijos skyriaus darbuotojų paprašė nuotakos gimimo liudijimo. Aga Džanas iš vidinės kišenės išsiėmė keletą popierių ir padavė juos valdininkui. Vyras rūpestingai viską surašė savo didžiojoje knygoje ir paprašė jaunikio gimimo liudijimo.

Galgalas pasirausė savo kišenėse, tačiau nieko jose nerado, tada tyliai ėmė šnibždėtis su tėvu. Šis ėmė ieškoti savo krepšyje. Visi laukė, kol jis išims dokumentus, bet jų nebuvo.

– Aš jį pamiršau, – pasakė Galgalas.

Kitapus užuolaidos nustebusios moterys ėmė garsiai kalbėtis.

Neregėta negirdėta.

Metrikacijos skyriaus darbuotojas kiek pagalvojo ir paklausė:

– Gal turite kokį nors kitą dokumentą, kuriuo galėtumėte įrodyti savo tapatybę?

Galgalas vėl apieškojo savo kišenes, pašnibždom persimetė keliais žodžiais su tėvu. Ne, jis neturėjo jokio dokumento.

Abipus užuolaidos kilo ūžesys. Aga Džanas dirstelėjo į merą ir įžvelgė jo akyse nepasitikėjimą. Žvilgtelėjo į dar keletą gerbiamų miesto vyrų; ne, ši situacija niekam nepatiko. Kaip gali būti, kad Galgalas nori tuoktis, bet nepasiima jokių reikiamų dokumentų?

* Tebūnie pasveikinta Fatima, pranašo Mahometo dukra! (Aut. past.)

Visi laukė Aga Džano reakcijos. O šis nuogąstavo, kad Galgalas tyčia pamiršo savo dokumentus. Galbūt taip jis norėjo giminę užspeisti kampe ir susituokti su jos dukra be jokių oficialių įrašų. Galbūt tai buvo įprasta provincijoje, kaimo imamas tada garsiai perskaitydavo Santuokos surą, nuotaka ištardavo „taip", jaunikis ištardavo „taip", ir kelias į jaunosios lovą šiam vyrui atsiverdavo. Po tokių jungtuvių vyras vėliau galėdavo tuoktis dar su keliomis moterimis. Tačiau nieko panašaus nebenutikdavo mieste, juolab tokiai visų gerbiamai giminei kaip Aga Džano.

– Gal pamiršai savo dokumentus tėvo namuose? – paklausė Aga Džanas Galgalo.

– Ne, manau, kad ne. Jie liko Kome.

Aga Džanas prisėdo prie mero ir ėmė su juo tartis.

– Jūs teisus, – pasigirdo mero balsas. – Taip elgtis negalima!

Paskui Aga Džanas priėjo prie Alsaberio, ką tik išėjusio iš bibliotekos ir su mečetės sargu stovinčio prie kedro.

– Jungtuvių nebus, – pasakė jam Aga Džanas. – Pirma jaunikis privalo atsinešti savo dokumentus.

– Bet tada jam reikia į Komą, o tai užtruks iki vidurnakčio. Gal geriausia būtų iškart perskaityti Santuokos surą, o paskui jis ramiai galėtų keliauti į Komą pasiimti dokumentų.

– Ne, nes kai tik perskaitysime Santuokos surą, bus viskas baigta. Jam priklausys mūsų dukra, ir nieko negalėsime pakeisti. Jeigu jis ją išsives, liksime tuščiomis rankomis. Tu tai žinai geriau negu aš.

– Tu teisus. Pasiųsk jį dokumentų, – atsakė Alsaberis ir grįžo atgal į biblioteką.

Aga Džanas nužingsniavo prie civilinės metrikacijos darbuotojo ir pasakė:

– Be galiojančių dokumentų – jokių jungtuvių!

Visi ėmė kalbėti vienas per kitą.

Aga Džanas pasisuko į Galgalą ir ramiai tarė:

– Aš laukiu. Mes laukiame. Jūs galite ramiai keliauti į Komą pasiimti savo dokumentų.

Tokios reakcijos Galgalas nesitikėjo.

– Bet tai neįmanoma! Į Komą dabar nevažiuoja joks traukinys. O autobusais aš nepasitikiu.

– Aš viską sutvarkysiu, – atsakė Aga Džanas.

Jis vėl priėjo prie mero ir su juo šnektelėjo. Pritardamas meras porą kartų linktelėjo.

– Viskas parengta, – pasakė Aga Džanas. – Netrukus prie namų privažiuos visureigis, mero vairuotojas jus nuveš. Aš kantrus žmogus, tačiau jums reikėtų paskubėti.

Galgalui šie žodžiai užčiaupė burną. Jis atsistojo ir piktai nužingsniavo prie durų laukti visureigio. Vieną akimirką Aga Džanui dingtelėjo, kad jo akyse įžvelgė kažką niekšinga, tarytum staiga būtų nukritusi Galgalo kaukė ir pasirodęs tikrasis jo veidas.

Nebuvo planuota, kad svečiai pasiliks vakarieniauti. Tačiau Aga Džanas pasisuko į visus susirinkusius ir tarė:

– Atleiskite. Ir taip gali nutikti. Visus iš širdies kviečiu vakarienės.

Jis kaipmat pasiuntė Šahbalą į restoraną priešais mečetę visko parengti.

Fagri Sadata nusivedė Aga Džaną į kambarį, nes norėjo vyrui šį tą pasakyti:

– Ar nemanai, kad pernelyg griežtai pasielgei?

– Gal neturėčiau taip sakyti, bet juo nepasitikiu.

– Jau dabar nepasitiki?

– Jis – ne paprastas imamas, jis protingas, nesitikėjau, kad pasirodys čia be dokumentų. Jis kažką planuoja, bet ką – nesuprantu.

– Jūs, vyrai, tik ir kalbate apie kažkokį planą, bet kokį?

– Dabar jau nebesvarbu, jis važiuoja į Komą. Mums prireiks kantrybės.

– Kaip visuomet. Vyrai nusprendžia, o moterys turi apsišarvuoti kantrybe.

– Netiesa. Savo namų dukros taip lengvai neatiduosiu. Maniau, suprasi.

– Aš suprantu tave, bet ką dabar pasakyti moterims? – paklausė Fagri Sadata nežiūrėdama į vyrą.

– Tu žinai, ką joms pasakyti. Priimk jas, valgyk su jomis, šypsokis, neparodyk, kad esi paveikta šio įvykio, ir turėk kantrybės.

Pusę vienuoliktos Galgalo dar nebuvo nė ženklo. Svečiai baigė vakarieniauti. Patarnautojai jau kelintą kartą visiems siūlė šviežiai užplikytos arbatos. Iš rankų į rankas keliavo vandens pypkės. Porai valandų pasitraukęs meras vėl grįžo. Turgaus vyrai po vakarienės nuėjo pasivaikščioti palei upę. Jie parodė Aga Džanui savo supratingumą: patys būtų pasielgę visiškai taip pat.

Šahbalas stovėjo ant mečetės stogo ir žiūrėjo į gatvę.

Kai galiausiai išvydo atvažiuojant automobilį, davė ženklą Aga Džanui.

Kiek vėliau prie durų sustojo visureigis.

Iš jo išlipo Galgalas, nuėjo tiesiai prie metrikacijos darbuotojo ir demonstratyviai prieš jį ant stalo padėjo savo dokumentus.

Kažkas sušuko:

– *Sa lawat baar Mohammad...**

Visi prisidėjo:

– *Sa lawat baar Mohammad!*

Aga Džanas nusišypsojo. Iš pasivaikščiojimo grįžo turgaus vyrai. Giedotojas garsiai užgiedojo:

Prisiekiu naktimi, kai ji apkloja!
Ir diena, kai ji nušvinta!
Prisiekiu saule ir jos rytmečio šviesa!

* Tebūnie pasveikintas pranašas Mahometas. (Aut. past.)

Ir mėnuliu, kuris saulę seka!
Ir diena, kuri mėnulį apšviečia!
Prisiekiu dangumi ir tuo, kuris jį surentė!
Žeme ir tuo, kuris ją supylė!
Prisiekiu siela ir tuo, kuris ją įkvėpė!

*Mahiha**

Galgalas išsivežė savo nuotaką į Komą, tačiau niekas nežinojo, kur jaunavedžiai gyvena. Šeima nesitikėjo, kad imamas slėps savo adresą, nors garsiai apie tai niekas nekalbėdavo.

„Nieko baisaus, – kartojo Aga Džanas, – mūsų namų durys jiems visada atviros." Galgalas baigė mokslus, tik dar neturėjo nuolatinės mečetės. Darbuodamasis tuose pačiuose maldos namuose jaunas dvasininkas būtų galėjęs pradėti savarankišką gyvenimą, o iki tol priklausė nuo kuklios imamo pašalpos, mokamos jį globojusio ajatolos.

Aga Džanas mielai būtų parėmęs jaunavedžius pinigais, tačiau Galgalas atsisakė jo pagalbos. Vis dėlto Aga Džanas jiems padėdavo – naudodamasis savo ryšiais, jis vis rasdavo Galgalui mečetę, kurioje imamas galėdavo kiek padirbėti kaip pavaduojantis dvasininkas.

Retkarčiais Sedika aplankydavo saviškius, bet, prigrasinta Galgalo, neatskleidė, kur jie gyvena. Kartais ji skųsdavosi motinai naujaisiais namais. Dabartinis namas buvo per mažas, nejaukus, be to, Sedikai niekaip nesisekė užmegzti ryšių su kaimynais.

– Kome viskas kitaip, – kartodavo ji motinai, – visi gyvena atsiskyrę, tik namie su šeima, durys visuomet uždarytos, o užuolaidos aklinai užtrauktos.

* Žuvys. (Aut. past.)

– Visa tai dera prie naujo gyvenimo, juk persikraustėte į kitą vietą, ką jau kalbėti apie tai, kad gyvenate tokiame dievobaimingame mieste – Kome. Galgalas dar jaunas, ką tik baigė mokslus ir dar neturi savo mečetės.

– Aš suprantu, bet Galgalas visiškai kitoks negu tie vyrai, kuriuos aš pažįstu, jis ne toks kaip mano tėvas, ne toks kaip Aga Džanas, ne toks kaip dėdė Nosratas. Nežinau, kaip man prie jo priartėti. Su juo sunku paprasčiausiai pasišnekėti. Kai jis grįžta, namie dažnai stoja tyla, tai mane gąsdina, jis man nepratarią nė žodžio, o ir aš nežinau, ką jam pasakyti.

– Nelygink savo dabartinio gyvenimo su šiais namais. Šis namas senas, amžiams bėgant jis pats susikūrė savo ritmą. O tavo namas – jauno imamo buveinė be jokios istorijos. Turi jį paversti tikrais namais, sušildyk jo vidų, susidraugauk su kaimynais, rodyk meilę ir dėmesį savo vyrui.

– Lengva pasakyti, motin, taip, aš mielai rodau jam savo meilę, klausimas tik, ar jam tos meilės reikia.

– Kodėl turėtų nereikėti?

– Nežinau!

Kaskart apsilankiusi Sedika būdavo sutinkama su meile. Visi jai pirko drabužius ir batus, kišo pinigus ir namo į Komą išleisdavo pilnais krepšiais.

Kai Galgalas kaip pavaduojantis dvasininkas turėdavo keliauti į kitą miestą, jis išsiųsdavo Sediką namo pas tėvus, o grįždamas užsukdavo jos pasiimti. Kartais jie išvykdavo tą pačią dieną, o kartais pasilikdavo dar savaitę paviešėti. Tada apsistodavo kupolo kambaryje.

Šis kambarys turėjo mediniais turėklais aptvertą balkonėlį, iš kurio galėjai grožėtis kupolo šešėliu, krentančiu ant priešingos sienos. Tai buvo kaip tik ta siena, iš po kurios kadaise išlindo didelis skruzdėlių tumulas.

Kai prieš aštuonis šimtus metų namas buvo statomas, architektas šį kambarį sukūrė specialiai mečetės imamui. Iki pat prieblandos iš jo galėjai matyti, kaip gražiai saulė žaidžia šešėliais. Pirmiausia ant sienos nudrykdavo tik tamsus kupolas, kiek vėliau išryškėdavo ir minaretų siluetai, o dar vėliau kupolas pasislėpdavo, palikdamas tik bokštų šešėlius. Kartais, spalvingos vakaro šviesos nutvieksti, siena nuskubėdavo balandžio, seno varno ar kačių pavidalai. Vakarėjant mečetės katės susirinkdavo į balkoną paspoksoti, kaip triukšmingai virš baseinėlio skraido šikšnosparniai.

Jei pasitaikydavo gražus oras, balkone galėdavai pasitiesti kilimėlį ir, atsirėmęs į pagalves, skaityti ar gerti arbatą. Svečias, apsigyvenęs kupolo kambaryje, nuo nieko nepriklausė. Todėl Galgalui šis kambarys idealiai tiko. Visą dieną imamas jame ir prabūdavo, jo ramybę trikdė tik valgyti atnešančios senelės.

Gerus ryšius Galgalas palaikė tik su Šahbalu ir dažnai kviesdavosi jį drauge pavalgyti. O Šahbalui jis patiko jau nuo pat pradžių. Vaikinas buvo matęs daug imamų, tačiau Galgalas turėjo kažką, kas nė iš tolo nepriminė kitų dvasininkų. Jis buvo kupinas naujų idėjų ir pasakojo įdomius dalykus. Šahbalui patiko klausytis Galgalo ir su juo diskutuoti.

Galgalas buvo apie viską informuotas. Apie Ameriką jis kalbėjo taip, lyg šią šalį pažinotų kaip savo delną, išaiškindavo, kaip amerikiečiai suėmė į nagą jų tėvynę ir kaip paslapčia ją valdė. Tai jis papasakojo Šahbalui, kaip amerikiečiai pirmą sykį įžengė į jų šalį.

– Viskas buvo taip: Amerika pamažu virto milžiniška jėga ir norėjo mūsų šalį panaudoti kaip karinę bazę prieš Sovietų Sąjungą. Nors žmonių išrinktas premjeras Mosadikas buvo liberalus žmogus, rūpindamasis savo šalimi nenorėjo atiduoti jos Amerikai. Amerikiečiai nebegalėjo ilgiau laukti, jie nuogąstavo, kad Sovietų Sąjunga pasikvies Mosadiką į Maskvą ir nuteiks jį prieš Ameriką. Todėl CŽV sumanė valstybinį perversmą, o šachas jį palaimino.

Buvo nuspręsta susidoroti su Mosadiku. Sovietų Sąjunga atskleidė šiuos planus ir iškart premjerą perspėjo. Šis areštavo grupę Ameriką palaikančių karininkų, kurie ketino įvykdyti perversmą, ir įsakė užimti šacho rūmus. CŽV agentai tik per nago juodymą spėjo šachą išgelbėti – išskraidino jį malūnsparniu iš rūmų. Kariniu laivu jis paspruko į Ameriką.

– Įdomu. Apie šituos įvykius nieko nežinojau, – stebėjosi Šahbalas.

– Mokykliniuose vadovėliuose apie tai nieko nerašo. Jus moko suklastotos istorijos, – tarė Galgalas.

– O kas nutiko vėliau?

– Amerikai, norinčiai tapti galinga pasaulio valstybe, reikėjo Irano. Artimuosiuose Rytuose Iranas užėmė strateginę vietą, be to, turėjo ilgesnę nei dviejų tūkstančių kilometrų sieną su Sovietų Sąjunga. Todėl buvo suplanuotas antras valstybinis perversmas. CŽV užmezgė kontaktus su Irano kariuomenės generolais. Po dviejų dienų, kai visi pamanė, kad suirutė nurimo, Mosadikas buvo sulaikytas. Visose svarbiausiose Teherano kryžkelėse stovėjo amerikiečių tankai, buvo užimtas parlamentas. Paskui į gatves jie paleido tūkstančius banditų ir kekšių, kurie iškėlę virš galvų nešė šacho portretus.

Rytojaus dieną, apsuptas grupės CŽV agentų, šachas grįžo į savo rūmus. Šachas yra marionetė, šalin jį kartu su visais amerikiečiais!

Nuo griežtų, emocingų Galgalo kalbų Šahbalui pašiurpdavo oda.

Kai paskutinį kartą jie drauge valgė balkone, Galgalas vaikinui papasakojo apie įnirtingą ajatolų pasipriešinimą režimui ir istorinį ajatolos Chomeinio perversmą, pavertusį amerikiečius ir šachą savo priešais. Tą dieną buvo nužudyta daug jaunų imamų, dar daugiau jų sulaikyta. Chomeinis buvo priverstas pasitraukti į užsienį.

Chomeinio vardą Šahbalas ne sykį girdėdavo tariant namuose, nors beveik nieko apie jį nežinojo. Kai dėjosi Galgalo nupasakoti

įvykiai, Šahbalui buvo maždaug septyneri. Imamas pažadėjo kitąsyk atsinešti uždraustą knygą, kurioje išsamiai aprašyta nesena ajatolų pasipriešinimo istorija.

Tą vakarą Galgalas išklojo tai, apie ką Šahbalas niekada nebuvo pagalvojęs:

– Niekas nebijo kalėjimo, nes jis tapo tarsi universitetu, ypač jauniems aktyvistams.

Ši mintis nustebino. Šahbalas buvo pratęs laikyti kalėjimą nusikaltėliams skirta vieta.

– Politiniai kaliniai yra visiškai kitokie negu paprasti sulaikytieji, – paaiškino jam Galgalas. – Tai žmonės, kurie kovoja su režimu, žmonės, kuriems gėda, kad šioje šalyje veikia Amerikos CŽV. Tai šviesiausi protai, norintys tėvynės likimą paimti į savo rankas. Jie siekia radikaliai pakeisti politinę sistemą. Todėl režimas juos sulaiko ir įkalina atskiroje vietoje. Tačiau tarpusavyje jie palaiko ryšį. Po dešimt, kartais net po dvidešimt jų sukišama į vieną kamerą. Kalėjime sėdi įvairiausių žmonių: studentų, menininkų, imamų, politikų, vadovų, mokytojų ir tų, kurie siūlo naujas idėjas. Jie ima tarpusavyje kalbėtis, diskutuoti ir taip kamera virsta universitetu, kuriame gali išmokti daug naujo. Ar gali įsivaizduoti, kas nutinka, kai į vieną kamerą pasodini tiek daug protingų žmonių? Jie dalijasi patirtimi ir klauso vienas kito. Tu ir pats įsitrauki. Kartais į vidų įžengia avinėlis, o išeina liūtas. Pažįstu daugelį kalinių: tai mano draugai, jauni imamai, kairiųjų ir dešiniųjų pogrindinių judėjimų atstovai. Ar kada nors apie juos girdėjai?

– Ne.

– Ką čia veiki?

– Ką turite galvoje?

– Na, ką veiki šiuose namuose, šiame mieste?

– Nieko ypatingo. Einu į mokyklą ir į mečetę.

Galgalas papurtė galvą ir tarė:

– Taip ir maniau, šis miestas pražuvęs. Tai silpnas miestas. Visas kraštas pamažu nusigręžia nuo šacho, o Senedžanas saldžiai

miega. Ko gali tikėtis iš miesto, kurio džamiu mečetės* imamas toks skystas? Ką Alsaberis dienų dienas veikia bibliotekoje? Nieko! Tik leidžia senelėms mazgoti savo pautus. Jis – šios gražios, didelės istorinės mečetės gėda. Ši šventykla turi turtingą istoriją, metas į ją įžengti ugningam pamokslininkui. Supranti, ką turiu galvoje?

Šahbalas mėgavosi Galgalo žodžiais. Vaikinui imamas atrodė didis, o jis pats greta imamo – mažytis, jam knietėjo užduoti daug klausimų, bet buvo baisu garsiai leptelėti kokią kvailystę.

Beveik visą tą vakarą jis pratylėjo, tik prieš pakildamas eiti į savo kambarį staiga ištarė:

– Noriu jums šį tą parodyti.

– Ką?

– Savo istorijas. Aš rašau, – dvejodamas pratarė.

– Kaip įdomu! Parodyk. Ar turi jas čia? Paskaityk ką nors.

– Nežinau, ar jos geros.

– Nieko apie tai negaliu pasakyti, bet gerai, kad rašai. Eik, atsinešk savo darbą!

Šahbalas išėjo ir greitai grįžo su trim bloknotais, droviai padavė juos Galgalui.

– Matau, kad jau daug prirašei, – pratarė nustebęs šis, vartydamas sąsiuvinius, – jau per pirmą mūsų susitikimą supratau, kad esi protingas jaunuolis. Pasirink vieną iš savo pasakojimų ir paskaityk jį man.

– Dar niekam nesu jų rodęs, – tarė vartydamas sąsiuvinius Šahbalas. Radęs norimą puslapį, jis kalbėjo toliau: – Man nedrąsu, bet pasistengsiu, – ir ėmė skaityti. – Anksti ryte prieš maldą eidamas prie baseinėlio plauti rankų pamačiau, kad mano tėvo kambaryje nedega šviesa. Jis visuomet atsikeldavo anksčiau už mane ir prie baseinėlio ateidavo pirmas, tačiau šįsyk viskas atrodė kitaip. Žuvys, kurios, mane išvydusios, vandenyje imdavo sukti smagius ratus,

* Pagrindinė miesto šventykla, kurioje laikomos penktadienio pamaldos, dar vadinama penktadienio mečete. (Aut. past.)

dabar ramiai plūduriavo, uodegytėmis į mane. Vandenyje ryškėjo spalvingi jų žvynai. Ant vieno baseinėlio akmens raudonavo kraujas. Iškart supratau, kad kažkas nutiko, nubėgau prie savo tėvo kambario, atsidariau jo duris, uždegiau šviesą...

– Labai gerai! Gali toliau nebeskaityti, pats pratęsiu. Turi talentą, palik čia savo sąsiuvinius, patyrinėsiu juos, – tarė Galgalas ir atsistojo.

Jis nulipo į kiemą, nuėjo prie baseinėlio, pažvelgė į žuvis, miegančias žibinto nušviestame vandenyje. Bibliotekoje degė lempa. Ant užuolaidos krito imamo šešėlis. Galgalas tyliai atidarė laukujes duris ir išėjo prie upės.

Aba

Kieme bolavo sniegas, buvo penkta valanda vakaro, pamažu temo ir pūtė šaltas vėjas. Kaip įprasta, senelės su švariais rankšluosčiais ir naujų drabužių pamaina ėjo į vonią nuprausti Alsaberio prieš maldą.

Nors anksti ryte jos pakūrė krosnį, vonioje buvo šalta.

– Daugiau nebegalima, jau visai nebepakenčiama, – skundėsi Golbanu. – Jam reikia eiti į miesto pirtį, kitaip dar apsirgs.

Vakaras buvo ypatingas, skirtas paminėti nakčiai, kai žuvo šventasis Alijus.

Alijus buvo ketvirtasis islamo kalifas. Jis stovėjo mečetėje ir meldėsi kartu su tūkstančiais tikinčiųjų už nugaros. Atėjo Ebnė Molgamas ir atsistojo už jo. Jis meldėsi drauge su Alijum ir laukė, kol šis pabaigs. Kai Alijus baigė, Ebnė Molgamas išsitraukė kardą ir smarkiai kirto juo Alijui per galvą. Šis krito. Nuo tada musulmonai pasidaliję į dvi atšakas: šiitus ir sunitus.

Šiitai Alijaus sekėju laikė Hasaną, vyriausią Alijaus sūnų. Sunitai turėjo kitą kandidatą. Šiitai amžių amžius priešinosi sunitams. Nors Alijus krito, jis liko didžiąja šiitų meile. Prabėgus keturiolikai šimtmečių po Alijaus mirties, šiitai vis dar aprauda jo mirtį, tarsi šis būtų žuvęs tik vakar.

Šįvakar mečetė bus sausakimša. Alsaberis gerai pasirengė ir norėjo pasakyti išsamų pamokslą apie Aliją. Jis sugalvojo šį tą nauja; vakare, praėjus keturiolikai amžių nesantaikos tarp šiitų ir sunitų, jis norėjo kalbėti apie susitaikymą.

– Gana priešiškumo! Mes esame broliai! – visą dieną repetavo imamas prieš veidrodį. – Paduodu jums savo ranką. Širdingai spaudžiu jūsiškę rodydamas draugiškumą ir siekdamas islamo vienybės.

Apie sumanytą pamokslą jis nepasitarė su Aga Džanu, norėjo jį nustebinti. Jeigu ir būtų apie tai prabilęs, Aga Džanas būtų tik numojęs ranka: „Beprasmiška. Vis tiek mūsų mieste nėra jokių sunitų."

Vis dėlto, ar mieste gyveno sunitų, ar ne, ar jie galėjo jį išgirsti, ar ne, šį vakarą Alsaberis norėjo paskelbti šį tą nauja, tai, ko joks kitas imamas dar nebuvo pasakęs.

Senelės ant mažos ugnies užkaitė didelius šilto vandens puodus ir laukė, kol ateis Alsaberis.

Paskendęs savo mintyse atžingsniavo imamas, jis patikrino ranka vandens šiltumą ir atsargiai įlipo į vonią. Laikydamasis už vonios kraštų paniro į vandenį. Vėl iškilęs sušuko:

– Sunitai, aš spaudžiu jums ranką! Mes esame broliai! Broliai! Šalta, ak, kaip šalta!

Viena senelė užpylė kaušą šilto vandens jam ant galvos, o kita pradėjo imamą muilinti. Tuo metu Alsaberis, drebėdamas iš šalčio, kartojo savo pamokslą:

– Islamui gresia pavojus! Savo senus ginčus palikime praeityje! Petys į petį kovokime su bendru priešu! Šalta!

Jis dvejojo, ar nereikėtų paskutinių pamokslo žodžių pakeisti: „kovokime *su vienu* bendru priešu!"

Paskutinis sakinukas buvo dviprasmis, nes ką imamas turėjo galvoje sakydamas „*su vienu* bendru priešu"? Šachą? Amerikiečius? Jeigu Alsaberis išdrįstų tai įvardyti, šis pamokslas būtų ugningiausias iš visų, kada nors pasakytų, tačiau jis dvejojo.

– Baigta, – pasakė viena senelė.

Alsaberis atsistojo, kilstelėjo dešinę koją ir pastatė ant patiesto rankšluosčio, tačiau nesilaikydamas už vonios krašto staiga paslydo ir šleptelėjo žemėn, o kairioji koja vis dar liko vonioje.

– Mirštu! – suriko jis nusigandęs.

Apstulbusios senelės iškart padėjo jam atsistoti ir pamėgino vėl įkelti jį į vonią. Pargriuvęs ant grindų imamas vėl susipurvino ir buvo netinkamas maldai. Tačiau staiga iš užkrosnio iššoko viena mečetės katė. Išsigandusi garsaus Alsaberio riksmo, ji pliūkštelėjo į vonią, iššoko iš jos ir pro nuogas imamo kojas išskuodė lauk. Katė palietė šlapią, nuogą imamo koją! Jau vien ši mintis baisi! Galbūt visai netoliese vaikštinėjo tūkstančiai pelių. Alsaberis nusipurtė vos apie tai pagalvojęs. Vonia buvo nešvari, vanduo buvo nešvarus, rankšluosčiai buvo nešvarūs, senelės buvo nešvarios, ir visa tai – kaip tik tą naktį, kai žuvo šventasis Alijus. Naktį, kurią imamas ketino pasakyti ypatingą pamokslą! Ką dabar daryti? Kur jis galėjo apsiplauti prieš artėjančią maldą? Žmonės jau laukė jo mečetėje.

– Alache! – sušuko jis užspausta gerkle ir nuogas tamsoje išlėkė į lauką prie baseinėlio.

– Ne, nereikia! – suriko Golbanu. – Lauke pasnigo. Nereikia!

Alsaberis šoko į baseinėlį ir iškart paniro po vandeniu.

Raudonos žuvys, nušviestos žibinto, šoko į kitą baseinėlio pusę, garsiai sukrankė mečetės varnas, senelės nuskubėjo į rūsį ir grįžo su naujais švariais rankšluosčiais.

– Dabar jau gana! – sušuko Golebeha.

– Prašau išlipti! – pritarė Golbanu.

Alsaberis išniro, paskui vėl pradingo po vandeniu.

– Tučtuojau išlipk iš vandens!

Alsaberiui pavyko atsistoti.

Jis susverdėjo, bet vėl išsitiesė ir žingtelėjo kelis žingsnius prie senelių. Šios apsuko jį rankšluosčiais, Golbanu pirmoji nulėkė į biblioteką pakurstyti krosnies. Golebeha nusileido į rūsį atnešti daugiau rankšluosčių.

Krosnis įkaito, sušilo ir rankšluosčiai, bet kur pradingo Alsaberis?

– Gal jis nuėjo į savo miegamąjį?

– Alsaberi! – pašaukė Golbanu.

– Pasigailėk jo, Viešpatie! Dėl Dievo, kurgi jis pražuvo? Alsaberi!

Raudonos žuvys baseinėlyje susispietė į būrelį. Nepertraukiamai krankė varnas, ant stogo krašto sutūpė mečetės katės, senelės prisiartino prie baseinėlio. Išsitiesęs visu ūgiu ant žemės, sniege gulėjo Alsaberis, žibinto šviesa geltonai nuspalvino jo veidą. Imamo akys buvo užmerktos. Lūpose sušalo šypsena.

– Alsaberi! – suklykė senelės.

Tačiau namai buvo tušti, visi jau laukė mečetėje. Senelės laiptais užbėgo ant mečetės stogo. Katės traukėsi joms iš kelio. Pasiekusios kairįjį minaretą, kurio bokšte visuomet stovėdavo Muedzinas, jos iš visų jėgų sušuko:

– Alsaberis iškeliavo!

Žmonės mečetėje išgirdo jų balsus. Grupės turgaus vyrų lydimas, Muedzinas užlipo ant stogo. Laiptais jie nusileido prie baseinėlio. Išvydęs ant žemės gulintį Alsaberį, durininkas sušuko:

– *Enna lellah!**

Visi suprato, kad Alsaberis iš tikrųjų mirė.

Vyrai nunešė imamo kūną į biblioteką, senelės nustojo verkusios; dabar, susidūrusios su mirtimi, jos privalėjo valdytis. Žinodamos savo pareigas, jiedvi pranyko už knygų lentynų. Senoje spintoje suradusios baltą paklodę, perdavė ją durininkui. Tai buvo drobulė, kurią imamas kadaise pats parsivežė iš Mekos. Durininkas ją išskleidė ir užklojo Alsaberio kūną, vis niūniuodamas sau kažką po nosim.

Atskubėjo Aga Džanas.

– *Enna lellah!* – vienu balsu ištarė vyrai.

– *Enna lellah*, – ramiai atsakė Aga Džanas.

* Žodžiai, sakomi kam nors mirus, ilgesnio posakio trumpinys. *Enna lelellah wa enna elleihe radjeoen* – Galiausiai mes visi sugrįšime pas Jį. (Aut. past.)

Jis priklaupė prie kūno, atsargiai kilstelėjo drobulę ir įsižiūrėjo Alsaberiui į veidą, tada pabučiavo velionio kaktą ir vėl jį uždengė.

Staiga durų angoje šmėstelėjo išblyškęs Zinatos veidas. Verkdama ji kaip stovi su čadra metėsi prie imamo kūno.

Senelės ją pakėlė ir išsivedė.

Kieme skambėjo balsai. Čia šurmuliavo iš mečetės sugužėję žmonės.

Aga Džanas išėjo iš bibliotekos į kiemą. Naujiena greitai pasklido po miestą. Vyrai su karstu stovėjo pasirengę prie baseinėlio, jie norėjo paguldyti į jį Alsaberio kūną ir nunešti jį į mečetę.

Septyni vyrai atsistojo ant stogo ir visi vienu balsu sušuko:

– *Hajje allal salat!*

Išgirdę šiuos žodžius, žmonės iškart suprato, kad mirė mečetės imamas. Visi, išskyrus kepėjus ir vaistininkus, uždarė savo krautuvėles ir rinkosi į mečetę. Nusidriekė ilga policijos automobilių vora, prie šventyklos sustojo mero automobilis.

Visi kartojo, kad tai palaiminta mirtis – Alsaberis iškeliavo šventojo Alijaus mirties dieną.

Devintą valandą vakaro karstas stovėjo ant pakylos prie mečetės baseinėlio. Buvo nuspręsta kūną palikti čia iki ryt ryto, kad žmonės galėtų atsisveikinti su imamu, be to, laiko reikėjo ir giminaičiams atkeliauti iš tolimesnių miestų.

Grįžęs namo, Aga Džanas turėjo iki rytdienos surasti imamą, vadovausiantį laidotuvių maldai. Tiesą pasakius, tai buvo Ahmado, Alsaberio sūnaus ir įpėdinio, pareiga, bet šis dar mokėsi. Antras šiai užduočiai tinkamas dvasininkas – imamo žentas Galgalas. Tačiau Aga Džanas neturėjo jo telefono numerio ir nežinojo, kur jis gyvena, neaišku, ar Galgalas apskritai suspėtų atvykti.

– Mums jo reikia rytoj, jau anksti ryte, – pasakė Aga Džanas Šahbalui.

– Be to, turime rasti Sediką. Ji privalo žinoti, kad jos tėvas mirė, – pridūrė Šahbalas.

– Padarysiu viską, ką galiu. Paskambinsiu ajatolai Almakiui į Komą. Tai puiki proga Galgalui atvykti į miestą, visi dalyvaus ir norės su juo susipažinti. Paskambinsiu į Komą visiems pažįstamiems.

Ryt rytą Aga Džanas nuėjo į mečetę sutvarkyti paskutinių reikalų. Iš aplinkinių kaimų tuoj suplauks tūkstančiai tikinčiųjų, jam reikėjo gero imamo. Dėl visa ko jis nusiuntė žinutę Džirdžos kaimo imamui ir perspėjo jį, kad rengtųsi maldai. Dažniausiai šis imamas pavaduodavo Alsaberį.

Aga Džanas stovėjo ir kalbėjosi su durininku, staiga prie mečetės sustojo taksi automobilis; vyras iškart pažino juodą Galgalo turbaną ir pamatė Sediką.

Galgalas išlipo iš taksi, priėjo prie Aga Džano, pareiškė jam užuojautą ir akimirką nulenkė prieš jį galvą.

Aga Džanas suprato šį gestą kaip susitaikymo ženklą ir Galgalo atsidavimą mečetei. Mat nuo to laiko, kai Galgalas į vestuves nepasiėmė savo dokumentų, o Aga Džanas parsiuntė jį atgal į Komą, jaunasis imamas jo kiek privengė. O dabar jis šiek tiek palenkė galvą; Aga Džanas tai pamatė ir deramai įvertino:

– Didžiuojuosi tavimi ir noriu, kad taptum mūsų mečetės imamu, kol Ahmadas grįš užimti savo tėvo vietos. Ar sutarta?

– Sutarta, – atsakė Galgalas.

Aga Džanas pabučiavo imamo turbaną, o šis atsakė bučiniu jam į petį.

– Eik namo ir kiek pailsėk. Tuoj turgaus vyrai ateis tavęs išsivesti. Šahbalas perspės, kai viskas bus parengta.

Namas ūžė, atvyko daug svečių. Senelės lakstė kaip akis išdegusios. Skubėdamos į virtuvę jos pamatė įžengiantį imamą Galgalą. Iš virtuvės jam atnešė ugnies, raudonų obuolių ir veidrodį – pasveikino jį kaip namų dvasininką.

Dvyliktą valandą prieš mečetę gatvėje buvo patiestas maldos kilimas. Alsaberio karstas išneštas į lauką ir padėtas ant šilkinio kilimo. Galgalo laukė tūkstančiai žmonių. Būrelis svarbių turgaus vyrų atlydėjo jį iki karsto, čia jis turėjo pradėti vadovauti maldai.

Aklasis Muedzinas, tuo metu stovėjęs ant mečetės stogo, sušuko:

– *Allaho Akbar!*

Visi sustojo Galgalui už nugaros.

Imamas Galgalas nuleido vieną savo juodo turbano galą ant krūtinės kaip gedulo ženklą, pasisuko į Meką ir ėmė niūniuoti:

O tu, susisupęs į drabužius!
Išskyrus trumpą akimirką,
Visą naktį nemiegok.
Pusę nakties ar kiek trumpiau,
Ar kiek ilgiau.
Prisiekiu naktimi, kai ji traukiasi,
Mes išsiuntėme jums pasiuntinį,
Taip pat kaip išsiuntėme pasiuntinį Firaunui.

O tu, apsiaustasis!
Kelkis! Ir perspėk!
Prisiekiu Mėnuliu,
Prisiekiu rytu, kai jis aušta.

Šeima

Laikantis tradicijų, Alsaberis buvo apraudamas keturiasdešimt dienų po mirties. Visi tolimuose miestuose gyvenantys giminaičiai, nesuspėję į laidotuves, dabar atvyko ir pasiliko savaitę pasisvečiuoti. Tokie susitikimai buvo ypatingi.

Žmonės drauge vakarieniaudavo, vėliau mažomis grupelėmis išsiskirstę į atskirus kambarius kalbėdavosi iki vėlumos.

Vienas iš svečių buvo Kazem Chanas, senasis Aga Džano dėdė; kaip vyriausią giminės vyrą, visi jį priimdavo su meile ir pagarba.

Kazem Chanas niekuomet neatvykdavo vienas, jį visada lydėdavo būrelis kaimiečių. Jis taip pat niekada nekeliaudavo kaimo autobusu ar taksi. Anksčiau, apsuptas raitelių būrelio, jis atjodavo arkliu. Vėliau, jau pasenęs, į miestą atvažiuodavo visureigiu.

Kazem Chanas visada išlipdavo iš jo priešais mečetę, įžengdavo vidun, kiemelyje nusipurtydavo dulkes nuo drabužių, nusiprausdavo veidą ir rankas. Tada mečetės laiptais užlipdavo ant stogo. Čia akimirką stabtelėdavo ir nusiėmęs skrybėlę pasisveikindavo su senuoju varnu ir gandrais, stovinčiais savo lizde aukštai ant vieno iš minaretų.

– *Salam*, varne, – ištardavo jis. Kilstelėjęs skrybėlę, nusileisdavo laiptais į vidinį namo kiemą.

Vos išvydę ant stogo Kazem Chano figūrą, vyrai atskubėdavo prie laiptų jo pasitikti. Netrukus Kazem Chanas, it koks senas, palydos apsuptas karalius, įžengdavo į opijaus kambarį, kur svečio laukė ką tik uždegta ugnis ir paruošta pypkė.

Kazem Chaną mylėjo ir moterys, ir vaikai. Kišenėje jis visuomet rasdavo eilėraštuką moterims ir pinigėlių vaikams. Buvo garsus kaimo poetas, kalnuose gyvenantis keistuolis. Kadaise vedė, bet žmona mirė dar jauna. Po šiai dienai Kazem Chanas gyveno vienas, nors moterų, kurios su juo mielai dalijosi savo meile, turėjo užtektinai.

Kazem Chanas valgė mažai, atrodė sveikas ir mėgavosi gyvenimu. Jis viską išmėgino, visko patyrė ir daug prarado, tačiau liko ištikimas trims dalykams: poezijai, opijui ir moterims.

Kai tik jis įžengdavo į vidų, senelės viską mesdavo ir imdavo lepinti svečią. Dažniausiai jos nujausdavo, kada jis atkeliaus. Tada sẽnosios pirmiausia griebdavosi vis to paties – atidarydavo opijaus kambario duris ir langus, kad išsivėdintų.

Jos paruošdavo tik Kazem Chanui skirtus arbatinuką ir stiklinę, kad iškart galėtų jam patiekti šviežiai užplikytos arbatos. Vos šis įžengdavo į vidų, jiedvi įkišdavo jo opijaus pypkę į šiltus pelenus. Smulkiai supjausčiusios opijaus gumuliukus, sudėdavo juos į kinišką porcelianinę lėkštutę. Šią padėdavo šalia krosnelės, kurioje mėlyna liepsna degdavo plonos vyšnių šakelės ir pamažu virsdavo šviežia medžio anglimi.

Svečiuojantis Kazem Chanui senelės pasidabindavo šventiniais drabužiais ir pasikvėpindavo. Visi žinojo, kad jos puošiasi dėl jo, o svečias į jas kreipdavosi persišku pagarbiu žodžiu, skirtu damoms: „*Ganum!*“

Vos išgirdusios „*Ganum!*“, abi senelės skubėdavo į Kazem Chano kambarį, bet ne kartu, o visad viena po kitos. Kai viduje būdavo Golbanu, Golebeha saugodavo duris. Ir atvirkščiai.

Ta pati istorija kartojosi visą laiką. Senelės pažinojo Kazem Chaną iš jaunų dienų, kai dar jaunos mergaitės atkeliavo tarnauti į šiuos namus. Ir abi iškart krito jam po kojomis, nes kuri jauna moteris būtų galėjusi atsispirti tuometinio Kazem Chano žavesiui? Jau per pirmą savo viešnagę su raitelių būriu atjojęs Kazem

Chanas užkariavo jaunų tarnaičių širdis ir vakare vieną po kitos priėmė į savo lovą.

Kazem Chano viešnagės šiuose namuose senelėms buvo tikrų tikriausia laimė. Kol dar buvo jaunos, sulaukusios Kazem Chano jos švytėdamos zujo po kiemą ir dainuodamos sukosi virtuvėje.

Dabar jos paseno, nebegirdėti jų kikenimo virtuvėje, bet gerai įsižiūrėjęs senelių veiduose galėjai pamatyti šypseną, o namuose sklaidydavosi malonus rožių aromatas.

Kiek pailsėjęs ir užvalgęs, pasimėgavęs opijumi, Kazem Chanas atsistojo ir išėjo į kiemą pasisveikinti su kitais. Pirmiausia jis nužingsniavo prie senojo kedro, pabarškino savo lazdele į jo kamieną, pasižiūrėjo į medžio šakas, perbraukė ranka per lapus ir nuėjęs prie baseinėlio padeklamavo naujausią savo eilėraštį:

Delaraaie delaraaie delaraa
Samman ghaddi boland bala delara...
Debesys lieja įsimylėjėlio ašaras,
Sodas tarsi besijuokianti mylimoji.
Griaustinis skamba kaip skundai,
Kuriuos aš svaidau šį ankstų rytą.

Pamatę prie baseinėlio stovintį Kazem Chaną, prie jo subėgo vaikai. Svečias paglostė mažiesiems galvas ir padeklamavo jiems kitą savo parašytą eilėraštį:

Kurčius manė:
Dar galiu kiek pasnausti,
Kol karavanas ateis.

Karavanas pražingsniavo,
Praplaukė it debesis,
O jis nė nepastebėjo.

Norėdamas, kad vaikai suprastų kūrinėlį, Kazem Chanas dar trumpai paaiškino:

– Kurčias vyras simbolizuoja žmones, kurie visiškai nebrangina laiko. O karavanas yra laikas, greitai praeinantis pro šalį.

Kiekvienas eilėraštį išklausęs vaikas gaudavo po pinigėlį.

Namų mergaitėms Kazem Chanas rodydavo ypatingą dėmesį. Joms buvo leidžiama jį pabučiuoti, ir už tai kiekviena gaudavo dar po raudoną popierinį pinigą.

Tada eilė ateidavo moterims; Aga Džano žmona Fagri Sadata sulaukdavo daugiausia dėmesio. Jai, namų gražuolei, svečias visuomet turėdavo eilėraštį. Jis įsprausdavo eilėraštį Fagri Sadatai į rankas, ir ji šypsodamasi slėpdavo šį savo drabužių klostėse.

Tos akys nutvilkė sielą it botago kirtis,
Žalios kaip obuolys.
Tavo blakstienos pagrobė mano širdį,
Tavo lūpos teisia, o blakstienos vagia.
Dabar reikalauji atlyginimo už tai, ką pasisavinai,
Kaip keista: aš, apvogtasis, turiu atsakyti?

Mečetės katės buvo priklausomos nuo Kazem Chano opijaus. Jos visuomet tupėjo eilute ant mečetės stogo krašto ir nenuleisdavo nuo svečio akių. Kai tik šis įžengdavo į opijaus kambarį, jos stryktelėdavo ir laukdavo prie kambario durų. Kazem Chanas rūkydavo ir pūsdavo dūmus kačių link. O šios mėgavosi maloniu opijaus kvapu.

Nusnūdęs popiet, Kazem Chanas dažniausiai nusileisdavo į rūsį aplankyti Muedzino dirbtuvių, kur šis žiesdavo puodus.

Čia siurbčiodamas arbatą jis šnektelėdavo su puodžiumi.

– Tebūnie pasveikintas Muedzinas! – įeidamas į dirbtuves tikro poeto tonu sušukdavo Kazem Chanas. Muedzinas atsistodavo, bet kadangi jo rankos iki alkūnių būdavo aplipusios moliu, likdavo stovėti už darbo stalo.

– Kaip tau sekasi?

– Gerai!

– O tavo sūnui Šahbalui?

– Irgi gerai!

– O tavo dukrai?

– Ji gyvena savo gyvenimą. Pati dabar turi šeimą.

Itin jautrių ausų ir išlavintos uoslės, Muedzinas pajusdavo beveik viską. Nors žmonės kalbėjo, kad iš tikrųjų jis nėra aklas, pro tamsius akinių stiklus viską mato, teisybė buvo kita – Muedzinas gimė neregys. Jis visuomet nešiojo tamsius akinius, Nosrato jam parūpintus iš Teherano, buvo su skrybėle ir vaikščiojo tiesus, pasiramsčiuodamas lazdele.

– O kaip tavo laikrodis? – klausinėjo toliau Kazem Chanas. – Ar vis dar eina?

– Taip, laimė, eina, – atsakydavo Muedzinas šypsodamasis.

Muedzinas turėjo nepaprastą gebėjimą – bet kurią akimirką galėjo pasakyti, kuri dabar valanda. Laikas buvo jo talentas. Jo galvoje jis tiksliai tiksėjo. Visi mieste apie tai žinojo.

– Kiek valandų, Muedzinai? – klausdavo jį sutikę žmonės.

Ir jis visada pasakydavo tikslų laiką. Ypač miesto jaunuoliams ir merginoms labai patiko sutikus Muedziną klausinėti, kiek valandų.

– Pone Muedzinai, ar žinote, kiek valandų? – ir jie juokdavosi, išgirdę tikslų atsakymą.

Dalytis dievišku talentu su kitais Muedzinas laikė savo pareiga.

Muedzinas buvo oficialus mečetės šauklys. Kitu metu jis dirbo rūsyje, lipdė puodus. Puodai nebuvo nei jo darbas, nei pomėgis – jie buvo jo gyvenimas. Be molio Muedzinas neįsivaizdavo savo dienų.

Kartkartėmis jo sūnus Šahbalas nugabendavo tėvo dirbinius į turgų ir perduodavo vienam prekeiviui, o šis juos pardavinėjo.

Muedzinas buvo vienintelis tradicinis to krašto puodžius. Galbūt todėl jo nulipdytus puodus, vazas ir dubenėlius tuoj pat išpirkdavo.

Mečetės kieme stovintys didieji gėlių vazonai irgi buvo jo nužiesti. Taip pat ir vaza turgaus aikštėje, kiekvieną pavasarį pražystanti raudonomis pelargonijomis.

Puodininkystė apsaugojo jį nuo monotonijos, bet dar vienas dalykas Muedzino gyvenimui teikė prasmę – mažas radijo aparatėlis, slepiamas vidinėje kišenėje.

Šiame name buvo uždrausta turėti radiją, jis buvo laikomas netyru. Tikras tikintysis niekada nėra prisilietęs prie radijo, to šacho ruporo. Radijas nederėjo ir mečetės namams, bet Muedzinas jį taip puikiai paslėpė po drabužiais, kad mažas aparatėlis tapo jo kūno dalimi.

Radiją jam parvežė Nosratas.

Nosratas buvo nepaprastas vyrukas, niekas nežinojo, ką jis veikia Teherane. Vieni pasakojo, kad jis dirba kino teatre – apie tai namuose niekas nenorėjo kalbėti. Kiti sakė, kad pragyvenimui jis užsidirba fotografuodamas. Nosratas visiems patiko, visada papasakodavo naujienų, namo parveždavo įdomių daiktų ir kiekvieną stebino savo neįprastu gyvenimu. Namiškiams jis atskleidė kitą gyvenimo pusę.

Vieną pavasarį viešėdamas namie jis pamatė, kad Muedzinas anksti rytą išėjo prie upės. Nosratui pasidarė įdomu, ką jis ten ketina veikti. Laikydamasis atstumo, kad Muedzinas neišgirstų jo žingsnių, Nosratas tykino iš paskos.

Muedzinas perėjo per tiltą į kitą upės pusę, praėjo vynuogių sodus ir kviečių laukus. Buvo dar tamsu, bet saulė tuoj turėjo patekėti. Muedzinas ėjo tolyn į migdolų sodus, kur medžių šakos sviro nuo žiedų. Akimirką Nosratas pametė jį iš akių.

Tyliai vaikščiodamas tarp medžių jis vėl stengėsi surasti Muedziną, tačiau veltui. Nosratas sustojo po vienu medžiu, buvo tylu tylu; staiga patekėjo saulė ir iškart pragydo tūkstančiai paukščių. Įspūdis buvo nepakartojamas. Netikėtai Nosratas išvydo tarp migdolų medžių stovintį Muedziną; pakreipęs galvą, šis klausėsi paukščių.

Oras dvelkė stipriu žiedų aromatu, čiulbėdami rytu žavėjosi paukščiai, o Muedzinas stovėjo tarp medžių įsiklausęs, tarsi būtų drauge su lazdele suakmenėjęs.

Kai tik pirmas aukso geltonumo spindulių pluoštas palytėjo migdolų šakas, paukščiai nutilo, visas būrys pakilo ir nuskrido į kalnus.

Sodui ištuštėjus, Muedzinas grįžo namo.

Vakare Nosratas užėjo į jo kambarį.

– Muedzinai, ar turi kiek laiko?

– Užeik. Tau laiko visada turiu.

– Aš noriu tau šį tą parodyti, tikriau – duoti paklausyti.

Iš savo krepšio jis išėmė radijo aparatą ir įkišo jo kištuką į elektros lizdą. Užsidegė maža žalia lemputė, Nosratas pasukiojo radijo imtuvo mygtuką ieškodamas muzikinės radijo stoties. Staiga kambarį užliejo muzika. Nosratas uždarė duris ir tyliai tarė:

– Atidžiai klausykis.

Muedzinas susikaupęs klausėsi, kraipė ausis, mėgindamas pagauti garsą. Kai nuskambėjo muzikinė kompozicija, jis giliai atsiduso ir paklausė:

– Kas čia buvo?

– Simfonija! Šįryt tarp migdolų irgi girdėjai simfoniją, paukščių simfoniją. O dabar klauseisi žmonių sukurtos simfonijos. Šį rytą mačiau tave stovint tarp medžių ir klausantis paukščių. Man rodos, tau reikia šios muzikos.

Kitą sykį grįžęs namo Nosratas Muedzinui atvežė kišeninį radijo imtuvėlį. Vėlų vakarą jis įbruko radiją Muedzinui į rankas.

– Dabar gali dieną naktį klausytis muzikos, žinių ir kitų žmonių.

– Radijas šiuose namuose? Ką aš pasakysiu Aga Džanui?

– Tu suaugęs vyras, paslėpk radiją savo švarko kišenėje ir prikąsk liežuvį, niekam neprivalai aiškintis, ką veiki! Be to, turiu tau dar šį tą, daikčiuką, kurio Senedžane dar niekas neregėjo, – pasakė jis ir padavė Muedzinui porą laidelių.

– Čia ausų kištukai, įsikiši juos į ausis ir klausaisi radijo. Stokis, parodysiu.

Muedzinas dvejojo. Nosratas įdėjo imtuvą jam į vidinę kišenę, ištraukė ausines iš Muedzino megztinio apykaklės, įkišo jas į ausis ir įjungė radiją.

– Girdi?

– Taip! Girdžiu.

– Puiku! Ir įsidėmėk: jei kas klaus, nieko nesakyk!

Nuo to laiko Muedzinas visur vaikščiojo su ausų kištukais, o kai kas nors jo paklausdavo, ką turįs ausyse, jis nieko neatsakydavo. Netrukus visi priprato prie jo ausų kištukų ir pradėjo juos laikyti tamsių Muedzino akinių priedu.

Mirus Alsaberiui, visi giminės vyrai susirinko į opijaus kambarį parūkyti Kazem Chano atsivežto opijaus.

Iš rūsio skrynių senelės vyrams atnešė septynias opijaus pypkes ir sudėjo jas į šiltus pelenus.

Vyrai rūkė pypkes, gėrė arbatą, įsikišę už žando karamelę ilgai ją čiulpsėdavo, dalydamiesi savo atsiminimais apie Alsaberį, o dūmai iš jų burnų pro pravirą langą vinguriavo į lauką.

Moterys būrėsi valgomajame ir jaukiai rūkė vandens pypkę. Trūko vienintelės Zinatos. Mirus Alsaberiui, ji dažnai pratūnodavo bibliotekoje, valandų valandas ten skaitydavo. Aga Džanas tai žinojo ir netrukdė jai elgtis, kaip nori.

Pavakary vyrai kartu pasivaikščiodavo iki upės, paskui keliaudavo į mečetę pasiklausyti Galgalo.

Pastarąsias savaites Galgalas penktadieniais mečetėje sakydavo pamokslus, kurie niekuo neišsiskyrė, buvo įprasti, skirti susipažinti. Naujasis imamas tyčia pasirinkdavo neutralias temas. Jis laukė tinkamo momento, kad galėtų atskleisti turgui savo tikrąjį veidą ir pademonstruoti, kaip sakykla po jo kojomis virsta patranka. Kol Alsaberio mirties šešėlis dar driekėsi, o pats Galgalas pamažu

užkariavo žmonių pasitikėjimą, metas tam dar nebuvo tinkamas ir teko laikytis ramiai. Šįvakar jis rengėsi pasakoti apie Alsaberį ir ilgą mečetės istoriją. Aga Džano parūpintus reikiamus dokumentus imamas gerai išstudijavo.

Pasivaikščioję vyrai baseinėlyje apsiprausė veidus, rankas ir ėjo į mečetę, kad ten atsidurtų dar gerokai prieš prasidedant penktadienio maldai. Giminės vyrai tradiciškai sutikdavo svečius prie mečetės durų.

Nors senelės jau kelintą kartą perspėjo moteris, kad joms metas eiti, jeigu norinčios laiku būti šventovėje, šios vis dar sėdėjo valgomajame, gėrė arbatą, valgė vaisius ir rūkė vandens pypkę. Ką tik Aga Džano paskutinį sykį perspėtos, senelės perėjo per kambarį ir susierzinusios pareiškė:

– Malda, ponios, malda! Šimtai moterų mečetėje jūsų laukia, o jūs sėdite čia ramiai ir rūkote vandens pypkę. Skubėkit! Kitaip pats Aga Džanas ateis jūsų atsivesti.

Fagri Sadata apsigaubė savo juodą čadrą. Visos moterys nusekė paskui ją į mečetę. Iš bibliotekos atėjusi Zinata prisidėjo prie jų būrelio.

Neatvyko vienintelis Nosratas.

Bet jis visada pasirodydavo netikėtai. Neskambindavo, nebelsdavo į duris, tik staiga išdygdavo viduryje kiemo prie baseinėlio ar atsėlindavo palei kambarių langus, kad galėtų netikėtai įamžinti namiškius fotografijoje.

Nosratas nedalyvavo Alsaberio laidotuvėse: telefonu nepavyko jam prisiskambinti, o telegramą gavo per vėlai. Tačiau Aga Džanui jis pasakė, kad šįvakar grįžta namo.

Kai visi išėjo į mečetę ir namas nutilo, senelės nusiplovė rankas, nusiprausė veidus baseinėlyje ir prisėdo ant suoliuko, apšviesto žibinto.

– Nebeturiu jokio noro eiti į mečetę, – tarė Golbanu.

– Verčiau pailsėkime čia, kol visi grįš, – atsakė jai Golebeha.

Mirus Alsaberiui, jos liko atskirtos nuo bibliotekos, nes dar neužmezgė ryšio su Galgalu ir nedrįsdavo eiti į vidų, kai jis ten dirbdavo. Kol Alsaberis gyveno, biblioteka buvo privati senelių valda, o dabar Galgalas ją iš jų atėmė. Todėl naujasis šventikas joms nepatiko; senelės laukė tos dienos, kai Alsaberio sūnus baigs studijas ir bus įšventintas į imamus.

– Alsaberis tarsi perlas išsprūdo mums iš rankų, – pratarė Golebeha. – Galgalas pasipūtęs, namie vaikšto kaip sultonas, nuo visų laikosi atokiai ir neina net į vyrų draugiją. Tokio išpuikusio imamo šiuose namuose dar niekada neturėjome. Jis užsidaro bibliotekoje ir laukia, kad pats Kazem Chanas užsuktų su juo pasisveikinti. Aga Džanas suprato tai iš pat pirmos dienos, gerai, kad tada parsiuntė jį atgal į Komą dokumentų.

Širdies gilumoje senelės buvo skaudžiai įžeistos, o dabar, iškeliavus Alsaberiui, jos vis labiau jautė, kad artėja ir jų pačių mirtis. Kol kas dar buvo galima gyventi, senojo imamo mirtis suteikė joms užtektinai veiklos, bet ką jos darys vėliau, kai iškeliaus visi svečiai?

Galgalui užkariavus biblioteką, senelės buvo priverstos ištisas dienas ir vakarus leisti virtuvėje, o joms tai irgi nepatiko. Jos čia neišsiteko, be bibliotekos namai lyg susitraukė.

Keletą kartų senelės buvo nusprendusios eiti pas Aga Džaną ir jam viską iškloti, bet gerai suprato, kad niekas nepasikeis: imamo mirtis užbaigė vieną epochą.

Kartais jos nueidavo į tuščią imamo vonią ir ten tyliai kartu pravirkdavo.

Kazem Chanas šiuose namuose buvo vienintelė jų viltis, bet ir jis paseno, artinosi jo pabaiga. Kai iškeliaus jis, senelių šviesa užges amžinai.

Gerą valandėlę sẽnosios tylomis prasėdėjo ant suolelio. Dangus buvo giedras, viena po kitos įsižiebė žvaigždės, cypsėjo šikšno-

sparniai. Jeigu kas nors, nepažįstantis namų, būtų pažvelgęs nuo mečetės stogo į vidinį kiemą, tikriausiai būtų pamanęs, kad prie baseinėlio mato dvi skulptūras, vaizduojančias moteris.

Greičiausiai senelės būtų užsnūdusios, jeigu kažkas staiga nebūtų pertraukęs tylos. Golebeha išgirdo iš tamsos už medžių sklindantį garsą.

– Ar ir tu girdi? – tyliai paklausė ji Golbanu.

Jos pamanė, kad turbūt Kazem Chanas neišėjo į mečetę ir pasiliko savo kambaryje.

Senelės tyliai nutipeno prie opijaus kambario, bet durys buvo užrakintos. Kieme nuskambėjo tylus moteriškas kikenimas.

– Kas čia buvo?

Jos nuėjo už senojo kedro ir įsiklausė į nakties garsus. Vėl tyliai sukikeno moteriškas balsas, atsidarė vieno svečių kambario durys.

– Čia greičiausiai Nosratas, – sušnibždėjo Golebeha.

– Viešpatie, pasigailėk!

Kambario šviesoje jos išvydo aiškų vyro siluetą ir atpažino Nosratą.

– Kada jis atvyko, kaip mes jo nepamatėme? Ir kas ta moteris? – paklausė Golebeha.

Tamsią čadrą dėvinčios moters šešėlis šmėstelėjo žalioje mečetės minaretų šviesoje ir tamsoje pranyko.

– Gal čia ta moteris iš Teherano?

– Ne, tas nenuorama niekada ilgai nelieka su ta pačia moterim. Ana iš Teherano buvo maža, o šita aukšta ir su čadra. Čia kita.

– Ką jie ten veikia?

– Neturiu supratimo.

Nosratas su moterimi kilo laiptais, vedančiais ant mečetės stogo.

– Eikš, brangioji! – ragino ją Nosratas.

– Ne, neisiu, aš nedrįstu, – atsakė kikendama moteris.

– Ko tu bijai, niekas mūsų nepamatys, visi dabar mečetėje, namai tušti, – drąsino Nosratas.

– Ne, aš neisiu, man per aukštai, – priešinosi ji.

– Kam jis vedasi ją ant stogo? – tyliai paklausė Golbanu.

– Nė velnias nežino, kas jam šauna į galvą, – atsakė Golebeha.

Stojo tyla; kiek vėliau dviejų žmonių šešėliai sušmėžavo ant stogo. Senelės tyliai nuėjo prie laiptų, atsargiai jais užlipo, keturpėsčiomis nuropojo prie kupolo ir pasislėpė už jo.

Nosratas atidarė vieno minareto angą, pro kurią siaurais įvijais laiptais galėjai pasiekti pačią bokšto viršūnę.

– Aš nedrįstu! – sušuko moteris.

– Nebijok, tai bus dieviškas patyrimas. Tu man pažadėjai, kad eisi su manimi. Eikš, noriu nusivesti tave į pačią minareto viršūnę ir ten išbučiuoti. Paimti tave šventoje žalioje šviesoje, – sušnibždėjo Nosratas.

– Aš neisiu, mus gali kas nors pamatyti.

– Nebijok, kai jau užlipsime, niekas mūsų nematys.

Jis padėjo moteriai įlipti per angą, o ji nuolat tyliai kartojo: „Aš to nedarysiu, aš nedrįstu, aš nenoriu."

Kai moteris jau stovėjo ant pirmo laiptelio, Nosratas irgi įropojo į minaretą ir iš vidaus uždarė jo angą.

Už kupolo pasislėpusios senelės susirūpinusios susižvalgė.

– Viešpatie, pasigailėk, Viešpatie, pasigailėk, – pakartojo abi puse lūpų.

Nosrato ir moters siluetai išryškėjo žalioje šviesoje pačioje minareto viršūnėje. Jų šešėliai krito ant sienos priešais mečetę.

Vėjas žaidė su juoda moters čadra, kuri kaip juoda vėliava suplevėsavo virš minareto.

– Nereikia, – atsiduso moteris. Kadangi jie stovėjo taip aukštai, jos balsas garsiai nuaidėjo virš mečetės.

Ant sienos ėmė ritmiškai judėti didelis Nosrato šešėlis. Senelės užsidengė burnas rankomis ir suvirpėjo nuo to, ką matė. Staiga jis prispaudė moterį prie pat minareto krašto, ji nervingai kikendama sušuko:

– Nereikia! Aš krentu!

Jos juokas vėl ataidėjo mečetėje, bet pradingo Galgalo pamoksle, kurį transliavo garsiakalbis. Moteris dar kartą atsiduso. Tada stojo netikėta tyla ir šešėliai pranyko.

Senelės tyliai nuropojo iki laiptų ir nusileido į apačią. Savo kambariuose jos greitai išsivyniojo maldos kilimėlius, apsigaubė čadromis ir paskubomis atsigręžė į Mekos pusę.

Pamokslas

Pirmaisiais mėnesiais Galgalas mečetėje laikėsi ramiai. Jis žinojo, kad, norėdami perprasti naujojo imamo nuostatas, jo pamokslų klausysis slaptosios tarnybos agentai.

Kasdieniame gyvenime jis nemokėjo užmegzti gerų tarpusavio santykių ir buvo žinomas kaip šiurkštus, paniuręs dvasininkas. Tačiau vos užlipęs į sakyklą virsdavo kitu žmogumi. Galgalas kalbėjo dvasingai, šypsodamas ir daug juokaudamas, klausytis tokio pamokslininko žmonėms buvo vienas malonumas.

Savo pirmuose pamoksluose Galgalas gvildeno neutralias temas, dažnai iš Korano pasirinkdavo surą ir stengdavosi perteikti jos pasakojamąją ir istorinę prasmę.

Kartais jis žengdavo vieną žingsnį pirmyn ir imdavo analizuoti kalbos jėgą ir poetinę surų prozą. Pateikdavo pavyzdžių, gražiu balsu skaitydamas melodingus ajatus*.

Publika mėgavosi imamo aiškinimais; dauguma mečetės lankytojų negalėjo paskaityti šventraščio, juolab savarankiškai jo suprasti.

Koranas buvo parašytas arabiškai, o šios šalies žmonės kalbėjo persiškai, kalba, kuri buvo visiškai kitokia nei šventraščio. Be to, Koranas buvo parašytas keturiolikos šimtmečių senumo kalba, o suros prisodrintos istorinių nuorodų, kurių nebūtum supratęs be specialaus pasirengimo.

* Sakinys ar jų grupė, Korane sudaranti vientisą prasminį vienetą. (Aut. past.)

Galgalas gerai žinojo, kas slypi surose, ir galėjo nepaprastai aiškiai perpasakoti tekstą paprastam žmogui.

Slaptosios tarnybos agentai Galgalą laikė dvasingu imamu ir buvo juo patenkinti. Į savo būstinę jie siuntė teigiamus atsiliepimus apie jo pamokslus.

Turgus irgi džiaugėsi. Prekybininkai vertino jo istorijos išmanymą ir gebėjimą versti senuosius tekstus. Tačiau kai kurie tikėjosi iš jo šiek tiek daugiau ir kartais leisdavo Aga Džanui tai pajusti. „Jis tik pavaduojantis imamas, – atsakydavo tuomet šis. – Negaliu iš jo per daug reikalauti, po metų ar dvejų Alsaberio sūnus pabaigs mokslus, tada turėsime nuolatinį imamą ir matysim, kaip bus.“ Ir nors turgus kartkartėmis paniurnėdavo, Galgalas gebėjo užkariauti žmonių širdis naujomis, nuostabiomis istorijomis, kurias nagrinėdavo savo pamoksluose. Kartais jis papasakodavo tokių dalykų, apie kuriuos turgaus prekeiviai dar niekada nebuvo girdėję.

Paskutinį sykį Galgalas pasakojo apie paukščius keliauninkus, tokiomis temomis mečetėje šiaip nebūdavo kalbama. Jis paaiškino, kad keliaujantys paukščiai visada geba rasti kelią namo į gimtąjį lizdą. Net ką tik išsiritę jaunikliai nežinomu keliu galiausiai pasiektų senąją tėvų gūžtą.

Susižavėję tikintieji klausėsi jo pasakojimų apie hierarchiją skruzdėlių pasaulyje ir apie apgalvotą šių vabzdžių bendradarbiavimą. Galgalas rodė klausytojams Dievo galybės apraiškas.

Aga Džanas žavėjosi naujuoju dvasininku dėl jo šiuolaikiško žvilgsnio ir džiaugėsi, kad moderniomis temomis jis į mečetę pritraukia jaunimo. Pastebėjo, kad per penktadienio maldą į mečetę susirenka vis daugiau jaunuolių ir merginų.

Galgalas šiek tiek mokėjo angliškai; nors gerai kalbėti šia kalba nemokėjo, suprasdavo angliškus tekstus. Jis nusipirko britų mokslinį žurnalą ir valandų valandas sėdėdavo bibliotekoje, stengdamasis su žodynu perprasti straipsnį. Paskui prie jo pridūręs savo samprotavimų pasakydavo nuostabų pamokslą.

Kartą jis pasakojo apie lėktuvus ir skraidymo istoriją. Pagyrė amerikiečius brolius Vilberį ir Orvilį Raitus už jų drąsų norą pakilti į dangų it paukščiai, tačiau iškart pridūrė, kad pirmieji, užsimanę skristi, buvo ne amerikiečiai, o persai.

Jis tai paaiškino pasitelkęs sąmojį: amerikiečiai visada norėjo, kad jų šalyje viskas nutiktų pirmą kartą.

– Amerika prieš penkiasdešimt, šešiasdešimt metų panoro skraidyti, bet skraidymo istorijos šaknys glūdi giliai mūsų žemėje, – tarė jis. – Kadaise vienas iš senųjų Persijos karalių, Namrudas, nusprendė, kad nori skraidyti. Jis buvo toks galingas, kad manė galįs viską, net varžytis su Dievu. Karalius nusprendė pakilti į orą ir susikauti su Dievu. Jis įsakė tų laikų išminčiams sukonstruoti aparatą, kuriuo galėtų pakilti į orą. Šie sugalvojo šį tą įspūdinga, pirmykštį lėktuvą – ypatingą karietą. Prie keturių karališkosios nendrinės kėdės kampų stipriomis virvėmis buvo pririšti keturi galingi ereliai. Namrudas pasiėmė kardą ir atsisėdo į kėdę. Ereliams priešais snapus buvo pakabinti keturi gabalai žalios mėsos. Norėdami pasiekti maistą, paukščiai suplasnojo sparnais. Taip karieta pakilo į orą – buvo sukurtas pirmasis lėktuvas.

Sykį Galgalas prabilo apie Einšteiną ir jo šviesos greičio teoriją. Niekas iš tikinčiųjų mečetėje nebuvo girdėjęs net Einšteino vardo, juolab nežinojo, kad šviesa turi greitį, ir jau tikrai negalėjo nė įsivaizduoti, kad šviesa juda 300 000 kilometrų per sekundę greičiu.

Galgalas gerai suprato, kad jo klausytojų žinios ribotos. Norėdamas padaryti įspūdį, pradėjo pamokslą angliška citata. Matyt, jis buvo pirmasis šalies imamas, per pamokslą prabilęs angliškai. Jis tarė:

– Einšteinas pasakė: „*One thing I have learned in a long life: that all our science, measured against reality, is primitive and childlike – and yet it is the most precious thing we have.*“*

* Per ilgą gyvenimą aš supratau viena: visas mūsų mokslas, palyginti su tikrove, yra primityvus ir vaikiškas – ir vis dėlto tai brangiausia, ką turime. (Vert. past.)

Jis neaiškino, ką reiškia šie žodžiai, bet išdėstė šviesos greičio teoriją taip, kaip pats ją suprato:

– Įsivaizduokite, kad turime lėktuvą, skrendantį 300 000 kilometrų per sekundę greičiu. Įsivaizduokite, kad lėktuvas, pasirengęs išskraidinti grupę keleivių, dabar stovi ant mečetės stogo. Taigi atrenkame dvi grupes žmonių: būrelį jaunų vaikinų nuo dvylikos iki keturiolikos metų ir grupelę to paties amžiaus mergaičių. Palikime mergaites stovėti čia, mečetėje, o vaikinus nusiųskime ant stogo į lėktuvą. Pilotas užveda motorą, lėktuvas pajuda ir nuskraidina jaunuolius į visatą. Nepamirškite, kad jie skrenda šviesos greičiu. Dabar gerai klausykite. Kai jaunuoliai po trijų valandų vėl nusileidžia ant mečetės stogo, pagal savo laikrodžius jie skrido tris valandas. Berniukai išlipa iš lėktuvo, nusileidžia laiptais ir įžengia į maldų salę. Jeigu jie atitrauktų užuolaidą, norėdami pamatyti mergaites, nepatikėtų savo akimis. Jos per šį laiką paseno, virto senutėmis be dantų.

Žmonės susižvalgė, jie nesuprato, ką imamas kalba. Kaip gali būti, kad, jaunuoliams pradingus tris valandas, mergaitės taip greitai pasentų?

– Šviesa, šviesos greitis. Skrendant šviesos greičiu, veikia visiškai kita logika. Todėl ir ši citata čia tinka. Visur matome Dievo pėdsakus, galią virš galios, šviesą virš šviesos, – paaiškino Galgalas.

Ilgainiui Galgalas mieste darėsi įžymus, jį vis labiau ėmė gerbti jauni žmonės. Be to, jis sulaukdavo daugelio moterų dėmesio.

Nors ir buvo vedęs, einantį tamsiais mečetės koridoriais jį apsupdavo jaunos skraistėmis apsigaubusios moterys. Jos kišdavo jam meilės laiškelius. Imamas nė nedirstelėdavo į jas, tik paslėpdavo laiškelius savo apsiausto klostėse.

– Jūs esate gražus imamas, – tarė vieną kartą jauna moteris, sutikusi Galgalą tuščiame koridoriuje.

– Noriu su tavim Einšteino lėktuvu pakilti į visatą, – praeidama pasakė jam kita.

– Tu skaniai kvepi, kur perki kvepalus? – tamsoje nerodydama jam savo veido paklausė trečia.

– Gražiai atrodai su pakreiptu turbanu, – sušnibždėjo dar viena.

Mečetėje vyrai ir moterys būdavo atskiriami ilga užuolaida, kuri dalino maldų salę į dvi dalis. Sakykla stovėjo ant paaukštinimo kaip tik tarp abiejų pusių. Jaunos moterys dažniausiai sėsdavosi į pirmąsias eiles, kad geriau matytų Galgalą, sakantį pamokslą. O jis mėgavosi dėmesiu ir kantriai laukė pranašo Mahometo gimimo dienos, nes tuomet ketino parodyti savo tikrąjį veidą. Laikantis tradicijų, tą dieną buvo kalbama apie svarbius dalykus. Neatsitiktinai dauguma istorinių įvykių šventajame mieste Kome įvyko kaip tik šią dieną. Visi susidomėję laukė, ką Galgalas papasakos.

Lydimas Aga Džano ir Šahbalo, Galgalas pranašo Mahometo gimimo dieną įžengė į maldų salę. Atsisėdo į savo kėdę ir trumpai patylėjęs pradėjo melodingą *Al Zalzala*, Žemės drebėjimo, surą:

Eza zolzolet alarzo zalzala...
Kai drebanti žemė maišoma
Ir žmonės pasklinda kaip drugeliai,
O kalnai atrodo tarsi karšiama vilna,
Tu klausi:
Kas jai darosi?
Ar ji praneš mums savo žinią?

Galgalo balsas buvo kitoks nei paprastai, jo žodžiai skambėjo galingiau nei visada.

Pilna mečetė atidžiai klausėsi. Galgalas kalbėjo toliau:

– Imamo Alsaberio jau kuris laikas nėra su mumis, bet mečetė pasiliko. Ir mes kada nors iškeliausim, bet mečetė liks. Ar tikrai? Ar mečetė liks amžinai? Ne, net mečetė negyvuos amžinai. Imamai palieka mus, mečetės sunyksta, lieka tik balsas.

Vyrai susižvalgė. Aga Džanas pažvelgė į Šahbalą: „Ką jis čia kalba? Lieka tik balsas? Ką jis turi galvoje?"

Vis dėlto Galgalas teisus, pamanė Aga Džanas. Alsaberis jau seniai buvo pamirštas, neišliko nė vieno jo žodžio, nes jis neturėjo ką pasakyti. Alsaberio tėvas buvo kitoks – išskirtinis, ugningus pamokslus rėžęs imamas, troškęs nuspręsti, pakeisti, – žmogus, drįsęs vadinti daiktus jų tikraisiais vardais. Būdamas namų imamas, jis laikė savo rankose visą miestą ir galėjo vienu mostu priversti turgų paklusti ir veikti it vieninga armija. Alsaberio tėvas jau dešimtmečius buvo miręs, bet jo balsas liko, jo balsas vis dar gyvas miesto atmintyje.

Kartą per pranašo Mahometo gimtadienį imamas pasakė ugningą pamokslą, nukreiptą prieš Rezą Chaną, šacho tėvą, uždraudusį čadras, o jo kareiviai ėmė gaudyti skraistėmis apsigaubusias moteris ir tempti jas į policijos nuovadas. Alsaberio tėvas buvo sulaikytas ir išsiųstas į Kašano miestą. Be to, agentai užkalė mečetės duris.

Aga Džanas puikiai viską regėjo prieš savo akis, lyg tai būtų įvykę tik vakar.

Staiga priešais mečetės duris sustojo du kariniai automobiliai, iš jų iššoko ginkluoti kariškiai. Privažiavo visureigis, jame sėdėjo ginkluotas karininkas. Jis išlipo, po pažastim pasispaudęs lazdelę, įžengė į vidų ir su batais nužingsniavo į maldų salę sulaikyti ir išsivesti į kalėjimą senojo imamo.

Jaunasis Aga Džanas, tuo metu tik pradėjęs vadovauti šventovei, pagarbiai priėjo prie karininko ir tarė:

– Jeigu išeisite iš mečetės, imamas pats pasirodys ir keliaus su jumis, jeigu ne, bijau, kils tikros riaušės. Aš jus perspėjau.

Jis kalbėjo taip aiškiai ir tvirtai, kad neliko jokios abejonės. Karininkas pažvelgė į tikinčiuosius, apsupusius imamą. Jis suprato žinią, prispaudė lazdą Aga Džanui prie krūtinės ir iškošė:

– Tu atvesi man imamą. Palauksiu lauke! – išėjo iš maldų salės ir atsistojo prie durų.

Aga Džanas palydėjo iki karininko visureigio senąjį imamą, žingsniuojantį pakelta galva, paskui juos sekė dešimtys tikinčiųjų.

Karininkas padėjo imamui įsėsti į visureigį ir pats sėdo prie vairo.

O kareiviai išvarė tikinčiuosius iš mečetės ir užkalė jos duris.

Tik po trejų metų, kai britų priverstas bėgti Reza Chanas paliko šalį ir pasitraukė į Egiptą, mečetė vėl atvėrė savo duris.

Aga Džanas nusišypsojo ir nekantriai laukė, ką Galgalas pasakys toliau. O šis nutilo ir akimirką žvelgė į susirinkusiuosius. Staiga visiškai nesusiejęs su tuo, kas buvo pasakyta anksčiau, jis tarė:

– Amerika!

Rodės, į tylų klausytojų būrį paleido akmenį: staiga abipus užuolaidos kilo šurmulys – Amerika mečetėse buvo uždrausta tema. Tas žodis buvo kupinas politinės prasmės. Amerika čia buvo ne ta šalis, apie kurią žinojo visas pasaulis, Amerika čia netiko, ji buvo baisiausias islamo priešas.

Jaunasis šachas buvo besprunkąs iš šalies, dar kiek, ir būtų žlugusi šalyje dvidešimt penkis šimtmečius trukusi monarchija, bet CŽV agentai įvykdė amerikietiškąjį valstybės perversmą ir vėl jį sugrąžino į sostą. Nuo tada ajatolos vadino Ameriką šėtonu, o mečetės ėmė laikytis antiamerikietiškos pozicijos.

Jeigu koks nors imamas ištardavo „Amerika", jis tenorėdavo šaukti: „Šalin šėtoną! Šalin Ameriką!"

– Laikai pasikeitė. Reza Chano nebėra, jis pradingo, bet visur atsirado Amerika. Teherane. Kome! – toliau garsiai dėstė Galgalas.

Jis šį tą pasakė, bet kartu jo žodžiai buvo neapčiuopiami. Galgalas tarsi pagarsino nekaltą tiesą: „Laikai pasikeitė. Visur pilna Amerikos!"

Išmintingi miesto vyrai atidžiai klausėsi jo žodžių ir suprato, kad kalbėtojas gudrus kaip lapinas. Imamas išmanė, kaip sudėlioti žodžius, kad sukurtų įtampą.

Galgalas žvelgė į žmones. Visi laukė tolesnių jo žodžių, visi atidžiai klausėsi, ką imamas pasakys. Galgalas pertraukė tylą tik dviem žodžiais:

– Alache Alache!

Šie du trumpi žodžiai galėjo tiek daug reikšti. Jeigu kuo nors žavėjaisi, galėjai ištarti: „Alache Alache!" Jeigu nutikdavo nelaimė, šaukeisi: „Alache Alache!"

Tačiau Galgalo ištartų žodžių kontekstas buvo visiškai kitoks. Kadangi Komą ir Ameriką jis sudėjo į vieną sakinį, šūksnis įgavo naują prasmę. Komas! Amerika! Alache Alache! Rodės, mečetėje jis paleido du šūvius.

Galgalas pakeitė savo pamokslo kryptį ir perėjo prie *Al Fath*, Pergalės, suros:

Tu matai juos lenkiantis, pagarbiai nusižeminant.
Taip jie paženklinami.
Toroje ir Evangelijoje jie
Aprašyti kaip pasėliai, kurie sudygsta
Ir sužaliuoja.
Tada jie stiprėja
Ir stiebiasi tvirtais stiebeliais,
Taip patikdami sėjėjams.

Aga Džanas pažvelgė į Galgalą.

Šis neilgai apsistojo prie *Al Fath*, nejučia perėjo prie *Al Roem*, Romėnų, suros ajato:

Ir romėnai yra nugalėti
Artimiausioje šalyje,
Tačiau po savo pralaimėjimo jie vėl nugalės.
Anksčiau ar vėliau.
Ir tą dieną džiaugsitės.
Jis yra galingasis.

Tuo savo pamokslą jis baigė.

Galgalo žinia buvo dviprasmė, kiekvienas galėjo ją aiškintis, kaip norėjo. Imamas kalbėjo taip, kad slaptoji policija nieko negalėtų jam prikišti.

Jis pradėjo nuo pranašo Mahometo, paminėjo Ameriką ir baigė romėnų žlugimu. Buvo labai aišku, kad jis dar neketino atskleisti, ką visu tuo norėjo pasakyti ir kur link suko.

Aga Džanas suprato, kad mečetėje vėl prasideda neramus etapas, kurio jis taip ilgai laukė.

Galgalas pakilo ir nulipo nuo sakyklos. Šimtai tikinčiųjų atsistojo priešais jį. Aga Džanas priėjo prie imamo, apkabino jį ir, pabučiavęs į kairįjį petį, išdidus palydėjo į lauką.

Kino teatras

Godaja to boesideie hitj gah
labbe sorge fame zani
mast ra?
be pestane kaelsh
zadi dast ra?

Dieve, ar kada
raudonas
apsvaigusios moters
lūpas bučiavai?

Ar kada
lietei dar neprinokusias
jos krūtis?

Šis eilėraštis gulėjo ant Galgalo darbo stalo. Atsitiktinai pro šalį einantis Aga Džanas pamatė lapelį, paėmė jį ir perskaitė. Jis negalėjo patikėti tuo, kas ten parašyta.

Godaja to boesideie hitj gah.

Eilėraštis sukrėtė. Dievas, bučiniai, apsvaigusi moteris, dar neprinokusios krūtys, – ir visa tai ant Galgalo darbo stalo.

Poeto vardas buvo užrašytas apatiniame kampe: Nosratas Rahamanis, bet Aga Džanui jis nieko nesakė.

Kas jis galėjo būti?

Kaip drįso popieriuje užrašyti tokius šventvagiškus dalykus?

„Viskas slysta iš rankų", – sumurmėjo Aga Džanas. Panašius dalykus remia šachas, bet kuriems galams šito šlamšto prireikė Galgalui? Ir kodėl jis tai parsinešа į biblioteką?

Ant stalo gulėjo dar keletas eilėraščių. Aga Džanas ėmė skaityti vieną. Šis eilėraštis irgi apstulbino – jis buvo parašytas moters:

Mano ištroškusios lūpos
Ieško tavęs
Nuvilk mano drabužius
Apkabink mane
Štai mano lūpos
Štai mano kaklas ir degančios krūtys
Štai švelnus mano kūnas!

Išgirdęs Galgalo žingsnius kieme, Aga Džanas nebaigė skaityti eilėraščio, skubiai padėjo jį atgal ant stalo, šastelėjo prie knygų lentynos ir apsimetė kažko ieškąs.

Galgalui įėjus, Aga Džanas iš lentynos paėmė knygą. Paskui greitai išėjo iš bibliotekos ir susimąstęs nužingsniavo į savo darbo kambarį.

Eilėraštis nėjo jam iš galvos, liko skambėti atmintyje, neleisdamas susikaupti darbui:

Štai mano lūpos
Štai mano kaklas ir degančios krūtys
Štai švelnus mano kūnas!

Kas galėjo būti ši poetė?

Argi šalis pasikeitė taip, kad moterys ėmė šitaip atvirai kalbėti apie save?

Argi šalis pasikeitė taip, kad moterys pradėjo šitaip intymiai kalbėti apie savo kūną ir paslėptus jausmus?

Ir kaip jis galėjo to nepastebėti?

Kur buvo tos moterys? Kodėl Aga Džanas jų nesutiko? Kaip jos atrodė? Ir kur gyveno? Visos – Teherane?

Šachas, dėl visko kaltas šachas ir amerikiečiai. Per radiją, televiziją ir filmus į namus plūdo Amerikos kultūra.

Režimas darė viską, ką galėjo, kad išviliotų jaunimą iš mečetės ir paverstų jį šacho ir jo idėjų rėmėju.

Šachas ėmė vykdyti Baltąją revoliuciją. Jis išleido ploną knygelę, kurioje surašė savo siekius tėvynės labui. Šachas norėjo sumažinti neraštingumą ir todėl ėmė siųsti jaunas moteris į kaimus dirbti mokytojomis. Jos nusimesdavo čadras, užsidėdavo kepures su snapeliu ir kaip šacho kareiviai kopė į kalnus atokiuose kaimuose steigti mokyklų.

Taip, viskas pasikeitė, o Aga Džanas to nepamatė arba nenorėjo matyti. Šachas buvo pasišovęs industrializuoti visą šalį, todėl daugelis užsienio investuotojų gavo leidimus Teherane ar kitame dideliame mieste statyti fabrikus. Ir Senedžaną pasiekė šie pokyčiai.

Dešimtys Japonijos ir Europos bendrovių pasinaudojo šia proga. Tolėliau nuo miesto pradėta statyti traktorių gamykla, kurioje jau greitai turėjo įsidarbinti šimtai miesto ir aplinkinių kaimų jaunuolių.

Gamyklą valdys žymus Japonijos gamintojas „Mitsubishi". Planuojama pagaminti traktoriuką, kuriuo valstietis galėtų naudotis ir kalnuose. Gavę vyriausybės paramą, tokį traktorių netrukus turėtų įsigyti visi valstiečiai; taip „Mitsubishi" norėjo palenkti šalies gyventojus į šacho pusę.

Ne, Aga Džanas nieko nebežinojo, jis atsiliko – niekada nesiklausė radijo ir neturėjo televizoriaus. Jam būtų užtekę pamatyti Farahą Dibą, šacho žmoną, kad suprastų, kas dedasi šalyje.

Ji iš visų jėgų stengėsi šalies moterims suteikti naują veidą. Aga Džanas nežinojo ir to, kad šitą šacho žmoną moterys labai mylėjo – net tos, kurios kasdien lankydavo mečetę.

Faraha Diba buvo trečioji šacho žmona, pagimdžiusi jam pirmą sūnų – sosto paveldėtoją. Su pirmomis dviem žmonomis šachas sūnaus nesusilaukė. Farahą Dibą jis sutiko Paryžiuje. Ten per vieną šventę ji, tada dar studentė, krito į akį būsimam savo vyrui.

O dabar ji buvo šalies karalienė ir norėjo pagerinti moterų padėtį – išvaduoti jas iš virtuvės.

Iki šiol viskas klostėsi neblogai, atrodė, kad šachui pavyko ajatolas uždaryti mečetėse.

Todėl Faraha Diba ramia širdimi kas mėnesį keliaudavo į Paryžių apsipirkti garsiose parduotuvėse, kuriose drabužius įsigydavo įžymūs Holivudo aktoriai.

Tuo metu, kai *New York Times* šacho valdomą šalį vadino ramybės oaze, Faraha Diba vienoje Prancūzijos klinikoje susitarė patobulinti savo persišką nosį – suteikti jai prancūzišką formą. Moterį pakeitė ir nauja šukuosena, su kuria ji grįžo į tėvynę.

Joks laikraštis nedrįso parašyti nė eilutės apie jos nosį, tačiau naują karalienės šukuoseną iškart perėmė visos šalies moterys, besilankančios kirpyklose. Visi kalbėjo apie Farahos Dibos prancūzišką kirpimą, net Aga Džano žmona Fagri Sadata apsikirpo *Farahi* – Farahos stiliumi, nors jis pats pasikeitimo nepastebėjo.

Senedžane buvo statoma moterų klinika. Pagal paskutinius statistikos duomenis, moterys, gyvenančios religinguose miestuose ir dievobaiminguose kaimuose, dažniau skųsdavosi moteriškomis ligomis, tačiau nesileisdavo apžiūrimos gydytojų vyrų. Todėl religingų miestų valdžia nusprendė įsteigti klinikų, kuriose dirbtų tik moterų personalas. Senedžano klinika turėjo būti pirmoji ir didžiausia moterų klinika visoje šalyje.

Karališkasis Farahos Dibos biuras rėmė šiuos planus; pati Faraha ketino atvykti į Senedžaną ir atidaryti kliniką.

Galgalas stebėjo šalies permainas ir pamažu prabilo apie kasdienį gyvenimą savo pamoksluose. Paskutinį sykį jis pažėrė kritikos

merui, nes miestas vis dar neturėjo geros bibliotekos, o kioskai jaunimui vietoj tikros literatūros pardavinėjo pigius verstus amerikiečių meilės romaniūkščius.

Kitą kartą jis nusitaikė į nedidelį miesto teatrą: šis pastatė spektaklį, kuriame pašiepiamai vaizduojamas imamas. Spektaklis buvo skirtas mokiniams; kasdien jį pamatydavo vis kita klasė. Galgalas įsiuto:

– Gėda garbingam Senedžano miestui! Kaip žmonės drįsta ant scenos užkelti imamą ir juokinti juo jaunimą? Perspėju turgų: prieš islamą šiame mieste pradėtas gudrus puolimas. Ar žvilgtelėjote į savo vaikų mokyklinius krepšius, ar pamatėte, kokių šventvagiškų dalykų jie mokomi mokykloje? Ar žinote, kokios nuodingos poezijos per literatūros pamokas mokomos jūsų dukterys? Kai pora tokių eilėraščių pakliuvo man, skaitant virpėjo rankos. Gerbdamas kitapus užuolaidos esančias mūsų moteris nepasakosiu, koks tų eilėraščių turinys. Mūsų tikėjimui paskelbtas karas. Nežaiskite su ugnimi. Aš perspėjus visus! Nedarykite to!

Meras išgirdo griežtus mečetės žodžius. Norėdamas išvengti konflikto, jis liepė teatrui daugiau neberodyti to spektaklio.

Dar neišblėsus kalboms apie šį incidentą, pasklido gandai, kad mieste ketinama steigti kino teatrą.

Porą didelių kino teatrų Teherane turintis verslininkas nupirko jau nebeveikiančios senosios Senedžano pirties kompleksą ir norėjo jame įkurti kino teatrą. Milžiniškas pirties pastatas buvo puiki vieta kultūros renginiams ir tinkama vieta kino teatrui.

Galgalas iškart merui leido suprasti, kad kino teatras religingam Senedžano miestui nepriimtinas, meras savo ruožtu atsakė, kad savivaldybė visiškai nesusijusi su šiais planais, o nurodymai ateina iš Teherano. Karališkoji kultūros tarnyba rėmė šiuos ketinimus kaip ypatingą projektą, o Faraha Diba pati jį palaikė.

Kai būsimojo kino teatro savininkas išgirdo, jog Faraha Diba ketina atvykti į Senedžaną atidaryti moterų klinikos, jis nusprendė

dėti visas pastangas, kad statybos būtų baigtos laiku ir jis galėtų paprašyti karalienės dalyvauti ir kino teatro atidarymo iškilmėse.

Jis susisiekė su Teheranu, buvo sutarta, kad vizito dienai baigiantis Faraha atidarys ir kino teatrą. Bet kadangi Senedžanas toks religingas, nuspręsta šią žinią laikyti paslaptyje iki paskutinės akimirkos.

Saulėtą ketvirtadienį virš miesto pasirodė didelis malūnsparnis, ties turgumi jis apsuko tris ratus. Palei gatves, kuriomis Faraha Diba tuoj atviru automobiliu važiuos į moterų kliniką, stovėjo išsirikiavę moksleiviai.

Plodami rankomis, jie linksmai šūkavo ir skandavo: „Šachas Džavidas, tegyvuoja šachas!" Tuo pat metu virš gatvės praskrido trys lėktuvai. Danguje jie paliko tris nacionalinės vėliavos spalvų dūmų juostas. Dešimtys slaptosios tarnybos agentų, persirengusių paprastais piliečiais, buvo įsimaišę į minią, o prie kiekvieno kampo stovėjo automobiliai, pilni kariškių, pasirengusių kiekvieną neramumą užgniaužti šiam dar dorai neprasidėjus.

Faraha Diba šypsodamasi mojavo miniai. Lengvas vėjelis žaidė jos plaukais, ji spinduliavo galia.

Jai važiuojant pro šalį, mokytojos ir klinikos darbuotojos nusisiautė savo skraistes norėdamos parodyti šukuosenas; įsiaudrinusios jos klykė ir mojavo viešniai.

Viską filmavo kameros, kad vėliau galėtų per televiziją parodyti, kaip dievobaimingo Senedžano moterys paklūsta Farahai Dibai ir laiko ją pavyzdžiu.

Tai buvo pirmoji Farahos Dibos kelionė į religingą miestą. Režimas ją vertino kaip lakmuso popierėlį, parodantį, ar pavyks į save palenkti nusistačiusius prieš režimą dievobaimingus miestus. Regis, viskas klojosi gerai, taip gerai, kad televizija nebenorėjo laukti iki aštuntos valandos naujienų laidos ir reportažą apie kelionę parodė jau šeštą valandą. Įvykis buvo laikomas galutine režimo

pergale prieš ajatolas. Tačiau valdžia šį tą pražiūrėjo – tai, kas iš pat pradžių neatrodė svarbu.

Kelios jaunos moterys iš Senedžano, ketinančios netrukus dirbti moterų klinikos slaugėmis, baltais permatomais chalatais trumpomis rankovėmis stovėjo išsirikiavusios priešais ligoninės duris. Faraha Diba išlipo iš automobilio, fotografai puolė į priekį. Jie nukreipė savo objektyvus į moteris. Šios karalienei įteikė gražią gėlių puokštę ir pagarbiai nulenkė galvas. Kadangi balti slaugių chalatėliai buvo perregimi, pro juos prasišvietė jų melsvos apatinės kelnaitės. Turgus nustėro, o naujieną išgirdęs Galgalas nebegalėjo nuryti nė kąsnio.

Jis įsiuto, paskutinius dienos įvykius laikė antausiu ajatoloms ir pasityčiojimu iš turgaus. Incidentas įvyko mieste, kuriame jis buvo penktadienio mečetės imamas. Savo pamokslu netrukus jis privalo į tai atkreipti dėmesį.

Pavakary suskambo Aga Džano telefonas; skambino iš Komo, kažkas norėjo pasikalbėti su imamu. Pokalbis buvo trumpas ir vienpusis, Galgalas nieko neatsakinėjo, tik klausėsi ir užbaigė taip:

– Ne, šito nežinojau. Taip, suprantu. Gerai, žinau užtektinai. Jūs irgi.

Aga Džanas nesuprato, apie ką ir su kuo Galgalas kalbėjosi. Kai vėliau pro langą dirstelėjo į biblioteką, pamatė Galgalą neramiai žingsniuojantį iš kampo į kampą.

Parodytas reportažas leido suprasti, kad atidariusi kliniką Faraha Diba paliko miestą ir iškeliavo atgal į Teheraną, bet tikrovė buvo kitokia. Ji nuskrido į seną istorinę tvirtovę už miesto.

Prie dykumos stovinti tvirtovė buvo paversta užeigos namais. Šalia Šilko kelio įrengti įtvirtinimai buvo tam tikra karavanų priebėga, kurioje anksčiau apsinakvodavo keliautojai ir prekeiviai.

Kadangi Faraha Diba Paryžiuje studijavo architektūrą, ji vadovavo kelių šalies istorinių pastatų renovacijai. Daug dėmesio skyrė kaip tik šiai tvirtovei atstatyti.

Vėliau tą patį vakarą ji ketino grįžti į Senedžaną atidaryti kino teatro.

Šia proga kino teatro savininkas iš Teherano parsisiuntė naują amerikiečių meilės filmą, kuris šalyje dar niekur nebuvo rodytas. Be to, jis niekam nepasakojo apie būsimąjį karalienės vizitą, tik užsiminė, kad atidarant kino teatrą dalyvaus pora svarbių asmenų iš Teherano.

Tuo metu, kai Faraha Diba senojoje tvirtovėje sėdo prie stalo vakarieniauti ir kiek pailsėti, Galgalas Aga Džano kambaryje kažkam slapta paskambino. Pašnibždomis jis trumpai pasitarė su paslaptingu pašnekovu iš Komo.

Septintą valandą jau stovėjo pasirengęs eiti į mečetę. Šahbalas, atėjęs jo palydėti, pamatė, kad imamas neramus.

– Ar kas nutiko? – paklausė jis.

– Ne, kodėl klausi? – atsakė Galgalas, kai jie kartu ėjo iš bibliotekos.

– Apie ką kalbėsi šįvakar?

– Dar nežinau, man neduoda ramybės ta paleistuvė.

Šahbalas norėjo paklausti, kokia paleistuvė, bet nedrįso ištarti šio žodžio.

– Kur Aga Džanas? – paklausė Galgalas.

– Mečetėje.

Jie įžengė į mečetę, maldų salė buvo pilna, šiandien susirinko daugiau tikinčiųjų nei paprastai. Visi turbūt smalsavo, kaip jų imamas reaguos į Farahos Dibos vizitą.

Galgalas ramiai užlipo ant pakylos, atsisėdo į savo kėdę ir pamažu ėmė pasakoti apie mečetės ir imamo svarbą. Mečetė jo kalboje

iškilo kaip miesto širdis, o imamas – kaip nuolat budinti miesto tikinčiųjų sąžinė.

Kalbėdamas jis neužsiminė apie klinikos atidarymą, apie televizijos reportažą ar Farahos Dibos apsilankymą. Savo strėles jis nukreipė į kino teatrą.

– Saugokitės! – staiga sušuko jis grasindamas pirštu. – Susivokite, ką darote!

Jis trumpam nutilo.

– Mečetės vardu, – kalbėjo jis toliau, – miesto vardu, turgaus vardu prašau jūsų, perspėju jus to nedaryti. Baikite tuos velniškus planus. Senedžanas – ne vieta nedorai Amerikos kultūrai. Ne vieta nuodėmei. Sustokit! Antraip mes patys jus sustabdysim!

– *Allaho Akbar!* – sušuko kažkas garsiai.

– *Allaho Akbar!* – pakartojo tikintieji vienu balsu.

Niekas nežinojo, ką turėjo galvoje Galgalas taip kalbėdamas, bet visi suprato, kad jis išliejo savo įsiūtį dėl moterų klinikos.

Turgaus vyrai patenkinti žiūrėjo į Galgalą, jie įvertino jo reakciją.

Ir Aga Džanas juo didžiavosi, tik suprato, kad Galgalas Senedžane ilgai nebeišbus. Jis buvo per daug ambicingas, kad liktų vienos mečetės imamas, jam reikėjo erdvės, šios šventyklos sienos tuoj pasidarys jam per ankštos. Nors jų mečetė Galgalui buvo gera pradžia.

Kino teatro savininkas buvo tikras, kad Galgalas mečetėje užsipuls jo kino teatrą, nors imamo pareiškimų nebijojo. Jis žinojo, kad jį apgins gausiai susirinkusi slaptoji tarnyba ir miesto policija. Buvo ketvirtadienio vakaras, jis džiaugėsi, kad per jo kino teatro atidarymą tikintieji sėdi mečetėje ir klausosi imamo. Jis galėjo ramia širdimi sutikti Farahą Dibą.

Veikiausiai jis nepakankamai pažinojo savo priešą, nes Galgalas buvo gerai informuotas, žinojo ir tikslų kino teatro atidarymo laiką.

Galgalas žvilgtelėjo į laikrodį; artėjo metas, jis atsipalaidavo, paglostė savo barzdą ir nusišypsojo. Aga Džanui dingtelėjo, kad imamas išsakė viską, ką manė apie kino teatrą, ir dabar pradės kitą temą. Kad jis sumanė tik pagrasinti. Tačiau Galgalas nustebino jį ugninga *Abi Lahab*, Palmių plaušo, sura apie moterį, į kurią kreipiasi įsiutęs Dievas. Galgalas ramiai ir tyliai ištarė kelias suros eilutes:

Prakeiktos Abu Lachabos rankos!
Prakeiktas Abu Lachaba!
Prakeikti jo turtai!
Prakeikta Abu Lachabos žmona!
Abu Lachaba, kuris atnešė ugnį!
Jo žmona, kuri atnešė malkų!
Virvės kilpa ant Abu Lachabos
Žmonos kaklo!
Prakeiktas Abu Lachaba!

Aga Džanui akimirką pritrūko oro, jis staiga suvokė, kad Galgalas sumanė ne vien tik pagrasinti.

Abu Lachaba buvo Mahometo dėdė, pranašo tėvo brolis. Jis buvo atkaklus Mahometo ir Korano priešas.

Islamo susikūrimo pradžioje, tą naktį, kai Mahometas stengėsi įtikinti Mekos galinguosius savo misija, Abu Lachaba iškeikė pranašą ir išėjo iš susirinkimo. Abu Lachabos žmona pasielgė taip pat: ji iškeikė Mahometą ir negražiai kalbėjo apie Koraną. Jie ir toliau nesiliovė, niekšingai elgėsi ir turguje, ten visų akivaizdoje iškeikė Koraną ir Alachą. Kenčiantis dėl to Mahometas negalėjo jų sulaikyti. Naktį jam buvo apreikšta Abu Lachabos sura:

Tabat jada Abi Lahab
Virvės kilpa ant Abu Lachabos

Žmonos kaklo!
Prakeiktas Abu Lachaba!

Jeigu kokia nors proga būdavo cituojama Abu Lachabos sura, visi iškart suprasdavo reikalo svarbą. Galgalas kalbėjo toliau:

Prakeiktos rankos vyro, kuris nupirko senąją miesto pirtį.
Prakeiktos rankos vyro, kuris senąją miesto pirtį nori paversti kino teatru.
Prakeiktos senosios pirties durys.
Prakeiktos kojos vyrų, kurie ten susirinko.
Ir virvės kilpa ant kaklo jų žmonų, kurios dabar ten yra.

Aga Džanas nebegalėjo pakelti galvos ir pažvelgti į Galgalą. Sėdėdamas jis žiūrėjo į kilimo raštą palei kojas ir jautėsi taip, lyg imamas stovėtų jam už nugaros, jį laikytų ir žemyn spaustų jo galvą.

Galgalas jį nustebino. Nors iš teisybės jis turėjo džiaugtis, imamo kalba jam sukėlė prieštaringų jausmų. Kodėl Galgalas jam neatsivėrė, kad ketina kalbėti apie kino teatrą? Ir kam staiga šis griežtas tonas? Ar mečetei naudinga tokia dvasininko laikysena? Kokių pasekmių tai turės miestui? Ši akimirka buvo netinkama mąstyti apie tokius dalykus, jis giliai įkvėpė, pakėlė galvą ir apsidairė.

Mečetėje stojo kapų tyla, visi atidžiai žiūrėjo į Galgalą, o šis šnekėjo toliau:

– Savivaldybę aš jau seniai perspėjau, perspėjau ir naująjį pirties savininką, bet jie nenorėjo manęs klausyt. Jie taip toli nuėjo, kad šįvakar ten ketina rodyti nuodėmingą amerikiečių filmą. Kaip tik šiandien! Ar žinote, kokia šiandien diena?

Šventosios Fatimos mirties diena!

Aš, Galgalas, mečetės imamas, tai draudžiu!

Aš, Galgalas, džamiu mečetės imamas, draudžiu eiti į tą kino teatrą!

Aš, Galgalas, su Koranu rankoje pats užkalsiu tos nuodėmingos vietos duris! – užbaigė jis traukdamas iš kišenės Koraną.

Minia ėmė skanduoti:

– *Allaho Akbar! Allaho Akbar! Allaho Akbar!*

– Į pirtį! – sušuko Galgalas.

Jis atsistojo ir nuskubėjo žemyn nuo pakylos.

Minia atsistojo priešais jį.

Nesitikėjęs tokio netikėto posūkio, Aga Džanas stovėjo it prikaltas. Jis jautėsi Galgalo apgautas, suprato, kad imamas perėmė vadovavimą mečetei. Bet dar ne per vėlu. Aga Džanas turėjo daugiau patirties negu Galgalas. Jis pamėgins visus galus vėl suimti į savo rankas ir išsaugos mečetės vardą ir garbę. Galgalas buvo nesvarbus, svarbi buvo mečetė. Jis atsistojo ir nuskubėjo paskui imamą, dar spėjęs sušukti Šahbalui:

– Bėk! Nepalik jo vieno! Būk su juo!

Įtampa taip išaugo, kad minia tapo nebevaldoma.

– Man pavyks, – tyliai pasakė sau Aga Džanas. – Esu vienintelis, galintis suvaldyti chaosą.

Galgalas jau ėjo pirties link, laikydamas virš galvos iškeltą Koraną. Tikintieji sekė paskui jį šaukdami „*Allaho Akbar!*“

Slaptosios tarnybos agentai, netikėtai užklupti šio puolimo, išsigandę nudūmė klupinėdami tamsoje ir garsiai šaukdami į savo radijo telefonus:

– Maištas! Kino teatras pavojuje!

Pavėlavę atvyko du policijos automobiliai, bet policininkai dar nesusigaudė, kas dedasi ir kur juda minia.

Keli kareivių prisėdę sunkvežimiai užtvėrė kelią į kino teatrą. Iš mašinų iššoko ginkluoti vyrai ir sustojo it siena, kad sulaikytų demonstrantus.

Prie kino teatro atskrido malūnsparnis. Jis nusileido į patį pirties aikštės vidurį, kad paimtų Farahą Dibą.

Ant šaligatvio sustojo mero automobilis. Iš jo iššoko pats meras ir puolė prie demonstrantų, laikydamas iškeltas virš galvos rankas. Žmonių spūstyje jis ieškojo Aga Džano, o radęs sušuko:

– Ką, dėl Dievo meilės, darai? Tave apgavo! Sulaikyk tuos žmones, kol čia neužvirė pjautynės.

– Ką tu kalbi? Savivaldybė nė kiek neklauso mečetės! Tuo naujuoju kino teatru ji įžeidė visą miestą, o tu man dar grasini pjautynėmis?

– Ne, ne taip mane supratai, aš negrasinu, aš prašau tavo pagalbos, padėtis tuoj gali tapti nebevaldoma. Aš negaliu to sakyti garsiai, – jis tyliai sušnibždėjo. – Kino teatre yra Faraha Diba. Patikėk manimi, jei šitie žmonės prieis dar arčiau, kariuomenė ims šaudyti. Daryk ką nors! Sustabdyk juos!

Ginkluoti kareiviai sustabdė demonstrantus, karininkas per garsiakalbį pranešė:

– Grįžkite! Nė žingsnio į priekį!

Galgalas neklausė. Laikydamas iškeltą Koraną, jis praėjo pro karininką, pamėgino prasibrauti pro kareivius, bet karininkas prišoko prie jo ir sulaikė.

– Atgal, sakau! – garsiai sušuko. – Kitaip šausiu!

– Šauk! – atkirto Galgalas ir nudrožė pirmyn.

Karininkas griebė Galgalui už pakarpos, prisitraukė jo ausį sau prie burnos ir sušuko:

– Jeigu negrįši, apsuksiu turbaną tau ant kaklo ir pats tave išsivesiu!

Šie žodžiai paveikė Galgalą, jis taip stipriai pastūmė karininką, kad šis vos nepargriuvo. Karininkas griebėsi pistoleto. Aga Džanas greitai susivokė. Jis čiupo Galgalą už apsiausto ir ėmė traukti jį į savo pusę, šaukdamas Šahbalui:

– Išsivesk jį!

Tačiau Galgalas nenorėjo jo klausyti. Jis išsiveržė Aga Džanui iš rankų ir norėjo bėgti prie karininko. Aga Džanas vos spėjo jį laiku sutur̃eti.

– Gana! Dabar jau liaukis!

Galgalas pastūmė Aga Džaną į šalį ir metėsi į priekį, bet ir vėl buvo jo sučiuptas; pagriebęs imamui už sprando, Aga Džanas sušuko:

– Niekada nepamiršk, kad čia sprendžiu aš!

Paskui jis paėmė garsiakalbį karininkui iš rankų ir sušuko:

– Gerieji žmonės! Nusiraminkite! Klausykite! Turiu jums gerą žinią!

Stojo tyla.

– Ką tik kalbėjausi su meru. Savivaldybė atsisako savo planų. Mieste nebus jokio kino teatro! Grįžkite atgal į mečetę!

– *Allaho Akbar!* – suošė minia.

Įvykis visiems paliko didelį įspūdį. Žmonės dar ilgai stoviniavo prie mečetės, ir Aga Džanas tuo džiaugėsi.

Mečetė griežtai parodė savo laikyseną, o jis pats užbėgo už akių kruviniems įvykiams mieste. Tiesus ir visiškai netikėtas puolimas sujaukė šacho planus ir skambiai pliaukštelėjo šalies premjerui per veidą. Jie norėjo iš dievobaimingų miestų atimti galią ir vietoj jos įbrukti ydingą vakarietišką kultūrą. Įvykio atgarsiai rytoj bus paskelbti visuose laikraščiuose: maištas Senedžane!

Pagrindinė miesto mečetė vėl atgavo savo reputaciją. Komo ajatolos tai tikrai įvertins, o visų šalies šventyklų imamai minės savo pamoksluose.

Buvo jau vidurnaktis, visi grįžo namo, mečetė ištuštėjo, durininkas užrakino šventovės duris. Aga Džanas sėdėjo savo darbo kambaryje ir rašė: „Po tylos mūsų mečetė vėl atgavo savo reputaciją. Galbūt mes sugrįžome į senąjį kelią.“

Jam teberašant prieš mečetę sustojo du lengvieji automobiliai. Vienas jų pasiliko po medžiais prie maldos namų, o kitas išjungė šviesas ir tylutėliai įvažiavo į šoninę gatvelę prie namo.

Išlipo trys civilių drabužiais persirengę agentai. Vairuotojas liko mašinoje. Grupelės vyresnysis nuėjo prie durų ir paskambino, kiti du liko laukti prie automobilio.

Vos išgirdęs durų skambutį, Aga Džanas pajuto pavojų. Jis manė, kad policija rytoj apsilankys turguje, bet nesitikėjo, kad pasibels į duris vidury nakties.

Senelės irgi išgirdo čirškiant skambutį, jos žinojo, kad vyksta kažkas neįprasta, ir suprato, kad negalima atidaryti durų nesulaukus Aga Džano reakcijos.

Šahbalas, kuris taip pat išgirdo skambutį, iškart nuėjo į Aga Džano kambarį.

– Čia veikiausiai agentai, – tyliai sušnibždėjo Aga Džanas. – Perspėk Galgalą! Jis turi dingti! Išsivesk jį! Bėkite stogu!

Galgalas tikėjosi sulaukti policijos, jis vis dar sėdėjo bibliotekoje, kai sučirškė durų skambutis. Imamas greitai išjungė šviesą, išėjo iš bibliotekos ir pirštų galais nutykino prie laiptų.

Aga Džanas apsivilko švarką, užsidėjo skrybėlę ir išėjo į kiemą. Prie laiptų pamatė šmėžuojantį Galgalo šešėlį. Luktelėjo, kol jis pranyks tamsoje.

Durų skambutis sučirškė dar kartą.

– Ateinu! – sušuko jis ir nuėjo atidaryti.

Moterys pasislėpė už užuolaidų ir viską stebėjo.

– Kas čia? – paklausė Aga Džanas prieš atverdamas duris.

– Atidaryk!

Jis atidarė. Žibinto šviesoje išvydo agentą ir kitus vyrus prie automobilio.

Aga Džanas iškart suprato, kad jie – slaptieji agentai. Paprastas miesto policininkas nedrįstų vidurnaktį trikdyti jo namų ramybės. Turbūt jie naujokai arba atvykėliai iš kitur. Aga Džanas tai matė ir iš jų laikysenos. Agentai jo nepažino ir net nepasisveikino.

– Ką, ponai, veikiate vidury nakties prie mano durų?

– Mes ieškome imamo! Jis turi eiti su mumis! – išrėžė vyresnysis, rodydamas policininko pažymėjimą.

Iš griežto jo tono Aga Džanas suprato, kad padėtis rimta. Norėdamas laimėti šiek tiek laiko, jis išėjo į lauką ir tyliai uždarė duris.

– Imamo nėra namie, – tarė jis. – Jei reikalas skubus, galėsite su juo pasikalbėti rytoj vakare mečetėje.

Vyresnysis agentas, nesitikėdamas, kad Aga Džanas už savęs uždarys duris, šiurkščiai sušuko:

– Palik duris atidaras!

– Nešaukit taip, agente, visi miega, – atsakė Aga Džanas.

– Atidaryk duris! – pakartojo atėjūnas ir trenkė kumščiu į jas.

– Valdykis, agente! Aš ką tik pasakiau, kad imamo nėra namie. Jis iškeliavo! Iškeliavo, vadinasi, nėra! Rytoj vakare jis bus mečetėje. Ar supratai mane? Nesupratai? – garsiai tarė jam Aga Džanas, kad jo balsą išgirstų ir Galgalas.

– Atidaryk duris, kitaip iššaudysiu jose skylę, – laikėsi savo agentas; jis atsegė vieną juodo pistoleto dėklo sagą.

Staiga vienas agentas atbėgo iš šoninės gatvelės:

– Jis ant mečetės stogo! Gaudyk jį!

Agentai nedelsdami užsirangė ant tvoros; per keletą sekundžių jie atsidūrė ant stogo, paskui nubėgo minaretų link.

Aga Džanas atidarė duris ir ketino eiti prie laiptų, kad taip pat galėtų užlipti ant stogo, bet vienas iš agentų sušuko:

– Tu liksi čia!

Aga Džanas paėjo į svečių kambario pusę, atsistojo tamsoje po medžiais ir viską stebėjo.

– Mačiau šešėlį už kupolo! – sušuko vienas agentas iš gatvės.

– Rankas virš galvos, išeiti į priekį! – sukomandavo policininkas nuo stogo.

Aga Džanas pamanė, jog jie sučiupo Galgalą, ir nuėjo prie senojo kedro, kad geriau matytų stogą. Žalioje minaretų šviesoje

išvydo prie kupolo su pistoletu rankose sėlinantį agentų viršesnįjį, Galgalo nebuvo matyti.

– Čia nieko nėra! – sušuko Aga Džanas agentui gatvėje.

– Aš ką tik mačiau šešėlį, jis negalėjo iš čia taip greitai pradingti! – atsakė jam šis.

Aga Džanas lengviau atsikvėpė, atsistojo žibinto šviesoje prie baseinėlio ir sušuko:

– Agentai! Šešėlis, kurį ką tik matėte ant stogo, – mečetės durininko. Neieškokite sau bėdos. Durininkas buvo su manimi, kai jūs atėjote. Jūs ne čionykščiai ir nepažįstate šventyklos. Niekas negali pasprukti stogu, kai gatvėje laukia agentai. Aš jums parodysiu, – ir jis nuėjo prie laiptų, vedančių ant stogo.

– Aš tau jau sakiau, kad imamo nėra, – pakartojo jis vyresniajam, kai užlipo ant stogo. – Naktiniu traukiniu jis išvyko į Komą pasitarti. Gali paskambinti į stotį, jeigu nori. Jie ten dažnai jį mato. Nekomplikuok situacijos. Ant stogo nieko nėra, išskyrus mečetės kupolą ir minaretus. Apsižvalgyk ir keliauk sveikas! Supratai?

Agentų vyresnysis jo nesiklausė, švietė kišeniniu žibintuvėliu į skirtingus stogo kampus.

– Traukis su savo purvinais batais nuo mečetės stogo ir dink iš mano namų! – sušuko Aga Džanas, rodydamas jam laiptus.

Agentai murmėdami lipo laiptais žemyn į vidinį kiemą.

– Dar niekada joks svetimas žmogus nedrįso įžengti į šiuos namus, o štai net keturi niekšai mėgina patekti į vidų. Dabar jau gana, nešdinkitės lauk!

Tačiau griežtas Aga Džano tonas policininkui nepadarė jokio įspūdžio, jis įsakė savo bendrams:

– Apieškokite visus kambarius, tučtuojau!

Agentai staiga puolė į kambarius.

– Šahbalai! – suriko Aga Džanas.

Atsako nebuvo.

– Paskambink merui! – sušuko jis vėl, nors ir gerai žinojo, kad Šahbalas nuėjo su Galgalu.

Jis nubėgo į darbo kambarį, savo popieriuose susirado mero namų telefono numerį ir jį surinko:

– Pasiimk tuos niekšus iš mano namų, kitaip aš einu į rūsį šautuvo ir pats juos išprašysiu.

Agentai iš kambario ištempė akląjį Muedziną ir apieškojo patalpą.

– Šunsnukiai! – šūkavo Muedzinas. – Visi jūs šunsnukiai! Eikit iš mano kambario! Eikit iš namų!

Bibliotekos durys buvo užrakintos.

– Raktą! – sušuko vyresnysis.

– Nėra jokio rakto! – atsiliepė Aga Džanas iš kitos kiemo pusės.

– Duok raktą, antraip išspirsiu duris!

Senelės išniro iš tamsos, atidarė bibliotekos duris ir uždegė šviesą.

Policininkas norėjo su batais žengti į vidų.

– Nusiauk batus! – sušuko Golbanu.

Jis neklausė.

– Nusiauk batus, nenaudėli! – pakartojo Golebeha.

Agentas, kurį aiškiai nustebino bibliotekos senumas, nėjo toliau, liko tarpduryje, žiūrėdamas į knygų lentynas ir senovinį imamo rašomąjį stalą, paskui vėl išėjo į kiemą.

Kiti policininkai suėjo į tamsų kilimų kambarį. Ant sienos čia kabėjo pusiau surištas kilimas. Žvilgtelėję už kilimo, jie varstė senovines spintas, išmėtė ant grindų vilnos ritinius. Tada išėjo ir pasuko į opijaus kambarį.

Suskambo agentų vyresniojo radijo telefonas, jis nuėjo prie baseinėlio ir ėmė su kažkuo kalbėtis. Netrukus grįžo prie bendrų ir pareiškė:

– Vaikinai! Einam!

Policininkai susibūrė vidiniame kieme, paskui išėjo ir uždarė paskui save duris.

Aga Džanas užrakino laukujes duris ir išjungė šviesas.

– Ar turite man ko užvalgyti? Išalkau ir noriu gerti, – paprašė jis senelių.

Kai į darbo kambarį įėjo Šahbalas, rado Aga Džaną sėdintį savo kėdėje.

– Kur jis? – paklausė Aga Džanas.

– Mečetėje.

– Kur mečetėje?

– Senajame laidojimo rūsyje. Durininkas viską sutvarkė, – atsakė Šahbalas.

– Mečetėje saugu, bet agentai sugrįš. Dabar jie taip greitai neatsikabins. Turime išsiųsti jį į Komą. Tuoj durininkas atvers mečetės duris saulėtekio maldai, ir agentai įžengs į vidų, tada jų jau niekas nebesustabdys. Turime sugalvoti, kaip jam paspukti.

Kaip tik tuomet į vidų įžengė senelės su sidabriniu padėklu. Ant stalo prieš Aga Džaną jos patiesė mažą švarią medvilninę staltiesėlę ir padėjo puošnią porcelianinę lėkštę su trupučiu sūrio ir šiltos duonos. Paskui greta pastatė porą stiklinių ir senovinį arbatinuką paauksuotais krašteliais su kvapnia užplikyta arbata; viską palikusios, jos išėjo. Aga Džanas pažvelgė į Šahbalą ir nusišypsojo.

– Matyt, jos įvertino jūsų poelgį, – tarstelėjo Šahbalas ir įpylė jam arbatos.

– Sėsk ir valgyk drauge. Mūsų laukia daug darbo, šiąnakt nemiegosime.

Kiek užkandęs Aga Džanas nuėjo į darbo kambario sandėliuką ir grįžo nešinas keletu daiktų. Ant stalo prieš Šahbalą jis padėjo žirkles, skrybėlę, kostiumą ir tarė:

– Turiu planą. Išeisiu prie mečetės ir stovėsiu ant šaligatvio, tarsi ko laukčiau. Žinau, kad agentai iš savo mašinų viską stebi, pasistengsiu patraukti jų dėmesį. O tu imk žirkles, kostiumą ir stogu nueik į mečetę. Padėk Galgalui trumpai nusikirpti barzdą, liepk apsivilkti šį kostiumą ir užsidėti skrybėlę. Išaušus žmonės

susirinks į saulėtekio maldą; manau, po vakarykščių įvykių sulauksime daugiau tikinčiųjų negu bet kada. Kai žmonės po maldos pakils eiti iš mečetės, sekite paskui mane į lauką. Visa kita aš sutvarkysiu. Ar aišku?

– Aišku.

Tą ankstyvą rytą nebuvo šalta, nors mieste pūtė gaivus kalnų vėjas. Kaip sutarta, Aga Džanas atsistojo prieš mečetę, pamatė, kad žibinto lempa, kuri jau ilgą laiką nedegė, dabar vėl šviečia. Veltui durininkas keletą kartų kreipėsi į savivaldybės elektros skyrių, žibinto lempą turintis pakeisti elektrikas taip ir nepasirodė. Aga Džanas pats ne sykį mėgino skambinti elektros tarnybos viršininkui, bet niekada jo nerasdavo.

Gatvė buvo tuščia, tik tolėliau ant šaligatvio rūkydami stovėjo keli vyrai. Pastebėję, kad Aga Džanas į juos žiūri, pasitraukė į tamsą.

Lengvasis automobilis su keturiais jame sėdinčiais vyrais pravažiavo pro mečetę, grįžo, vėl pravažiavo, bet nesustojo.

Tamsoje pasislėpę vyrai vėl išniro į žibinto šviesą. Rūkydami jie prisiartino prie Aga Džano ir su juo nepasisveikinę praėjo pro šalį. Jie buvo ne čionykščiai, kitaip būtų jį pažinę net tamsoje ir pasisveikinę.

Dabar, stovėdamas prieš mečetę, Aga Džanas suvokė, kad miestas per praėjusius metus labai pasikeitė. Miesto valdžia pateko į svetimų žmonių rankas. Dar visai neseniai jis pažinojo visą miesto valdžią – tai buvo garbingų šio miesto giminių vaikai, turgaus prekybininkų sūnūs. Kai jis, Aga Džanas, nueidavo į kokią nors įstaigą, jį iškart priimdavo pats direktorius. Dabartinių naujų vadovų jis nepažinojo. Tie žmonės nenorėjo su mečete palaikyti jokių ryšių. Jie nešiojo siaurus kostiumus, ryšėjo kaklaraiščius ir rūkė storus cigarus. Regis, miestas suskilo į dvi dalis: vienoje pusėje

matei senus, tradicijų besilaikančius žmones, senovinius pastatus ir turgų, kitoje pusėje karaliavo nauji direktoriai, modernūs pastatai, teatrai ir kino mėgėjai. Anksčiau Aga Džanas galėdavo viską sutvarkyti vienu rankos mostu, dabar neįstengė pasiekti net to, kad laiku būtų pakeista perdegusi lemputė.

Tik dabar Aga Džanas suprato mero perspėjimą:

– Pagalvok, Aga Džanai! Nebegaliu daugiau tau padėti taip kaip anksčiau.

Jis pajuto baimę, nors šiaip jau ne taip greitai įsibaugindavo. Dar prieš keletą valandų Aga Džanas manė, kad viskas susitvarkys, net jeigu agentai sulaikys Galgalą. Neabejojo, kad jam pavyks imamą išlaisvinti ir parsivesti namo, pakaks tik paskambinti policijos vadovui, tačiau dabar suprato, jog klydo.

Rodės, jam reikia vėsaus vėjo iš kalnų, kad galėtų blaiviai mąstyti ir matyti daiktus tokius, kokie jie yra. Jis suvokė, kad Galgalas taip pat buvo svetimas, be to, nepatikimas žmogus. Kas jis galų gale per tipas? Visiškai nežinomas imamas, atkeliavęs iš Komo prašyti jų dukros rankos. O daugiau? Daugiau apie Galgalą jis nieko nežinojo.

Kalnų vėjas atliko savo darbą, Aga Džano akis dengusi migla išsisklaidė, dabar jam viskas atrodė kitaip. Galgalas surezgė pavojingą planą, imamas žinojo, kad Faraha Diba ketina apsilankyti kino teatre, bet jam nepasakė. Galgalas norėjo sukelti mieste nelaimę, nieko nežinančius tikinčiuosius atviliojo prie kino teatro, kad užspeistų kampe Farahą Dibą ir sujauktų šalies gyvenimą, dar padarytų iš viso to pasaulinę naujieną. O Aga Džanas nieko nė neįtarė. Kokia laimė, kad jis laiku spėjo sukliudyti Galgalo planui. Imamas tikriausiai jį keikė, sėdėdamas laidojimo rūsyje. Jo likimas buvo Aga Džano rankose. Jis liepė Šahbalui trumpai nukirpti Galgalui barzdą.

Nors buvo šalta, Aga Džanas pajuto, kad jo kakta šlapia nuo prakaito. Norėdamas įveikti baimę, jis ėmė niūniuoti:

Prisiekiu ryto šviesa.
Ir nakčia, kai tylu!
Jis tavęs nepaliko.
Argi Jis nesurado tavęs kaip našlaičio ir neparodė tau kelio?
Nepatenkino tavo poreikių ir nepadarė tavęs turtingo?
Argi Jis nenuėmė sunkios naštos, kuri baisiai spaudė tau pečius?
Jis padidino tavo garbę, nes su sunkumu visada susijęs lengvumas.

Aga Džanas apsidairė ir pamatė, kad išaušo. Dideliais būriais į mečetę traukė žmonės. Jis pajuto palengvėjimą, išsitiesė ir įžengė į šventovę.

Niekada į saulėtekio maldą dar nebuvo susirinkę tiek daug žmonių, jie vis ėjo ir ėjo. Aga Džanas nieko nežinojo, bet žmonės per radiją išgirdo, kad Senedžane kilo riaušės, kad fanatikas imamas miestą apvertė aukštyn kojom.

Visi rytmetiniai laikraščiai pranešė apie šacho žmonos Farahos vizitą į klinikas ir apsilankymą naujame kino teatre. Šen bei ten buvo leidžiama suprasti, kad tikriausiai imamas tikinčiuosius atsivedė prie naujojo kino teatro turėdamas labai blogų ketinimų.

Norėdami pamatyti bent jau neramumų pabaigą daugelis ir susirinko į mečetę.

Pasirodė durininkas. Jis priėjo prie Aga Džano ir pasisveikino. Juodu paėjėjo į šalį aptarti reikalų. Sugrįžęs į mečetę, Aga Džanas slapta nusileido žemyn ir nužingsniavo į senuosius laidojimo rūsius. Iš tamsos išniro Šahbalas.

– Kur jis? – paklausė Aga Džanas.

– Sandėlyje.

– Eik į viršų ir paprašyk tėvo pradėti azaną!

Aga Džanas nuėjo prie sandėlio, tyliai atidarė duris ir pasakė:

– Čia aš!

Blausioje žvakės šviesoje Galgalą buvo sunku atpažinti.

Kostiumuotas, su skrybėle, trumpai kirpta barzda.

– Policija padarė viską, kad tave sučiuptų. Geriau už mane žinai kodėl. Aš irgi padarysiu viską, kad padėčiau tau pasprukti, bet turiu pasakyti, kad nesidžiaugiu tavo darbais. Jaučiuosi tavo apgautas. Turėjai man pasakyti, ką planuoji, bet sąmoningai nutylėjai. Dabar ne laikas visa tai aptarinėti. Greitai, po maldos, Šahbalas nusileis tavęs išsivesti. Įsilieję į minią išeisime iš mečetės. Durininko sūnėnas lauks tavęs su motociklu turgaus aikštėje. Kai ten nueisime, sėsk ant jo motociklo, jis nugabens tave į Vartjės kaimą. Tenykštis imamas padės tau nusigauti į Kašaną, o Kašano dvasininkas pasirūpins tavo kelione į Komą. Štai tau šiek tiek pinigų. Dabar einu, – tai pasakęs Aga Džanas išėjo nelaukdamas, ką atsakys Galgalas.

Jam knietėjo griežčiau pasakyti Galgalui: „Norėjai surizikuoti miestu, mečete, namais ir šeima. Sugriovei mano pasitikėjimą, jau nuo pat pradžių supratau, kad tavimi negalima pasitikėti, laimė, viskas gerai baigėsi. O dabar dink iš akių, nenoriu tavęs matyti." Bet Aga Džanas to nepasakė, jis buvo patenkintas, kad įstengė sutramdyti pyktį ir sušvelninti savo žodžius.

Kai Aga Džanas įžengė į maldų salę, žmonės prieš jį atsistojo; visi žinojo, kad policija praėjusią naktį apieškojo namus, o Galgalui pavyko pasprukti.

Grupė garbingų turgaus vyrų palydėjo Aga Džaną į tą vietą, iš kurios maldai vadovaudavo imamas.

– Netrukus man reikės jūsų pagalbos, – sušnibždėjo Aga Džanas. – Mečetei tai gyvybės ir mirties klausimas. Galgalas pavojuje. Aš vadovausiu maldai, žinau, tai neįprasta, bet turime suktis iš šios padėties. Noriu, kad po maldos pasiliktumėte ir visi kartu eitume į turgų.

Tai pasakęs, Aga Džanas pasuko prie pakylos, užlipo ant pirmo jos laiptelio ir sušuko:

– Žmonės, šiandien neturime imamo, kuris vadovautų saulėtekio maldai. Imamui Galgalui teko skubiai išvykti į Komą. Žinau, kad tai nepriimta, bet šiandien aš būsiu vietoj imamo. Saulėtekio malda trumpa, klausykite manęs!

Mečetėje trumpam kilo šurmulys, bet vos nuskambėjo Muedzino „*Hajje allal salat*“, stojo tyla ir visi pasisuko į Meką.

Saulėtekio malda yra trumpiausia visos dienos malda, meldžiantis reikia du kartus atsistoti, du kartus nusilenkti ir du kartus paliesti kakta žemę.

Pasibaigus maldai, vyrai oriai priėjo prie Aga Džano ir palydėjo jį į lauką. Kieme Aga Džanas pamatė iš rūsio išeinančius Šahbalą ir Galgalą, nepastebėti jie įsiliejo į minią. Nors Aga Džanas jį lydėti į turgų paprašė tik kelių vyrų, jausdami akimirkos svarbą daugelis prisidėjo ir dideliu būriu tyliai sekė paskui.

Visur stovintys policininkai nesuprato, kas vyksta, kodėl šie žmonės taikiai šaligatviu traukia į turgų.

Durininko sūnėnas pasirengęs laukė ant motociklo turgaus aikštės kampe po žibintu. Galgalas atsiskyrė nuo minios, priėjo prie motociklo ir atsisėdo vaikinui už nugaros. Šis įjungė variklį ir jie nė neatsigręžę nuvažiavo. Šahbalas dar kiek palūkėjo, kol motociklas visiškai pranyko iš akių. Tada vėl įsimaišė į minią, prisiartino prie Aga Džano ir jam sušnibždėjo:

– Jis paspruko.

Paukščiai

Ha Miem. Baigėsi ruduo. Sedika išvyko į Komą, kad dar iki žiemos grįžtų pas vyrą. Kalnų viršūnes nuklojo pirmasis sniegas. Kiek tik žvilgsnis aprėpė, virš kaimų kyšojo baltos kalnų keteros. Namuose apie Galgalą buvo kalbama retai. Visi rūpinosi savo darbais; tuoj turėtų atskristi paukščiai keliauninkai. Galbūt ir šį kartą tarp jų bus ypatingų sparnuočių.

Pabudęs Aga Džanas tarė savo žmonai:

– Fagri, mane vėl aplankė gražus sapnas. Mirusieji visą laiką greta, nepatikėsi, šiąnakt regėjau sapne savo tėvą. Nebeatmenu, kada jis mirė, bet sapnuose nuolat mane lanko. Ir šių sapnų negaliu paaiškinti. Visi jų įvykiai ypatingi, apgaubti nepaprastos nuotaikos. Šiąnakt sapnavau, kad mano tėvas numirė, mes nunešėm jį į kapines ir palaidojom, bet grįžęs namo žiūriu, ogi jis vis dar guli ant lovos po balta drobule. Žinojau, kad čia mano tėvas, nors ką tik jį palaidojom. Aš priklaupiau prie lovos ir pajutau, kad jis nemirė ir atsisės. Akimirką tėvas sujudėjo, iš drobulės kyštelėjo galvą. Pamėgino atsisėsti, aš puoliau padėti, pagelbėjau atsistoti, padaviau lazdelę ir skrybėlę. Jis išėjo iš kambario, atsargiai nutipeno prie baseinėlio, prisėdo ant suoliuko ir įsižiūrėjo į žuvis.

– Tu galvoji apie jį, tu nuolat galvoji apie mirusiuosius, – atsakė jam Fagri Sadata. – Todėl taip dažnai juos sapnuoji.

– Negalvoju apie juos, na, retsykiais prisimenu savo tėvą, bet sapnuoju beveik visus mirusius, net žmones, kurių nepažinojau,

pavyzdžiui, savo senelį ar savo prosenelį. Keista. Dieną praleidžiu gyvųjų pasaulyje, o naktį persikeliu į mirusiųjų karalystę.

– Gal tave veikia mečetės užrašai, kuriuos žymiesi?

Jis atsikėlė ir priėjo prie lango.

– Fagri Sadata! – staiga ištarė.

– Kas nutiko?

– *Tamoez* saulė patekėjo!

Fagri Sadata žvilgtelėjo į saulę. Tikrai, ji kaip raudonas skritulys pakibo virš geltono Zardkuho kalno viršūnės.

– Kasdien aš žiūrėdavau į Zardkuho viršūnę, bet saulė nesirodė. Maniau, šiemet jau nebesulauksim, – atsakė Fagri Sadata.

– Pastaruoju metu taip dažnai galvodavau apie Galgalą, kad pamiršau apie žiemos pradžią.

Prasidėjo žiema. Labai retai paskutinę rudens ar pirmą žiemos dieną – *tamoez* – virš Zardkuho nušvisdavo šilta raudona saulė: *tamoez* saulė. *Tamoez* reiškė vasarą.

Senedžane visi laukė tos netikėtai šiltos dienos. Keliaujantys paukščiai ją nujausdavo dar anksčiau negu žmonės. Šią dieną jie perskrisdavo snieguotą kalnagūbrį. Paukščiai atkeliaudavo iš šaltų azijinės Rusijos plotų, nuo senų laikų jie skrisdavo Šilko keliu, kur oras buvo šilčiausias, ir vienu kartu perskrisdavo didelį dykumos plotą. Pasiekę Senedžaną, jie jau būdavo įveikę sunkiausią kelio atkarpą. Iš čia pamažu traukė į vis šiltesnes vietas, kol galiausiai atskrisdavo į savo lizdus senuose datulių medžiuose prie Persijos įlankos.

Pirmoji žiemos diena šeimai buvo svarbi. Ši diena daug reiškė ir turgui, ir visai šalies kilimų prekybai. Fagri Sadata ir senelės tą dieną likdavo namie gaudyti paukščių.

Už kilimų spalvas ir raštus namai turėjo būti dėkingi paukščių keliauninkų plunksnoms.

Per ilgą laiką namo gyventojai įsitikino, kad tarp praskrendančių paukščių visada atsiranda bent pora, kurių plunksnos žėri nepaprastomis spalvomis ir neregėtais raštais.

Niekas nežinojo, kaip Aga Džanui pavyksta sukurti tokius nepakartojamus kilimų raštus ir kaip sumanomi tokie nuostabūs spalvų deriniai. Tai buvo dirbtuvių paslaptis. Namų moterys amžiams bėgant įminė šią mįslę ir ja naudojosi.

Ir šiandien senelės, kaip ir kasmet, iškart ėmėsi darbo. Rūsyje jos susirado senus krepšius su įtaisytais spąstais ir padėjo juos vidiniame kieme, bibliotekos ir opijaus kambario pusėje.

Palikę dykumą ir įskridę į Senedžaną, paukščiai keliauninkai dažniausiai pasukdavo prie mečetės minaretų, kur gyveno keturi gandrai. Ant kiekvieno bokšto po du. Niekas nežinojo, kada mirdavo senieji gandrai ir kada juos pakeisdavo jaunikliai. Jie čia gyveno visada. Jie buvo miesto dvasia, paukščiai keliauninkai išvysdavo šiuos gandrus iš tolo kaip pirmą Senedžano ženklą.

Pasiekę miestą, paukščiai apsukdavo virš jo porą triukšmingų ratų, paskui nusileisdavo ant mečetės stogo. Senasis varnas tupėdavo ant kupolo ir viską stebėdavo.

Durininkas iš anksto paukščiams ant stogo pribarstydavo kviečių ir visur pristatydavo lėkštučių su vandeniu. Visi mieste žinojo, kad paukščiai iš mečetės gauna kviečių ir vandens, tačiau niekas nė nenumanė, kad Fagri Sadata spendžia jiems spąstus.

Ji sėdėjo prie baseinėlio ir rankose laikė prie krepšių pririštas virvutes. Senelės buvo pasislėpusios bibliotekoje už užuolaidų ir pro pravertas duris atsargiai žiūrėjo į lauką.

Būrelis paukščių nusileido šalia krepšių, kur buvo pribarstyta grūdų, ir lasiodami nustriksėjo po krepšiais, kur raudonavo pabertos razinos.

Kai tik paukščiai palindo po krepšiais, Fagri Sadata truktelėjo virvutes. Krepšiai užsivožė ir paukščiai pateko į kalėjimą. Senelės išėjo laukan.

Abi priklaupė prie pirmo krepšio. Golebeha atidengė krepšio dangtį, išėmė iš jo paukštį ir perdavė jį Fagri Sadatai. Ši apžiūrėjo sparnuočio plunksnas.

Medžioklė buvo sėkminga: septynios naujos rūšys. Moterys patupdė paukščius į septynis atskirus narvus ir nuėjo su laimikiu į Aga Džano darbo kambarį.

Sutemus Aga Džanas grįžo namo ir iškart pasuko į savo darbo kambarį, kur jo jau laukė Fagri Sadata ir senelės.

– Kaip jums šiandien sekėsi? Ar sugavote ką nors ypatinga?

– Paukščiai nuostabūs, šiandien daug jų apžiūrėjome iš arti, – atsakė Fagri Sadata.

– Smalsu, o kur senelės? – paklausė jis.

– Jos tuoj ateis, – atsakė Fagri. Keturiese jie liko darbuotis iki pat ankstyvo ryto.

Golbanu išėmė vieną paukštį iš narvo ir užmaukšlino jam ant galvos juodą kepurėlę, kad jis neišsigąstų ryškios šviesos ir ramiai tupėtų ant stalo.

Aga Džanas atidžiai apžiūrėjo paukščio sparnus ir plunksnas.

– Jo plunksnos labai gražios, bet, deja, niekuo neišsiskiria, – tarė jis, pieštuko smaigaliu rodydamas Fagri Sadatai į sparnų ornamentus.

– Gal pažiūrėsite ir jūs? – paklausė jis senelių.

Jos užsidėjo akinius, atsistojo arčiau ir įsižiūrėjo į plunksnas.

– Spalvos kitos, bet raštas, rodos, matytas, – tarė Golbanu. Jos perėmė paukštį iš Aga Džano, patupdė jį atgal į narvą, išėmė kitą ir vėl padavė jam.

– O, šios plunksnos nuostabios, ar matote figūrėles ant vienos smaigalio? Susipina mažytės raudonos ir žalios linijos.

Manau, mūsų dailininkai tikrai iš to ką nors išgaus ant savo darbo stalo.

Fagri Sadata apžiūrėjo plunksneles pro didinamąjį stiklą:

– Jos iš tikrųjų ypatingos, o plunksnos blizgesys ornamentą dar pagražina. Kaip čia yra, kad kiekvieno paukščio vis kitokios plunksnos? Visi raštai tokie skirtingi.

Aga Džanas pažvelgė pro Fagri Sadatos didinamąjį stiklą ir linktelėjo:

– Patupdykit šitą atskirai.

Jie apžiūrėjo dar kelis paukščius, bet turėjo pripažinti, kad jų plunksnos niekuo neišsiskyrė. Senelės išėmė dar vieną sparnuotį. Iškart paaiškėjo, kad šis ypatingas. Paukštis nieku gyvu nenorėjo ramiai tupėti vienoje vietoje. Jis nuolat mėgino išsiplėšti iš rankų.

– O, koks stiprus! Jo ir plunksnos storesnės negu įprasta, pasižiūrėkit, – tarė Golebeha.

– Šitas paukštis iš tikrųjų kitoks. Jo taškeliai žiba it maži mėlyni brangakmeniai, – sutiko Golbanu.

– Aš jį mačiau ir dienos šviesoje, – pasakė Fagri Sadata. – O dabar, patupdytas ant stalo po lempa, atrodo dar gražesnis.

– Tikras šedevras! – patvirtino ir Aga Džanas. – Iš kur atsiranda toks grožis?

Fagri Sadata paėmė pieštuką, žvilgtelėjo pro didinamąjį stiklą ir pradėjo piešti vieną paukščio plunksnos ornamentą. Kai ji baigė, senelės prieš ją padėjo seną paletę ir teptukus. Šie žmonės nelaikė savęs menininkais. Savo darbą jie suvokė kaip namų tradicijos tęsinį, rūpindamiesi kilimais ir dirbtuvėmis. Jie norėjo sukurti gražiausius kilimus savo šalyje, net visuose Artimuosiuose Rytuose. Laikė tai savo pareiga ir visai nesusimąstydavo apie savo kūrybą. Fagri Sadata perpiešė ornamentus ir pamėgino magiškas plunksnų spalvas perkelti ant popieriaus. Ji tapė mažyčiais teptukais, pirštais, o kiekvieną prisilietimą lydėjo senelių patarimai.

– Pamėgink šituos dažus, Fagri, šituos tamsiai mėlynus prie šviesiai žalių, nesumaišyk jų, ant mėlynos išvesk ploną žalią liniją, – mokė Golebeha.

Fagri darė viską, ką sakė senelės.

– Bet aš noriu to violetinio blizgesio. Kaip kilime iš vilnonių siūlų galim išgauti šį tamsų violetinį blizgesį? – paklausė ji.

– Drobėje tau nepavyks visko perpiešti, – atsakė jai Aga Džanas. – Juk dažyta vilna atrodo kitaip.

– Atneškit kelis vilnos ritinius, – paprašė Fagri Sadata senelių. Šios nuėjo į kilimų kambarį, grįžo su keletu vilnos ritinių ir juos sudėjo ant stalo.

– O jeigu aš paimčiau gniužulėlį šios mėlynos vilnos?

– Bijau, kad su gniužulėliu tau neišeis, – patarė Aga Džanas. – Mėlynos vilnos atsiplėšk geroką saują ir pamėgink ją derinti su plonyčiais raudonais siūlais.

Ant stalo jis padėjo gniužulą mėlynos vilnos ir pamėgino į mėlį įmaišyti raudonų siūlų.

– Matai? – paklausė.

– Ne, – atsakė Fagri.

– Palauk, – įsikišo Golbanu ir į mėlyną vilną įmaišė dar daugiau raudonų siūlų.

– O dabar?

– Dabar jau panašiau, – pripažino Fagri.

– Tikro įspūdžio niekada negalėsim tiksliai pakartoti čia, ant stalo, galutinį variantą geriausiai pamatysim, kai kilimas bus gatavas. Vos tūkstančiai raudonų vilnos siūlelių bus surišti su mėlynais, violetinis spindesys pasklis iš kilimo kaip įstabus švytėjimas. Taip visada būna. Dar kartą atidžiai pažiūrėk pro savo didinamąjį stiklą į plunksneles. Jeigu apžiūrėtum jas iš labai arti, matytum tik giją mėlynų pūkelių, tarp kurių prisimaišę kelios dešimtys raudonų ir pora žalių taškelių, o toliau viskas vyksta savaime, – dar pridūrė Aga Džanas.

Tylėdami jie susižvalgė.

– Dar nedrįstu rodyti savo džiaugsmo, bet man atrodo, kad šio to pasiekėme, – tarė jis.

Fagri Sadata užbaigė raštą, o Aga Džanas nutilo. Senelės į rūsį nunešė vilnos ritinius ir sutvarkė darbo kambarį.

Kol būrelis plušėjo darbo kambaryje, Zinata sukosi virtuvėje. Senelėms ji pro duris padavė valgio. Kitus šeimynykščius sukvietė į valgomąjį. Kad namuose niekas netriukšmautų, susirinkusiesiems ji pradėjo pasakoti istoriją. Klausytojai negalėjo nė mirksnį nuleisti akių nuo pasakotojos lūpų, o ši mėgavosi dėmesiu. Ją vis dažniau prašydavo papasakoti kokią nors istoriją. Zinatos pasakojimai buvo vis puikesni.

Ankstyvą rytmetį senelės pašlavė kiemą ir saulei patekėjus nunešė paukščius prie baseinėlio. Ten juos palesino ir pagirdė. Pabučiavusios galveles, senosios paleido juos skristi.

Paukščiai apsuko pusę rato virš mečetės ir nusklendė į pietus. Jie skubėjo pasivyti savo būrį.

Jeigu nenuilsdami skris, dar pavakary išvys Persijos įlanką, kur šilta, o vandenyje kaip dideli rykliai plaukioja keisti laivai.

Džanešinas

Mano ištroškusios lūpos
Ieško tavęs
Nuvilk mano drabužius
Apkabink mane
Štai mano lūpos
Štai mano kaklas ir degančios krūtys
Štai švelnus mano kūnas.

Aga Džanas paslėpė eilėraštį turgaus kontoroje, savo rašomojo stalo stalčiuje, prieš tai šiek tiek pasinešiojęs jį vidinėje kišenėje. Keliskart jau ketino išmesti jį į šiukšlių dėžę, bet susilaikė. Nors eilės buvo šventvagiškos, kažkas nuolat vertė jas skaityti iš naujo. Prieš Aga Džano valią eilėraštis įstrigo, vyriškis bet kada galėjo eilutes pakartoti.

Aga Džanas atmintinai mokėjo dešimtis klasikinių eilėraščių, bet šis buvo kitoks, jis nedavė jam ramybės, eilės nuolat skambėjo galvoje. Kaip drįso moteris popieriuje užrašyti tokius žodžius? Kuo ji vardu?

Eilėraštį parašė poetė Farougha Faroghzada. Tuo metu Teherane ji buvo labai populiari. Jauna, graži moteris savo debiutu sukėlė tikrą audrą. Vienas jos eilėraštis tradicinėje vyrų poezijoje sukėlė tikrą žemės drebėjimą:

Aš pažvelgiau jam į akis
Kur slėpėsi paslaptis
Mano širdis suspurdėjo
Nuo klausiančių jo akių

Alache o Alache
Jo lūpos ant manųjų įspaudė
Troškimą

Ir tariau jam
Aš noriu tavęs
O mano Dieve, puolu į nuodėmę

Mano nuogas kūnas
Grimzdo į minkštą lovą
Į nuogą jo krūtinę
Atsirėmęs.

Vieni poetę laikė naująja žvaigžde, įsižiebusia persų poezijos danguje, kiti – kekše, pardavinėjančia savo kūną ir tikrovėje, ir popieriuje.

Kome vienas ajatola piktai užsipuolė leidėją, drįsusį išleisti tokį šventvagišką poezijos rinkinį. Viename savo pamoksle šias eiles jis pasitelkė kaip įrodymą, kad režimo sekėjai taip stengiasi pakenkti islamui.

– Jie tyčiojasi iš mūsų moterų! – šaukė jis. – Mūsų dukros nesaugios šioje nuodėmingoje šalyje!

Teherano nejaudino tokie išpuoliai, miestas gyveno savo ritmu. Laikraščiai buvo pilni panašių šventvagysčių, o kino teatrų ekranuose šmėsčiojo didžiakrūtės moterys, įsispraudusios į menkai tepridengiančius apatinius.

Faraha Diba kasdien atidarydavo po naują kultūros centrą, jai atvykus mergaitės šokdavo nepridengtomis kojomis, o jaunos moterys garsiai skaitydavo eilėraščius apie savo kūną.

Aga Džanas, ką tik paslėpęs Faroughos eilėraštį savo stalčiuje po popieriais, jį vėl išsitraukė ir tarė sau: „Šiaip ar taip, šis eilėraštis priklauso mano mečetės užrašams, laikysiu jį sąsiuvinyje."

Kažkas pabeldė į duris, vidun įžengė tarnas.

– Atėjo imamas, ar gali užeiti? – paklausė jis.

Aga Džanas prisiminė, kad buvo susitaręs su Džanešinu, nuolatiniu jų mečetės pavaduojančiu dvasininku. Įkišo eilėraštį atgal į stalčių ir tarė:

– Paprašyk jį užeiti.

Tai buvo pirmas kartas, kai Aga Džanas priėmė šį imamą turguje, savo parduotuvėje.

Įėjo maždaug penkiasdešimties metų vyras pražilusiais smilkiniais ir barzda. Gremėzdiška svečio laikysena išdavė, kad jis atkeliavo iš provincijos.

– Prašom sėstis, – pakvietė Aga Džanas, rodydamas į kėdę priešais rašomąjį stalą.

Imamas kukliai atsisėdo ir sunėrė rankas po apsiaustu. Tarnas ant sidabrinio padėklo atnešė stiklinę arbatos ir iš elegantiškos spalvotos dėžutės pasiūlė jam šokolado.

Paėmęs šokolado gabaliuką, imamas įsidėjo jį į burną ir ėmė kramtyti.

Buvo matyti, kad kone karališkas darbo kambarys su odiniais baldais, senovinėmis kėdėmis, milžinišku krištolo sietynu ir dideliu rašomuoju stalu, už kurio sėdėjo Aga Džanas, visų aplinkinių kaimų ir miesto kilimų dirbtuvių vadovas, svečiui padarė didelį įspūdį.

Jis buvo kalnų kaimelio Džirdžos mečetės imamas.

Aga Džanas juo pasikliovė.

Anksčiau, kai imamas Alsaberis susirgdavo ar turėdavo išvykti į kelionę, Džanešinas keletą dienų jį pakeisdavo. Dabar, pasprukus Galgalui, jis veikiausiai turės pasilikti ilgiau. Galgalui pasitraukus iš miesto, Aga Džanas tučtuojau pasiuntė visureigį atvežti Džanešino, ir šis iškart turėjo vadovauti saulėlydžio maldai.

Per ankstesnes viešnages Džanešinas apsistodavo mečetės svečių kambaryje, bet kadangi dabar šventykloje jis ketino tarnauti ilgiau, reikėjo sutvarkyti daugiau reikalų. Todėl Aga Džanas ir paprašė jo užsukti pasikalbėti.

– Kaip jums sekasi? – paklausė Aga Džanas.

– Gerai, *alhamado lellah**.

– O kaip laikosi jūsų šeima, ar žmonai ir vaikams labai nepatinka, kad ilgesnį laiką nebūsit namie?

– Moterys nuolat skundžiasi, be to, retsykiais kokiai dienelei grįšiu.

– Ar jūs patenkintas mečete?

– Tikrai taip, jeigu tik jūs patenkintas.

– Aš patenkintas...

Kažkas pabeldė į duris.

– Prašom!

Įėjo septyni akiniuoti vyrai darbiniais drabužiais. Jų rankos ir apranga buvo ištepti dažais. Vyriausiasis ant stalo išvyniojo spalvingą popieriaus lapą su kilimo schema ir tarė:

– Štai pirmas rezultatas, pažiūrėkite: violetinė spalva kaip lengvas rūkas spindi virš viso ornamento, manome, kad kilime viskas atrodys dar gražiau.

Aga Džanas atidžiai apžiūrėjo piešinį, drauge su juo virš stalo palinko ir septyni vyrai.

– Neįtikėtina – tiesiog sunku patikėti! – pasakė jis. – Lygiai taip, kaip aš ir norėjau. Nebegaliu ilgiau delsti, gal šiandien pat

* Garbinu Alachą. (Aut. past.)

galėtumėte piešinį užbaigti, tuoj po pietų jį ir užregistruočiau. Ar pavyks?

– Stengsimės kiek galėdami, – atsakė vyrai ir išėjo.

– Atleiskite man, – kreipėsi Aga Džanas į imamą. – Ištisas savaites nekantriai laukiau šios schemos. Šie septyni vyrai yra mano piešėjai. Jie – originalių kilimų kūrėjai. Tikri burtininkai, garsūs visuose Artimuosiuose Rytuose. Pagal jų piešinius rišami kilimai yra aukso vertės. Bet grįžkime prie mūsų pokalbio. Taigi jūs norėtumėte ilgiau pas mus pasilikti?

– Taip.

– Ar žinote, kad jūsų viešnagė gali užtrukti metus ar dvejus, nes Alsaberio sūnus tik tada baigs savo mokslus?

– Suprantu tai ir šiuos metus laikau puikia proga. Visą laiką svajojau būti miesto mečetės imamu, bet niekada neteko vadovauti miesto šventyklai. Todėl dabar tuo labai džiaugiuosi, nors be jūsų pagalbos nieko negebėsiu padaryti.

– Galite nesirūpinti, aš jums padėsiu.

– Puiku, suprantate, kaimo pamokslas yra visiškai kitoks negu kreipimasis į miesto tikinčiuosius. Kaime šneki apie paprastus kasdienius dalykus – karves, gyvulių pašarą. O miestas reikalauja didingų temų, pavyzdžiui, politikos. Man labai įdomu apie tai kalbėti, kalbėti griausmingai, kai mečetėje sėdi svarbūs vyrai. Mielai prabilčiau pakeltu tonu, noriu, kad tikintieji susižavėję manęs klausytųsi.

Aga Džanas nusišypsojo, jis suprato, ką imamas turi galvoje, bet, tiesą pasakius, nutuokė ir tai, kad tokie pamokslai – ne Džanešinui. Netinkama buvo jo laikysena, sakiniai negulė darniai greta kits kito, galų gale jis neturėjo tam būtinos charizmos. Džanešinas buvo provincijos imamas didelėmis rankomis ir aukšta kakta. Kad įtikintum ir jaunas moteris, ir senus vyrus, turėjai gimti Galgalu.

– Tai ateis savaime, – tarė Aga Džanas. – Be to, man regis, po šių sumaišties dienų, mirus Alsaberiui ir pabėgus Galgalui, meče-

tei praverstų ramesnis laikotarpis. Mieste irgi galite kalbėti apie medžius, augalus, apie savo patirtį provincijoje, miestiečiams tai patinka. Būkite savimi, ir viskas eisis kaip iš pypkės.

Imamas nusišypsojo ir palenkė galvą.

– Tikrai taip manau, – pridūrė Aga Džanas. – Man smalsu, ką mums papasakosite ketvirtadienio vakare. Gal, pavyzdžiui, apie Džirdžą, apie kalnus, apie migdolų medžius, retuosius kalnų ožius ir apie šafraną? Jeigu turėsite klausimų, visada galite rasti mane per durininką. Beje, paprašiau, kad jis parengtų jūsų viešnagei reikalingus daiktus. Ar norėtumėte dar ką nors sužinoti?

– Ne, tiesą pasakius, nieko.

Atėjęs tarnas išlydėjo imamą į lauką.

Vakare, kai Aga Džanas gulėjo lovoje šalia Fagri Sadatos, jis staiga pratrūko garsiai juoktis.

– Kas tau? – paklausė Fagri Sadata.

– Ne, nieko. Prisiminiau pavaduojantį imamą. Jis paprastas, bet ambicingas, tik nežino, kaip įgyvendinti savo svajones.

– Ir todėl iš jo juokiesi?

– Ne, visiškai ne, kaip tik vertinu, kad jis nori daugiau. Tik jo rankos ir raumenys tam per dideli.

– Negalima taip sakyti, – atsiliepė šypsodamasi Fagri Sadata.

– Tu teisi, bet aš kalbu iš patirties, žmogus privalo savo viduje šį tą turėti, neužtenka vien butelio, reikia, kad jame būtų ir dvasia. Nieko daugiau nesakysiu, bet žinai, jis pakreipė savo turbaną ir pasakė: „Mielai prabilčiau pakeltu tonu“, – Aga Džanas vėl ėmė garsiai kvatotis.

– Tu tyčiojiesi iš jo, – tarė Fagri Sadata.

– Ne, nesityčioju, net pasijutau gana laimingas, viskas klojasi, kaip suplanuota. Mečetėje viskas gerai, imamas tinkamas, prekyba vyksta sėkmingai, baigta nauja kilimo schema, ji labai graži. Gavau visą krūvą naujų sutarčių, turgus nekantriai laukia naujų

mūsų kilimų. Visi jų pageidauja, šie metai bus puikūs. Be to, visi sveiki, tad ko gi dar norėti?

Jis atsisuko, uždėjo ranką Fagri Sadatai ant krūtinės ir pasakė:

– Be to, turiu tave ir noriu tavęs, ko man, kaip vyrui, daugiau reikia?

Fagri Sadata švelniai nustūmė jo ranką ir pasivertė ant šono atsukdama jam nugarą. Jis pakišo savo ranką po jos naktiniais marškiniais, švelniai paglostė jos sėdmenis ir tarė:

– Nusirenk. Noriu tavęs nuogos.

Fagri Sadata užsitraukė antklodę ant galvos ir sumurmėjo:

– Jau visai išprotėjai, ko gi ponas užvalgė, kad užsigeidė manęs nuogos?

Jis įkišo savo ranką jai tarp šiltų šlaunų ir sušnibždėjo:

Mano ištroškusios lūpos
Ieško tavęs
Nuvilk mano drabužius
Apkabink mane
Štai mano lūpos
Štai mano kaklas ir degančios krūtys
Štai švelnus mano kūnas.

– Ką čia kalbi? – nustebusi paklausė Fagri Sadata, iš netikėtumo ji atplėšė antklodę ir atsisėdo lovoje.

– Čia šiuolaikinis eilėraštis, – atsakė jis, pabučiavo jos kaklą, atsargiai ją nurengė ir, paguldęs ant nugaros, sušnibždėjo:

– Aš padeklamuosiu jį garsiai, ar galėsi jį man pakartoti?

– Tikrai to nedarysiu, tu mane gąsdini, ko tu nori?

– Aš noriu tavęs.

Fagri Sadata užsimerkė.

Zinata

– Ir Alachas pamilo viską, ką sukūrė. Jis įsimylėjo žvaigždes, savo Paukščių Taką, Saulę ir Mėnulį, o labiausiai – savo gražiąją Žemę.

Jis taip didžiavosi Žeme, kad net pats sugalvojo joje apsigyventi. Bet kaip, kaipgi Jis galėjo tai padaryti?

Vieną naktį Jam kilo graži mintis.

Jis paprašė savo pasiuntinio Džibrylio nukeliauti į Žemę ir atnešti jam molio.

Šis padarė, ko prašomas.

Alachas nulipdė iš molio žmogų. Kaip tik tokį, kokio norėjo.

Jis paprašė dvasios įžengti į ką tik sukurtą kūną. Bet dvasia atsisakė. Iš molio nulipdytas kūnas jai atrodė per prastas.

Alachas vėl pasitelkė Džibrylį, šį kartą kaip tarpininką.

Džibrylis liepė:

– Įženk į kūną!

Dvasia atsisakė.

– Jo vardu liepiu: įženk į kūną! – pakartojo Džibrylis.

– Išgirdusi Jo vardą, darysiu, ko prašoma, – atsakė dvasia.

Nenoromis dvasia įžengė į žmogaus kūną. Kai ji kilo žmogaus krūtine, šis netikėtai atsistojo. Bet negalėdamas išlaikyti pusiausvyros vėl pargriuvo.

– Jis labai nekantrus, – tarė šypsodamasis Alachas Džibryliui.

Žmogus buvo pavadintas Adomo vardu.

Adomas septynias dienas prasėdėjo toje pačioje vietoje ir laukė. Alachas nusiuntė jam raudonojo aukso krėslą, aptaisytą brangakmeniais. Šilko audeklą. Karūną.

Adomas apsirengė, užsidėjo karūną ant galvos ir atsisėdo į krėslą.

Angelai pakėlė jį su visu krėslu ant pečių ir nunešė į Žemę.

Kūrinijai tuo metu sukako tūkstantis du šimtai keturiasdešimt metų.

Tokį pasakojimą užburiančiu balsu Zinata papasakojo draugėn susirinkusiems šeimynykščiams trečiadienio vakare.

Trečiadienio vakaras buvo skirtas pasakojimams. Namo gyventojai kartu vakarieniaudavo, o pasisotinę klausydavosi Zinatos.

Senelės išdalydavo dubenėlius su riešutais, uždegdavo porą žvakių ir užgesindavo šviesas.

Zinata Ganuma pasirodė gimusi pasakotoja. Jos balso šiluma vertė visus klausytis istorijos. Zinata pasakodavo nutikimus iš senų knygų, dažniausiai tų, kurios išsamiai aiškindavo Korano tekstus. Koranas yra neįmantri ir daugiaprasmė knyga, jo pasakojimuose niekada daug dėmesio neskiriama detalėms. Todėl buvo prirašyta daug knygų, analizuojančių daugiaprasmius šventraščio tekstus, iš šių knygų Zinata ir sėmėsi peno savo istorijoms.

Šiaip jau Zinata buvo rami ir kiek užsisvajojusi moteris. Niekas negalėjo nė pamanyti, kad ji turi pasakotojos talentą. Iki tos akimirkos, kai ji atsitiktinai keliems vaikams papasakojo išgalvotą nutikimą.

Nuskendus sūnui Abui, Zinata užsidarė savo kambaryje. Tik vėl pastojusi ir laukdamasi Sedikos dažniau išeidavo į kiemą. Padėdavo ir senelėms triūsti virtuvėje.

Gimus Sedikai, ją apėmė baimė, neleidžianti moteriai net užmigti. Tomis dienomis senelės nė valandėlę nepaleisdavo jos iš

akių. Jiedvi buvo Zinatos atrama ir patikėtinės. Senosios sėdėdavo prie jos lovos, kol ši užmigdavo.

Zinatos baimės vėl sugrįžo, kai jai gimė Ahmadas. Vieną dieną ji paguldė mažylį Golbanu ant kelių ir tarė:

– Saugok jį! Man baisu ir jį prarasti. Einu į mečetę, noriu pasimelsti.

Nuo tos dienos Zinata kasdien ištikimai lankydavo maldos namus.

Alsaberis, kol dar buvo gyvas, visiškai nesirūpino žmonos ir vaikų gyvenimu, jo uždaras pasaulėlis apsiribojo biblioteka.

Visi Zinatos vaikai įprato Aga Džaną laikyti namų vyresniuoju ir vadino jį savo tėvu.

Po Alsaberio mirties Zinata visą laiką praleisdavo mečetėje. Visi manė, kad Zinata sėdi mečetės bibliotekoje gedėdama savo mirusio vyro, o iš tiesų ji ten eidavo norėdama pasirengti naujam gyvenimo etapui.

Iš pradžių mečetėje ji būdavo viena, bet paskui susipažino su keliomis moterimis ir šios ją priėmė į savo religinius susirinkimus.

Rodės, kai mirė vyras, Zinatai Ganumai nutiko kažkas nepaprasta. Lyg ją staiga būtų kas išlaisvinęs, nors niekas negalėjo pasakyti, iš ko. Anksčiau ji jautėsi kaip balionas, virvute stipriai pririštas prie medžio šakos, o dabar laisva kilo aukštyn į orą. Tai buvo nuostabus, kartu ir gąsdinantis jausmas. Kai tik prasidėdavo vasaros atostogos, ji pasiimdavo vaikus ir ieškodavo ramybės dideliuose tėvų namuose, kurie stovėjo kalnuose.

Alsaberis Zinatai niekada nebuvo kaip tikras vyras, sutuoktinis. Jis buvo labiau mečetės imamas nei šeimos tėvas.

Palyginusi savo santuoką su Fagri Sadatos, ji turėdavo pripažinti, kad jos sąjunga nenusisekė. Zinata pirmiausia buvo moteris, pagimdžiusi sūnų, šių namų įpėdinį.

Fagri Sadata turėjo Aga Džaną, ji gyveno tikrą gyvenimą. Kaip ir Fagri, Zinata gyveno viršutiniame aukšte. Vėlai vakare praeidama pro jos kambarį, gelsvai rausvoje naktinės lempelės šviesoje ji visada matydavo greta žmonos gulintį Aga Džaną. O naktimis kartais girdėdavo Fagri tyliai kikenant.

Alsaberis niekada negulėdavo greta Zinatos. Imamas miegodavo jos kambaryje tik tada, kai jos norėdavo. O norėdavo nedažnai.

Gimus Ahmadui, Alsaberis niekada nebeatėjo į Zinatos lovą.

Zinata susitaikė su tuo, kad Fagri buvo namų šeimininkė. Kitų prekybininkų žmonos ją visur priimdavo kaip princesę, o Zinata niekas nesidomėjo.

Fagri gaudydavo paukščius. Su šia moterimi buvo dalijamasi kilimų paslaptimi. O Zinata tuo metu turėjo virtuvėje taisyti jiems valgį.

Visa tai susiklostė prieš Zinatos valią. Ji susitaikė su savo gyvenimu ir rasdavo ramybę maldoje. Tačiau moteris žinojo, kad jos gyvenimas ne visada tekės šia vaga. Žinojo, jog kada nors ji atsiskleis. Ir tada visi sakys: „Žiūrėk, ten eina Zinata."

Pradėjusi dalyvauti religiniuose susirinkimuose, Zinata pirmiausia ateidavo kaip mokinė, bet pamažu aplink ją susispietė panašiai nusiteikusių moterų būrelis. Šioms moterims ji skyrė vis daugiau dėmesio ir aiškindavo religinius tekstus.

Zinata tapo tų moterų patikėtine. Jos klausėsi Zinatos ir prašė jos patarimų.

Zinatai patiko nauja jos padėtis. Tačiau iki visiškos ramybės kažko trūko. Ji vis dar kažko ieškojo.

Vieną popietę grįždama iš pirties namo ji užsuko į mečetę. Buvo gana vėlu, tokiu metu mečetė dažniausiai būdavo tuščia. Ji įėjo į maldų salę ir vėl išėjo. Baseinėlyje nusiprausė rankas ir kiek sudrėkino veidą.

Ką ji veikė šventykloje vėlyvą popietę, kai saulėlydžio maldą pradėti dar buvo gerokai per anksti? Kodėl ji prausėsi rankas baseinėlyje? Anksčiau, visus tuos metus, kai jos vyras buvo mečetės imamas, ji to nedarydavo. Be to, šiandien ji buvo ką tik iš pirties, tad praustis rankų net nereikėjo.

Mečetėje apsistojęs pavaduojantis imamas išėjo į lauką. Zinata išgirdo jo žingsnius už nugaros. Ji išsigando.

– *Salam eleikom*, Zinata Ganuma! – pasisveikino jis.

Zinata atsakė *salam* nė nepažvelgusi į imamą. Nusišluosčiusi veidą čadra, ji spruko į lauką, atgal į judrią gatvę, tolyn nuo savo nuodėmingų minčių.

Vakar vakare gulėdama savo lovoje nejučia ėmė galvoti apie pavaduojantį imamą.

Imamas ir anksčiau iškildavo moters vaizduotėje, bet vakar jis užkariavo jos mintis. Zinata negalėjo išmesti jo iš galvos. Pirmąsyk ji galvojo apie kitą vyrą. Nuo šešiolikos metų Alsaberis Zinatai buvo vienintelis. Jam ji atidavė savo gyvenimą, kitų vyrų nė nepastebėdavo. Norėdama išvyti iš galvos mintis apie imamą, ji užsitraukė antklodę ir ėmė murmėti:

Gol aoezo be rabben nas
Malaken nas
Ellahen nas
Apsaugok
Apsaugok
Apsaugok mane nuo blogio
Nuo tylaus šnabždėtojo
Kuris man viduje kužda
Jis yra džinas
Jis yra džinas
Jis yra džinas

Žmonijos Karaliau
Apsaugok, apsaugok.

Bet kai Zinata vėl ramiai išsitiesė, pavaduojantis imamas moters vaizduotėje atsidūrė prie lovos. Jis žiūrėjo į ją. Imamo žvilgsnis slydo Zinatos veidu prie krūtų.

Net Alsaberis niekada nebuvo į ją taip žiūrėjęs.

Zinata užsidengė krūtis rankomis. Kažką tyliai sumurmėjo, šie žodžiai galėjo būti gero eilėraščio pradžia, jie kilo tiesiai iš širdies. Zinata nieko nežinojo apie moterų rašomą poeziją, kuri neseniai taip sujaudino visą Teheraną, nebuvo girdėjusi eilėraščių apie moterų jausmus ir kūną. Kitaip būtų iškart čiupusi rašiklį ir savo žodžius išliejusi popieriuje:

Kažkas ateis
Ir į mane žiūrės
Ir klaus:
Ar gali savo čadrą
Man vienam praskleisti?
Ar gali man
Parodyt savo plaukus?

Zinata tiksliai nežinojo, kada pavaduojantis imamas pirmą kartą įsisuko į jos mintis. Ji palaikė su šiuo dvasininku ryšį: kalbėjosi apie religinius tekstus, tardavosi su juo, jeigu nežinodavo, kaip atsakyti į moterų jai užduotus klausimus. Jie susitikdavo maldų salėje po apeigų, imamas tada patardavo, mielai kalbėdavo apie tai, kas moterį domino.

Gana dažnai ji sutikdavo imamą lauke, kai jis vienas vaikštinėdavo vidiniame mečetės kieme ir rūkydavo.

Zinata jo neieškojo, bet visur sutikdavo, rodės, tarsi jis žinotų, kada moteris vėl ateis į mečetę. Nes kai tik ji įžengdavo į vieną iš tamsių šventyklos koridorių, išvysdavo jį stovintį.

Kartą praeidama pro imamo kambarį Zinata pastebėjo, kad jo durys praviros; pro plyšį buvo matyti, kaip dvasininkas sėdi be turbano ir skaito Koraną. Moteris nenorėjo į jį žiūrėti, bet negalėjo atsispirti pagundai, dirstelėjo vidun ir susidūrė su imamo žvilgsniu. Pajuto, kad durys buvo praviros tyčia jai.

Žinoma, Zinata galėjo ramiai su juo kalbėtis, dabar jis buvo mečetės imamas, pavaduojantis jos mirusį vyrą ir sūnų, besirengiantį Kome tapti dvasininku.

Zinata buvo ne vienintelė, užsukdavusi į imamo kambarį, – čia ateidavo ir kitų moterų.

Viena iš imamo pareigų ir buvo priimti moteris, jas išklausyti ir joms patarti.

Tačiau per antrą tokį susitikimą Zinata atkreipė dėmesį, kad Džanešinas pasikvėpinęs; jo kvepalai vadinosi „Mekos kvapas". Jų aromatą moteris iškart atpažino, jos miręs vyras irgi turėjo panašų buteliuką iš Mekos. Šiais kvepalais Alsaberis pasišlakstydavo tik ypatingoms progoms.

Imamas sėdėjo ant savo kėdės. Zinata prisėdo priešais jį, durys liko praviros. Dvasininkas turėjo įprotį palikti pravertas duris, kai pas jį lankydavosi moteris.

Pas mečetės imamą moterys visada ateidavo su savo asmeninėmis bėdomis, jam papasakodavo tai, ko nedrįsdavo pasakyti savo vyrui ar šeimos gydytojui. O Zinata ateidavo pas dvasininką aptarti jai sunkiai suprantamų tekstų.

Vieną vakarą ji užsuko į imamo kambarį aptarti su juo poros *Al Adiyaat*, Bėgančiųjų, suros ajatų. Zinata suprato surą, bet manė, tiesiog jautė, kad teksto gelmėje slypi paslaptinga prasmė, kurios ji neperprato, prie kurios niekaip negalėjo prisikasti.

Imamui kaip paprastai sėdint prieš Zinatą, ši pasidėjo Koraną ant stalo, susirado surą ir pastūmė knygą jo pusėn.

Dvasininkas užsidėjo akinius ir ėmė pirštu vedžioti po suros ajatus.

– Ar galėtumėt perskaityti? Norėčiau išgirsti jūsų balsu skaitomą tekstą, – paprašė jis. Ir švelniai stumtelėjo knygą jai atgal.

Zinata kiek abejodama ėmė skaityti:

Prisiekiu greit bėgančiais
Prunkščiančiais žirgais
Kurie kanopomis skelia žiežirbas
O ryte atlekia
Ir sukelia dulkes
Ir įsiveržia į kautynių rikiuotės vidurį.

– Jūs teisi, – tarė jis, – šis eilėraštis turi paslėptą prasmę. Supratau, ką turite galvoje, kai išgirdau, kaip skaitote. Jūsų balsas privertė mane atidžiai įsiklausyti, pažvelgti giliau; jūs ypatinga moteris, tokių kaip jūs mažai sutinku. Klausiausi jūsų ir lėkiau kartu su tais skriejančiais prunkščiančiais žirgais, kurie kanopomis skelia žiežirbas. Šią surą esu daug kartų skaitęs, bet pirmąsyk išgyvenau ją taip giliai. Visa tai – jūsų dėka!

Zinata gėrė jo žodžius, kaip dykumos smėlis geria netikėto lietaus lašus. O paskutinis sakinys užbaigė imamo pradėtą darbą.

Naktį gulėdama lovoje Zinata vis galvojo apie jį: „Visa tai – jūsų dėka!“

Ji jautė imamo žodžiuose slypint šilumą, kažkokią jėgą: „Lėkiau kartu su tais skriejančiais prunkščiančiais žirgais, kurie kanopomis skelia žiežirbas.“

Ji įjungė šviesą, atsistojo prieš veidrodį ir pažvelgė į savo plaukus – jie nebebuvo juodi, bet dar nebuvo ir pražilę. Zinata matė vis dar juodus savo antakius, kiek pavargusias rudas akis, kurios šiąnakt suspindo neįprasta šviesa. Pirštų galiukais ji palietė savo veidą ir prispaudė ranką prie lūpų. Gal ji ir paseno, bet norėjo vėl viską pradėti iš naujo.

Dabar ji galėjo nors šiek tiek atsigriebti už šiame name prarastus savo metus.

Vis dėlto Zinata kurį laiką nebeužsukdavo pas imamą, o sutikusi stengėsi jo išvengti. Iki tos dienos, kai jis kartą tamsiame koridoriuje jai pasakė:

– Zinata Ganuma! Kodėl nebeužeinate pas mane? Aš visą laiką galvoju apie jūsų klausimus.

Po trijų dienų Zinata vėl sėdėjo prieš imamą ir aiškino, kaip supranta vieną tekstą, o jis tylėdamas žiūrėjo į ją ir klausėsi, tik staiga moterį nutraukė ir tyliai pasakė:

– Zinata Ganuma, jūsų akys spindi kaip dvi žvakelės naktį, kai kalbatės su manimi, tai yra kai aiškinate tekstą.

Zinata dėjosi jo neišgirdusi ir skaitė toliau, nors nebegalėjo susikaupti. Imamas daugiau nieko nebesakė, elgėsi kaip ir bet kuris kitas dvasininkas, besikalbantis su moterimi, išsakančia savo bėdas. Jis žinojo, kad turi dar kiek palūkėti, kol ji panorės išgirsti tolesnius jo žodžius.

Laukti ilgai nereikėjo, nes jau po dviejų dienų jis sutiko Zinatą savo koridoriuje.

– Užeikite, šįvakar aš kaip tik neturiu ką veikti, man nuobodu. Ar vėl turite tekstą?

Zinata atsisėdo ir ėmė skaityti atsineštą tekstą, jis klausėsi.

– Mokate gražiai pasakoti, – tarė jis. – Jūs pažadinate mirusius žodžius, įkvepiate jiems gyvybės, girdžiu tai, jaučiu tai, matau iš jūsų lūpų. – Ir parodė į jos lūpas ištiesdamas ranką ir kone paliesdamas apatinę lūpą.

Zinata susikrovė lagaminą ir savaitėlei išvažiavo į Džirdžą, kur tėvų namuose mėgino išmesti iš galvos pavaduojantį imamą.

Ten viską gerai apgalvojo. Ji nenorėjo prasidėti su šiuo imamu. Jis jau buvo vedęs, turėjo vaikų, be to, dabar tarnavo mečetėje, kurioje po poros metų darbuosis jos pačios sūnus.

Bet kai ji grįžo namo, viskas pasisuko kitaip.

Stovėdama turguje priešais juvelyro vitriną Zinata staiga lange pamatė atsispindintį pavaduojančio imamo atvaizdą; jai už nugaros imamas sušnabždėjo:

– Zinata Ganuma. Man jūsų trūksta. Mano kambario kėdė, ant kurios visada sėdite, tuščia.

Zinata nieko neatsakė, net nepažvelgė į jį, tik stovėjo nusisukusi nuo imamo ir klausėsi.

Jo balse glūdėjo stipri traukos jėga. Ir vis tiek ji dvi dienas nėjo į mečetę – nei į saulėtekio, nei į saulėlydžio maldas. Bet ilgiau nebeištvėrė. Kai durininkas užrakino mečetės duris ir išėjo namo, Zinata apsigaubė savo juoda čadra ir stogu nuskubėjo į šventyklą.

Ji praėjo pro imamo kambarį ir pasuko į maldų salę.

– Ar čia tu, Zinata? – paklausė ramiai imamas iš savo kambario.

– Taip, čia aš, atėjau iš mečetės pasiimti knygos.

– Gali užsukti, jei nori, turiu ką tik užplikytos arbatos.

Zinata nužingsniavo į maldų salę ir susirado knygą. Ją pasiėmusi grįžo.

– Visas naktis girdžiu tavo žingsnius, – iš kambario atsklido imamo balsas.

Zinata įžengė į jo kambarį, atsisėdo ant kėdės ir pasidėjo knygą ant stalo.

Pavaduojantis imamas atsistojo. Tyliai uždarė duris ir užrakino jas iš vidaus.

Uždegė žvakę, pastatė ją ant stalo ir išjungė šviesą.

Zinata tyliai sėdėjo ant kėdės ir laukė.

Jis pasiėmė Koraną ir ėmė ieškoti *Enkahto* suros – ją vyras turi perskaityti, kai nori miegoti su moterimi, kuri nėra jo žmona. Jeigu imamas perskaitytų *Enkahto*, o Zinata ištartų žodelį *gabelto* (aš sutinku), pagal šventraščio mokymą, jis galėtų ją iškart nurengti.

Jis tyliai pradėjo skaityti surą.

Zinata užsimerkė.

– *Enkahto wa zawadjto**, – pasilenkęs virš jos progiesmiais perskaitė imamas.

Zinata tylėjo.

– *Enkahto wa zawadjto*, – išgiedojo jis antrą kartą.

Zinata tylėjo.

– *Enkahto wa zawadjto*, – pakartojo trečią kartą.

– *Gabelto*, – atsakė Zinata ir nusisegė čadrą, kuri laisvai nukrito ant pečių.

Imamas padėjo Koraną ant stalo. Jis palietė Zinatos lūpas ir ranka perbraukė per šiltą jos kaklą.

* Klausiu tavęs, ar nori būti mano moteris. (Aut. past.)

Kaaba

Ką tik pakirdusios senelės pasiėmė laistytuvus, šluotas ir tylutėliai iščiuženo į kiemą. Pašlaksčiusios vandeniu žemę, ėmė šluoti. Senosios jau pamiršo, kiek turėjo metų, kai pirmą kartą nuo durų tolyn ėmė šluoti taką, bet gerai žinojo, kam tai daro – kad patektų į Meką. Jos šlavė slapta.

Piligriminė kelionė į Meką buvo milijonų musulmonų svajonė, deja, ji išsipildydavo ne visiems: tik pasiturintys tikintieji galėjo sau leisti nukeliauti į šventąjį miestą.

Senelės neturėjo nė cento, jos niekada nė nesusimąstė apie pinigus, joms jų ir nereikėjo – namie visko užteko. Bet jau nuo vaikystės senelės žinojo, kad tas, kas nėra turtingas ir vis tiek nori į Meką, nukeliauti gali tik vienu būdu – šluodamas. Kad šis troškimas išsipildytų, turėjai įgyvendinti tris reikalavimus: pirma, dvidešimt metų prieš aušrą šluoti taką, antra, niekas neturėjo to matyti, trečia – su niekuo negalėjai dalytis savo paslaptimi. Tik tuomet paskutinę dieną pasirodys pranašas Gezras ir tave apdovanos. Gezras buvo vienas iš senųjų pranašų, jis gyveno daug anksčiau už Mahometą, Jėzų, Mozę, Ibrahimą, Jokūbą ir Dovydą.

O kaip Gezras ketina surengti kelionę į Meką, buvo bendra senojo pranašo ir šlavėjo paslaptis.

Senelės prašlavė dvidešimt savo gyvenimo metų, o pranašas nepasirodė. Galbūt jos suklydo, gal blogai suskaičiavo. Arba gal

kokį kartelį pramigo ir pradėjo kiek per vėlai šluoti, o gal kas nors jas pamatė besidarbuojant ir paslaptis išaiškėjo.

Taigi jos pradėjo iš naujo ir taip šlavė dar dvidešimtmetį.

Galbūt tai jau nebeturėjo jokios prasmės, bet ką dar jos galėjo daryti? Tikslas – nukeliauti į Meką – suteikė jų gyvenimui prasmę. Jis teikė senosioms jėgų. Joms reikia tik dar porą sykių pabusti, dar kartelį pašluoti, ir ateis ta diena, kai pranašas pasirodys.

Pagal senelių skaičiavimą, jos ką tik baigė antrąjį dvidešimtmetį, o pranašo nė ženklo, nematyti jokio jo pėdsako.

Baigusios pirmą dvidešimtmetį senelės dar turėjo jėgų keliauti į Meką. Bet pradėjusios skaičiuoti antrąjį suprato, kad jį užbaigusios nebeturės tiek stiprybės leistis į šventąją kelionę. Tačiau vis tiek laikėsi savo.

Praėjus kelioms dienoms po antrojo dvidešimtmečio jiedvi nusiminusios sėdėjo ant žemės tamsiame kilimų kambaryje.

– Jeigu kas nors atimtų iš mūsų šluotas, kristume negyvos, – tarė Golbanu. – Dabar nebegalime nustoti šlavusios. Mums to reikia. Net jeigu nebegalėtume, ropote nuropotume prie durų.

– Man regis, mes visą laiką darome kokią klaidą, – atsakė Golebeha. – Gal vėl apsirikome skaičiuodamos.

– Tai neįmanoma. Po kiekvienų metų ant sienos įbrėžiame kryžiuką. Suskaičiuok juos, jei nori. Jau seniai perkopėme dvidešimtmetį.

– O gal vis dėlto sulaužėme kokią nors taisyklę?

– Kokią taisyklę? Nėra jokių taisyklių. Anksti kelk, šluok ir laikyk liežuvį už dantų.

– Man rodos, žinau, kas ne taip.

– Tu amžinai visko prasimanai, na kas?

– Mes padarėme didelę klaidą. Abidvi, – tarė Golebeha.

– Ir kokią gi klaidą?

– Savo paslapties privalėjome niekam nepasakoti, – atsakė ji.

– Juk ir nepasakojom.

– Priešingai. Savo paslaptį išplepėjom viena kitai. Aš žinau tavo paslaptį, o tu žinai manąją. O taip nebuvo galima, nebuvo galima! Man negalima žinoti tavo paslapties, o tau negalima žinoti manosios, viską reikėjo daryti atskirai.

– Ar nenutilsi pagaliau?!

Jos kartu nusprendė šluoti taką, kartu sutikti pranašą Gezrą ir kartu keliauti į Meką, o dabar staiga viskas klojosi ne taip, kaip planuota.

Abidvi susikrimtusios sėdėjo kilimų kambaryje, rodės, jos susiliejo su tamsa ir niekas nebegali jų išgelbėti. Iš rankų senosios paleido šluotas.

Senelės nebepanėšėjo į žmones, veikiau į du tamsaus kilimų kambario šešėlius. Tylą nutraukė kranktelėjęs varnas. Prieš akis išdygo kvailelė Godsi. Ji žvilgtelėjo į kilimų kambarį ir tarė:

– Aš girdėjau seneles. Kur senelės? Ar blogai išgirdau? Bet juk aiškiai girdėjau!

Senelės išsigandusios atsistojo. Jeigu kvailelė Godsi jas nugirdo, visiems viską išpliurps, nes nieko kito ir neveikė, tik perpasakodavo kitų paslaptis.

– Kaip tau sekasi, Godsi? – paklausė jos atsargiai.

– Gerai!

– O kaip laikosi tavo motina?

– Gerai!

– O tavo sesuo?

– Mano sesuo? Ji kvaila. Ji kvailėja.

– Ar nori ko užkrimsti, Godsi? – paklausė Golbanu ir nusivedė ją į virtuvę, norėdama išsiaiškinti, ar šioji nors ką nugirdo. Bet vos įžengusi į virtuvę Godsi apsisuko ir nukulniavo sau.

– Godsi? – dar šūktelėjo senelės, bet jos nė padujų nebelikę.

Kiek metų buvo Godsi?

Trisdešimt? Keturiasdešimt? O gal daugiau? Gal mažiau? Niekas to nežinojo.

Šiaip ar taip, ji atrodė jauna – jauna ir kvaila.

Godsi buvo kilusi iš tradicinės šeimos, jos tėvas buvo tolimas Aga Džano giminaitis. Turtingas kilmingasis turėjo kalnuose keletą kaimų. Tačiau jo šeimą ištiko nesuvokiama bėda: visi jos nariai išprotėjo.

Pagimdžiusi pirmą vaiką, psichikos liga susirgo jo žmona, taip niekada ir nebepasveiko. Sūnus gimė protiškai neįgalus, vyresnioji dukra buvo nenormali, o Godsi lyg klajoklė malėsi po miestą.

Kai vyras mirė, neatsirado nė vieno žmogaus, kuris būtų galėjęs pasirūpinti šeima. Vienintelis Aga Džanas akies krašteliu stebėjo nelaimėlius, porą kartų jiems pagelbėjo ir nuolat pas juos lankydavosi.

Jie vis dar gyveno tėvų namuose. Kai motinai ko nors prireikdavo turguje, pro duris ji žengdavo kaip sena princesė. Iš moters eigasties matei, jog ši kilusi iš turtingos giminės, bet ilgiau įsižiūrėjęs suprasdavai, kad jos protas pakrikęs. Godsi ir vyresnioji dukra lydėdavo motiną į miestą. Kai ši turėdavo pereiti per gatvę, abi seserys lėkdavo į priekį ir susikibusios rankomis užtverdavo kelią; joks vežimas, automobilis, autobusas ar dviratis negalėdavo pravažiuoti, kol jų motina neužkeldavo kojos ant šaligatvio kitapus gatvės.

Godsi brolis vadinosi Hašemas. Jis buvo už ją vyresnis ir visur vaikščiojo vilkėdamas pulkininko uniforma, pasispaudęs po ranka lazdelę.

Jo uniforma buvo visada švari, ant kareiviškos kepurės tviskėdavo persiškas valstybinis liūtas iš bronzos. Nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro jis saugojo turgaus vartus. Jeigu pro šalį eidavo policininkas, Hašemas kaipmat atiduodavo pagarbą. Šiaip visada stovėjo tylus. Niekas keistojo sargo netrukdė, nekibo prie jo

ir vaikai. Jį pripažino kaip turgaus paminklą. Kai tik Hašemas išvysdavo į turgų įžengiantį Aga Džaną, kareiviškai saliutuodavo:

– Sveeeeeeeeiks!

Tą patį darydavo ir Aga Džanui keliaujant namo. Pasveikintas šis pasukdavo prie Hašemo, paspausdavo jam ranką ir persimesdavo keliais žodžiais.

– Kaip gyvuoji, Hašemai?

– Gerai!

– O tavo motina?

– Gerai!

– O tavo sesuo?

– Gerai!

– Perduok nuo manęs linkėjimų motinai. Jeigu manęs prireiks, iškart atsiųsk pas mane Godsi.

– Taip ir padarysiu.

– Labai gerai! – atsakydavo Aga Džanas.

Godsi žinojo beveik viską.

– Ar turi kokių naujienų? – klausdavo visi ją sutikę.

Pirmiausia visada mandagiai turėdavai pasiteirauti, kaip sekasi jos motinai, kaip gyvuoja jos sesuo. Antraip ji visai nesileisdavo į kalbas.

Be to, ji nieko nepasakodavo už dyką. Pirmiausia turėdavai susimokėti kelis centus, ji juos iškart susikišdavo į burną ir imdavo berti naujienas:

– Senasis Gasemas mirė, Mirijamai gimė dukrelė, Sultano višta turi septynis viščiukus.

Ankstyvą rytą Godsi pasitikdavo tuščia burna. Ji traukdavo iš vienų namų į kitus perpasakodama naujienas. Baigdavo tik tada, kai prisirinkdavo pilną burną monetų ir nebegalėdavo ištarti nė žodžio.

Niekas nežinojo, ką ji veikia su pinigais. Žmonės kalbėjo, jog monetas ji krauna į puodynes ir slepia rūsyje, nes jeigu jos motina būtų sužinojusi, kad dukra prašo išmaldos, nors ir kokia kvaila, bemat būtų kritusi negyva.

– Godsi, – kreipdavosi į ją Aga Džanas. – Tu kilusi iš geros šeimos, tu dama, tau nedera visur eiti į vidų.

Tačiau ji neklausė ir žengė į vidų pro visas duris, kurios tik buvo atviros.

Ji niekada nesisėsdavo, įeidavo į kambarius, pasiklausydavo kalbančių žmonių ir vėl leisdavosi į kitus namus. Taip ji rinkdavo naujienas.

Kartais tiltu pereidavo į kitapus upės augančius vynuogynus.

– Nieku gyvu negalima to daryti! – kartą jai paaiškino Aga Džanas. – Jaunai moteriai nėra ką veikti vynuogynuose.

– Daugiau ten neisiu, – pažadėdavo ji klusniai, bet kitą sykį ir vėl pasukdavo prie tilto.

Jį perėjusi droždavo tiesiai į vynuogynus, kur slankiodavo kažkokie vyrai, vyrai, sprausdavę jai į burną saujas naujų geltonų monetų.

Kai koks nors vyras pamatydavo kvailelę ateinant, kaipmat nusivesdavo už medžių. Jis įsprausdavo Godsi į burną kelias monetas ir imdavo ją bučiuoti, o ši nieko nesakydavo. Jis paliesdavo pilnas jos krūtis, bet Godsi nereaguodavo. Jis pakišdavo ranką jai po drabužiais ir liesdavo jos nuogą kūną, o šioji stovėdavo kaip įbesta, bet vos tik vyras pamėgindavo nutraukti jos kelnaites, Godsi ištrūkdavo jam iš rankų ir lėkdavo atgal prie tilto.

Godsi nuolat užsukdavo į Aga Džano kontorą turguje. Jeigu tik šis neturėjo lankytojų, tarnas Am Ramazanas ją įleisdavo. Godsi prisėsdavo ant kėdės prieš rašomąjį stalą.

– Arbatos Godsi Ganumai! – paprašydavo tuomet Aga Džanas.

Godsi kiek palinkdavo į priekį ir tyliai išpasakodavo jam viską, kuo norėjo pasidalyti.

– Aš perėjau tiltą ir nuėjau į vynuogynus.

– Ir vėl?

– Ten buvo du vyrai. Jie mane sugavo. Aš spiegiau ir spiegiau, ir spiegiau taip garsiai, o tada vyrai pabėgo į kalnus.

– Ar aš tau nesakiau, kad negalima eiti į vynuogynus? Jeigu dar bent kartelį išdrįsi, nueisiu pas tavo motiną ir viską jai išklosiu. Daugiau taip nebedaryk. Supratai?

– Gerai, daugiau taip nebedarysiu.

– Puiku! Gal dar turi ką nors man papasakoti?

– Taip, – atsakė ji ir vienu atsikvėpimu išbėrė kitas naujienas: – Policininkas Roganis naktimis muša savo žmoną, jis rūko tuos šlykščius dalykus, o batsiuvys uždarė savo motiną į vištidę, ir ji verkia, nes nori išeiti, o Azam Azama visada pasiima peilį guldamasi į lovą su savo vyru, o Am Ramazano asilas susirgo, o senelės manė, kad šiemet keliaus į Meką, bet jis nepasirodė, jis jau antrą kartą nepasirodė, ir senelės verkė.

– Ką pasakei apie seneles? Kas toks nepasirodė? – paklausė Aga Džanas.

– Pranašas Gezras, jis jau antrą kartą nepasirodė.

Aga Džanas nusigando.

– Apie ką čia kalbi? Ką turi galvoje?

– Man reikia eiti, – atsakė ji.

Ji atsistojo, įsikišo į burną šokolado plytelę, gurkštelėjo arbatos ir išmovė laukan.

– Palūkėk! – sušuko dar Aga Džanas.

Vakare, jau lovoje, Aga Džanas pasakė žmonai, kad Godsi vėl buvo užsukusi.

– Ką ji papasakojo?

– Visiškas nesąmones. Paisto niekus, mala apie viską iškart.

– Žinau, Godsi daug prisigalvoja, ji šiek tiek panaši į mūsiškę Zinatą Ganumą.

– Ak, nelygink jos su Zinata, Godsi yra pakvaišusi.

– Ne taip mane supratai, aš jų nelyginu, tik sakau, kad ir Zinata negali tyliai sėdėti, jos galva irgi pilna fantazijų.

– Teisingai, tik Godsi pasakojimai – gryni tauškalai.

– Tauškalai ar ne, o pasakoja ji gražiai, tik ne viską. Išgirsti tik vieną pasakojimo dalelę, ji viską suvelia, bet taip dar įdomiau. Ką ji papasakojo šiandien?

Aga Džanas kiek pagalvojo; senelės visą dieną jam neišėjo iš galvos, tačiau nenorėjo to atskleisti Fagri.

– Ji pykdo mane, vėl buvo kitapus upės, – pasakė jis. – Godsi pasakojo, kad du vyrai ją pagavo, ji spiegė ir spiegė, taip smarkiai, kad tuodu pabėgo į kalnus.

– O Dieve, vėl tie vyrai. Man baisu, kad jie ko nors jai nepadarytų, nes jeigu kas nors nutiks, turėsi viską srėbti pats, žinai tą geriau už mane. Gal man reikia pačiai su ja apie tai pasikalbėti ir prigrasinti, kad nesiartintų prie tų nevidonų.

– Dar ji pasakojo, kad Am Ramazano asilas susirgo ir kad Azam Azama visada pasiima peilį guldamasi į lovą su savo vyru.

Fagri Sadata nusijuokė:

– Ką ji turi galvoje?

– Nežinau. Ji visko prisigalvoja, lenda pas visus į vidų, ką nors pamato ir iš to sukuria istoriją. Turbūt Azam Azamos lovoje pamatė peilį ar ką nors panašaus. Be to, Godsi pasakojo, kad policininkas Roganis kasnakt muša savo žmoną.

– Nenustebčiau, jeigu tai būtų tiesa, privalai kaip nors tai vargšei moteriai padėti. Jos vyras narkomanas, purvinas agentas. Papasakok tai Zinatai. Per mečetę ji palaiko ryšius su tais žmonėmis. Turbūt tokius reikalus galėtų nesunkiai sutvarkyti. Gal ji užsuktų pas tą moterį ir pažiūrėtų, kas ten dedasi. Tikrai turi paprašyti Zinatos. O dar kas?

– Godsi pasakė, kad batsiuvys uždarė savo motiną į vištidę.

– Sunku patikėti. Kas gi tupdo savo seną motiną į vištidę?

– Žmonės kartais tokie žiaurūs, kad gali viską.

– Paprašyk Zinatos ten apsilankyti, gal ji galės atskirti tiesą nuo pramanų.

– Godsi atsimena tai, kas jai padarė įspūdį, ir savaip perpasakoja, bet dabar, kai pats tau viską pasakoju, man daug kas atrodo kitaip. Regis, ji man visada nori papasakoti kažką svarbaus, kažką, ko negali atskleisti kitiems. Tu teisi, ji fantazuoja kaip ir Zinata, nors skirtingai: Zinata pasakoja senas istorijas, o Godsi pasiima tikrovės detalę ir ją apipina savo pasakojimu. Jos prasimanymai visuomet turi tikrovės grūdą – štai ką noriu pasakyti.

Fagri Sadata padėjo galvą jam ant krūtinės, užsimerkė ir tarė:

– Lovoje nieko nebenoriu girdėti apie Godsi, papasakok man ką nors kita, ką nors gražaus, mielo... nenoriu skųstis, bet man jau nebeskiri jokio dėmesio. Kadaise mes dažniau kur nors drauge išvažiuodavom, pasiimdavai mane į Mašadą arba savaitę apsistodavome netoli imamo Rezos kapo. Pasiimdavai mane ir į Isfahaną, bet jau krūva metų nieko panašaus nebėra, tu keliauji vienas, o aš lieku namie. Kartais man atrodo, kad aš pasenau, o tu...

– Ji pasakė dar šį tą.

– Ar klausaisi manęs? Ar vis dar galvoji apie Godsi?

– Ji dar papasakojo apie pranašą Gezrą: jis apgavo seneles.

– Kas apgavo seneles? – paklausė Fagri atsisėdusi lovoje.

– Pranašas Gezras! Aš tau kartoju pačios Godsi žodžius. O jie nėra pabiri, man regis, ji nugirdo senelių pokalbį. Regis, jos slepia mažą paslaptį.

– Kodėl tau taip atrodo?

– Tiesiog jaučiu. Godsi pasakė: „Gezras nepasirodė, jis jau antrą kartą nepasirodė, ir senelės verkė.“

Tik dabar Aga Džanas suvokė, jog visus šiuos metus dažnai matydavo seneles anksti ryte su šluota rankose, bet niekada nesusimąstė, kad jos slapta kažką sumaniusios.

Dar prieš saulei patekant Aga Džanas atsikėlė, nuėjo prie lango ir įsistebeilijo į senelių kambarį.

Nereikėjo ilgai laukti, tuoj atsivėrė kambario durys ir pasirodė du šešėliai su šluotomis rankose.

Aga Džanas visą naktį galvojo apie seneles ir dabar jau žinojo, ką turi daryti. Jis nusišypsojo ir grįžo į lovą.

Jo žvilgsnis užkliuvo už Fagri Sadatos nuogos kojos lopinėlio; naktinės lempelės šviesoje ryškėjo granato spalvos kelnaitės. Ji teisi, pastaruoju metu jis rodo žmonai per mažai dėmesio, jau seniai juodu kur nors drauge keliavo. Grįždamas iš kelionių jis nebeparveždavo Fagri Sadatai jokių dovanėlių. Regis, praėjo amžiai nuo to karto, kai iš Damasko jai parvežė dėžutę apatinių kelnaičių – visos septynerios buvo skirtingų spalvų. Aga Džanas atsargiai palindo po apklotais, apkabino ją ir pamažu nutraukė jos apatinius.

– Nieko nedaryk! – sumurmėjo mieguista Fagri Sadata.

Kaip visada jis neklausė ir tęsė, ką pradėjęs.

– Nieko nedaryk, – pakartojo ji dar sykį tyliau.

Paskui jau nieko nebesakė.

*Eqra!**

Po kelių dienų anksti ryte šluodamos senelės išgirdo iš gretimos gatvelės sklindantį keistą garsą. Jos pažvelgė į tamsą, bet nieko neįžiūrėjo. Tad vėl ėmėsi darbo. Staiga sužvengė arklys. Senelės vėl įsistebeilijo į tamsą, bet senos jų akys nieko nematė.

– Ar tu irgi girdėjai arklį? – paklausė Golbanu.

– Taip, ir arklio kanopas, – atsakė Golebeha.

Garsas artėjo. Senelės griebė viena kitą už rankos ir sustingo, įbedusios akis į gatvelę. Žibinto šviesoje pasirodė juodas žirgas. Aukštai balne sėdėjo arabas baltu apsiaustu. Visiškoje tyloje senelės pagarbiai nusilenkė.

Raitelis arabiškai sušuko:

– *Jaaa ajoohaaaal nabieeee waaa salaaaaamooo namazoooo Gezr waal Mekkaaa!*

Nors senelės nemokėjo nė žodžio arabiškai, iškart suprato, ką pranešė raitelis – užteko jam paminėti Meką ir Gezrą.

Jos vėl nusilenkė raiteliui.

– *Waa ennniee waa djaleha*, – toliau kalbėjo arabas. – *Waaa ennnie jaaa Golbanu. Waaa ennnie jaaa Golebeha!*

Senelės virpėjo iš jaudulio. Raitelis kreipėsi į jas mergautiniais jų vardais. Ar jos gerai išgirdo?

– *Jaaa ejjo haaannabieee. Eqraaa esmiiieee, Golbanu!* – ištarė raitelis.

* Pasakok. (Aut. past.)

Ne, jos neapsigavo. Raitelis juk aiškiai sušuko: „Golbanu!"

Ką joms dabar daryti?

Golbanu žengė žingsnelį į priekį ir palenkė galvą. Raitelis iš kišenės ištraukė laišką ir ištiesė jį senelei.

Golbanu atsargiai nutipeno prie raitelio ir paėmė voką.

– *Golebeha!* – sušuko raitelis.

Ir kita senelė žingtelėjo į priekį, ir ji gavo baltą voką.

– *Waaa enna lellaaah. Waaa Alllaaaho samaaad,* – pasakė dar raitelis, paskui truktelėjo už vadžių, apsisuko ir dingo.

Aušo diena. Senelės nustebusios tebestovėjo su vokais rankose. Jiedvi nedrįso nė krustelėti, bijojo, kad tai, ką prieš keletą akimirkų patyrė, buvo tik sapnas. Tačiau jos nesapnavo, nes varnas atsitūpė ant žibinto ir iš visos gerklės sukrankė.

Grįžusios į savo kambarį, jos uždarė duris, užsidegė šviesą ir atplėšė vokus. Abi gavo po tokį pat laišką, bet pranašo rašto nė viena negalėjo perskaityti, matyt, laiškas buvo parašytas slapta kalba. Jos turėjo laiškus kam nors parodyti, bet kam? Aga Džanui? Fagri Sadatai? Zinatai Ganumai? Ne.

– Paklauskime Šahbalo, kas čia parašyta, – pasiūlė Golebeha.

Senelės nuėjo į jo kambarį.

– Laikas keltis! Ar vis dar guli lovoje? Dar nė nepasimeldei? Gėdykis! Pasakysiu Aga Džanui, kad it koks nusidėjėlis kirmiji lovoje. *Eqra*, čia! Perskaityk šitą laišką, perskaityk mums šiuos laiškus, – paprašė Golbanu.

Mieguistas Šahbalas akimis permetė laiškus:

– Galiu juos perskaityti, bet nesuprantu, kas juose parašyta. Čia arabų kalba.

Veikiausiai jos turėjo parodyti laiškus Aga Džanui, tačiau dabar šis buvo iškeliavęs į Džirdžą, o senelės nebegalėjo laukti, kol jis sugrįš. Jos apsigaubė čadrom ir nuėjo į mečetę parodyti laiškų pavaduojančiam imamui.

Imamas buvo ką tik baigęs saulėtekio maldą ir grįžęs į savo kambarį ruošėsi valandėlę nusnūsti. Kai kažkas pasibeldė į duris, jis pamanė, kad ateina Zinata Ganuma, ir mieguistas sušuko:

– Užeik!

Senelės įėjo. Imamas nustebęs paklausė:

– Kas nutiko, ponios? Kuo galėčiau jums padėti?

– Mes gavome laišką, tikriau – du labai slaptus laiškus, ar galėtumėte mums juos perskaityti?

– Mielai, prašom prisėsti!

Jos padavė dvasininkui laiškus.

Imamas vilkėjo ilgu medvilniniu švarku, jis paėmė turbaną nuo naktinės spintelės, užsidėjo jį, prisėdo ant kėdės ir tarė:

– Prašom prisėsti, ponios. Tuoj užsidėsiu akinius.

Tai padaręs ėmė skaityti vieną iš laiškų:

– Arabiškas laiškas?

– Ar negalite perskaityti? – paklausė Golbanu.

– Aš turėčiau mokėti, nors arabiškų laiškų tikrai kasdien neskaitau. Žinoma, skaitau Koraną, bet jo kalba kitokia – tai Dievo kalba. Skaitydamas Koraną suprantu, kas jame parašyta, bet kažin, ar suprasčiau arabišką laikraštį, jeigu man jį dabar paduotumėte. Trumpai tariant: jeigu šiandien nuvykčiau į Meką, nesu tikras, kad galėčiau susikalbėti su žmonėmis, einančiais gatve. Palaukite, po laišku nurodytas adresas. Iš kur šiuos laiškus gavote? Matyt, čia oficialūs dokumentai. Nurodytas ir vardas: chadžijus Aga Mustafa Mohadžeras.

– Gali būti. Pažįstame vieną chadžijų Aga Mustafa Mohadžerą, – pasakė Golbanu. – Jis dirba turguje.

– Man regis, supratau. Turbūt turite nueiti pas tą chadžijų. *Wassalam!*

Iš laimės nebegalėdamos nusėdėti vietoje, senelės stvėrė laiškus imamui iš rankų.

Vos išėjusios į lauką jos iškart norėjo skuosti į turgų, bet Golbanu pasakė:

– Man atrodo, kad į turgų eiti dar anksti, tegu saulė pakyla kiek aukščiau. Be to, protingiau būtų padoriai apsirengti, o tada keliauti į turgų su tokiais svarbiais laiškais.

Aplinkui viskas staiga pasikeitė. Namas maudėsi skaidrioje saulės šviesoje. Rodės, visi šypsosi, žinodami senelių paslaptį. Veikiausiai senasis medis išgirdo žirgo žinginę, o baseinėlis sugėrė Gezro balsą.

Sodo gėlės nustebusios žvelgė į seneles, saulė nutvieskė bibliotekos vitražą; apsukęs ratą joms virš galvų linksmai sukrankė varnas.

– Ačiū, ačiū, varne, – murmėjo senelės. Senos raudonos baseinėlio žuvys šokčiojo virš vandens.

– Ačiū, ačiū, – kartojo senelės.

– Aš girdžiu džiugius žingsnius. Ar nutiko kas nors gražaus? – paklausė Muedzinas iš savo puodų dirbtuvės rūsyje.

Golbanu ir Golebeha nuėjo į rūsį su juo pasisveikinti; Muedzinas stovėjo už savo darbo stalo ir minkė molį, kad šis suminkštėtų.

Ar jam papasakoti? Ar išduoti bent dalį savo paslapties? Ne, pirmiausia joms reikėjo pas chadžijų Mustafą. Tik tada jos žinos, ar sena jų svajonė išsipildė.

– Labas rytas! – linksmai sušuko senelės.

– Labas rytas, ponios, žinau, kad turite ką papasakoti, – atsiliepė Muedzinas.

– Teisybė, turime papasakoti šį tą gražaus... – pradėjo Golebeha.

Tačiau Golbanu ją pertraukė:

– Muedzinai, kokios puikios šios vazos! Man regis, jos visos naujos.

– Nereikia perdėti, visą savo gyvenimą žiedžiu puodus ir vazas, tiesiog šiandien jūs žiūrite kitomis akimis negu paprastai.

Senelės šypsodamos susižvalgė.

– Ką tik gavome labai gerą žinią, greitai tau papasakosime, tada galėsi ją paskelbti nuo mečetės stogo.

– Koks paslaptingumas, – nusistebėjo Muedzinas.

Senelės kone šokdamos it jaunos mergaitės pakilo laiptais iš rūsio ir pasuko į kiemą.

Iš džiaugsmo jos nebeišmanė, ko griebtis, kur eiti ar pas ką užsukti. Pamatė į virtuvę einančią Fagri Sadatą. Negrabiai pamojavo jai, nors šiaip to nedarydavo. Pro šalį tipseno senas mečetės katinas, senelės pasileido jam iš paskos. Niekada anksčiau to nepatyręs, katinas spruko ant stogo.

Senelės pasipuošė, šiek tiek pasipudravo skruostus, apsigaubė gražiausiomis savo juodomis čadromis ir išėjo į turgų.

Chadžijus Mustafa buvo senas Aga Džano draugas, galingas vyras, vienintelis visame mieste turįs teisę rengti tolimas piligrimines keliones ir organizuodavęs jas į Karbalą, Nadžafą, Mediną, Damaską ir Meką.

Jo kontora buvo pačiame turgaus viduryje, joje kasdien lankėsi šimtai būsimųjų chadžijų, norinčių suplanuoti savo kelionę. Senelės įžengė į pastatą, joms nereikėjo, kaip kitiems piligrimams, laukti eilėje, nes jos turėjo chadžijui Mustafai skirtus laiškus.

Abidvi pažvelgė pro darbo kambario langą ir, nors buvo jį mečetėje regėjusios tik vieną kartą, iškart atpažino. Chadžijus Mustafa sėdėjo prie darbo stalo ir kalbėjosi telefonu. Pamatęs seneles, jis mostelėjo joms užsukti į vidų. Šiedvi atsargiai pravėrė duris.

– Kuo galėčiau pasitarnauti? – paklausė chadžijus Mustafa, baigęs kalbėti telefonu. Senelės abi vienu metu padavė jam laiškus.

– Turime jums žinutę, – tarė Golbanu.

Jis užsidėjo akinius, išlankstė vieną laišką ir ėmė atidžiai jį skaityti, kartkartėmis pro akinių viršų atidžiai pažvelgdamas į seneles. Perskaitęs antrą laišką, jis kiek patylėjo, laikydamas rankoje akinius.

Senelės klausiamai susižvalgė.

Jis įkišo laiškus atgal į vokus, pagarbiai prispaudė juos prie kaktos ir įdėjo į stalčių.

– Prašom sėstis, – iškilmingai tarė.

Senelės atsisėdo ant dviejų senovinių kėdžių, stovinčių prie rašomojo stalo.

Chadžijus Mustafa pasklaidė savo užrašus, kažką kelis kartus pasižymėjo ir su kažkuo paslaptingai šnektelėjo telefonu. Paskui, netaręs senelėms nė žodžio, išėjo iš darbo kambario ir paliko jas vienas. Po penkiolikos minučių grįžo ir iš tamsiai rudos spintos išsiėmė didelę knygą. Ją atvertęs iškilmingai pasakė:

– Golbanu.

– Taip, aš čia, – atsistojo viena iš senelių.

Chadžijus Mustafa padėjo prieš ją senovinę rašalo pagalvėlę ir paprašė:

– Ar malonėtumėte savo smilių pirmiausia įspausti į rašalo pagalvėlę, o paskui – į šią knygą?

Golbanu drebančiomis rankomis prispaudė smilių prie tų vietų, kur parodė chadžijus.

– Galite vėl prisėsti, – tarė jis.

Jis pasižymėjo dar keletą dalykų ir vėl paprašė:

– Golebeha.

– Aš čia, – pasakė kita senelė virpančiu balsu ir atsistojo.

– Malonėkite pirmiausia įspausti smilių čia, paskui – ten.

Ji įspaudė smilių į rašalo pagalvėlę, paskui – ten, kur rašiklio galu parodė chadžijus.

– Koks jūsų adresas? – paklausė jis.

– Mečetės namai, – atsakė Golbanu.

– Ar abi ten gyvenate?

– Taip, – ištarė ji.

Baigęs rašyti savo knygoje, chadžijus Mustafa tekštelėjo porą antspaudų, atsistojo ir paprašė:

– Prašom eiti paskui mane.

Senelės sekė paskui jį koridoriumi, tada perėjo per mažą kambarį, paskui per didesnę patalpą, galiausiai vėl turseno apytamsiu koridoriumi, kol chadžijus sustojo prieš vienas duris. Iš kišenės išsiėmė raktą, atrakino spyną ir tarė:

– Nusiaukite batus ir ženkite į vidų.

Golbanu ir Golebeha įėjo į nuostabų kambarį, kuriame ant sienų kabojo drobės su šventais tekstais, o pasieniais medinėse lentynose iki pat lubų buvo sukrauti šimtai nutrintų gelsvai rudų odinių lagaminų. Pažįstamas knygų ir odos kvapas kambariui teikė šventumo atmosferą. Ant grindų buvo patiestas senas kilimas, visiškai dengiantis grindis.

Vienos sienos nišoje gulėjo sukrautos į krūvą dešimtys senų registracijos knygų. Jų viršus buvo nuklotas storu dulkių sluoksniu.

Senelių rankos po čadromis virpėjo. Jos nusiavė ir žengė į priekį.

– Prašom sėstis, – pasiūlė chadžijus ir parodė į dvi kėdes prie seno medinio stalo.

Virš stalo kabojo sidabrinis sietynas su septyniomis pusiau nudegusiomis žvakėmis. Senelėms širdy sušvito viltis.

– Tai, ką iki šiol vieni kitiems pasakėme ar padarėme, ir tai, ką išvydote, liks tarp mūsų. Jeigu kas nors sužinos šią paslaptį, mūsų sutartis kaipmat nutraukiama, – pabrėžė chadžijus.

– Aiškiai supratome, – atsakė jam Golbanu.

Jis pradingo už užuolaidos ir netrukus pasirodė nešinas dviem naujutėlaičiais gelsvai rudais odiniais lagaminais, ant kurių šonų buvo atvaizduota po Kaabą. Lagaminus prieš seneles jis pastatė taip didingai, kad šios vos nenualpo nuo įtampos.

Chadžijus atsisėdo priešais jas.

– Namuose jūsų klausinės, – ištarė jis ramiai. – Bet neatsakinėkite. Pabrėžiu – neatsakinėkite.

– Supratome, – atsakė nesavu balsu Golbanu.

– Šventosios Fatimos gimimo dieną abi su šiais lagaminais būkite pasirengusios prie turgaus, – nurodė chadžijus.

– Sutarta, – atsakė Golbanu.

– Jeigu turite kokių klausimų, užduokite juos dabar, nes kai išvyksite, nieko nebegalėsite paklausti, – pasakė dar chadžijus.

Senelės dvejodamos pažvelgė viena į kitą. Ar jos dar turėjo klausimų? Ne, viskas buvo aišku.

– Na, vis dėlto turiu vieną klausimą: kelintą tiksliai valandą mums reikia ateiti prie turgaus? – paklausė nedrąsiai Golbanu.

– Anksti ryte, dar prieš patekant saulei, – atsakė chadžijus.

Golebeha turėjo dar vieną klausimą, bet nedrįso jo užduoti, tik pašnibždėjo jį Golbanu į ausį.

– Nesupraskit klaidingai, bet negavome iš jūsų jokio įrodymo, – pratarė šioji. – Gal jūs galėtumėte mums ką nors įteikti, pavyzdžiui, kokį nors popierių, ant kurio būtų užrašyti mūsų vardai.

– Lagaminai! – atsakė chadžijus. – Jie ir yra įrodymas. Ant jų užrašyti jūsų vardai!

Jos žvilgtelėjo į lagaminus ir apstulbusios pamatė, kad jų vardai didelėmis raidėmis užrašyti ant popieriukų, užkištų už plastikinių langelių lagaminų šonuose.

– Tikrai! – patvirtino Golbanu ir metė piktą žvilgsnį į Golebehą už netinkamą šios klausimą.

– O kelionės dokumentai jums bus įteikti išvykimo dieną, – pridūrė chadžijus. – Dar turite klausimų?

Senelės susižvalgė. Ne, viskas buvo aišku.

Abidvi švytėjo iš laimės. Paslėpusios savo šypsenas po čadromis, jos pasiėmė lagaminus ir išėjo iš pastato į turgaus šurmulį.

Namie senelės paslėpė lagaminus vienoje iš senų skrynių, stovinčių rūsyje, ir apsimetė, kad nieko nenutiko, nors paslaptis nedavė ramybės. Jos negalėjo užmigti ir ilgai vartėsi savo lovose atmerktomis akimis. Dienos, rodės, ištįso, o naktys virto amžinybe. Nejaugi tai tiesa? Nejaugi ateis diena, kai jos pasiims savo lagaminus ir leisis į kelionę? Ar tokį ilgą kelią atlaikys seni jų kūnai?

Senelės nuogąstavo, kad tos dienos nesulauks, kad jas ištiks kokia nelaimė: susilaužys koją ar numirs. Bet kadangi jau keturiasdešimt metų rodė tokią kantrybę, tikrai galės ištverti dar porą mėnesių.

Lobynas

O tu, susisupęs į drabužį!
Kelkis ir perspėk.
Šlovink jį.
Nusivalyk drabužius.
Bėk nuo bjaurasties.
Kantriai lauk!

Iš šoninės gatvelės išlingavo septynių vyrų būrelis, keturi ant pečių nešė prie poros mietų pritvirtintą didelį nendrinį krepšį, kiti ėjo priekyje. Tai buvo Džirdžos kaimo valstiečiai, nendriniame krepšyje jie gabeno namo Kazem Chaną.

Vienas vyras pabeldė į duris, gavo kiek palūkėti, kol Golebeha jas atidarė.

– Ponai? – nustebusi paklausė ji žiūrėdama į krepšį.

– Atnešėm Kazem Chaną, – atsakė vienas iš būrio, rodydamas į krepšį ant vyrų pečių.

– Golbanu! Kazem Chanas! – šūktelėjo susirūpinusi Golebeha. Kai tik Golbanu pamatė krepšį, iškart suprato, ko turi imtis. Ji palydėjo vyrus į opijaus kambarį. Ten kaimiečiai atsargiai iškėlė Kazem Chaną iš krepšio ir paguldė į lovą. Jis buvo sulysęs, išblyškusiame veide kaip du brėžiai įspaustos užmerktos akys. Paguldę Kazem Chaną, vyrai išėjo prie baseinėlio parūkyti pypkės. Kol Golebeha tyliai verkė, Golbanu puolė viskuo rūpintis. Ji apklojo Kazem Chaną, jo galvūgalyje ant lentynėlės padėjo mažą veidrodėlį

su Koranu ir nužingsniavo į virtuvę paruošti valstiečiams pusryčių. Užkaitė arbatinuką, padėjo sūrio, duonos, džemo ir dubenį vaisių, tada pašaukė:

– Ponai, gal ateitumėte pusryčiauti?

Atėjo ir Aga Džanas. Jis pasuko tiesiai į opijaus kambarį. Išvydęs gulintį Kazem Chaną, iškart suprato, kad nebėra jokios prasmės gabenti dėdę į ligoninę. Grįžo į virtuvę pasisveikinti su valstiečiais.

Pamatę Aga Džaną, jie visi iškart atsistojo, vienas vyriškis papasakojo, kas buvo nutikę:

– Jis kelias dienas neužsuko į užeigą. Manėme, gal kur nors iškeliavo. Vieną naktį išgirdome jo arklį, pagalvojome, kad jis sugrįžo, tačiau arklys nesiliovė žvengti. Nuėjome tiesiai į jo namus ir radome leisgyvį gulintį lovoje. Rytojaus dieną iškart paguldėme jį į krepšį ir autobusu atvažiavome čionai.

– Labai jums dėkoju ir vertinu, ką padarėte dėl mano dėdės, – atsakė Aga Džanas.

Vakare Aga Džanas prie Kazem Chano lovos pasistatė kėdę. Ilgai sėdėjo šalia. Ramiai skaitė jam *Al Fateha*, surą, atskleidžiančią knygą.

Kazem Chanas buvo šių namų dvasia, kartu jis niekaip negalėjo prisirišti prie namų ir mečetės. Buvo kaip tik toks žmogus, kokiu Aga Džanas niekada nebūtų galėjęs tapti. Mat Aga Džanas buvo susijęs su šiais namais, su mečete, su turgumi, mieste turėjo begalę pareigų, o jo dėdė buvo laisvas kaip paukštis – kaip paukštis dabar ir baigė dienas. Seni paukščiai staiga krenta iš oro, padeda galvas ant žemės ir nebepabunda. Kazem Chanas buvo poetas, nežinojęs jokių ribų. Jis išmėgino viską – net ir tai, apie ką Aga Džanas nedrįsdavo nė pagalvoti.

Vidinėje kišenėje Aga Džanas rado jo poezijos rinkinį. Ėmė vartyti knygą, ieškodamas paskutinio Kazem Chano eilėraščio. Radęs tyliai jį perskaitė:

Jeigu ir ši saldi burna, ir ši vyno taurė,
Taip, viskas baigiasi nebūtimi,
Pagalvok, kol dar esi, kad esi tik tas,
Kas būsi – niekas: mažesniu būti negali.

Jau septyniasdešimt metų namie visuomet būdavo žmogus, kuris suruošdavo opijaus pypkę Kazem Chanui, kai tik šis atvykdavo. Dabar to daryti nebereikėjo.

Senelės sėdėjo virtuvėje; jos persitardavo žodeliu ir tylutėliai verkė. Jų mylimo vyro nebėra. Kada jį sutiko pirmą kartą? Praėjo pusė amžiaus nuo tos popietės, kai jos pačios dar buvo gražios merginos, o Kazem Chanas raitas ant žirgo įjojo į kiemą. Iki tol jos niekada nebuvo girdėjusios eilėraščio. Po kelių dienų jis parašė du eilėraščius – vieną Golbanu ir vieną Golebehai. Juose buvo gėrimasi jų akimis, ilgomis kasomis, jų šypsenom ir rankom, maloniai sušilusiom nuo įžiebiamos opijaus pypkės ugnies. Sugrįžęs kitą kartą Kazem Chanas turėjo jas abi – iki pat amžinybės.

Tarpduryje pasirodė Am Ramazanas. Jis rūpinosi sodu ir kasdien temstant aplankydavo Muedziną jo dirbtuvėse. Am Ramazanas prižiūrėjo molio atsargas, šiam baigiantis, iškart užsakydavo šviežio. Jis gyveno vienas, nes žmona buvo mirusi, o vaikų juodu nesusilaukė. Am Ramazanas turėjo tik asilą, kuris padėdavo jam užsidirbti duoną, jis kasdavo pats vienas iš upės smėlį ir asilu gabendavo užsakovams.

Am Ramazanas tyliai pasisveikino su Aga Džanu, šis atsakė ir mostu pakvietė jį užsukti į vidų.

– Klausyk, Kazem Chanas jau kuris laikas nerūkė jokio opijaus. Jo kūnas nerimsta. Senelės viską suruoš. Jeigu rūkytum opijaus pypkę ir pūstum dūmus jam į veidą, jis nurimtų.

Am Ramazanas rūkydavo tik progai pasitaikius, pats nebūtų nė išgalėjęs susimokėti už opijų. Tačiau išgirdęs Aga Džano prašymą jis apsidžiaugė, nes žinojo, kad Kazem Chanas rūkė geriausią

kalnų opijų. Kvaišalas, kurį Am Ramazanas kartais rūkydavo pas savo draugus, buvo tamsiai rudas ir kiek dvokė, o Kazem Chano rūkomas opijus buvo gelsvai rusvos spalvos ir kvepėjo laukinėmis kalnų gėlėmis.

Aga Džanas paėmė pusę opijaus suktinės ir padavė ją Am Ramazanui. Šis iškart įsidėjo ją į švarko kišenę ir išėjo į lauką padėti prie ugnies.

Netrukus į vidų įžengė Golebeha su arbatiniu ir krosnele, kurioje mėlynai ruseno anglys. Ašarotomis akimis ji nužvelgė Kazem Chaną ir pastatė krosnelę ant žemės. Am Ramazanas padėjo pypkę į šiltus pelenus ir smulkiai supjaustė opijaus suktinę.

Pypkei sušilus, jis adata prispaudė opijaus gabaliuką prie pypkės galo, paskui su žnypliukėmis paėmė rusenančią žariją ir prispaudė ją prie opijaus. Tada ėmė švelniai traukti orą, vis giliau įkvėpdamas. Iš pradžių visai pamiršo, kad rūko Kazem Chanui, bet vos akies krašteliu pamatė Aga Džaną, atsistojo su pypke kairėje rankoje ir žnypliukėmis suspausta žarija dešinėje.

Am Ramazanas pasilenkė prie Kazem Chano, palaikė rusenančią žariją prie opijaus, kiek papapsėjo, paskui giliai įkvėpė ir išpūtė dūmus jam į veidą.

Pusę valandos jis kantriai rūkė, kambaryje pakibo tamsiai mėlynas dūmų debesis.

Tada atsivėrė durys. Į vidų įėjo kvailelė Godsi. Senelės mėgino ją sulaikyti, tačiau Aga Džanas mostu parodė, kad paliktų ją ramybėje. Godsi žengė prie lovos, pasilenkė, pasižiūrėjo Kazem Chanui į veidą, kažką sumurmleno ir vėl išėjo, netarusi Aga Džanui nė žodžio.

– Dabar jau gana, – tarė Golbanu Am Ramazanui. – Kai išeisite, paskaitysime Kazem Chanui Koraną.

Nuo opijaus dūmų šiek tiek apsvaigęs Aga Džanas atsistojo ir drauge su Am Ramazanu išėjo iš kambario.

Golebeha pasiėmė Koraną ir atsisėdo ant grindų prie Golbanu. Jos lengvai skaitydavo paprastas knygas, tačiau įveikti Koraną se-

kėsi sunkiau. Laimė, kelias suras tiesiog mokėjo atmintinai. Golbanu atvertė knygą, pasižiūrėjo į puslapį ir iš atminties pradėjo deklamuoti vieną surą. Golebeha kartojo jos žodžius.

Prisiekiu plunksna
Ir tuo, kas ja užrašoma.
Išmėginom sodų savininkus.
Ryte jie vienas kitam šaukė:
Keliaukit anksti į savo sklypą,
Jeigu norit nuimti derlių.
Ir jie anksti iškeliavo,
Tačiau išvydę sodus kartojo:
Mes paklydome,
Ne, mus apvogė!

Paskui ji pasilenkė prie ligonio ausies ir sukuždėjo:

– Kazem Chanai, pradėjote savo kelionę. Mes atseksime paskui jus. Turime paslaptį, kurios dar niekam negalime atskleisti, bet jums ją pasakysime. Greitai keliausime į Meką, viską sutvarkė pranašas Gezras. Ketinome keliauti į Džirdžą atsisveikinti su jumis. Bučiuoju jus, Kazem Chanai, abi bučiuojame jus. Su jumis buvome laimingos.

Jiedvi pabučiavo gulinčiojo kaktą ir išėjo iš kambario.

Trečią vakarą Aga Džanas pajuto, kad artinasi Kazem Chano mirtis; jis vienas įėjo į kambarį, uždarė duris, pabučiavo dėdės kaktą ir šnibždomis pasakė:

– Jeigu norite, galite iškeliauti. Mes visada apie jus galvosime, o jūsų batus ir eilėraščius saugosiu lobyne. Aš sėdžiu prie jūsų, laikau jūsų ranką.

Į vidų tyliai įėjo Šahbalas ir sustojo prie durų.

– Gal galėtum atnešti stiklinę juodos arbatos ir šaukštelį? – paprašė Aga Džanas.

Į Šahbalo atneštą arbatos stiklinę jis įbėrė smulkiai supjaustyto opijaus ir maišydamas šaukšteliu jį ištirpino.

– Štai, – tarė jis Šahbalui, – sugirdyk ją šaukšteliu, jo kūnas to prašo. Taip dvasia galės ramesnė palikti kūną.

Šahbalas atsargiai šaukštelis po šaukštelio supylė gelsvai rudą skystį Kazem Chanui į burną.

Aga Džanas uždėjo ranką dėdei ant nuogo peties ir tarė:

– Jis iškeliauja.

Pasilenkęs jis vėl pabučiavo gulintįjį į kaktą. Iš seno vyro pamažu traukėsi gyvybė.

– Jo nebėra, – tarė su širdgėla balse Aga Džanas. – Ar gali pasakyti tai namiškiams?

Senelės pirmosios įžengė į kambarį, jos pareiškė užuojautą Aga Džanui ir liko tylomis stovėti. Tada pasirodė verkianti Fagri, Zinata ir Muedzinas. Aga Džanas paėmė Kazem Chano poezijos tomelį, jo batus ir tamsoje nuėjo į mečetę.

Mečetėje buvo lobynas, slapta patalpa laidojimo rūsyje, kur jau amžius buvo saugomi vertingi namų daiktai. Pergamentai, sutartys, laiškai, asmeniniai mirusių imamų daiktai nuo senų senovės iki pat šios dienos. Čia taip pat buvo šimtai mečetės užrašų knygų, kurias per praėjusius amžius sukaupė namui vadovaujantys vyrai, kaip Aga Džanas. Viskas buvo sudėta į skrynias chronologine tvarka.

Lobynas buvo istorinių duomenų aukso kasykla. Šiame archyve galėjai rasti visą su religija susijusią šalies istoriją. Čia buvo kaupiami ir ypatingi asmeniniai namo gyventojų daiktai.

Geriausia būtų buvę archyvą ir daiktus nugabenti į muziejų ir ten surengti parodą, tačiau šie daiktai sudarė unikalią ir – svarbiausia – asmenišką mečetės ir namų dalį.

Namams vadovaujantis vyras visada nešiojosi lobyno raktą.

Be Aga Džano, apie lobyną ir jo slėpinius žinojo dar Šahbalas. Aga Džanas jam papasakojo ir apie užrašus.

– Dievas žino, kada mirsime. Tačiau jei mirsiu aš, tu perimsi mano raktą. Tu rašysi į knygą. Ir tu spręsi, kas turi įvykti, – vieną dieną pasakė jis Šahbalui.

Kai Aga Džanas pirmą kartą įžengė į lobyną, jam pačiam tebuvo dvidešimt septyneri.

Mirus Aga Džano tėvui, vaikinas paėmė žibintą ir gūdžią naktį nusileido į mečetės laidojimo rūsį. Drebančia ranka įkišo raktą į seną spyną, atrakino duris ir įžengė į vidų.

Rodės, jis sapnuoja – patalpa buvo nė kiek nepanaši į įprastą kambarį. Ant grindų patiestas senas granato spalvos kilimas. Stovėjo kėdė ir stalas, ant jo – atversta knyga. Šalia jos Aga Džanas pamatė į rašalo buteliuką įmerktą žąsies plunksną. Prie sienos buvo išrikiuota kelios dešimtys porų batų, nuklotų plonu dulkių sluoksniu, prie kiekvienos poros pritvirtinta kortelė su užrašytu apavo savininko vardu. Tai buvo mirusių imamų batai. Priešais batų eilę stovėjo keletas kabyklų, ant kiekvienos gembės kabojo po maldos apsiaustą ir juodą imamo turbaną. Į kai kurias kabyklas buvo atremtos pasivaikščiojimo lazdelės ir skrynutės su asmeniniais imamų daiktais ar svarbiais dokumentais iš jų tarnystės laikotarpio.

Aga Džanas nežinojo, kiek mečetei ir namams metų, bet panorėjęs galėjo atsekti jų amžių. Jis galėjo su žibintu rankoje eiti palei kabyklas į patalpos gilumą, kur galbūt stovi seniausia skrynia su pirmąja mečetės užrašų knyga. Veikiausiai toje skrynioje buvo laikomi ir mečetės bei namo brėžiniai. Tolimiausiame patalpos kampe buvo koridorius, Aga Džanas spėjo, kad ten rastų dar keletą slaptų vietų, kuriose laikoma dar daugiau senų skrynių. Jis panoro patikrinti savo spėjimą ir pakėlė žibintą aukštyn: pamatė, kad ant sienų sukabinta begalė pergamentų su tekstais. Blanki šviesa neleido įskaityti, kas juose parašyta. Dar prieš žengdamas į koridorių jis pamatė, kad čia raudonas kilimas nuklotas storesniu dulkių sluoksniu negu ankstesnės skrynios, drabužiai ir daiktai.

Turbūt per praėjusį amžių čia, kur jis dabar stovi, niekas nebuvo kėlęs kojos. Todėl tolesnio žingsnio ir Aga Džanas neturėjo žengti.

Rodės, viską užantspaudavo dulkių sluoksnis, antspaudas, kurio nevalia sulaužyti. O, kaip jis norėjo pasileisti išilgai apsiaustų ir perskaityti visus imamų ir gyventojų vardus. Kas jie buvo? Kokius drabužius vilkėjo? Kokius žiedus mūvėjo? Jis netvėrė noru atidaryti vieną iš skrynių ir dirstelėti į ten saugomus daiktus, pauostyti drabužius, pasimatuoti žiedus ir perskaityti mečetės pranešimus iš užrašų knygų. Apie ką žmonės tais laikais rašė? Kas vyko jų name, mečetėje ir turguje? Kokių spalvų buvo pirmosios žuvys baseinėlyje? Ir koks medis augo vietoj kedro jų kiemo viduryje? Ir kas buvo jų varno protėvis? Jam knietėjo savaičių savaites, mėnesių mėnesius tūnoti rūsyje ir leistis į kelionę po senuosius laikus. Rasti atsakymus į savo klausimus. Bet tai buvo neleistina, lobynas buvo tamsoje glūdinti paslaptis, paslaptis, kuri priklausė mečetei, kuri tiko prie Korano ir prarasto laiko.

Niekaip nebegalėjai prisikasti iki to laiko, kuris praėjo. Aga Džanas tai suprato ir numaldė savo smalsumą. Jis įdėjo Kazem Chano eilėraščius į skrynią, pastatė jo porą batų į eilės galą ir užgesino žibintą.

Kazem Chanas savo testamente buvo nurodęs, kad nenori būti palaidotas mečetės rūsyje. Todėl valstiečiai surado gražią vietą jo paskutinei buveinei. Jie išrinko vietelę pačioje kalvos viršūnėje priešais poeto namus, kur senas migdolas kiekvieną pavasarį apsipildavo žiedais.

Rytojaus dieną į miestą suplaukė valstiečiai, norėdami pasiimti į Džirdžą poeto Kazem Chano kūną.

Aga Džanas, Fagri Sadata, Zinata Ganuma, Muedzinas ir senelės iškeliavo kartu su jais.

Praėjus lygiai keturiasdešimčiai dienų po Kazem Chano mirties išaušo rytas, kai senelės leidosi kelionėn į Meką. Po saulėtekio

maldos jos apsigaubė savo juodomis čadromis, pasiėmė lagaminus ir atsistojo prie baseinėlio.

– Mes iškeliaujam! – sušuko Golbanu.

– Leidžiamės į savo gyvenimo kelionę! – iš paskos suriko Golebeha.

Senelės visą laiką bijojo, kad sutartis bus nutraukta, jeigu tik kas nors sužinos apie jų paslaptį. Tačiau šiandien jos nebeįstengė pakelti įtampos. Muedzinas išgirdo jas pirmasis, tučtuojau išėjo iš savo kambario ir paklausė:

– Kur jūs iškeliaujate?

– Į Meką! – nuskambėjo atsakymas.

– Tikrai į Meką? – nustebo jis.

– Tiesą sakant, mums negalima nieko pasakoti, Muedzinai, tiesiog patikėk mumis.

Jis palietė jų nešulius ir suprato, kad tai šventieji Kaabos lagaminai. Tada garsiai sušuko:

– Senelės keliauja į Meką!

Veikiausiai namiškiai jau buvo atsikėlę, nes kai Aga Džanas uždegė kiemo žibintus, sugužėjo šventiniais drabužiais pasipuošę namo gyventojai. Visi juokėsi ir verkė, glėbesčiavo seneles ir širdingai jas bučiavo.

Fagri Sadata atėjo nešina degančia krosnele, iš kurios aukštyn kilo kvapnūs *esfand* dūmai, o jos dukros Nasrina ir Ensi sekė iš paskos su veidrodžiu ir raudonais obuoliais. Zinata Ganuma atnešė dubenį vandens – pasak senos tradicijos, jis teikė keliautojams sėkmę.

Šahbalas iš bibliotekos atnešė senovinį Korano egzempliorių ir padavė jį Aga Džanui. Golbanu ir Golebeha pasiėmė savo lagaminus. Aga Džanas pabučiavo seneles ir laikydamas joms virš galvų Koraną palydėjo iki durų.

Senelėms iš paskos Zinata išpylė vandenį. Visi verkė, tarsi išlydėtų jas į paskutinę kelionę.

*Sajeh**

Aga Džanas jau ne sykį pastebėjo, kad Zinata naktimis palieka savo kambarį, tačiau nežinojo, kur ji eina. Zinatos kambarys buvo antrame aukšte, norėdama nusileisti į apačią ji turėdavo praeiti pro Aga Džano ir Fagri miegamąjį.

Vėlai vakare skaitydamas savo darbo kambaryje Aga Džanas išgirdo atsidarant viršutinio aukšto laiptinės duris. Jis pamanė, kad čia Fagri, bet neišgirdęs jokio žingsnių aido praskleidė užuolaidą ir išvydo tamsoje kažką judant.

Aga Džanas atidarė duris ir žengė į kiemą. Prie laiptų šmėstelėjo juodos čadros šešėlis. Gal čia Zinata, bet ką ji veikia vidury nakties?

Aga Džanas vėl grįžo į vidų. Netikėtai sukrankė varnas.

Paukščio perspėjimas Aga Džanui priminė pasakojimą apie moterį iš Sarandibo.

„Gyveno kartą Sarandibe pirklys. Jis turėjo žmoną, vardu Džamisė. Niekas nebuvo regėjęs gražesnės moters už ją. Džamisės veidas švytėjo kaip pergalės diena, o plaukai buvo tamsūs ir ilgi kaip naktis, kai lauki niekaip nepasirodančio mylimojo.

Džamisė palaikė slaptus santykius su įžymiu dailininku, savo teptuku kūrusiu stebuklus. Kartą ji vogčia pas jį nuėjo, ir jie drauge praleido vieną gražiausių persiškų naktų. Nakčiai baigiantis ji tarė jam:

* Šešėlis. (Aut. past.)

– Man vis sunkiau pas tave ateiti nepastebėtai, o dar sunkiau taip ilgai laukti tinkamos nakties. Sugalvok ką nors, kas man padėtų tave lankyti dažniau, juk tu menininkas.

– Žinau, ką padarysim, – atsakė dailininkas. – Sukursiu tau apsiaustą, kurio viena pusė bus skaidri kaip rytmetinė žvaigždė, atsispindinti vandenyje, o kita – tamsi kaip naktis. Naktį ateidama pas mane apsisiausi, kad tamsioji apsiausto pusė sulietų tave su naktimi. O ryte apsiaustą galėsi apsukti ir keliausi namo skaidri kaip rytas."

Dabar, iškeliavus senelėms, namie viskas pasikeitė. Sutriko ritmas, kurį jos suteikdavo namams. Tai iškart matei iš seno namų laikrodžio – šis staiga sustojo. Kai senelės čia gyveno, virtuvė buvo pilna šurmulio; mečetės varnas visuomet pranešdavo, jeigu kas nors užsukdavo į svečius, o biblioteka visuomet buvo tinkamai prižiūrima, bet, regis, tie laikai praėjo.

Anksčiau senelės pažadindavo vaikus ir padėdavo Fagri Sadatai tvarkytis. Jos papasakodavo Aga Džanui viską, kas tik nutikdavo namuose, ir prižiūrėdavo Muedzino dirbtuves. Dabar namuose nebeliko nieko, kas užsikrautų ant savo pečių šiuos darbus.

Niekas negalėjo užpildyti atsivėrusios tuštumos. Jeigu jiedvi dar būtų čia, tikrai jau seniausiai persekiotų Zinatą ant stogo.

Aga Džanas buvo patenkintas pavaduojančiu imamu; šis entuziastingai dirbo ir atrodė laimingas. Per pirmą pokalbį Aga Džanas įžvelgė, kad šis vyras ambicingas, tik suabejojo imamo gebėjimais.

Imamas vis dar nepradėjo kalbėti apie ką nors kita, tik apie kaimiškus dalykus, bet darydavo tai gerai. Paskutinį sykį jis griežtai sukritikavo žemės ūkio ministrą dėl nepagrįstų šio planų, susijusių su skurstančiais kaimais.

Džanešinas niekada nebuvo lankęsis Teherane, tačiau viename savo pamoksle pasakė pastabą, kurią vietos laikraštis iškart

pasigriebė ir įdėjo į pirmąjį puslapį: „Girdėjau, kad Teherane visi namai turi po telefoną, o šimtuose kaimų kalnuose nerasi nė vieno telefono. Teherane gali iškart paskambinti greitajai pagalbai, kai virtuvėje peiliu įsipjauni pirštą, o ką man daryti, kai mano tėvas guli mirties patale? Aš perspėju Teheraną. Susimąstyk! Dievas visus sukūrė lygius."

Policija ir slaptoji tarnyba į tokius nekaltus užsipuolimus reagavo šypsodamasi. Vertino imamo laikyseną, o tokią kritiką širdingai rėmė.

Pavaduojančio imamo pastabos ilgainiui darėsi vis populiaresnės, jos nuolat patekdavo į vietos laikraščius. Patenkintas Aga Džanas davė jam daugiau laisvės. Kartą, kai dvasininko nuotrauka ir dalis jo pamokslo buvo išspausdinta laikraštyje, vienas Aga Džano kolega apibūdino jį taip:

– Jis naivus, bet kartais netikėtai pažeria aštrių pastabų.

Lig šiol dar niekada anksčiau imamo nuotrauka nebuvo patekusi į laikraštį. Redakcija kaip tik dėl to į mečetę atsiuntė fotografą, kuris įamžino Džanešiną ant šventyklos stogo tarp dviejų minaretų.

Kai rytą imamas išvydo laikraštyje išspausdintą savo nuotrauką, iš susijaudinimo visą dieną negalėjo prisėsti. Jo svajonė išsipildė. Imamas visą jaunystę svajojo sakyti pamokslus didelėje mečetėje. Ir štai dabar jo atvaizdas ir pamokslas buvo laikraštyje, o jis pats staiga tapo Senedžano įžymybe.

Pagal šariatą, Zinata ir pavaduojantis imamas niekuo nenusikalto, jiems nereikėjo bijoti. Jeigu tikintysis ilgesnį laiką praleidžia svetur ir nemato savo teisėtos žmonos, jis gali turėti *siegė**. Tačiau imamas žinojo, kad su Zinata jis smarkiai rizikuoja. Ir kad Aga

* Pagal islamo šariatą, be savo tikrosios žmonos, vyras gali turėti dar keletą moterų. Šios laikinos partnerės neturi paveldėjimo teisės, o jų santykiai nėra oficialiai įregistruojami mečetėje ar savivaldybėje. (Aut. past.)

Džanas jį bemat iš čia išprašytų, jei tik sužinotų apie slaptus jų santykius.

Zinata nejaukiai jautėsi būdama antroji žmona. Ji gėdijosi, kad su pavaduojančiu imamu guli šio lovoje mečetėje, ten, kur laidojimo rūsyje palaidoti kiti dešimtys imamų ir jos pačios velionis vyras. Džanešinas norėjo jos kasnakt, bet ši nuolat atsisakinėjo bijodama, kad apie viską sužinos Aga Džanas.

Regėdama imamą dienos šviesoje ji negalėjo patikėti, kad praėjusią naktį su juo miegojo ir kad jis ją išrengė. Bet tamsoje viskas buvo kitaip: Zinata jo nematė, tik jautė jo rankas, pečius, nugarą, jo judėjimą lovoje – imamas buvo stiprus kaip arklys.

Kai tik jie baigdavo mylėtis, Zinata apsigaubdavo čadra ir greitai išeidavo. Tuomet su imamu ji nebenorėdavo turėti nieko bendro, nebenorėdavo išgirsti nė vieno jo žodžio. Tačiau kitą naktį užgesinusi šviesą ir atsigulusi į lovą ji ilgėjosi jo kūno.

Jos velionis vyras Alsaberis niekada nebučiuodavo jos krūtų, niekada gyvuliškai neįkasdavo į sėdmenis, o pavaduojantis imamas suteikdavo jai tokį malonumą, kad Zinata užmiršdavo viską ir visus.

Paskutinį sykį imamas nusivedė Zinatą į laidojimo rūsį; čia išrengė ją ir jie mylėjosi ant kietų, šaltų antkapių. Iš pradžių ji priešinosi, aiškino, kad nenori to daryti ant paminklinių akmenų, bet kadangi jis spyrėsi, Zinata jį apkabino, prisiglaudė ir atsidavė.

– Daugiau niekada to nebedarysiu, niekada nebegrįšiu pas tą vyrą, – prisižadėdavo Zinata kaskart grįžusi namo. – Jau gana. Visa laimė, kad mūsų dar niekas neužklupo. Aš turiu baigti ir baigsiu. Iškeliausiu kuriam laikui, išvažiuosiu į Komą pas savo dukrą ir ten keletą dienų paviešėsiu. Nueisiu prie šventosios Fatimos kapo atgailauti, prašysiu atleidimo. Tikrai taip ir padarysiu, rytoj pat, susikrausiu lagaminą ir išvažiuosiu.

Tačiau ji nevykdė savo pasiryžimų ir vėl ėjo pas imamą.

Pavaduojantis imamas išgirdo ją tyliai lipant laiptais. Nulipusi ji trumpam pranyko tamsoje, bet netrukus vėl šmėkštelėjo prie baseinėlio, nusiplovė rankas, sudrėkino veidą.

Imamas vėl norėjo nusivesti ją į laidojimo rūsį, bet ji spyriojosi. Tačiau kai jis apglėbė Zinatą didelėmis savo rankomis ir atrėmė galvą jai į krūtinę, ši pasidavė. Jis pakėlė moterį nuo žemės, koja stumtelėjo rūsio duris ir laiptais nusileido žemyn.

Rūsio tamsoje ant aukšto antkapio degė žvakė. Imamas nuvilko jai drabužius, numovė kojines ir nuavė batus, tada basą nusivedė prie žvakės. Savąjį imamo apsiaustą patiesė ant antkapio šalia žvakės. Netikėtai jo rankose atsirado kekė raudonų vynuogių, jis padėjo uogas Zinatai ant nuogų krūtų ir ėmė jas nuo jų valgyti. Vynuogių sultys tekėjo jos ir pilvu, imamas jas laižė, o Zinata kone mirė iš pasitenkinimo.

Jie buvo labai įsitraukę ir nė nepastebėjo, kad kažkas su žibintu rankoje praėjo pro rūsio langelius.

Imamas buvo apsvaigęs nuo sulčių ir Zinatos, gulėdamas ant jos, jis garsiai sakė *Al Falag*, Aušros, surą:

Ieškau apsaugos pas Jį,
Rytinių šešėlių Viešpatį,
Prieš blogį, kurį Jis sukūrė,
Ir prieš tamsios nakties blogį,
Brėkštant...

Jis deklamavo, užsimerkusi Zinata klausėsi. Jie nė nepastebėjo, kad kažkas su žibintu rankoje leidžiasi laiptais į rūsį.

Staiga jie pamatė šviesą ir išgirdo žingsnius. Zinata nustūmė imamą į šoną, griebė savo čadrą ir pasislėpė tamsoje.

Pavaduojantis imamas atsigręžė ir išvydo žmogaus siluetą su iškeltu virš galvos žibintu.

– Imame! Kraukis lagaminą!

Chadžijus

Aga Džanas pasikvietė kitą pavaduojantį imamą – seną dvasininką iš Sarugo. Jis buvo ramus ir pamokslus sakydavo daugiausia apie šventųjų gyvenimus. Aga Džanas buvo juo patenkintas. Nieko baisaus, kad mečetė kiek aprimo.

Praėjo trys mėnesiai – kaip tik po tiek laiko iškeliavę į Meką piligrimai dažniausiai sugrįždavo namo.

Aga Džanas norėjo, kad senelių sutiktuvės virstų didele švente, į ją būtų sukviesta visa giminė.

Piligrimų sugrįžtuvės – visada ypatingas įvykis. Keliauninko namą papuošdavo įvairiaspalvėmis lemputėmis, vidiniame kieme patiesdavo kilimus, atnašaudavo auką. Visą savaitę į namus pasveikinti sugrįžusiųjų rinkdavosi giminaičiai, pažįstami ir kaimynai, svečiai buvo vaišinami šventiniais skanėstais. Per tokį susibūrimą grįžęs piligrimas gaudavo garbės vardą chadžijus, o piligrimė – chadžija. Šiuo vardu jie paskui didžiuodamiesi galėjo vadintis iki amžiaus galo.

Aga Džanas parašė laišką broliui Nosratui:

„Mielasis broli, pastaruoju metu retai grįždavai namo, aplankyk mus dažniau. Senelių sutiktuvėms sukviečiau visus, noriu, kad ir tu atvažiuotum, pasistenk laiku būti namie. Šiems namams jos atidavė visą savo gyvenimą, dabar tavo pareiga dalyvauti svarbiausioje

jų gyvenimo šventėje. Namie visi pasigenda dėdės Nosrato. Iki greito!“

Po kelių dienų Nosratas paskambino:

– Atleisk, negaliu atvykti, turiu svarbų susitikimą, bet pažadu atvažiuoti vėliau ir išpirkti savo kaltę.

Tą vakarą, kai senelės turėjo grįžti namo, Nosratas ketino eiti į didžiausią Teherano teatrą Lalezaro gatvėje, ten dainavo Machvaša. Jis buvo susitaręs su teatru įamžinti žymiąją Teherano dainininkę – sukurti meninių fotografijų seriją. Nosratui tai buvo svarbus užsakymas ir jis trūks plyš norėjo jį įgyvendinti; pora gražių dainininkės portretų padės jam įsitvirtinti menininkų pasaulyje.

Machvaša buvo žvaigždė, pakeitusi naktinį Teherano gyvenimą, kuriam svarbiausia buvo anaiptol ne jos balsas, o judesiai, rankos, krūtinė ir užpakaliukas. Dainininkė buvo visų persų vyrų svajonių moteris. Ji simbolizavo tą metą, kai moterys savo noru palikdavo čadrą namie ir eidavo į lauką neprisidengusios jokia skraiste.

Matydami Machvašą scenoje vyrai mirė iš aistros. Ji užburdavo savo klausytojus nuogų rankų judesiais ir pro iškirptę besiveržiančiomis krūtimis. Aukštakulniai bateliai, blizganti, aptempta suknelė ir raudonos lūpos varydavo vyrus iš proto. Tradicinės Persijos moters paslaptis ji atidengė miniai vyrų, ir dėl to jie ateidavo jos paklausyti. Teatro direktoriai dainininkę sutikdavo kaip dievaitę, o fotografai grūmėsi dėl progos ją įamžinti.

Tėvynės istorijoje Machvaša buvo pirmoji moteris, kuri nepaprastai siaura suknele aptemptą užpakalį ir krūtis demonstravo scenoje. Per pasirodymus ji iškeldavo apvalainas rankas į viršų ir imdavo ratu sukti galingą sėdynę. Paskui staiga pakreipdavo pasturgalį ir viliokės balsu uždainuodavo:

Dishab ke az Hend oe ma dám
ba machine Benz oe ma dám
djone man bego
in koen kadje?

Vakar naktį, kai iš Indijos
namo grįžau
ir, žinoma, mersedesu
važiavau,
tariau,
na, būk bent kartą sąžiningas
ir pasakyk man,
ar mano užpakaliukas nenudribęs?

– Ne, ne, kas tau taip sakė? – garsiai reaguodavo laimingi vyrai.
– *Madar shoehar*, mano anyta! – atšaudavo ji tada.
– *Ba to ladje...* Ji pavydi tavo užpakaliuko! – šaukdavo vyrai vienu balsu.

Kasdien laikraščiuose pasirodydavo vis kita jos nuotrauka, tačiau dar nė vienas fotografas nebuvo padaręs jos portreto. Nosratas, su „Mulen Ružo“ teatro direktoriumi palaikęs gerus ryšius, įtikino jį, kad gebės padaryti keletą jos portretų, kurių negriebs laiko nagai.
Dainininkė sutiko priimti Nosratą namie – mat direktorius jai papasakojo, jog šis fotografas kitoks: jis fotografavo ne dėl pinigų, o dėl jos.

Nosratui žengiant pro Machvašos buto duris, Aga Džanas keliavo į stotį pasitikti senelių. Šalia jo automobilyje sėdėjo Fagri Sadata, o iš paskos kitomis mašinomis važiavo gausus giminaičių ir draugų būrys.

Traukinys, kuris tuoj tuoj įvažiuos į stotį, buvo pilnas piligrimų iš Mekos. Jie jau tris savaites buvo praleidę kelyje, pirmiausia autobusu išvažiavo iš Mekos į Mediną, kur ilsisi palaidotas pranašas Mahometas, paskui paliko Saudo Arabiją ir nukeliavo į Iraką aplankyti šventųjų miestų Nadžafabado ir Kerbelos. Kerbeloje ilsisi palaidotas šventasis Huseinas, o Nadžafabade – šventasis Alijus. Galiausiai jie laivu persikėlė per pasienyje tekančią Arvandrudos upę ir traukiniu sugrįžo į tėvynę.

Visi galvojo apie seneles, ypač jaunimas džiaugėsi, kad jos sugrįžta. Laikydamosi tradicijų, jos parveš iš Mekos jiems lauktuvių. Rankinių laikrodžių, kurie naktį dega kaip mažas žibintuvėlis, ar šventus tekstus skaitančių žadintuvų. Mergaitės gaus žiedų ir apyrankių, o jaunuoliai – po diržą su išrašytomis patarlėmis. Lauktuvės iš Mekos buvo neprilygstamos ir visiems brangios dovanėlės, ne šiaip kokie niekniekiai iš parduotuvės, o dovanos iš šventojo miesto, kuriame stovėjo Kaaba – Dievo namai. Iš miesto, kuriame kadaise gimė Mahometas ir kur kadaise gyveno turtingiausia Mekos moteris – Chadidža, turėjusi tris tūkstančius kupranugarių.

Besiartinantis traukinys buvo ypatingas, jis keliavo pro visus svarbiausius miestus ir jų stotyse išlaipindavo piligrimus. Geležinkelių bendrovė skyrė itin daug dėmesio šio traukinio kupė įrengti. Žalia – islamo spalva, todėl vagonai buvo papuošti žaliomis vėliavėlėmis, pro langus plevėsavo žali audeklai su išrašytais šventais tekstais, o ir visi chadžijai buvo pasirišę žalius šalikus.

Prieš įvažiuodamas į miestą traukinys ilgai ūkė, o į stotį įvažiavo su degančiais žibintais. Kai tik jis sustojo, kariuomenės orkestras ėmė groti sutikimo dainą.

Aga Džano automobilis sustojo stoties aikštėje. Stoties direktorius šventine uniforma pasveikino jį nuo laiptų viršaus. Luktelėjęs,

kol į stotį sugužės visas būrys giminaičių, direktorius palydėjo juos į stoties salę, kurioje priimdavo svarbius svečius. Patarnautojai ant specialiai geležinkelių bendrovei pagamintų padėklų nešiojo arbatą ir sausainius. Mečetės giesmininkai su mikrofonais rankose giedojo melodingus šventus tekstus. Senutės su degančiomis krosnelėmis rankose vaikščiojo smilkydamos *esfand* ir skleisdamos aplinkui malonų aromatą. Susirinkę giminaičiai visus vaišino saldumynais ir gėrimais, aplinkui su sidabriniais indais, sklidinais rožių vandens, vaikščiojo stoties darbuotojai ir pylė vandenį visiems ant rankų.

Tada traukinys, kuriuo turėjo atkeliauti senelės, įvažiavo į stotį. Šimtai piligrimų pro langelius mojavo žaliais savo šalikais perone stovinčiai žmonių miniai. Trys kupė, kuriose sėdėjo Senedžano ir aplinkinių kaimų keliauninkai, sustojo kaip tik prieš stoties salės duris. Vienas po kito iš traukinio lipo chadžijai ir chadžijos, nešini dideliais lagaminais, stoties direktorius per garsiakalbį juos visus pasveikino.

– Kurgi senelės? – paklausė Fagri Sadata.

– Turbūt dar traukinyje, – atsakė Zinata Ganuma. – Juk pažįsti jas, prieš išeidamos jos nori viską gražiai sutvarkyti, kad po savęs paliktų vietą švarutėlę.

– Šahbalai, gal nueitum pasižiūrėti, kur jos užtruko? – paprašė Aga Džanas. – Bijau, kad traukinys išvažiuos, kol jos ten krapštysis.

Šahbalas ieškojo senelių, bet niekur nerado.

– Jų čia nėra! – sušuko jis pro vieną langelį.

– Paskubėk, nueik į kitas kupė, gal jos pasiklydo.

Traukinys buvo labai ilgas, tad Šahbalas lėkė tekinas iš vieno vagono į kitą.

Aga Džanas informavo direktorių:

– Mano keliauninkės neparvažiavo, jos veikiausiai sėdi ne toje kupė, gal nė nežino, kad čia joms reikia išlipti.

Direktorius užsirašė jų vardus, nuėjęs į savo kabinetą įjungė mikrofoną ir paskelbė:

– Svarbus pranešimas! Ši žinutė skirta chadžijoms Golbanu ir Golebehai. Joms reikia išlipti šioje stotyje. Aš kartoju: chadžijos Golbanu ir Golebeha! Išlipkite!

Praėjo dešimt minučių, o senelių vis dar nėra.

Atbėgo Šahbalas:

– Apieškojau visas kupė, jų nė kvapo. Gal jos išlipo anksčiau, kitame mieste.

Piligrimai vienas po kito išsivaikščiojo, peronas tuštėjo; mašinistas įlipo ir traukinio durys užsidarė.

Peronu dar kartą nuaidėjo direktoriaus balsas:

– Skubus pranešimas! Ponia Golbanu ir ponia Golebeha, tučtuojau ateikite į direkciją!

Konduktorius dar kiek palūkėjo, tada žvilgtelėjo į savo laikrodį ir sušvilpė. Traukinys truktelėjo ir išriedėjo iš stoties, palikęs perone laukiantį Aga Džaną ir būrį giminaičių.

Visą savaitę, padedamas stoties direktoriaus, Aga Džanas skambinėjo į stotis, išsidėsčiusias tarp pasienio Arvandrudo upės ir Senedžano, tačiau senelių niekur nerado.

Jis aplankė visus chadžijus ir chadžijas, neseniai grįžusius iš Mekos, bet ir iš jų nieko doro neišgirdo. Paskutinį kartą porelė matyta Mekoje, žmonės manė, kad jos iškeliavo su kitu karavanu.

Aga Džanui beliko laukti oficialios kelionių agentūros palydovų žinios, tačiau jie turėjo grįžti tik po poros savaičių, sutvarkę visus organizacinius reikalus.

Dažniausiai vasarą nelydavo, bet dabar virš miesto plaukė du tamsūs debesys dykumos link. Kraptelėjo pirmi lietaus lašai, ir į namų duris kažkas pasibeldė.

Šahbalas įjungė šviesą ir atidarė duris. Priešais pamatė kelionių organizatorių chadžijų Mustafą su dviem lagaminais rankose.

– Labas vakaras, ar Aga Džanas namie? – paklausė chadžijus.

– Gal lukteltumėte valandėlę? Aš jam pranešiu.

Šahbalas trumpam pranyko ir vėl sugrįžo palydėti chadžijaus Mustafos į Aga Džano kambarį.

Čia užėjęs chadžijus Mustafa pasidėjo lagaminus ant žemės ir apkabino Aga Džaną.

– Šito dar niekada nesu patyręs, – prabilo svečias be jokių užuolankų. – Keista istorija, nežinau, ar kalbėti apie palaimą, ar apie nelaimę. Palaima, jeigu jos pasiklydo Dievo namuose, ir tragedija, jeigu jos yra kur nors kitur, – liūdnai toliau dėstė.

– Kas gi nutiko?

– Štai jų lagaminai. Senelės kaip du vandens lašai pradingo Mekos dykumoje. Ieškojau jų visur, visose Mekos policijos nuovadose, ligoninėse, mečetėse, bet neradau nė ženklo. Iki pat paskutinės kelionės dienos jos laikėsi prie karavano, viskas joms klojosi gerai, senelės buvo sveikos ir laimingos. Bet paskui nutiko keistas dalykas: likus valandai iki mūsų išvykimo iš Mekos į Mediną, senelės užsuko pas mane, pastatė prie darbo stalo savo lagaminus, apsigaubė čadrom ir išėjo netarusios nė žodžio. Pamaniau, gal jos nori paskutinį kartą nueiti į turgų suvenyrų, bet jos nebegrįžo. Štai jų lagaminai. Labai apgailestauju, matyt, reikėjo geriau jas prižiūrėti. Atleiskite, pažadu daryti viską, kas nuo manęs priklauso. Ir, žinoma, jus informuosiu.

Chadžijus Mustafa išėjo, Aga Džanas liko vienas su Šahbalu.

– Nemanau, kad jos pasiklydo Mekoje, – tarė Aga Džanas Šahablui.

– Tai kur jos tada?

– Jos pasislėpė po sena šventa Kaabos užuolaida. Turbūt nebenorėjo grįžti namo.

– Bet kam joms slėptis? – paklausė nustebęs Šahbalas.

– Jos nori iškeliauti iš šio pasaulio Mekoje, tai visų gražiausia mirtis, kokios tik gali geisti musulmonas. Man rodos, jiedvi priėjo prie išvados, kad jau nugyveno savo gyvenimą. Senelėms reikėjo pasirinkti: arba namie laukti paprastos mirties, arba išleisti paskutinį kvapą Kaaboje, Dievo namuose. Miręs Kaaboje keliauji tiesiai į rojų. Na, sakyk, ką tu pasirinktum būdamas senelių vietoje?

– Negaliu net pagalvoti, kad jos tyčia ten liko. Kodėl taip manote?

– Net nemoku paaiškinti. Šiame name jos išgyveno mažiausiai penkiasdešimt metų, penkiasdešimt metų klausėsi senų pasakojimų, o dabar ryžosi pačios dalyvauti viename iš jų.

Šahbalas nusišypsojo.

– Atsekime lagaminus. Gal juose mūsų laukia laiškas, – tarė Aga Džanas.

Šahbalas atsegė lagaminus. Jie buvo pilni dovanų: laikrodžių, auksinių apyrankių, žiedų ir spalvingų lempos šviesoje tviskančių drabužių, – visa tai buvo puikios lauktuvės iš Mekos namiškiams.

– O štai ir įrodymas, – pasakė Aga Džanas. – Lagaminuose nėra jokio jų daikto, jos neįsidėjo net Mekos įkapių drobės. Visi svajoja iš Mekos parsivežti sau šią drobulę, tai pirmasis chadžijaus pirkinys. Su tokiomis įkapėmis juos laidoja. Drobę senelės pasilaikė sau, gal net paslėpė po drabužiais.

– Tikrai? – nustebo Šahbalas. – Ką gi pasakysime kitiems?

– Teisybę. Ar galėtum užkišti lagaminus už rašomojo stalo ir visus sukviesti čionai?

Šahbalas padarė ko prašomas ir nuėjo suvadinti namiškių.

– Ką tik čia lankėsi chadžijus Mustafa, – tarė Aga Džanas visiems, susirinkusiems į kambarį. – Deja, jis nepasakė nieko naujo. Mustafa kasdien susisiekia su Mekos policija ir jeigu tik ką sužinos, iškart man praneš.

Namiškiai nusiminę tylomis klausėsi Aga Džano.

– Ar tai reiškia, kad senelių niekada nebeišvysime? – paklausė vyriausia Aga Džano dukra Nasrina.

– Jos niekur negalėjo iškeliauti. Policija turi jas surasti, – atsakė Aga Džano sūnus Džavadas.

– Žinau, chadžijus Mustafa padarė viską, kas nuo jo priklauso. Nežinia, gal jos įsėdo į traukinį, važiuojantį į kitą miestą. Į Meką važiuoja milijonai žmonių, visko gali pasitaikyti. Tačiau senelės padarė šį tą labai smagaus. Jums skirtas dovanas jos perdavė per chadžijų Mustafą. Ir, man regis, tai įrodymas, kad jos gyvos ir sveikos. Šahbalai, lagaminus! – paprašė Aga Džanas.

Šahbalas užkėlė lagaminus ant stalo ir juos atlapojo. Visus sužavėjo Mekos grožybės: rankiniai laikrodžiai, žadintuvai, auksinės grandinėlės, šlepetės, plaukų segtukai, kvepalai, spalvingos skraistės, gražios palaidinės ir rankinės. Prie kiekvienos dovanos senelės buvo prikabinusios po kortelę su vardu, kam šioji skirta. Aga Džano dukterims Nasrinai ir Ensi senelės siuntė spalvingas palaidines, o sūnui Džavadui – kepurę su snapeliu ir rankinį laikrodį, Fagri Sadata gavo krepšelį kosmetikai sudėti, Muedzinui jos parūpino sulankstomą lazdelę – tokios čia niekas nebuvo regėjęs. Zinata Ganuma gavo Mekos poetų eilėraščių rinkinį. Aga Džanas buvo apdovanotas plunksnakočiu su pavaizduotu ant dangtelio šventuoju Alijum, o Šahbalas gavo rankinį laikrodį ir didelę atraižą tamsiai mėlynos medžiagos plonytėmis baltomis linijomis, iš jos galėjo pasisiūdinti kostiumą.

Visi buvo patenkinti ir gyrė puikų senelių skonį, garsiai aptarinėjo kits kito lauktuves. Tik staiga iš lauko atsklido moters klyksmas. Viena moteris šaukė, o kita garsiai ją plūdo. Šiaip moterų ginčų dažniausiai nebūdavo girdėti, tad triukšmas buvo itin neįprastas. Ant kaimynų namo stogo virš bibliotekos barėsi dvi moterys.

– Tai dvi chadžijaus Šišegaro žmonos, – tarė Zinata Ganuma.

Chadžijui Šišegarui buvo per šešiasdešimt. Jis kartu su senelėmis išvyko į Meką ir ką tik grįžo. Šišegaras prekiavo stiklo dirbiniais ir turguje turėjo didelę krautuvę.

Chadžijus turėjo dvi žmonas: vyresniąją, vardu Akrama, ir jaunesniąją, vardu Tala.

Akrama jam pagimdė septynias dukras, tačiau jis labai norėjo sūnaus ir ilgai ieškojo antrosios žmonos.

Galų gale surado jauną moterį ir ją vedė, tačiau paaiškėjo, kad šioji negali susilaukti vaikų.

– Neliesk! Nemušk! Atsiprašau! Aš nežinojau, aš tikrai nežinojau, – maldavo Tala.

Akrama nenustojo, ji šaukė tąsydama Talą už plaukų ir ją mušdama.

– Nustok! Aš nieko blogo nepadariau! Tavo vaikai yra ir mano vaikai, maldauju tave, paleisk!

Zinata Ganuma pakilo laiptais ant stogo ir atsistojo tarp besipešančių moterų.

– Kas nutiko? Kodėl pykstatės?

– Nieko, – atsakė jaunoji chadžijaus žmona.

– Tai kodėl ji tave muša? Ir kam, dėl Dievo meilės, jums vaidytis ant stogo?

– Chadžijus yra namie, jis sulaukė svečių, – tarė ji. – O aš... aš esu...

– Tu esi?..

– Aš nėščia, – ištarė ji tyliai.

Akrama, vyresnioji chadžijaus žmona, verkdama pasislėpė tamsoje.

– Tala laukiasi! – sušuko Zinata.

– *Mobarak! Mobarak!* – atsakė jai iš kiemo tamsos Aga Džano dukros.

Lankydamasis Mekoje, prie Kaabos chadžijus Šišegaras Dievo paprašė sūnaus. Dievas jį apdovanojo dvyniais, dviem sūnumis iškart.

Mečetės namuose slinko mėnesiai. Apie seneles nieko nei regėti, nei girdėti.

Sugrįžimas

Ryte eidamas į virtuvę pusryčiauti, Šahbalas pamatė kieme ant suoliuko greta baseinėlio sėdinčią moterį su lagaminu. Atpažino ją tik tada, kai šioji atsegė savo čadrą.

– Sedika, čia tu?

Tą dieną, kai Galgalas po įvykių prie kino teatro pabėgo iš Senedžano, Sedika irgi paliko namus, išvyko pas vyrą į Komą. Nuo to laiko namie jie nė karto nepasirodė.

Zinata apkabino ją, pabučiavo ir paklausė, kas nutiko, kodėl namo grįžo tokia liūdna. Sedika nieko nesakė, tik padėjusi galvą motinai ant pečių tyliai pravirko.

Zinata žinojo, kad jos dukra su Galgalu nelaiminga: šis žmonai taip ir nesuteikė normalaus šeimyninio gyvenimo, Sedika negalėjo nieko pasikviesti į svečius ir gyveno nuolat apimta baimės.

Galgalo dažnai nebūdavo namie, tad Sedika likdavo viena, be to, vyras jai nieko nepasakojo apie savo veiklą ir neleido apie jo reikalus net užsiminti.

Pradingo šypsena, visuomet švytėjusi ant Sedikos lūpų. Jos veidą uždengė liūdesio skraistė.

– Kas nutiko?

Sedika tylėjo.

– Gal tu kartais išėjai iš namų? Gal judu susipykote?

Ji papurtė galvą.

– Papasakok, kas gi nutiko.

Tačiau Sedika nieko nesakė.

Ji tik vaikštinėjo po kiemą, galvodama apie praėjusį laiką.

Galgalas prieš porą mėnesių išėjo ir paliko ją vieną namie, moteris nežinojo, kur jis ir kada grįš. Vieną dieną Sedika gavo jo laišką:

„Kurį laiką negrįšiu namo, veikiausiai užtruksiu ilgai. Grįžk į savo šeimą. Su niekuo apie tai nesikalbėk!“

Sedika tylėjo, tačiau visi suprato, kodėl ji grįžo – kalta nepavykusi santuoka. Širdyje Sedika grūmėsi su abejonėmis. Ar ji norės sugrįžti atgal, jeigu Galgalas vėl kada nors apsireikš? Atgal į tą bjaurų namą Kome? Ar ji norės vėl gyventi su Galgalu? Vėl dalytis su juo savo lova? Kartu Sedika suvokė, jog kaip moteris neturi jokio pasirinkimo. Ji privalės grįžti, jeigu Galgalas panorės žmoną susigrąžinti.

„Ne, pas jį nebegrįšiu, – galvojo ji sau. – O jeigu jis mane vers, taip ilgai klyksiu, kol visi žmonės iš mečetės susirinks ant stogo.“

Šeimininkaujant senelėms, virtuvė būdavo tvarkinga, o dabar čia karaliavo netvarka, nė vienas daiktelis nebebuvo savo vietoje. Šiukšlių dėžė pilna, prieskonių indeliai pasklidę po lentynas kas kur. Nuo stalo dingo malonų kvapą skleidęs dubuo su šviežiais vaisiais. Sedika griebėsi tvarkyti virtuvės. Ji išnešė laukan šiukšlių dėžę, nušveitė prieskonių indelius ir sudėliojo atgal į lentyną. Į vietą sustatė puodus, iššlavė grindis, nuvalė langus ir palaistė gėles.

O tada ant ugnies užkaitė puodą.

Vakare namo besirenkantys namiškiai išvydo virtuvės languose degant šviesą ir užuodė pasklidusį valgio aromatą.

Sedika padengė stalą valgomajame, ir netrukus po ilgos pertraukos visi namiškiai vėl vakarieniavo kartu.

Niekas nieko neklausinėjo ir neužsiminė apie Galgalą, nes žinojo, kad laikui atėjus apie tai su Sedika pasikalbės Aga Džanas.

Namiškiai mėgavosi vakariene ir kartojo, kaip pasiilgę gardaus valgio. Po vakarienės Sedika iki vėlaus vakaro liko triūsti virtuvėje. Suplovusi indus, ji atsisėdo ir akimirką pažvelgė pro langą į savo lagaminą, kuris tebestovėjo prie baseinėlio. Zinata buvo pasiūliusi dukrai nakvoti jos kambaryje, tačiau šioji atsisakė.

Ji pažvelgė į seną virtuvės veidrodį, į kurį visada žiūrėdavo senelės. Apsinešęs veidrodis Sedikai bylojo, kad jos gyvenime prasidėjo naujas laikotarpis. Visą dieną ji tuo abejojo, tačiau dabar buvo visiškai tikra. Ji atsistojo, išjungė virtuvėje šviesą ir pasuko į rūsį.

– Kas čia? – paklausė Muedzinas.

Ji išsigando.

– Ar čia tu, Sedika? Ar gerai girdžiu?

– Taip, čia aš.

– Iš pradžių suabejojau, tavo žingsniai skamba kiek kitaip, vos tave pažinau. Ko ieškai rūsyje vidurnaktį?

– Rakto, jis turėtų būti vienoje iš tų senų skrynių.

– Kokio rakto?

– Nuo kambario prie laiptų į mečetę. To, kuris greta Aga Džano darbo kambario.

– Nori rakto būtinai šiandien?

Sedika išrausė senas skrynias, bet rakto nerado.

– Pažiūrėk už skliauto, ten irgi stovi skrynia, imk žibintą, kitaip nieko nematysi, – pasakė Muedzinas.

Mažytėje nišoje stovėjo žibintas, šalia gulėjo degtukų dėžutė. Sedika uždegė žibinte įtaisytą žvakę ir nuėjo prie skrynios, bet ir ten nerado jokio rakto.

– Žinau, kad šitoje spintoje padėta dar viena skrynelė, gal raktas ten? – prisiminė Muedzinas.

Sedika dirbtuvėse uždegė šviesą ir pamatė, kad Muedzinas stovi prieš krosnį su vaza.

– Atsargiai, ten ką tik padėjau kelias vazas.

Atsargiai statydama kojas tarp ką tik išdegtų dirbinių ji nuėjo prie spintos ir atidarė ją.

Spintoje kabėjo keletas vyriškų švarkų ir stovėjo pora lazdelių.

– Radai?

– Ne, čia tik drabužiai kabo.

– Skrynelė tikrai turi būti ten, atsimenu, kad senelėms tvarkant šią spintą girdėjau žvangant raktus.

Ji praskleidė švarkus. Netikėtai dusliai sužvangėjo raktai.

– Radai! – nudžiugo Muedzinas.

Sedika grįžo į kiemą, praėjo pro Aga Džano darbo kambarį ir sustojo prie trečiojo kambario durų. Vieną po kito išmėgino visus atsinešto ryšulėlio raktus. Vienas raktas tiko, tik niekaip nesisuko spynoje.

Ji grįžo į rūsį ir pasikvietė Muedziną.

Į spyną šis įpylė šiek tiek aliejaus, bet raktas vis tiek nejudėjo.

– Nebežinau, kada kas nors šiame kambaryje buvo. Surūdijo ir spyna, ir raktas, – pasakė jis.

Jam knietėjo paklausti: „Kam tau prireikė atrakinti šį kambarį kaip tik dabar, vidurnaktį? Jeigu nori miegoti, eik į svečių kambarį." Bet Muedzinas tik vėl pilstelėjo aliejaus į spyną ir pamėgino dar kartą.

– Dabar jau šiek tiek juda, va, jau sukasi, pala, jis dar kliūva, reikėtų porą kartų kaukštelėti plaktuku, bet visi miega, nenoriu pažadinti.

Nepaisydamas savo paties kalbų, Muedzinas atsinešė iš kambario plaktuką. Jis keletą sykių stuktelėjo, ir spyna pasidavė.

– Pavyko! Tik, dievaži, neįsivaizduoju, ką ketini šiame kambaryje veikti vidurnaktį, – sumurmėjo jis. Nelaukdamas Sedikos atsakymo, grįžo į savo kambarį ir užsidarė.

Sedika tyliai atvėrė duris.

Kambaryje buvo tamsu. Ji surado jungiklį, tačiau šviesa neužsidegė. Atsinešusi iš rūsio žibintą, Sedika įžengė vidun.

Viskas buvo apdangstyta baltomis paklodėmis, net ant žemės gulintis kilimas. Paklodės buvo nuklotos plonu dulkių sluoksniu. Atsargiai nutraukusi paklodes nuo baldų, Sedika išnešė jas į lauką.

Kambaryje stovėjo lova, šalia jos – senas veidrodis. Ant gembės kabojo čadra, po ja gulėjo šlepetės. Ant staliuko greta lovos padėtos šukos, pudrinė ir mažas kosmetikos krepšelis. Virš lovos ant sienos prikaltos kelios lentynos, jose rikiavosi eilės knygų. Ant medinės krosnelės stovėjo arbatos stiklinė ir ąsotis, o spintoje kabojo kelios suknelės.

Iš skalbyklos Sedika atsinešė švarių paklodžių, pasiėmė savo lagaminą, įsinešė į kambarį ir padėjo prie spintos, pasiklojusi lovą atsigulė, užsimerkė ir akimirksniu užmigo.

Ankstyvą rytą visi galėjo matyti ją triūsiant kambaryje. Ji išdulkino kilimą ir kruopščiai nuplovė langus. Kambaryje Šahbalas sutvarkė elektros laidus.

Vakare ten degė šviesa, pro spalvingą lango vitražą mesdama į lauką greta laiptų raudonus, žalius ir geltonus atspindžius.

Tą naktį, kai Sedika stovėjo savo kambario tarpduryje ir žiūrėjo į raudonais, žaliais ir geltonais atspalviais nušviestą savo pilvą, Aga Džanas pasižymėjo užrašuose: „Sedika laukiasi."

Partizanai

Prie turgaus vartų policininkai kabino ant sienos keletą didelių nespalvotų portretų. Juose buvo pavaizduoti keturi ūsuoti vyrai su akiniais.

Trumpas tekstas po nuotraukomis skelbė: „Pabėgo kaliniai! Ginkluoti komunistai! Mačiusieji bus apdovanoti 10 000 *toman**!“

Vietos laikraštis pabėgusių kalinių nuotraukas išspausdino pirmame puslapyje: „Mieste vaikšto keturi pavojingi teroristai.“

Prie turgaus vartų šurmuliavo žmonės, stoviniavo mažomis grupelėmis ir šnekėjosi. Nors nieko nebuvo girdėję apie komunizmą, žinojo, kad komunistai pavojingi žmonės, netikintys Dievo.

Laikraštyje buvo išspausdintas ir pokalbis su kalnų piemeniu, kuris sakėsi matęs bėglius.

„– Ar jie buvo ginkluoti? – paklausė piemens reporteris.

– Taip, jie jojo ant žirgų ir ant pečių turėjo po *tofang***.

– Kur su jais susidūrei?

– Nesusidūriau, tik stengiausi suvaryti savo bandą į būrį ir vijausi vieną ožką. Staiga išvydau keturis raitelius ir iškart supratau, kad jie svetimšaliai. Balnuose jie sėdėjo kaip sultonai, tokių žmonių kalnuose nedažnai pamatai.

* Irano piniginis vienetas. (Aut. past.)
** Paprastas šautuvas. (Aut. past.)

– Ar su jais kalbėjaisi?

– Iš pradžių ne, o paskui taip, jų veidų nemačiau, nes jie kilo į kalną, o aš buvau jiems už nugaros. Jie jojo į kalno viršūnę, man regis, norėjo perkopti į kitą kalno pusę, prie Afganistano sienos. Staiga vienas jų apsigręžė, atjojo prie manęs ir paklausė, ar neturėčiau jiems duonos ir ąsočio pieno.

– Ir davei jiems duonos ir pieno?

– Taip, bet juk nežinojau, kad jie komunistai, antraip nebūčiau davęs.

– Ar nepaklausei to vyro, kas jie tokie?

– Ne, juk neklausi kiekvieno sutikto, kas jis. Aš pasiėmiau dubenį ir pradėjau melžti ožką.

– O ką jis darė, kai gavo pieno ir duonos?

– Jis padavė ranką, paspaudė manąją ir pasakė: „Nepyk, negaliu tau sumokėti."

– Ar dar ką nors pasakė?

– Taip, kad atsimins mano veidą.

– Ką jis turėjo galvoje?

– Nežinau, bet rytojaus dieną pamačiau jų nuotraukas pakabintas prie mūsų kaimo policijos nuovados. Keturi teroristai. O aš jiems daviau duonos."

Paprasti žmonės nežinojo, kas dedasi, tačiau tie, kurie slapta klausėsi persiško Maskvos radijo, buvo gerai informuoti.

Keturi iš kalėjimo ištrūkę vyriškiai buvo svarbiausi slapto kairiųjų judėjimo nariai. Prieš keletą metų juos areštavo per sukilimą šiaurinės provincijos Šomalio miškuose.

Jie vadovavo vadinamajai miško grupuotei. Šis prieš Ameriką nusistatęs kairiųjų partizaninis judėjimas šalies šiaurės miškuose rengė sukilimą prieš šacho valdžią.

Dauguma kalnų gyventojų skurdo. Kaimuose nebuvo šiuolaikinių patogumų, nebuvo ir mokyklų, gydytojų ar telefono. Valdžia

dėmesiu nelepino ir Hamido Ašrafo gimtojo kaimo Farahano. Valstybė kaimą ignoravo dėl politinės Ašrafo veiklos.

Hamidas Ašrafas studijavo fiziką Teherano technikos universitete. Ši aukštoji mokykla buvo visų šalies kairiųjų judėjimų lizdas. Jaunas lyderis Ašrafas paliko tradicinę *Toedeh* komunistų partiją. Jis įkūrė pogrindinį *Fadai* judėjimą, kuris apsiginklavęs kovojo su šacho valdžia.

Kaimiečiai nuo seno buvo nusistatę prieš šacho valdžią, kaimo niekas kitaip ir nevadino, tik Raudonuoju kaimu, o jo gyventojai didžiavosi šiuo vardu ir Ašrafo veikla.

Provincijoje radijas buvo neregėtas dalykas, o Raudonajame kaime visi klausėsi Maskvos.

Kai tik kaimiečiai sužinojo, kad Ašrafas pabėgo iš kalėjimo, kaipmat paskleidė šią žinią kalnuose.

Raudonojo kaimo gyventojai kartojo, kad laikraštyje paskelbtas nutikimas – nesąmonė, kad tokio piemens išvis nėra. Kad viską išsigalvojo policija ir slaptoji tarnyba. O kiti teigė, kad piemens istoriją sukūrė patys Raudonojo kaimo gyventojai norėdami suklaidinti policiją.

Kairiesiems judėjimams simpatizuojantys žmonės visoje šalyje kalbėjo tik apie Raudonąjį kaimą, kiekvienas savaip įsivaizdavo jį kaip svajonių šalį. Jie sakė, kad visi kaimiečiai – komunistai, kad šventinėmis dienomis virš jų durų plevėsuoja raudona vėliava, o šacho žandarmerija nedrįsta į kaimą nė kojos įkelti.

Beveik visi suaugę kalnų gyventojai buvo neraštingi, o apie Raudonojo kaimo gyventojus sklido kalbos, kad jie visi skaito ir rašo, kad simpatizuojantieji komunistams savo noru vyksta į kaimą mokyti žmonių.

Amerikos radijas paskelbė apie Hamido Ašrafo pabėgimą. Reportaže buvo leidžiama suprasti, kad kaimo gyventojai Hamidą ir jo bičiulius paslėpė.

Kitą dieną į kaimą įvažiavo keturiolika šarvuotų automobilių, juos lydėjo pora sraigtasparnių. Kalnuose dar niekas nebuvo matęs sraigtasparnių iš taip arti, kalniečiai metė visus darbus ir lipo ant kalvų pasižiūrėti į juos iš arčiau.

Sraigtasparniai skrido pažeme, buvo matyti, kad juose su ginklais rankose sėdi agentai. Kaime žmonės atlapojo namų duris, kad policijai nekiltų pagunda jų išspardyti, ir protestuodami sulipo ant stogų.

Policija apieškojo visus namus ir apklausė žmones ant stogų. Išvertę nemaža durų ir išnaršę visą kaimą, jie nerado jokio pasprukusių partizanų ženklo.

Policija sulaikė grupę jaunuolių, kurie negalėjo įrodyti, kad gyvena kaime ar turi čia giminaičių. Tik sutemus ji nutraukė savo paieškas ir išvažiavo.

Tą naktį Šahbalas negrįžo namo. Muedzinas, išgirstantis naujausias žinias per savo kišeninį radijo imtuvą, sunerimo. Jis nuėjo pas Aga Džaną ir perspėjo, kad jo sūnus negrįžo.

Aga Džanas turguje buvo matęs pasprukusių partizanų nuotraukas ir žinojo, kad Hamidas Ašrafas pabėgo. Jis gerai pažinojo ir Raudonąjį kaimą, turėjo ten porą kilimų dirbtuvių, kuriose jam buvo rišami kilimai. Kaimo gyventojai gerai pažinojo Aga Džaną ir jį gerbė, o šiam nė į galvą neatėjo, kad Šahbalas galėtų būti susijęs su komunistine kaimo veikla. Iki gūdžios nakties Aga Džanas jo laukė, tačiau Šahbalas negrįžo.

– Ar įsivaizduoji, kur jis galėtų būti? – paklausė Aga Džanas Muedzino.

– Šįryt jis užsuko pas mane į rūsį ir pasakė, jog iškeliauja ir namo grįš vėlai, bet nesitikėjau, kad taip vėlai.

– Gal ir kvaila taip sakyti, bet ar nemanai, kad jis kaip nors susijęs su Farahanu?

– Su Raudonuoju kaimu?

– Turguje girdėjau, kad policija triukšmingai įsiveržė į kaimą ir sulaikė daug žmonių.

– Bet kuo čia dėtas Šahbalas? – nustebęs paklausė Muedzinas.

– Dabar viskas su viskuo susiję. Visą dieną mieste buvo neramu, visi tik ir kalbėjo apie Raudonąjį kaimą. Bet dabar jau vidurnaktis, nieko nebegalime padaryti, tik laukti. Verčiau išsimiegokim, užuot jaudinęsi, o rytoj matysim, ką atneš nauja diena.

Muedzinas nieko neatsakė ir pasuko į savo kambarį, tik staiga Aga Džanui šovė netikėta mintis.

– Luktelėk! – sušuko jis. – Įsivaizduok, kad jis buvo kaime ir jį sulaikė. Jeigu taip nutiko, turime iškart apieškoti jo daiktus, kol neprisistatė policija. Ji tuoj ras kelią į mūsų namus.

Aga Džanas įžengė į Šahbalo kambarį ir ėmė apžiūrinėti jo daiktus. Savo nuostabai, po jo lova ir spintoje rado šūsnį knygų. Tokių knygų – romanų, novelių, šiuolaikinės poezijos – nebūtum radęs mečetės namų bibliotekoje. Mėtėsi ir draudžiamų leidinių, kuriuose šacho režimas buvo griežtai kritikuojamas kaip Amerikos imperializmo sąjungininkas.

Jis pavartė knygas, bet dabar nebuvo kada nuodugniai jų apžiūrėti. Aga Džanui reikėjo skubėti. Sukišęs knygas į maišą, nutempė jas prie upės.

Nei Šahbalas, nei policija tą naktį prie namų nepasirodė.

Rytojaus dieną Aga Džanas išėjo į darbą lyg niekur nieko. Prieš dešimtą valandą suskambėjo jo telefonas. Skambino policijos viršininkas, jis paprašė Aga Džaną užsukti į nuovadą.

Aga Džanas užsidėjo skrybėlę ir liepė savo vairuotojui važiuoti į policijos nuovadą. Atvykęs jis ramiai atsisėdo į policijos viršininko jam parodytą kėdę.

– Sulaikėme jūsų sūnėną ir grupę užsieniečių, – pasakė viršininkas.

– Sulaikėte? – paklausė ramiai Aga Džanas. – Kodėl?

– Sulaikėme jį Raudonajame kaime. Jo kišenėje radome kišeninį radijo imtuvą ir knygą.

– Kas čia blogo, kad radote radijo imtuvą? Dabar kiekvienas turi radijo imtuvą.

– Jūsų sūnėno radijas buvo nustatytas priimti Maskvos radijo bangas.

– Veikiausiai jūsų gautas pranešimas klaidingas, Šahbalas gyvena mečetės namuose. Čia niekam nekyla noras klausytis Maskvos radijo.

– Tikiu, kad neturite intereso klausytis Maskvos, todėl ir pakviečiau jus pasikalbėti.

– Dėkoju jums, tikrai tai vertinu.

– Tačiau noriu paklausti, ko jis ieškojo tame kaime?

– Farahane turime porą kilimų dirbtuvių, kuriose mums dirba dešimtys kaimiečių. Nuolat siunčiu į kaimą savo vyrus patikrinti darbo. Kaip tik to į kaimą nuvyko ir Šahbalas.

– Bet knyga, kurią radome jo kišenėje, nelegali, – atrėmė policininkas.

– Kokia tai knyga?

– Knyga apie Rusijos revoliuciją.

– Kodėl vadinate ją nelegalia?

– Ją parašė Maksimas Gorkis.

– O kas yra tas Maksimas Gorkis?

– Rusų rašytojas. Jeigu jo knygą randame studento kišenėje, šis kaipmat gauna šešis mėnesius kalėjimo, bet jūsų sūnėnui pasisekė, nes mes pažįstame jus. Šiame mieste turime vieni kitiems padėti, tad šį kartą jį paleisiu. Tik dėl jūsų, vien tik dėl jūsų.

– Dėkoju jums, viską supratau. Namie pasikalbėsiu su sūnėnu ir jį perspėsiu, – prižadėjo Aga Džanas ir atsistojo.

Netrukus Šahbalas grįžo namo. Aga Džanas pasikvietė jį į savo kambarį.

– Tu turi radiją ir klausaisi Maskvos stoties. Ką visa tai reiškia? Kodėl aš apie tai nieko nežinojau?

– Policija truputį perdeda. Šiais laikais visi namie turi televizorių, ką jau kalbėti apie radijo imtuvą. Ir visi klausosi, ko tik nori. Aš klausausi visokių radijo stočių – Maskvos, Amerikos, BBC, taip pat ir čionykščių.

– Tavo švarko kišenėje jie rado komunistinę knygą.

– Aš skaičiau romaną, pasakojimą, visiškai nesvarbu, apie ką, juk knygos lieka knygomis. Policijos viršininkas negali nurodyti, ką turiu skaityti!

– Bet jis nurodė, nes tave sulaikė!

– Jis gali mane sulaikyti, bet negali primesti man savo valios.

– Ką veikei vidury nakties Raudonajame kaime?

– Tai kas kita, turėjau jums papasakoti anksčiau, bet abejojau. Dabar netinkamas laikas tai aptarinėti, bijau jus įžeisti. Bet ir tylėjimas ne mažiau kenksmingas.

– Papasakok, Šahbalai.

– Jau ilgą laiką mano viduje verda kova. Abejonė stiprėja ir vis labiau įsikeroja mano galvoje.

– Dėl ko abejoji?

– Dėl visko. Nenorėjau to sakyti, nes vis dar abejoju, nesu galutinai apsisprendęs, suprantate, ką turiu galvoje? Aš... aš nebegaliu daugiau eiti į mečetę.

– Bet tu juk eini į mečetę, matau tave ten, visada dalyvauji.

– Turiu galvoje ne savo fizinį dalyvavimą. Iš tiesų manęs per pamaldas ten nėra, kai atsisuku į Mekos pusę, mano galvoje kirba visai kitokie dalykai.

– Kokie?

– Net nedrįstu jų garsiai ištarti. Todėl pamaniau, kad bus geriau, jeigu atsitrauksiu nuo mečetės ir maldos.

– Tai žmogiška, neturėtum išsigąsti, jeigu tave apima abejonės.

– Man regis, abejonių laikas baigiasi, aš prarandu tikėjimą, mečetėje nebesijaučiu savas, – išbėrė Šahbalas vienu atsikvėpimu.

Aga Džanas susmuko kėdėje, Šahbalas pamatė, kad jis po švarku griebėsi kišeninio Korano.

– Atleiskite, kad keliu jums skausmą, – tyliai tarė Šahbalas.

– Iš tikrųjų tavo žodžiai mane skaudina, tačiau savo gyvenime taip pat turėjau tokį laikotarpį, – pasakė Aga Džanas. – Praeis, dažniausiai abejonės susijusios su amžiumi. Mano laikais dar nebuvo jokios televizijos, radijo ar tokių knygų. Visa tai labai stipriai tave veikia, bet nesibaiminu, nes nerodžiau tau klaidingo pavyzdžio, dėl kurio galėtum imti neigti Dievą. Aš nieko negaliu pakeisti, tik laukti. Tačiau žinok: aš neapsirinku, tikiu tavimi, aš pasitikiu tavimi. Gyvenime visada iškyla abejonių. Dabar tu pavargęs, eik, pailsėk. Daugiau pasikalbėsim apie tai kada nors kitą sykį.

Su ašaromis akyse Šahbalas pasuko iš kambario, bet Aga Džanas nustebino jį dar vienu netikėtu klausimu:

– Gal žinai ką nors daugiau apie pabėgusius partizanus?

– Ne! – atsakė jis, tačiau Aga Džanas iš jo balso suprato, kad Šahbalas turi ką slėpti.

Anksti rytą eidamas į turgų Aga Džanas gatvėje sutiko kvailelę Godsi.

– Kaip gyvuoji, Godsi?

– Gerai!

– O kaip sekasi tavo motinai?

– Gerai! – atsakė ši.

– Ar turi man kokių naujienų?

– Moširio dukra nuogu užpakaliu vaikšto gatvėmis.

Aga Džanas nesuprato, ką Godsi turi galvoje. Moširis buvo vienas turtingiausių turgaus kilimų pirklių. Jis turėjo dvidešimt ketverių metų dukrą, sergančią psichikos liga, dėl to tėvai laikė ją namie ir niekada neišleisdavo į lauką.

– Kas yra Moširio dukrai? Ar gali pakartoti? – paprašė Aga Džanas.

Godsi palinko į priekį ir sušnibždėjo:

– Tavo mečetėje vaikštinėja vaiduokliai.

– Vaiduokliai? Nuogas užpakalis? Na, Godsi. Turi man papasakoti daugiau!

Tačiau ji nėrė į pirmą pasitaikiusį namą, kurio durys buvo praviros.

Policijai kažkas pranešė, kad mečetės laidojimo rūsyje vykdoma neleistina veikla. Buvo manoma, kad partizanai pasislėpė kaip tik ten.

Vakare du agentai, persirengę jaunais imamais, įžengė į mečetę, per maldą jie atsistojo už senojo pavaduojančio imamo nugaros.

Po maldos tie vyrai pasiliko ir ėmė šnekučiuotis su dvasininku. Jie sakėsi atvykę iš Isfahano ir norį patekti į šventąjį miestą Komą, o Senedžane apsistoję viešbutyje.

Imamas pakvietė juos į savo kambarį išgerti puodelio arbatos. Jis papasakojo, kad čia laikinai pavaduoja imamą, ir jeigu viskas bus gerai, velionio Alsaberio sūnus po metų baigs savo studijas ir grįš dirbti vietoj tėvo. Agentai gėrė arbatą ir stebėjo vidinį mečetės kiemą.

– Čia dar kas nors gyvena ar jūs vienas?

– Mečetėje gyvenu vienas, bet čia beveik visą laiką būna ir durininkas, mečetė yra jo gyvenimas, branginu jo atsidavimą, jis vienas atstoja dešimt vyrų. Ryte labai anksti ateina, o vakare labai vėlai išeina.

– Man regis, išgirdau iš rūsio sklindant garsus, – pasakė vienas agentas, ką tik kažkokia dingstimi išėjęs į lauką.

– Ši mečetė sena, labai sena, ji turi daug paslapčių. Neklauskite manęs, kas eina į rūsį ar iš jo išeina. Tiesiog taip jau būna senose mečetėse. Kartais naktimis girdžiu keistus garsus, žingsnius ar

neaiškius balsus; mečetė gyvena savo gyvenimą. Kai čia miegi, negali klausytis šitų garsų, reikia įsikniaubti į pagalvę ir užsimerkti.

Vėlų vakarą vidiniame kieme agentai išgirdo žingsnius, atsistojo, atsisveikino, pasislėpė tamsoje ir nusėlino prie akmeninėje sienoje iškirsto langelio, pro kurį galėjai matyti rūsį.

Šešėlis su žvake rankoje įėjo į rūsį. Rodės, jis kažko ieško. Galbūt atliko kokį ritualą. Šešėlis kažką laikė kairėje rankoje, nežinia ką, nebuvo ir aišku, ką jis veikia. Su kažkuo arba su pačiu savimi kalbėjo, paskui žengė dar toliau į tamsą, sugirgždėjo praveriamos durys ir šešėlis pradingo.

Agentai tyliai įslinko į rūsį, atsargiai nusileido laiptais žemyn ir sustojo greta kits kito klausydamiesi tylos. Nedrįsdami pasišviesti kišeniniais žibintuvėliais, jie nutykino tamsoje į tą pusę, kurioje išnyko siluetas. Turėjo saugotis, kad užkliuvę už antkapių nepargriūtų. Priartėję prie durų išgirdo neaiškų balsą, pro durų plyšį skverbėsi geltona šviesa.

Agentai sustojo prie durų. Balsas ar balsai buvo neaiškūs, lyg kas garsiai skaitytų tekstą arba ką pasakotų kam nors kitam. Agentai priglaudė ausis prie durų, tačiau išgirdo tik padrikas frazes, niekaip nesusisiejančias į prasmingą visumą:

Žindyk jį,
o jeigu tau jo baisu,
mesk jį į jūrą,
nebijok
ir neliūdėk,
mes tau jį grąžinsime.

Staiga jie išgirdo moters klyksmą. Agentai susižvalgė, juos sukaustė baimė, jie nebežinojo, ar riksmas sklinda iš rūsio, ar iš mečetės. Abu tylutėliai pasitraukė nuo durų ir greitosiomis movė iš pastato.

Klykė Sedika. Stovinčią prie baseinėlio ją staiga surakino aštrus skausmas. Jis kilo iš pilvo ir judėjo nugaros link it milžiniškas liežuvis, Sedikai net apsvaigo galva. Ji dar kartą suklykė ir susmuko ant žemės. Aga Džanas, Fagri, Zinata ir Muedzinas tą vakarą kaip tik buvo iškeliavę piligriminėn kelionėn į gretimą kaimą ir ketino grįžti tik rytoj. Sedikos klyksmą išgirdo Šahbalas. Jis atbėgo prie baseinėlio, pakėlė ją ir nunešė į vidų. Kambario šviesoje Šahbalas pamatė ant grindų kraują. Jis pašaukė vyresniąją Aga Džano dukrą Nasriną:

– Paskambink gydytojui! Aš pakviesiu pribuvėją!

Stvėręs dviratį, jis kuo greičiau nuvažiavo upės link.

Atskubėjusi pribuvėja pamatė Sediką ir pasakė:

– Sudėtingas atvejis, reikia gydytojo, aš viena nesusitvarkysiu.

– Gydytojas jau kelyje, – atsakė Nasrina. – Aš jį pasitiksiu.

Sedika nebegalėjo tverti, ji suklykė taip garsiai, kad pribuvėja vis dėlto pamėgino gelbėti kūdikį.

– Kūdikis nori išeiti, bet jam nesiseka. Šitoje šviesoje nieko nematau. Nasrina, atnešk lempą ir švarių rankšluosčių!

Nasrina nulėkė į vieną kambarį ir grįžo su stalo lempa ir krūvele rankšluosčių.

– Pašviesk čia, nebūk kaip stabo ištikta, susiimk!

Nasrina žingtelėjo į priekį, bet į Sediką nežiūrėjo, tik laikė lempą pribuvėjai virš galvos.

– Regis, atvažiavo gydytojas.

– Užsičiaupk ir laikyk ramiai tą lempą!

Prie durų sustojo automobilis. Nasrinos rankos virpėjo, ji ėmė kažką niūniuoti. Pribuvėja drąsino Sediką smarkiau stangintis ir nenustoti kvėpuoti.

– Kūdikis apsisukęs, jis negali pajudėti, taip nieko nebus.

Sedika dar kartą garsiai sudejavo ir apalpo.

Į kambarį įėjo gydytojas.

– Tie gydytojai visada per vėlai, – garsiai piktinosi pribuvėja. – Jie visada miega giliai įsiknisę į minkštus patalus!

Padedant pribuvėjai ir Nasrinai niūniuojant, gydytojas po poros valandų vargais negalais ištraukė kūdikį.

– Berniukas! – pribuvėja laikė kūdikį aukštyn kojomis. – Bet kažkas negerai, – ji keletą kartų smarkiai kūdikį papurtė. Šis staiga pradėjo klykti. – Ačiū Dievui.

Gydytojas priėjo prie Sedikos ir išsiėmęs iš savo krepšio stetoskopą ėmė klausytis jos širdies plakimo.

– Išvargusi, bet atsigaus, – tarė jis ir priėjo prie pribuvėjos. Ši Nasrinos suruoštoje vonelėje maudė kūdikį.

– Kažkas negerai jo nugarytei, – pasakė pribuvėja ir atsargiai paguldė naujagimį ant pilvuko.

Gydytojas užsidėjo akinius, pirštu perbraukė berniukui per stuburą ir atidžiai jį apžiūrėjo.

– Rimtas apsigimimas, – sumurmėjo jis.

– Taip ir maniau, – atsiduso pribuvėja.

Gydytojas išvyko.

– Motina ir naujagimis miega, – pasakė pribuvėja Nasrinai. – Atleisk, kad buvau tokia griežta, tokie atvejai visada sudėtingi. Einu kelias valandas numigti, o rytoj anksti vėl ateisiu. Kažkas negerai kūdikiui, gydytojas rytoj paskambins Aga Džanui.

Namas vėl nurimo. Sedikos kambaryje vis dar degė šviesa ir spalvotais atšvaitais pro lango vitražą krito ant kiemo akmenų.

Šahbalas vis dar negalėjo atsitokėti po paskutinių įvykių.

Anksčiau namie gimus kūdikiui Aga Džanas šiam į ausį visuomet perskaitydavo melodingos suros ištrauką, nes pranašo Mahometo ištarmė skelbė: „Pirmieji žodžiai, kuriuos išgirsta kūdikis, lieka amžinai įspausti jam į atmintį kaip sakinys, iškaltas uoloje.“

Šahbalas nuėjo į biblioteką. Iš lentynos išsitraukė seniausią namų Koraną ir tyliai įslinko į Sedikos kambarį. Ji kietai miegojo, naujagimis gulėjo lopšelyje prie sienos. Šahbalas atsivertė Koraną

ir ėmė ieškoti melodingos suros, bet apsigalvojo ir padėjo knygą į nišą. Jis pasilenkė ir naujagimiui į ausį iš atminties pašnabždėjo įžymaus šiuolaikinio persų rašytojo Ahmado Šamlu eilėraštį:

Baar zaminje sorbie sobh
Saket
Sawaran baar asb
En baad bar jalhaje shan

Auštant švino tamsumo rytui
tylus
raitelis ant žirgo,
vėjas karčiuose.

Dieve,
raiteliai negali ramiai stovėti,
kai juos užklumpa pavojus.

Naujagimis atmerkė akis.

Driežas

Driežui sukako vieni. Jis pirmą kartą atsidūrė taip toli nuo savo kambario – nuropojo prie baseinėlio kieme ir ėmė žaisti vandeniu.

Iš pradžių namiškiai jį stebėjo, bet greitai nustojo kreipę dėmesį. Driežas žiūrėjo į vandenyje plaukiojančias raudonas žuveles, spoksančias į jį savo nieko nesakančiu žvilgsniu. Jis pirmą sykį matė žuvis. Driežas kiek pravėrė burną ir vėl užsičiaupė, patenkintas ėmė krykštauti. Dar kiek arčiau priropojęs prie baseinėlio, netikėtai įkrito į vandenį. Visi išsigando, Sedika puolė prie vandens norėdama jį iš ten ištraukti, tačiau Driežas nenorėjo lipti iš baseinėlio, jis mikliai judėjo vandenyje persekiodamas žuveles.

Šahbalas įlipo į vandenį ir iškėlė iš jo Driežą. Perdavė jį Sedikai, ši verkiantį vaiką nusinešė į savo kambarį.

Driežas buvo Sedikos ir Galgalo sūnus. Vaikas gimė silpna nugarėle, dėl to negalėjo sėdėti. Jis greitai augo ir pradėjo anksti judėti. Kaip didelis driežas ropodavo po lovomis ir paklodėmis. Greitai atrado kelią į lauką ir ėmė ropinėti sode tarp augalų. Kiek vėliau paaiškėjo, kad jis negali kalbėti.

Aga Džano vaikai nemėgo, kad Driežas lįstų į jų kambarį ir ropinėtų po jų patalus. Jie visada užsirakindavo iš vidaus. Patys gėdijosi, kad atstumia Driežą, bet nieko negalėjo padaryti. Reikėjo laiko priprasti, kad vaiką, kuris panašesnis į gyvūną negu į žmogų, galėtum paimti ant rankų. Tačiau vaikas žmones rinkosi

pats: kai tik pamatydavo į vidų žengiant Am Ramazaną, iškart nuropodavo prie jo.

Am Ramazanas pakeldavo jį, pasisodindavo ant pečių ir vaikštinėdavo po kiemą rodydamas jam gėles, medžius, varną ir mečetės kates.

Driežas gerai jausdavosi ir pas Muedziną; jis ropinėdavo jo kambaryje ir palįsdavo po lova.

– Vaikine, čia tu ar katė? – klausdavo tada juokdamasis Muedzinas.

Berniukas paimdavo Muedzino lazdelę ir jam paduodavo, taip prašydamas eiti drauge pasivaikščioti. Muedzinas vaikštinėdavo po kiemą, o Driežas sekiodavo iš paskos.

Niekas nebežinojo, kas praminė berniuką Driežu. Aga Džanas griežtai perspėjo savo vaikus, kad pravardės nieku gyvu neminėtų, bet šis vardas taip tiko, kad ilgainiui niekas nebegalėjo be jo išsiversti.

Berniuko dokumentuose Aga Džanas įrašė gražų Sejedo Mahometo vardą. Tik vaikas į šį vardą nereaguodavo, o prie žmogaus greitai atropodavo tik tada, jeigu jį pašaukdavo Driežo vardu.

Jis buvo būtybė, kuri tiko tiek prie kačių, vištų ar žuvų pasaulio, tiek prie žmonių draugijos.

Visi su tuo susitaikė, nebesipriešino net jo motina. Sedika priėmė sūnų kaip savo likimą.

Galgalas, pradingęs iš jų gyvenimo, grįžo namo Driežo pavidalu. Berniukas turėjo tėvo veidą. Jis įropodavo į Sedikos lovą, kabinosi į jos kūną, motina jo nenorėjo, bet nieko negalėdama pakeisti turėjo tai pakęsti.

Driežo senelė Zinata Ganuma tylutėliai verkė matydama kieme ropojantį savo vaikaitį. Ji buvo religinga moteris, rūpinosi kitų tikinčių moterų gerove, bet manė, kad Dievas ją nubaudė dovanodamas šitokį vaikaitį. Todėl, kad ji netinkamai prižiūrėjo savo sūnelį Abą, ir šis paskendo. Ir dėl didžios nuodėmės, kuria Zinata

nusidėjo mečetėje. Ji padarė tai, ko jokia kita moteris jos vietoje nebūtų dariusi. Pavaduojantis imamas laidojimo rūsyje iš jos geidė to, ko vyras gali geisti iš moters.

Dabar jai teko pjauti, ką buvo pasėjusi, – Driežą.

Diena, kai Driežas įkrito į vandenį, namui buvo svarbi.

Velionio Alsaberio sūnus Ahmadas galiausiai baigė imamo mokslus ir grįžo iš Komo užimti tėvo vietos.

Po kelių dienų buvo planuojama didelė priesaikos davimo šventė, tad susirinko visi giminaičiai. Tokioje šventėje dalyvaudavai tik kartą gyvenime. Miesto istorijoje aušo naujas periodas, pakeisiantis mečetės ir turgaus santykius. Visi smalsavo, kaip maldos namams vadovaus Ahmadas.

Praėjusią savaitę Aga Džanas buvo Kome ir dalyvavo Ahmado apsiausto įteikimo šventėje.

Jis pasiliko ten nakvoti, kad ramiai su Ahmadu aptartų jo priesaikos davimą ir svarbias mečetės imamo pareigas.

Ahmadas atrodė Aga Džanui nepatyręs, vis dėlto jis buvo jaunas gražus imamas, visada švariais drabužiais, tiesiai vaikštantis, pasikvėpinęs ir nešiojantis beveik madingą turbaną.

Be to, įspūdį darė galingas Ahmado balsas, imamas mokėjo įdomiai pasakoti, o melodingą Korano tekstą atmintinai giedodavo tikrai talentingai. Laikas turėjo parodyti, kokiais gebėjimais jis dar apdovanotas.

Ahmadas grįžo didžios dienos išvakarėse. Aga Džanas iškart jį nusivedė į biblioteką, norėdamas aptarti jo priesaikos kalbą, tačiau Ahmadui rūpėjo visai kas kita. Jis pasidėjo lagaminą ant stalo, išėmė iš jo savo gražų, naują imamo apsiaustą ir ėmė dairytis, kur jį pakabinti.

– Kodėl čia nėra kabyklos? – suirzęs paklausė.

– Drabužius gali pasikabinti savo kambaryje, – atsakė jam Aga Džanas.

Ahmadas tarp knygų spintos lentų įspraudė pieštuką ir pakabino ant jo apsiaustą. Tada iš lagamino išėmė keletą daiktų ir paklausė:

– Kur galėčiau juos pasidėti? Bibliotekoje man reikia spintos.

– Savo daiktus gali pasidėti kambaryje, – kantriai pakartojo Aga Džanas.

– Noriu juos laikyti čia, – atsakė Ahmadas.

Aga Džanas pamatė, kad dabar netinkamas metas kalbėtis su Ahmadu.

– Man regis, turi pailsėti. Rytoj pratęsim pokalbį mano darbo kambaryje, – pasakė jis ir išėjo iš bibliotekos.

Vėlai naktį Aga Džanas pasižymėjo mečetės užrašuose: „Rytoj pradeda darbuotis naujas imamas. Parvyko Ahmadas, iš jo matau, kad laikai pasikeitė, jis visai kitoks negu jo tėvas ir kiti mano pažįstami imamai. Negaliu abejoti jo pasirengimu, jis jaunas ir dar gali pasukti į bet kurią pusę, bet viena galiu tvirtai pasakyti: namie turim žavų imamą. Ahmadas man patinka, įdomu, kur jis nuves mečetę."

Penktadienį apie dešimtą valandą turgus užsidarė. Tūkstančiai žmonių susirinko prie mečetės išklausyti priesaikos maldos. Naujo imamo pasižadėjimas buvo paprastas, bet šventiškas įvykis. Malda vyks lauke prieš mečetę, tad buvo patiesta dešimtys kilimų.

Visur vaikštinėjo policininkai, gretimose gatvėse stovėjo keletas karinių sunkvežimių su ginkluotais kareiviais. Senedžane tai buvo neįprasta.

Per pastaruosius dvejus trejus metus padėtis šalyje smarkiai pasikeitė. Teherano universitete studentai rengė demonstracijas prieš šacho valdžią, o „Šalin Ameriką!" tapo nuolatiniu šūkiu.

Valdžia bijojo, kad gali kilti riaušės.

Aga Džanas su Ahmadu paskutinįsyk viską aptarė, užsidėjo skrybėlę ir išėjo iš namų į mečetę.

– Palaimintos dienos! – sušuko jam kaimynas chadžijus Šišegaras, su savo dvyniais irgi traukiantis į mečetę.

– Jeigu tik Alachas leis! – atsakė jam linksmai Aga Džanas.

– Sakykite, gal reikia šiandien jums padėti? – pasisiūlė Šišegaras.

– Viskas jau parengta. Bet vis tiek dėkoju už pasiūlymą. Čia jūsų dvyniai?

– Taip, dabar vaikai auga greitai, kaip ir jūsų sūnus, – atsakė kaimynas.

– Teisybė, Džavadas išaugo jaunas vyras.

Aga Džanas pamatė iš vieno namo išeinančią Godsi.

– Godsi, smagu vėl tave matyti. Ar tavo motina irgi ateis į šventę? – paklausė jis.

– Ji net nusipirko šventei naują juodą čadrą.

– Džiaugiuosi, kad ji ateis, – tarė Aga Džanas.

– Bet ji neateis.

– Kodėl ne?

– Ji pametė savo naują čadrą, – paaiškino Godsi.

– Pametė savo čadrą? Taip greitai? Gal tu ją kur nors paslėpei? – paklausė jis šypsodamasis.

– Ne, aš taip nedariau.

– Tai kodėl ji staiga neberanda savo naujos čadros?

– Nežinau. Ieškojo visą naktį, bet negalėjo rasti.

– Ji tikrai laiku ją atras ir ateis į šventę, – pasakė Aga Džanas ir nuėjo tolyn.

– Kvaiša Moširio dukra pliku užpakaliu vaikšto po gatves, vakar vakare ji taip irgi sliūkinėjo, – sušnibždėjo Godsi.

– Žinai, ką tau reikia padaryti? – tarė jai Aga Džanas. – Eik į mūsų namus. Ahmadas ką tik apsivilko savo naują imamo drabužį, jis tikrai duos tau porą monetų, paskubėk!

Godsi pasuko į mečetės namus, o Aga Džanas nuėjo prie minios, kuri gatvėje jau laukė ceremonijos pradžios.

Vyras su filmavimo kamera ant pečių atsiskyrė nuo žmonių ir nutaikė savo objektyvą į Aga Džaną:

– Šiandien atrodote elegantiškas, skrybėlė ir subtiliai dryžuotas tamsiai mėlynas kostiumas jums puikiai tinka, – pagyrė operatorius.

– Nosratai, čia tu? – džiugiai paklausė Aga Džanas. – Nė neįsivaizduoji, kaip mane pradžiuginai, maniau, kad jau nebeatvažiuosi. Kada parvykai?

– Dabar, ką tik, naktiniu traukiniu.

Vicemeras sveikindamasis paspaudė Aga Džanui ranką.

– Dėl Dievo, kam tie kariniai sunkvežimiai? – paklausė jo Aga Džanas.

– Šventei jie suteikia daugiau svarbos, – atsakė vicemeras ir nuėjo su Aga Džanu prie mečetės durų, kur jau laukė policijos viršininkas, žandarmerijos atstovai, provincijos tarnautojai, ligoninės direktorius ir mokyklų vadovai.

Viską filmuodamas Nosratas sekė iš paskos. Aga Džaną nudžiugino ir nustebino toks visų miesto valdžios atstovų dėmesys. Anksčiau jų dalyvavimas mečetės šventėse būdavo savaime suprantamas, tačiau pastaraisiais metais juos čia matei vis rečiau. Aga Džanas nesitikėjo, kad jie atvyks. Dar didesnę nuostabą kėlė tai, kad Aga Džanas nė vieno jų nepažinojo – prie mečetės durų jį pasitiko visiškai nauji veidai.

Nosratas filmavo Aga Džaną, kai šis kalbėjosi su policijos viršininku. Staiga kvailelė Godsi truktelėjo Aga Džanui už rankovės ir sušnibždėjo jam į ausį:

– Mano motina negali ateiti, jos juoda čadra pavogta, o kvaiša Moširio duktė pliku užpakaliu vaikštinėja gatve.

Aga Džanas suriko Šahbalui:

– Šahbalai, nuvesk Godsi prie moterų.

Tolumoje pasirodė tamsių mersedesų kolona.

Aga Džanas perspėjo Muedziną, kad atvažiuoja senasis ajatola Golpajeghanis.

– *Allaho Akbar!* – sušuko garsiai Muedzinas.

Minia kartojo paskui jį:

– *Salle alla Mohammad wa alle Mohammad!* Tebūnie pasveikintas Mahometas ir jo palikuonys!

Norėdamas viską gerai matyti, Nosratas užlipo ant stogo.

Ajatola Golpajeghanis buvo vienas garbingiausių aukšto rango dvasininkų, jis kaip tik atvyko iš Komo norėdamas priimti Ahmado priesaiką.

Aga Džanas ir miesto valdžios atstovai nuėjo prie automobilio sutikti ajatolos, apsupto grupelės mokinių.

Aga Džanas padėjo svečiui išlipti iš automobilio, padavė lazdelę, pabučiavo jį ir prilaikydamas už rankos palydėjo prie jam parengtos puošnios kėdės.

Čia išdygo Godsi.

– Šahbalai! – sušuko susierzinęs Aga Džanas.

Šahbalas išsivedė garsiai besipriešinančią Godsi.

Atvykus ajatolai, ceremonija galėjo prasidėti.

Ant mečetės slenksčio pasirodė šešių jaunų imamų lydimas Ahmadas. Muedzinas sušuko:

– *Allaho Akbar!*

Minia pakartojo:

– *Allaho Akbar!*

Su palydovais Ahmadas priėjo prie ajatolos, atsiklaupė ir iškilmingai pabučiavo jam ranką. Ajatola ištiesė savo ranką virš Ahmado juodo turbano ir vos jį liesdamas užgiedojo:

Gol aoezo berabel falag
Men sharre ma galagh...
Rytinių prietemų Kūrėjau,

Prieš nakties
Blogį
Brėkštant
Ir prieš moterų blogį,
Kurį jos sumezga į mazgus.

Aga Džanas padavė ajatolai seną tradicinį priesaikos maldos apsiaustą, paimtą iš mečetės lobyno. Drabužis buvo papuoštas brangakmeniais. Visi mečetės imamai praėjusiais amžiais prisiekdami vilkėjo šį apsiaustą.

Užsisiautęs drabužį, Ahmadas prisiartino prie senojo maldos kilimo. Aga Džanas ir senasis ajatola per pagarbų atstumą atsistojo jam už nugaros. Jų veiksmus pakartojo minia.

– *Allaho Akbar!* – sušuko Muedzinas.

Ahmadas atsigręžė į Meką ir pradėjo pirmą oficialią savo maldą.

Kaip tik tuo metu iš gretimos gatvelės priešais mečetę išniro jauna moteris. Apsigaubusi nauja juoda čadra, švytuodama raudonais aukštakulniais ji nužingsniavo tiesiai prie Ahmado ir sustojo priešais jį.

Aga Džanas matė moterį, bet negalėjo nutraukti maldos ir jos išvaryti. Moteris atsisegė savo čadrą ir atkišo dešinę koją. Ši buvo nuoga. Ahmadas užsimerkė ir pamėgino visą savo dėmesį sutelkti į maldą.

– *Allaho Akbar!* – sušuko garsiai Aga Džanas, norėdamas ją nuvyti šalin, bet moteris nė nekrustelėjo.

Ji apsisuko, juodas jos drabužis ėmė plaikstytis vėjyje atidengdamas nuogas kojas. Moteris ir pati buvo visiškai nuoga.

– *Allaho Akbar!*

Senasis ajatola meldėsi užsimerkęs, jis buvo taip paniręs į maldą, kad visiškai nepastebėjo, kas vyksta. Tik tada, kai Aga Džanas trečią kartą garsiai sušuko *Allaho Akbar!*, jis atsimerkė. Tačiau būdamas be akinių senukas matė tik neaiškų juodą šešėlį. Moteris atmetė

savo čadrą, ši nuslydo iki pat krūtų, tada ji išdidžiai žvelgdama dar kartą apsisuko ratu. Aga Džanas buvo priverstas nutraukti maldą, priėjęs prie moters ištiesė ranką norėdamas čadra uždengti jos galvą. Tačiau moteris visiškai išsinėrė iš drabužio, šis nukrito ant žemės, o ji nuoga nulėkė minios link. Aga Džanas puolė iš paskos, dviem dideliais žingsniais pasivijo moterį ir sugriebė bėglę per pusiaują. Šahbalas atmetė juodą čadrą Aga Džanui, šis ją sugavo, vienu judesiu užtraukė drabužį ant moters ir sušuko:

– Fagri!

Fagri Sadata jau skubėjo į pagalbą, ji nusivedė moterį ant šaligatvio, kur meldėsi moterys.

Ahmadas susivaldęs meldėsi toliau, jo dėka žmonių minia nepakriko.

Prisilietęs prie nuogos moters, Aga Džanas nebegalėjo toliau melstis, jis įžengė į mečetę ir nuėjo tiesiai prie baseinėlio. Aga Džanas, niekuomet nė nepažvelgęs į svetimą moterį, ką tik laikė nuogalę apglėbęs per pusiaują. Ant rankos jis vis dar jautė minkštų jos krūtų šilumą. Nusivilko švarką, atsiraitojo marškinių rankoves, atsiklaupė prie baseinėlio ir įmerkė rankas iki alkūnių į vėsų vandenį.

Bet to buvo negana, jis pasilenkė ir ilgam panardino galvą į vandenį. Paskui atsitiesęs giliai įkvėpė, atsistojo, nusišluostė veidą nosine, apsivilko švarką ir ramiai išėjo į lauką.

Nosratas viską nufilmavo.

Opijus

Bibliotekos languose vėl degė šviesa.

Kartais namie kildavo šiokių tokių susidūrimų, ypač tada, kai naujasis namų imamas pradėdavo reikšti savo reikalavimus.

Fagri Sadata pasamdė tarnaitę iš Džirdžos, mergaitė turėjo padėti Sedikai, mat, susilaukusi Driežo, ši nebesuspėdavo visko atlikti viena.

Tarnaitė buvo vardu Zara, nuovoki, greitai susigaudė, ko iš jos norima.

Sedikos teritorija liko tik virtuvė, čia jai buvo ramu, čia ji jautėsi saugi. Savo laiką leido gamindama valgį.

Dabar, namie atsiradus nuolatiniam imamui, visi suprato, kokios nepakeičiamos buvo senelės. Jos viską sutvarkydavo tylomis, ir tada namai veikė kaip senas laikrodis, o dabar nė penkios moterys nebegalėjo atkurti prarasto ritmo.

Zinata Ganuma pasiūlė tarnaite paimti Azam Azamą, moterį, kuri kadaise grasino peiliu savo vyrui, bet Fagri Sadata apie tai nenorėjo nė girdėti.

Atvykus Zarai, namų gyvenimas vėl ėmė veikti tiksliai kaip laikrodis. Tarnaitė buvo labai darbšti, laikėsi nuo visų atokiai ir buvo drovi, tokia drovi, kad niekada nežiūrėdavo į akis, jeigu ją kalbindavai.

– Gerai, kad ji drovi, – pasakė kartą Zinata, – kitaip galėtų pridaryti daug bėdų, šiame name vaikšto tiek jaunų vyrų.

Zara buvo graži mergina, veikiau – ką tik dvidešimt vienų sulaukusi patraukli moteris. Vos šešiolikos buvo ištekinta už vyresnio vyro. Kai po ketverių metų Zara vis dar nepastojo, vyras parsiuntė ją atgal į tėvų namus.

Zaros šeima džiaugėsi, kad dukra tarnauja tokiuose garbinguose namuose, ir vylėsi, kad mergaitė galės čia ilgėliau pasilikti.

Anksčiau senelės didumą laiko skirdavo imamui Alsaberiui. Ahmadui tokios pagalbos nereikėjo.

Zara viską darydavo patylomis, niekas nepastebėdavo, kad ji šalia, ji niekam nekliudė. Tarnaitė atsargiai įžengdavo į kambarį, viską sutvarkydavo, išnešdavo lėkštes, padėdavo Sedikai su Driežu, valė langus, maitindavo žuvis, sušluodavo nukritusius lapus kieme ir užmesdavo akį į rūsį, kur jos galėjo prireikti Muedzinui.

Zara šluostydavo dulkes nuo Ahmado rašomojo stalo, keisdavo jo patalus ir lygindavo jo marškinius.

Grįžęs po saulėtekio maldos, Ahmadas vėl griūdavo į patalus ir išmiegodavo iki dvyliktos, kartais net iki antros valandos, – šitaip niekada nesielgė joks kitas namų imamas. Tiesą sakant, jis tysodavo lovoje tol, kol Zara pabelsdavo į jo duris ir pranešdavo: „Imame, valgis paruoštas!“

Kas rytą, Ahmadui dar neatsikėlus ir neišėjus į saulėtekio maldą, Zara atnešdavo jam duonos, sviesto ir medaus. Tada ji tyliai pasibelsdavo ir paklausdavo:

– Ar jūs jau pabudęs?

– Įeik! – atsakydavo Ahmadas iš patalų. Ji droviai padėdavo padėklą su valgiu ant staliuko prie jo lovos ir išeidavo.

Nebuvo planuota, kad ji turės patarnauti Ahmadui, bet taip jau susiklostė.

Ahmadas irgi buvo patenkintas Zara.

Vieną rytą, kai Zara jį pažadino, kad jau eitų į mečetę, imamas per ilgai užsigulėjo lovoje ir vėl užsnūdo. Kai tarnaitė pažadino jį antrą kartą, Ahmadas skubiai apsirengė ir išbėgo į lauką. Netikėtai

sustojo prie baseinėlio, atsiklaupė ir nusišlapino į vandenį. Zara matė tai ir buvo priblokšta: niekas taip nesielgė, tai buvo draudžiama. Ji suprato, kad niekas neturi to sužinoti.

Kartą, kai Zara atnešė Ahmadui pusryčius ir padėjo padėklą ant staliuko prie lovos, imamas stvėrė ją už rankos ir švelniai truktelėjo artyn. Mergina akimirką priešinosi, paskui nusileido. Tada imamas kita ranka apkabino Zarą per liemenį ir įsitraukė į savo patalus. Ji skubiai suglaudė šlaunis.

– *Enkahto wa zawadjto,* – greitai sušnabždėjo Ahmadas lovoje jai į ausį.

Zara tylėjo.

– *Enkahto wa zawadjto,* – pakartojo jis.

Zara nieko nesakė.

– *Enkahto wa zawadjto,* – sušnibždėjo Ahmadas trečią kartą.

– *Gabelto,* – tylutėliai atsiliepė Zara ir atsidavė imamui.

Kiek vėliau ji išlipo iš lovos, užsisiautė savo apsiaustą ir tyliai tarė:

– Jau vėlu. Jums reikia į mečetę.

Į penktadienio maldą ateidavo daug jaunų moterų, ir tik dėl Ahmado.

Jis kalbėjo visiškai kitaip negu jo tėvas ar Galgalas. Jis stengėsi įdomiai įpinti politiką į savo pamokslus. Negąsdino savo klausytojų – varstė juos mažytėmis užuominų adatėlėmis.

Kiek galėjo išsiaiškinti slaptoji tarnyba, imamas nepalaikė jokių ryšių su rimtais religiniais judėjimais iš Komo. Atrodė, kad jis veikiau mėgaujasi gyvenimu negu yra maištininkas, nors nebuvo aišku, kaip viskas pakryps vėliau ir kaip užimama svarbi miesto imamo padėtis paveiks jo būdą.

Viename pamoksle Ahmadas užsiminė apie islamo valstybę, kurioje Koranas turi tapti kertiniu visuomenės akmeniu. Tačiau imamas neplėtojo šios minties ir nepaaiškino, ką iš tikrųjų turėjo galvoje. Rodės, jis svaido į vandenį akmenukus, norėdamas patikrinti jo gilumą.

Dar viename pamoksle imamas vėl grakščiai bakstelėjo. Netikėtai Ahmadas paminėjo didįjį ajatolą Chomeinį. Jis ištarė šį vardą taip nekaltai, kad niekas nesuprato, ar čia atsitiktinumas, ar tyčia paspęstos pinklės.

Aga Džanas suprato, kad Chomeinis Ahmadui patinka.

Ajatola Chomeinis buvo karštas šacho priešininkas, paskutiniame viešame savo pamoksle jis išrėžė: „Šachas yra pasityčiojimas. Mums gėda dėl šito vyro, jis ne valdovas, o amerikiečių tarnas."

Iškart po šio pamokslo Kome kilo neregėtos riaušės, į gatves pasipylė žmonės, skanduodami šūkius prieš šachą. Įsikišo kariuomenė, ir mečetė, kurioje Chomeinis sakė pamokslą, buvo apsupta. Šimtai jaunų imamų pasiėmė iš maldos namų rūsio šautuvus ir sulipo ant stogų, riaušės peraugo į tikrus gatvės mūšius.

Žuvo dešimtys imamų, dar daugiau buvo sužeista. Kariuomenei palaužus pasipriešinimą, pats generolas nuėjo į ajatolos namus šio suimti.

Grupelė imamų, saugojusių ajatolą, sulaikė generolą ir liepė nusiauti aulinius, kitaip negalėjai patekti į dvasininko darbo kambarį. Generolas suvokė, kad net Amerikos kariuomenė jam čia negali pagelbėti. Jis nusiavė.

– Nusiimkite ir kepurę! – sukomandavo vienas iš apsaugininkų.

Generolas paspaudė savo kepurę su snapeliu po pažastimi ir įėjo į kambarį. Linktelėjęs jis tarė:

– Gavau įsakymą jus suimti!

Tą pačią dieną Chomeinis buvo ištremtas iš šalies, šachas išsiuntė jį į Iraką. Iš ten jis po daugelio metų vadovaus didelei revoliucijai prieš Ameriką ir šacho karalystę išraus su visomis šaknimis.

Klostantis tokiems įvykiams, niekas nedrįsdavo ištarti didžiojo ajatolos vardo, niekas nekalbėdavo apie Chomeinį. Tačiau dabar vėl girdėjai šen bei ten jį minint. Buvo platinami jo atsišaukimai, o Kome ant šventyklų sienų vėl kabinami jo portretai.

Nors Chomeinis buvo ištremtas, jo dvasią perėmė jauni imamai, jie ieškojo kokių nors progų ir būdų pagarbiai paminėti jo vardą.

Ahmadas pamažu darėsi žinomas ir kituose miestuose. Jį vis dažniau pakviesdavo kur nors sakyti pamokslo. Paskutinį kartą jis lankėsi Chomeinio gimtinėje Chomeine.

Trumpos Ahmado išvykos suteikdavo jo pamokslams žavesio, imamas nekaltai pasakodavo kelionėse patirtus įspūdžius:

– Neseniai lankiausi šlovingame Isfahano mieste, lenkiuosi jam. Kitas mano kelionės tikslas buvo Kašanas. Šis miestas visų mylimas, lenkiuosi jam. Praėjusią savaitę viešėjau ir Chomeine, pirmąsyk mačiau šį palaimintą kaimą. Chomeinas – nepakartojama vieta, ten gyvena puikūs žmonės, lenkiuosi Chomeinui.

Imamas tarė vietovės pavadinimą, tačiau visi iškart suvokė jo žaidimą ir garsiai sušuko:

– *Salam baar* Chomeiniui!

Aga Džanas spindėjo iš pasitenkinimo.

Jis suprato, kad Ahmadas neatsitiktinai paminėjo didžiojo ajatolos gimtinę: gavęs nurodymus iš Komo, imamas veikė kryptingai.

Aga Džanas iš Komo gavo slaptą pranešimą, kad Galgalas nelegaliai pasitraukė į Iraką, norėdamas prisidėti prie Chomeinio.

Galgalas buvo gudrus, šiaip sau nebūtų keliavęs į Iraką. Tikriausiai jis nujautė, kad Chomeinis kada nors stengsis atgauti valdžią ir įgyvendinti savo svajonę – įkurti Islamo respubliką.

Dabar Aga Džanas suprato, kodėl Galgalas paliko savo žmoną ir sūnų likimo valiai.

Gatvėje nebuvo matyti nė ženklo, kad valdžios pusiausvyra keistųsi ar artėtų revoliucija. Šachas gyveno gražiausius savo valdymo metus, neseniai duodamas interviu laikraščiui *The Times* jis pasakė, kad puikiai jaučiasi savo šalyje, kuri esanti tikra ramybės oazė.

Amerika bijojo Sovietų Sąjungos ir negalėjo rasti jokio tinkamesnio žmogaus už šį šachą šaliai valdyti. Jis pirmasis iš Jungtinių Valstijų pirkdavo moderniausius lėktuvus ir ginklus ir taip daugumą iš šalies naftos gaunamų pajamų palikdavo Amerikos bankuose.

Šachas manė, jog Amerikai jis – geriausias šalies vadovas, todėl visiškai pasikliovė jos parama ir buvo įsitikinęs, kad ši jo niekada neapleis. Šachas nematė nė vienos priežasties, kodėl jam reikėtų nerimauti dėl tokių žmonių kaip į Iraką ištremtasis Chomeinis.

Tad jis visiškai ramiai rengė savo sūnų vėliau užimti sostą.

Kol Ahmadas rūpinosi mečetės reikalais, Šahbalas rengėsi stoti į Teherano universitetą. Jis norėjo studijuoti persų literatūrą, tačiau Aga Džanas tam nepritarė: „Persų literatūrą gali studijuoti savarankiškai namie, tam nereikia jokio universiteto. Tu talentingas, verčiau mokykis matematikos, imkis technikos mokslų arba kokios nors disciplinos, susijusios su vadovavimu įmonei. Mūsų bibliotekoje užtektinai senosios klasikos, namams reikia modernios dvasios."

Galiausiai į Teheraną susiruošusį Šahbalą Aga Džanas savo automobiliu pavežė iki stoties.

– Turiu abejonių, nežinau, sakyti jums ar ne, – prisipažino Šahbalas automobilyje Aga Džanui.

– Kas gi? – paklausė šis.

– Aš ne sykį mačiau Ahmadą ant mečetės stogo, jis stovėjo pasislėpęs už kupolo ir rūkė. Čia jo reikalas, rūkyti ar ne, bet jo cigaretės skleidė keistą kvapą, tokį, kuris visiškai nedera imamui. Be to, jis nuolat vaikšto į tokias vietas, kur galėtų slapta parūkyti opijaus. Manau, turite tai žinoti.

– Gerai, kad pasakei, – padėkojo Aga Džanas ilgokai patylėjęs. – Pažiūrėsiu, ką galiu padaryti. Ar dar turiu ką nors žinoti?

– Tiesą pasakius, ne, tik jis labai neabejingas moterims. Mačiau, kad mečetėje jis kartais sau leidžia daugiau, negu tikimasi iš dvasininko.

– Aš irgi tai pastebėjau. Jam reikėtų pasisaugoti, mieste turime daug priešų.

Stotyje Aga Džanas tylomis palydėjo Šahbalą į traukinį.

Nuo tada, kai Šahbalas jam atskleidė savo dvejones dėl tikėjimo, juodu neturėjo progų apie tai pasikalbėti. Aga Džanas ne sykį mėgino tęsti aną pokalbį, bet matė, kad Šahbalas to nenori. Todėl kuriam laikui paliko vaikiną ramybėje. Dabar, stovėdamas perone, Aga Džanas norėjo perspėti Šahbalą, kad universitete būtų atsargus. Bet Šahbalas nedavė jam progos prabilti. Jis apkabino dėdę, pabučiavo ir įlipo į traukinį.

Aga Džanas liko stovėti perone, kol pajudėjęs traukinys išnyko iš akių.

Aga Džanas ėmė akylai stebėti Ahmadą.

Vieną vakarą, kai Zara neįprastu laiku nešina padėklu pasuko į biblioteką, kur Ahmadas tada skaitė, Aga Džanas ją pasekė. Pro užuolaidų tarpelį jis matė, kaip mergina pasilenkė į priekį, norėdama padėti ant rašomojo stalo padėklą su stikline arbatos ir dubenėliu datulių. Ahmadas įkišo ranką jai į užantį, mergina sustingo ir leido jam toliau daryti, ką buvo pradėjęs. Imamas atsistojo, kilstelėjo ilgą tarnaitės sijoną ir prirėmė moterį prie knygų spintos.

Rytojaus dieną Aga Džanas pasikvietė Zarą į savo darbo kambarį.

– Prašau sėstis, – draugiškai pasiūlė merginai.

Zara droviai prisėdo.

– Pasakysiu tiesiai: aš patenkintas tavo darbu. Geresnės tarnaitės mes nerastume. Bet laikykis atokiai nuo Ahmado arba kraukis lagaminą! Ar aišku?

Zarą išgąsdino griežtas Aga Džano tonas, akimirką ji negalėjo ištarti nė žodžio.

– Ar aišku? – pakartojo jis.

Zara klusniai linktelėjo.

– Tad ką renkiesi? Nori pasilikti čia ar man parsiųsti tave pas tėvus?

– Noriu likti čia, – pasigirdo virpantis balsas.

– Gerai, gali vėl imtis darbų. Muedzinui tavęs dažniau reikia, jeigu neturi ką veikti, skirk daugiau dėmesio jam. Gali eiti.

Vakare po maldos Aga Džanas pakvietė Ahmadą prie upės pasivaikščioti. Ūksmingose upės pakrantėse po trumpos įžangos Aga Džanas kreipėsi į imamą griežtais žodžiais. Jis paaiškino, kad netoleruos negarbingo jo elgesio su moterimis ir kad opijus imamui nedera. O jeigu Ahmadas neklausys, jo laisvės bus smarkiai apribotos.

Ahmadas tylėdamas klausėsi Aga Džano.

– Ar turi man ką pasakyti?

Ir į šį klausimą Ahmadas nieko neatsakė.

Po kelių dienų Aga Džanas atsargiai paklausė seniausio kilimų prekeivio mieste, ar Ahmadas gali prašyti jo dukters rankos.

Prabėgus mėnesiui, nuotakos giminė iškėlė didelę šventę. Apie vidurnaktį nuotaką papuošta karieta atvežė į mečetės namus. Jai paskyrė kambarį viršutiniame aukšte, bet septynias naktis po vestuvių jaunavedžiai galėjo praleisti svečių kambaryje.

Ahmadas gavo savaitę atostogų, o namiškiai iškeliavo pailsėti į Džirdžą, palikę Ahmadą ir jo nuotaką vienudu.

Ahmadas dėvėjo laisvus, judesių nevaržančius medvilninius drabužius. Jis elgėsi kaip princas, parsigabenęs į savo pilį jauną nuotaką.

Klasikiniu grožiu spindinti Ahmado žmona buvo vardu Samira, jai ką tik sukako aštuoniolika. Pirmąją naktį Ahmadas jaunąją užbūrė ir mylėjosi su ja iki ryto, užmigo tik prašvitus.

Vidurdienį prieš pirmą valandą opijaus kambaryje imamo jau laukė Am Ramazanas, paruošęs jam karališką opijaus pypkę.

Ahmadas pats paprašė Am Ramazano septynias dienas aprūpinti jį opijum, nes šie kvaišalai skatino vyriškas galias. Parūkęs būdavai ypač pajėgus mylėtis.

Surūkęs ketvirtį geltonos opijaus suktinės, Ahmadas vėl pakilo į viršų ir nėrė į patalus, kur jo žmona dar kietai miegojo.

Samirai gimė dukra Masudė. Visi džiaugėsi vaiku, nors namai laukė sūnaus, kuris galėtų vėliau pakeisti Ahmadą.

Kaip ir anksčiau, mečetė sutraukdavo daug lankytojų, o Ahmadas sakė įdomius pamokslus. Jis buvo gimęs pasakotojas ir savo klausytojus tiesiog pakerėdavo Korano istorijomis. Savo kone magiškais žodžiais jis nukeldavo klausytojus į tolimą praeitį, į laikus, kai gyveno pranašas Mahometas, besidžiaugiantis meile ant stogo su savo jaunute mylimąja Aješe.

Mahometas buvo uždraudęs gatvės muzikantus, joks musulmonas negalėjo jų klausytis. Sėdėdamas su savo jaunąja Aješe ant stogo, pranašas staiga išgirdo iš gatvės sklindančią muziką. „Bet aš noriu pažiūrėti, aš noriu pažiūrėti, aš noriu pažiūrėti, aš noriu pažiūrėti“, – kartojo Aješė.

Meilė nugalėjo. Mahometas pasilenkė, Aješė užsikabarojo jam ant nugaros ir pro stogo kraštą ėmė stebėti muzikantus.

Niekas anksčiau mečetėje nepasakodavo tokių dalykų, Ahmadas visada rasdavo istoriją, kuri sužavėdavo jo klausytojus.

Tiesą pasakius, jam reikėjo tapti ne imamu, o pasakotoju, aktoriumi, kuris turgaus aikštėje stebintų žmones savo istorijomis.

Jis vis dažniau lankydavosi svarbiuose religiniuose centruose – Kašane, Arake, Hamadane ir Isfahane, – šiuose miestuose kartais išbūdavo po savaitę.

Kaskart namo grįždavo su dviem krepšiais, vienas jų buvo pilnas aukso ir pinigų, kitas – meilės laiškelių ir dovanų: apatinių kelnaičių, kojinių, kvepalų, muilo, marškinių ir žiedų, kuriuos jam slapta buvo padovanojusios skraistėtos moterys.

Nors Ahmadas pažadėjo Aga Džanui, kad daugiau neberūkys opijaus, jis ir toliau mėgavosi juo slaptose miesto vietelėse.

Norėdamas gauti daugiau laisvės, Ahmadas priimdavo kuo daugiau kvietimų ir leisdavosi į tolimas keliones. Ten Aga Džanas nebegalėdavo jo kontroliuoti. Ahmadas susipažino su abejotinos doros vyrais, ir šie priėmė imamą į savo būrį; jie kartu iki ankstyvo ryto rūkydavo ir miegojo su moterimis.

Senedžane tokios laisvės jis neturėjo, todėl susidėjo su prastos reputacijos miestiečių sluoksniais. Tik Ahmadas nežinojo, kad slaptoji tarnyba čia jam rezga pinkles.

Prieš metus buvo uždrausta rūkyti opijų. Užsiregistravę savivaldybėje, opijaus mėgėjai galėdavo vaistinėje du kartus per mėnesį nusipirkti pusę suktinės legalių kvaišalų, bet Ahmadui to nereikėjo – uždrausto vaisiaus jis gaudavo pogrindiniame pasaulyje.

Vieną naktį, kai jis su dviem kitais vyrais ir keliomis moterimis vieno Senedžano namo rūsyje rūkė opijų, į vidų įsiveržė keli agentai. Jie iškart keletą sykių nufotografavo Ahmadą, rūkantį kvaišalus su dviem veidų neprisidengusiomis moterimis. Agentai prie draugijos padėjo dar porą nelegalaus opijaus suktinių, viską įamžino ir nugabeno imamą į kitą slaptą vietą, kur jų jau laukė bendrininkas.

Ahmadas neturėjo ką pasakyti, jis suvokė, kad pateko į spąstus, iš kurių lengvai neišsisuks.

– Jūs galite dar šiąnakt grįžti miegoti į savo lovą ir rytoj ryte kaip visada eiti į mečetę, tik su viena sąlyga, – pasakė jam agentas.

– Ir kokia toji sąlyga? – paklausė imamas.

– Nuo šiol mes palaikysime draugišką ryšį vienas su kitu. Puikiai suprantate, ką turiu galvoje.

– Nesuprantu, apie ką kalbate.

– Jeigu nesuprantate, reikalas darosi sudėtingesnis, tada privalau nusiųsti jus tiesiai į kalėjimą, ten rytoj pusryčiaudamas gausite laikraštį su savo fotografija pirmame puslapyje. Tada, matyt, viską gerai suprasite.

Naktis truko ilgai. Ahmadas be paliovos verkė. Jis nesitikėjo, kad gyvenimas taip grasinamai atsisuks į jį.

Kai galiausiai išaušo rytas, į patalpą įžengė agentas, rankose jis laikė išryškintas fotografijas, vieną parodė jam ir paklausė:

– Ką darysime? Ar atiduosime jas popiečio laikraščiui, ar sėsime prie stalo visko aptarti?

Ahmadas neturėjo kitos išeities: jeigu nuotrauka su juo, opijaus suktinėmis ir dviem veidų neprisidengusiomis moterimis pasirodys laikraštyje, jam galas, be to, nukentės namai. Todėl jam nieko kito nebeliko, tik sekti paskui agentą į jo kontorą. Ten imamui buvo pasiūlyta kėdė ir prieš akis padėta forma, kurią reikėjo užpildyti. Agentas tarė:

– Jeigu gerai suprasime vienas kitą, susitarsime per penkias minutes ir aš pats jus parvešiu namo! Mes norime labai paprasto dalyko – kad dažniau susisiektumėte su Komu ir mums perduotumėte reikiamą informaciją. Ir viskas.

Po pusvalandžio lengvasis automobilis privežė Ahmadą prie mečetės, jis išlipo prie vartų.

– Dar susisieksime, – pasakė agentas ir nuvažiavo.

Keletą mėnesių buvo ramu. Ahmadas ėmė viltis, kad slaptoji tarnyba tik norėjo jį pagąsdinti ir kontroliuoti. Agentai dar nebuvo pamiršę Galgalo, jo pasipriešinimo kino teatrui ir chaoso, sukelto per Farahos Dibos vizitą į miestą. Veikiausiai jie norėjo atkeršyti, o Ahmadą paversti tam tikru įkaitu.

Imamas tikėjosi, kad slaptoji policija atsisakė savo ketinimų padaryti jį savo informatorium. Jis niekuomet negalėtų tapti skundiku. Toks vaidmuo jam, miesto imamui, netiko. Be to, ką jis galėtų paskųsti, jei iš tikrųjų prireiktų?

Ahmadas suvokė, kad šitaip slaptoji policija norėjo užkimšti jam burną ir pasiekė savo – imamas nebedrįso išsižioti prieš šachą ar pasakyti ką nors apie Komą. Pamažu širdyje jis vėl nusiramino, pamažu baimė atslūgo. Tačiau vieną vakarą, vos pasibaigus saulėlydžio maldai, salėje greta jo priklaupė slaptosios policijos agentas.

– Kaip jums sekasi? – sušnibždėjo jis gąsdinamai šypsodamas.

Išsigandęs Ahmadas žvilgtelėjo, ar už jo vis dar sėdi Aga Džanas, bet šio jau nebebuvo.

– Ko jums iš manęs reikia? – paklausė jis.

– Jūs žinote, kad Kome vėl neramu. Norim, kad ten nukeliautumėte, aplankytumėte ajatolas ir pasižiūrėtumėte, kas dedasi. Tikiuosi, dar turite mano telefono numerį?

– Taip, dar turiu, – atsakė Ahmadas papilkėjusiu iš baimės veidu, jis pasilenkė ir kakta palietė žemę, lyg tęstų savo maldą.

Kai vėl atsitiesė, agentas buvo dingęs.

Virpančiomis rankomis imamas užsisiautė ant pečių *aba*, atsistojo ir nuėjo namo palūžęs it karščiuojantis žmogus.

Grįžęs pasuko tiesiai į Aga Džano darbo kambarį, čia puolė prieš jį ant kelių ir išpylė:

– Aga Džanai, gelbėkit mane! Aš pakliuvau į spąstus.

Nustebintas taip netikėtai parpuolusio imamo, Aga Džanas tyliai jo klausėsi.

– Jie mane nufotografavo, tose purvinose nuotraukose aš su opijaus pypke ir moterimis. Dabar jie nori mane pasiųsti į Komą kaip informatorių. Jeigu nepaklusiu, jie išspausdins mano nuotraukas laikraštyje.

Aga Džanas tikėjosi visko, tik ne to, ką išgirdo. Apstulbęs jis susmuko savo kėdėje.

– Kur? – paklausė jis po kiek laiko.

– Viename miesto rūsių.

– Opijus – ne bėda, bet kas buvo tos moterys?

– Sugulovės.

– Slaptoji policija mums atsidėkojo. Ar tu su jais jau bendradarbiavai, ar anksčiau jiems dirbai?

– Ne! Niekada! – karštai paneigė Ahmadas.

– Ar jiems kada nors suteikei informacijos?

– Ne, nė žodžio!

– Kartoju, – pabrėžė kiekvieną žodį Aga Džanas. – Ar jiems ką nors papasakojai?

– Ne, nieko nepasakiau, nieko nepadariau! – pakartojo Ahmadas.

– Tau pasisekė, kad nieko jiems nepapasakojai ir nesi su jais bendradarbiavęs, kitaip iškart tave išvyčiau iš namų. O dabar dar nevėlu, tikiuosi, dar galime palengvinti padėtį. Tylėk, o aš nuo šiol nepaliksiu tavęs vieno. Iškart einu pasižiūrėti, ką galiu padaryti. Mes jiems reikalingi ramybei mieste palaikyti, todėl fotografijų laikraštyje nespausdins, nori tik mus jomis šantažuoti. Tylėk ir laikykis mano pašonėje, kad ir kas nutiktų.

– Turiu pasakyti dar šį tą, – tarė Ahmadas. – Jeigu neparūkau, negaliu pasakyti jokio pamokslo. Atleiskite, kad jus skaudinu.

– Mane tai iš tiesų skaudina, – liūdnai atsakė Aga Džanas. – Suklysti gali visi, bet opijų laikau pasityčiojimu, visų mūsų pažeminimu. Negaliu susitaikyti su tuo, kad mūsų mečetės imamas neįstengia kalbėti be opijaus. Tavo žodžiai mane iš tikrųjų skaudina ir žeidžia. Todėl nesileisiu su tavimi į jokius kompromisus, turi mesti šį įprotį. Jeigu prireiks, patupdysiu tave net į narvą. O dabar be mano leidimo – nė kojos iš namų!

Kitą dieną Aga Džanas atšaukė visus Ahmado susitikimus ir vogčia susisiekė su šeimos gydytoju.

Iš gydytojo kabineto jis nepranešęs iš anksto nuėjo tiesiai į slaptosios policijos kontorą ir pasiprašė priimamas tarnybos viršininko. Aga Džaną priėmė, pasodino ant didelės rudos odinės kėdės, parodė jam Ahmado fotografijas. Aga Džanas buvo priverstas susitarti su tarnybos viršininku. Komas dabar nerimo, tad mečetė turi kiek pritildyti savo balsą. Už tai slaptosios policijos viršininkas pasilaikys nuotraukas savo stalčiuje.

Vakare Aga Džanas atsivertė savo užrašus.

„Mūsų mečetės imamas priklausomas nuo opijaus. Mums prasideda sunkūs laikai.“

Tylūs metai

Ilgą laiką buvo ramu.

Aga Džanas griežtomis taisyklėmis suvaržė Ahmado gyvenimą. Kol neįsitikino, kad imamas neberūko opijaus, neleido šiam be palydos keliauti į kitus miestus pamokslauti.

Nors istorija su fotografijomis jau buvo praeityje, ją Aga Džanas laikė įvykiu, pakreipusiu mečetės gyvenimą kita vaga.

Iš pradžių Šahbalas mažiausiai kartą per mėnesį grįždavo namo, tačiau jo apsilankymai ilgainiui ėmė retėti. Kartais jis paskambindavo Aga Džanui į turgų, bet pokalbiai sukdavosi apie bendrus reikalus:

– Kaip sekasi? Ar viskas klojasi, kaip norite?

– Kaip čia atsakius. Pasaulis pasikeitė, vaikine. Mums reikia vyro su naujomis idėjomis. Jaučiu, kad darausi per senas.

– Jūs? Senas? Jūs visiškai nesenas!

– Galbūt ne senas, o senamadiškas. Šiais laikais su senomis turgaus idėjomis nebeįmanoma konkuruoti pasaulio rinkoje. Mokykis, tu man reikalingas. Kai grįši, apie tai pasikalbėsime.

Bet kai Šahbalas grįždavo, dažniausiai jau būdavo labai vėlu. Kitos dienos vakare jis vėl išvažiuodavo naktiniu traukiniu, tad laiko aptarti turgaus ir kilimų prekybos reikalus taip ir neatsirasdavo.

Šahbalas nebuvo išsitaręs Aga Džanui, kad jo visiškai nedomina prekyba, juolab kilimai. Universitete jis įstojo į slaptą kairiųjų

pažiūrų studentų judėjimą. Nauji ryšiai skyrėsi nuo tų, kuriuos Šahbalas buvo užmezgęs Raudonajame kaime.

Vos įstojusį į universitetą Šahbalą iškart priėmė slapto studentų laikraščio redakcija. Čia vaikinas jautėsi savo vietoje. Iš kitų studentų jis išsiskyrė aštria plunksna ir subrendusio žmogaus elgesiu. Greitai Šahbalą ėmė vertinti ir laikyti tokiu žmogumi, kuris gali vadovauti.

Tačiau keitėsi ne tik Šahbalas. Keitėsi viskas. Kadaise svarbi turgaus padėtis mieste dabar sumenko. Persiški kilimai nebelėmė svarbiausių ekonomikos nei politikos klausimų. Kilimus išstūmė gamtinės dujos ir nafta.

Anksčiau Aga Džanas turguje turėjo daug galios, valdžia visada jį gerbė, o dabar jos atstovai pasidarė tokie įžūlūs, kad drįsdavo į mečetę atsiųsti savo agentą, norintį užverbuoti imamą kaip informatorių. Senais laikais meras bent kartą per savaitę Aga Džanui paskambindavo, norėdamas palaikyti gerus ryšius tarp turgaus ir kitos miesto dalies. O naujasis meras net nepakvietė jo į savo inauguracijos šventę, ką jau kalbėti apie skambutį. Vis dėlto į priėmimą buvo pakviesti keli turgaus prekybininkai, tai reiškė, kad režimas mėgina suardyti turgaus vienybę. Prekyvietė baigė prarasti svarbią kilimų gamintojos padėtį. Mieste kaip grybų po lietaus pridygo naujų kilimų fabrikų. Anksčiau niekas nevertindavo pigių fabrikinių kilimėlių, atsiduodančių plastiku, o dabar jie buvo nuolat reklamuojami.

Dar visai neseniai televizijos antena ant Senedžano namų stogų buvo tabu, bet praėjo ir šie laikai. Kai vienas verslininkas sename pirčių pastate norėjo įrengti kino teatrą, Galgalas pajėgė nesunkiai sutelkti visus miesto tikinčiuosius ir net išvyti Farahą Dibą. O dabar kažkas miesto centre nusipirko seniausią garažą ir pavertė jį moderniu kino teatru. Kas vakarą čia eilėje prie bilietų stovėdavo šimtai jaunuolių.

Mieste atsirado daug patrauklių dalykų, kurie naikino turgų ir jaunąją kartą siejusius ryšius. Dar neseniai jaunuoliai eidavo pasivaikščioti į turgų. Dabar jie pamiršo šį kelią. Savivaldybė nutiesė gražų bulvarą, kur per saulėlydžio maldą jaunuoliai ir merginos vaikštinėdavo po medžiais, blausiai nušviesti neoninių reklamų ir valgydami ledus.

Galų gale šachas užėmė miestą. Ant visų valdžios pastatų kabojo jo atvaizdai, visos radijo stotys transliavo jo balsą. Anksčiau pardavėjai radijo imtuvą slėpdavo po prekystaliu bijodami prarasti klientus. O dabar jie laikė radiją gerai matomoje vietoje, kad visi galėtų girdėti. Net turguje kai kurie dideli tradicinių kilimų prekybininkai pasikabino ant sienų šacho atvaizdus. Prieš kelerius metus tai būtų buvę neįsivaizduojama, bet viskas taip greitai keitėsi, kad sykiais nebeatpažindavai savo miesto.

Miesto centras buvo nebe turgaus aikštė, o bulvaras, kur fontano viduryje stovėjo didelė skulptūra, vaizduojanti šachą ant žirgo.

Šacho balsas pasiekė beveik visus Senedžano namus, net storos mečetės namų sienos nebepajėgė jo sulaikyti.

Jeigu šachas kur nors sakydavo kalbą, savivaldybė priešais mečetės vartus pastatydavo visureigį ir iš jo per galingą garsiakalbį transliuodavo valdovo žodžius, šacho balsas visą dieną aidėdavo vidiniame mečetės kieme. Fagri Sadata nesuprato, kodėl Aga Džanas tyli, o Ahmadas neprotestuoja.

Kai šachas neseniai aplankė pirmojo senosios Persijos karalystės valdovo Kyro kapą, jis išdidžiai ištarė: „Kyrai! Karalių karaliau! Miegok ramiai! Nes aš budžiu!“

Visą savaitę priešais mečetę stovėjo visureigis, o garsiakalbis dieną naktį kartojo šią valdovo žinią.

„Kokios sunkios dienos! Kokios sunkios naktys! Koks didelis mūsų visų pažeminimas, o aš nieko negaliu padaryti! Iš gėdos nebedrįstu įžengti į mečetę“, – pasižymėjo užrašuose Aga Džanas.

Ne, niekas nebegalėjo šacho sulaikyti, jis skverbėsi į namo vidų, net vėjas atpūtė į namus jo atvaizdus, malūnsparnių mėtomus virš miesto.

Driežas keletą jų pagriebė nuo žemės ir atnešė Aga Džanui į jo darbo kambarį.

Stovėdamas vidiniame kieme, Aga Džanas išgirdo iš chadžijaus Šišegaro namų sklindant garsią muziką.

Muzika dievobaimingo Šišegaro namuose? Turėjo nutikti kažkas ypatinga. Aga Džano akis užkliuvo už televizijos antenos ant kaimyno stogo. Televizijos antena ant gerbiamo stiklo dirbinių prekybininko namo stogo? Ar tik jis nesapnuoja?

Chadžijaus namai šurmuliavo.

Aga Džanas atsargiai užlipo laiptais ir tamsoje nuėjo ant kaimyno stogo pasižiūrėti, kas dedasi.

Ne, jis nesapnuoja, ant stogo stiebėsi ilga aliuminio antena.

Chadžijus drauge su sūnumis norėjo patirti visas didžiausias naujienas. Jis buvo pakviestas į naujojo mero inauguracijos šventę, kurioje visi svečiai nemokamai gavo po didelį šacho portretą. Dabar įrėmintas auksiniuose rėmuose valdovo atvaizdas stovėjo garbingoje vietoje ant židinio atbrailos, kaip tik virš televizoriaus.

Bet kodėl chadžijaus namuose dabar skamba tokia garsi muzika?

Aga Džanas atsargiai nuslinko iki stogo krašto ir pažvelgė į vidinį kaimyno namų kiemą.

Čia vyko šventė, joje dalyvavo daug giminaičių ir draugų. Vakaras pasitaikė šiltas, per šiltas sėdėti viduje. Vidiniame chadžijaus namų kieme prie baseinėlio stovėjo medinė lova, joje gulėjo abu jo sūnūs ilgais baltais medvilniniais drabužiais. Gatvės muzikantų grupė negrabiai grojo ritmišką amerikietišką kūrinį, pagal kurį rankomis susikibę šoko pora vyrų.

Buvo matyti, kad chadžijus šventė savo sūnų apipjaustymą. Apipjaustytų dvynių motina čadrą buvo nuleidusi ant pečių ir ryšėdama tik skarelę linksmai šnekučiavosi su svečiais. Pirmoji chadžijaus žmona ir septynios jos dukros šventėje nedalyvavo.

Visur stovėjo dubenėliai su sausainiais ir saldainiais, didžiuliame namo kieme lakstė vaikai. Chadžijus visus šnekino, vaišino sausainiais, ne kartą griebė iš fotografo rankų fotoaparatą ir įamžino apipjaustytus savo sūnus. Jis dar sykį atsigulė greta dvynių ir garsiai prašė: „Nufotografuok mus!" Kiek vėliau su dviem vyrais nuėjo į svetainę ir grįžo iš ten nešinas milžinišku televizoriumi, panašiu į medinę spintą. Vyrai padėjo televizorių prie baseino po medžiu greta gulinčių berniukų. Chadžijus jį įjungė, ekrane pasirodė būrelis šokėjų iš Teherano, visi susibūrė prie televizoriaus ir stebėdamiesi ėmė žiūrėti.

Aga Džanas grįžo į stogo vidurį, nuėjo prie mėlynojo kupolo, sustojo ir palietė šaltas glazūruotas jo plyteles. Dar kiek paėjėjo stogu ir per sieną pažvelgė į vidinį mečetės kiemą, jame telkšantį baseinėlį, medžius; atsilošęs Aga Džanas akimis mėgino susirasti gandrus, tačiau savo didelei nuostabai pamatė, kad paukščių nebėra. Pradingo net jų lizdai. Aga Džanas pamanė, kad tamsa neleidžia jų įžiūrėti, jis nuėjo į kitą stogo galą ir užvertė galvą, tačiau akys jo neapgavo – gandrų nė kvapo.

Aga Džanas atvėrė vieno minareto angą, siaurais laiptais pakilo į viršų ir sustojo. Jam po kojomis sutraškėjo kelios negyvos šakelės iš senojo gandrų lizdo. Aga Džanas pajuto, kad jo viduje kažkas užlūžo, staiga jį visą užplūdo senatvės nuojauta. Žvilgsniu aprėpė miestą: visur spindėjo spalvingi žiburėliai, prožektoriai apšvietė šalia turgaus vartų kabantį didelį šacho portretą. Naujame miesto centre mirksėjo geltonos ir raudonos kino teatro švieselės. Nors buvo vėlus vakaras, iš bulvaro sklido muzika ir moteriški balsai.

Kada iš miesto pradingo skaitomų Korano surų garsas? Aga Džanas suvokė, kad mečetė, turgus ir Koranas nebegali duoti galingo atkirčio, bet nesitikėjo, kad režimas Senedžaną pavergs taip greitai.

Kur pranyko su šachu kovojantys ajatolos? Kas nutiko partizanams, kurie kadaise įstengdavo pasprukti iš kalėjimo?

Ką pakeitė knygos, kurias kadaise slapta skaitė Šahbalas?

Kur prieš režimą protestuojančios radijo stotys?

Kur pradingo Galgalas su visu savo priešiškumu šachui?

Kur tie studentai, norėję pakeisti pasaulį?

Ir kur dabar visas šias permainas įamžinti troškęs Nosratas?

Buvo tylūs metai. Iš kur Aga Džanas galėjo žinoti, kad taip žaibiškai išauš nauji laikai? Kad tuoj kils viską savo kelyje naikinanti audra? Stiprus viesulas, kuris jį kaip seną siūruojantį medį prilenks prie pat žemės?

Prislėgtas Aga Džanas nusileido laipteliais, uždarė minareto angą ir grįžo į kiemą. Jis panoro atsigulti greta Fagri Sadatos į lovą ir viską pamiršti, bet įveikęs šį norą išėjo pro duris ir pasuko prie upės.

Čia buvo tamsu ir tylu. Net vandens tėkmės negirdėti. Aga Džanas pažvelgė į kitapus upės augančius vynuogynus ir už jų stūksančius kalnus. Viską gaubė ramybė, Aga Džanas vaikščiojo palei upę, pamažu mintyse grimzdamas į praėjusį gyvenimą.

Jis gimė mečetės namuose, šventyklai paskyrė visą savo gyvenimą, nepailsdamas plušėjo turguje, savo talentą ir energiją atidavė kilimams. Jo dukros užaugo, o vienintelis sūnus Džavadas iš jaunuolio virto vyru. Jis kaip tik laikė egzaminus, paskui galės stoti į universitetą. Aga Džanas prisiminė, kad jis vis dar neaplankė Mekos, nors kaip pasiturintis žmogus turėjo kada nors išsiruošti į šią piligriminę kelionę.

Viskas pasikeitė, be to, Ahmadas suteršė mečetės garbę.

Staiga tarp medžių vynuogyne sukrankė varnas ir perskrido per upę. Aga Džanas išgirdo vyrų balsus ir pamatė skraiste susisupusią moterį, išeinančią iš vynuogyno ir sukančią tilto link.

Kvailelė Godsi, pamanė Aga Džanas.

Šešėlis sušmėžavo ant tilto.

– Godsi! – šūktelėjo Aga Džanas.

Ji metėsi šalin.

– Godsi! Palauk, ką čia veiki taip vėlai vakare? – dar sušuko jis ir leidosi jai iš paskos.

– Visi mirs, bet jūs nemirsite, – pranešė šioji varno balsu.

Televizija

Namie augo paslaptinga būtybė – Driežas. Kartais galėjai suabejoti, ar čia nesveikas vaikas, ar koks kitas padaras. Jo galva, rankos ir kojos buvo žmogaus, tačiau judėjo jis kaip gyvūnas.

Berniukas augo, kartu augo ir jo viduje slypintis padaras.

Sedika mėgino išmokyti jį kalbėti, bet jai nesisekė, Driežui tai buvo visai neįdomu.

Jis vadovavosi savomis taisyklėmis ir nekreipė dėmesio į žmonių aplinką. Driežas nenorėjo valgyti kartu su kitais, neidavo laiku į lovą, atsisakė naudotis stalo įrankiais, o patiektą valgį ėdė kaip katinas.

– Nebegaliu daugiau pakęsti! Nebeturiu kantrybės. Nebenoriu to keisto vaiko!

– Negalima taip sakyti! – paprieštaravo Aga Džanas.

Sedika apsipylė ašaromis.

– Nelaimė po nelaimės! – verkė ji. – Kodėl man gyvenime viskas taip nenusisekė?

– Mano dukra, tu dar jauna, prieš akis dar visas ilgas gyvenimas. O jis ne visada mums palankus, be to, nepamiršk, kad viskas, kas nutinka, turi savo priežastį. Jeigu kas nors ir galėtų skųstis, tai tik Muedzinas – jis gimė aklas, bet jis nesiskundžia, jo kūnas taip jau sukurtas, ir jis, ir mes su tuo susitaikėme. Muedzinas nemato, bet turi dvi labai gerai girdinčias ausis, dvi itin jautrias rankas, o jo kojos puikiai įsimena kelią. Man rodos, jis viską mato, net tai,

ko neįžvelgiame mes. Neverk, mano dukra! Tavo sūnus yra šio gyvenimo dalis, aš juo džiaugiuosi, suvokiu jį kaip dovaną, skirtą šiam namui, man tikrai taip atrodo, jis mums reikalingas, antraip nebūtume jo susilaukę. Šiame name gyveno šimtai žmonių. Ne pirmą sykį čia gimsta neįprasta būtybė. Tikėk gyvenimu, mums tavo sūnaus dar prireiks, kitaip nebūtume jo susilaukę!

– Ak, kad turėčiau tiek tikėjimo kaip jūs, – atsakė jam verkdama Sedika.

Rytojaus dieną Aga Džanas pasikvietė Driežą į savo kambarį ir paaiškino jam, kad šis kasdien po saulėtekio maldos turi atkakti į jo darbo kambarį. Aga Džanas nusprendė kantriai ir griežtai mokyti berniuką skaityti. Driežas reagavo neįtikėtinai gerai. Suspaudęs dantimis knygelę jis atropodavo prie Aga Džano, padėdavo šią jam ant kelių ir versdavo jį žodis po žodžio skaityti tekstą.

Truputį pramokęs skaityti, Driežas su knyga susirangydavo sode, seno medžio paunksmėje. Jeigu būdavo per karšta, jis nuropodavo laiptais ant stogo ir ten su knyga dantyse susirasdavo kupolo metamą šešėlį.

Žiemą jis skaitydavo rūsyje, Muedzino dirbtuvėse prie krosnies.

Ahmadas leido jam ateiti į biblioteką, ten Driežas praleisdavo valandų valandas prie knygų. Niekas nežinojo, ar berniukas supranta, ką skaito, ar tik savaip fantazuoja.

Driežo gyvenimas apsiribojo mečetės namų pasauliu, vaikas retai išeidavo už jo ribų, nebent apsilankęs Am Ramazanas užsodindavo jį ant asilo ir kartu patraukdavo prie upės.

Tada šalia prieskonių krautuvėlės sėdintys seni vyrai atsistodavo ir sustabdydavo žingsniuojantį asilą, kad galėtų apžiūrėti jo nešamą naštą. Visi buvo girdėję apie Driežą. Sutiktieji kelyje trumpam nukeldavo prieš jį skrybėles ir juokaudavo su keistu vaiku. Driežui tai patiko, jis gyvai reaguodavo į tokius pasveikinimus.

Vėliau Am Ramazanas Driežą kiek dažniau pasiimdavo prie upės, kur pats kasdavo smėlį. Šiltame smėlyje jis išrausdavo berniukui duobutę, ir šis įsitaisydavo joje su knyga.

Driežui patiko leisti laiką su Am Ramazanu.

Porą kartų Sedika neleido Driežui keliauti su tarnu.

– Kodėl ne? – paklausė tada Am Ramazanas. – Negali jo slėpti.

Zinatos tada dažnai nebūdavo namie. Ji vis keliaudavo į provinciją kaimo moterims aiškinti Korano. O grįžusi namo iškart susirasdavo Driežą, kad papasakotų jam senų istorijų, kurių šiam niekad nebuvo gana.

Zinata Driežui skyrė daugiau laiko negu kiti. Į jį moteris žvelgė kaip į savo bausmę. Driežas taip ir neišmoko kalbėti, bet turėjo aštrią klausą ir galėjo neįtikėtinai greit judėti. Jis vertė savo aplinką bendrauti su juo.

Lankydamasis namie Nosratas vengė Driežo, jis duodavo berniukui saldainių, paglostydavo jam galvą, bet tuo jo dėmesys ir baigdavosi. O kai guldavosi miegoti, kambario duris aklinai uždarydavo, kad Driežas negalėtų įropoti vidun.

Vieną naktį Driežas kažkaip įsmuko į Nosrato kambarį. Jis atsigulė kamputyje ir iš vidinės kišenės išsitraukė knygą.

Nosratas nežinojo, ką jam daryti su netikėtu svečiu, tad atsisėdęs lovoje keletą minučių tyliai berniuką stebėjo. Jis norėjo kaip nors jam padėti, bet nežinojo kaip. Staiga Nosratui kilo mintis.

– Eikš su manimi, – pakvietė jis Driežą.

Šis išsekė paskui Nosratą į kiemą, paskui klusniai kartu nusileido į rūsį.

– Klausyk, kadaise Šahbalas namo parnešė mažą televizorių, jis norėjo tavo seneliui Alsaberiui parodyti Mėnulį. Alsaberis buvo naivus imamas, jis paslydo, įkrito į baseinėlį ir mirė, bet tas televizorius turėtų kažkur čia riogsoti. Jeigu tik rasiu, jis bus tavo.

Žinai, tu gimei netinkamuose namuose. Pasaulis keičiasi, o čia viskas uždrausta. Supranti, ką turiu galvoje?

Driežas pažvelgė į Nosratą nesuvokdamas, ką šis kalba.

– Ir vis dėlto tau pasisekė. Jei būtum gimęs kitoje šeimoje, tave jau seniai būtų pardavę į cirką. Tau jie duoda meilę, o meilė žmogaus gyvenime labai svarbi. Nors šis namas – atsilikėlių. Jie visi dievobaimingi, ir ši baimė viską persmelkusi, jie bijo radijo, televizijos, muzikos, teatro, džiaugsmo, svetimų moterų, svetimų vyrų, jiems patinka tik kapinės. Tik ten jie gerai jaučiasi, tikrai tau sakau. Ar buvai kada nors su jais kapinėse? Ten patekę jie staiga ima elgtis kitaip, džiaugsmingai, jie puikiai jaučiasi numirėlių kaimynystėje. Todėl aš ir pabėgau iš čia labai jaunas. Eikš, pažiūrėkim, kur tas televizorius, turbūt kažkur čia po visu šiuo šlamštu. Jeigu tik senelės jo neišmetė. Ak tos senelės, tu jų nepažinojai, jos buvo damos su charakteriu. Aš joms nepatikau. Bet gana apie tai. Jos iškeliavo į Meką ir niekuomet nebegrįžo, gudruolės. Va, regis, radau. Žiūrėk! Tavo mažas televizoriukas. Ši antena greitai pakeis visą tavo gyvenimą. Nagi pagalvokim, kur man jį padėti, kad niekas tau netrukdytų? Žiūrėk, ten ant stogo, toje pašiūrėje už kupolo. Kadaise ten buvo ir mano prieglobstis, skaitydavau purvinas knygiūkštes. Vėliau ten lizdą susisuko Šahbalas. Dabar, kai jis išvažiavo, tas užkaboris priklauso tau.

Driežas laiptais nusekė paskui Nosratą ant stogo. Šis pastatė televizorių ant staliuko prie Šahbalo lovos.

– Ši lova dabar tavo, gulkis, parodysiu, kaip televizorius veikia.

Driežas įropojo į lovą. Nosratas ištraukė televizoriaus laidą į lauką ir atsargiai pritvirtino mažą anteną prie sijos galo taip, kad niekas jos nematytų.

– Dabar atidžiai žiūrėk, – pasakė ir įjungė televizorių.

Ekrane pasirodė jauna išsidažiusi moteris raudona berankove suknele.

– Neišsigąsk, vaikine! Pasaulis už šio namo sienų atrodo visiškai kitaip. Ar tau patinka moterys? O, manęs to net neklausk. Kada nors pasiimsiu tave drauge į Teheraną. Tiesą pasakius, šis televizorius per mažas, kada nors atvešiu tau didesnį. Bet dabar turi saugoti ir šitą, jis priklauso tau, niekas negali jo iš tavęs atimti. Jeigu kas panorės jį išsinešti, įkąsk jam. Apžiok alkūnę ir suleisk dantis iki kaulo. Supratai?

Driežas ištisus metus išsaugojo savo paslaptį, tačiau vieną naktį Aga Džanas tyliai užkopė laiptais ant stogo ir pravėrė pašiūrės duris.

Svečių nelaukęs Driežas vienu šuoliu šoko iš lovos ant televizoriaus ir kaip didelis katinas ant jo atsigulė. Driežo galva juokingai nusviro vienoje jo pusėje, o kojos tabalavo kitoje.

Aga Džanas kiek pastovėjo tarpdury, tada vėl uždarė pašiūrės duris, nuėjo prie mečetės laiptų ir jais nulipo žemyn.

Skėriai

Ta diena Aga Džanui buvo ypatinga. Įvyko tai, apie ką jis negalėjo net pagalvoti.

Kažkas pasibeldė į duris. Driežas jas atidarė ir išvydo popietės saulėje spoksančias dvi dideles rudas arklio akis. Driežas įsikibo į durų kraštą ir pasitempė aukštyn, norėdamas geriau matyti, kas atėjo. Prie durų stovėjo didelis dviejų arklių traukiamas vežimas su dviem karstais. Skrybėlėtas vežikas juodu ilgu švarku sušuko:

– Aga Džanai!

Driežas skubiai nuropojo į Aga Džano darbo kambarį, parodė į duris ir suprunkštė.

Kai Aga Džanas pamatė vežiką, iškart užsidėjo skrybėlę ir nuėjo prie durų.

– *Enna lellah!* – sušuko vežikas.

– *Enna lellah!* – atsakė Aga Džanas. – Kuo galiu padėti?

– Turiu jums du mirusiuosius.

– Mirusiuosius? Man?

– Apgailestauju. Ne mirusiuosius, o viską, kas iš jų liko.

– Iš ko?

– Dviejų moterų iš Mekos.

– Senelės! – pratarė šiek tiek nusigandęs Aga Džanas.

– Prašyčiau čia pasirašyti, – kyštelėjo vežikas jam kažkokius popierius.

– Akiniai, – prisiminė Aga Džanas.

Driežas tuoj nuskubėjo į vidų ir atnešė jo skaitymo akinius.

Tekstas buvo surašytas arabų kalba. Pirmiausia keli ajatai iš Korano, paskui – trumpas pranešimas, kad senelės rastos negyvos Hiros kalno grotoje prie Mekos. Hiros kalnas – švenčiausias kalnas islamo pasaulyje, ant jo Mahometas kas vakarą lipdavo pasikalbėti su Alachu. Ir ant jo pirmą kartą nusileido angelas Džibrylis, apreiškęs Mahometui jo kaip pranašo misiją.

Hiros kalne buvo maža grota, kurioje pranašas pasislėpė, kai vidury nakties turėjo iš Mekos bėgti į Mediną, nes priešai norėjo jį nužudyti lovoje.

Kalno grota ir ta naktis buvo lemtingos islamo istorijoje. Kaip tik ta naktis (ar diena) yra pradinis islamo kalendoriaus taškas.

Grota vėliau buvo praminta Vorų ola.

Kai tik Mahometas įžengė į grotą, pasirodė voras ir apraizgė olos angą dideliu tinklu, kad niekas nesuprastų, ar kas viduje slepiasi. Senelės toje grotoje ir pasislėpė. Jos padarė tai, kas iš pirmo žvilgsnio atrodė neįmanoma, policija prie jų kūnų rado testamentą.

Istorija buvo tiesiog neįtikėtina. Grota, kasmet sutraukianti milijonus piligrimų, lankytojams buvo neprieinama. Ja galėjai grožėtis tik iš tolo.

Jeigu dokumentas nemelavo, senelės turėjo patirti kažką nepakartojama. Toks netikėtumas Aga Džaną sujaudino, o kartu jo galvoje visiškai nebuvo vietos dviem karstams. Šiandien po šešių mėnesių turėjo grįžti jo sūnus Džavadas. Šiemet jis įstojo į Isfahano universitetą. Pirmą kartą taip ilgai sūnaus nebuvo namie. Džavadas studijavo fiziką, vėliau planavo įsidarbinti naftos gręžinių inžinieriumi.

Žemės gelmėse netoli Senedžano buvo atrastas didelis gamtinių dujų telkinys. Viena amerikiečių įmonė jau ketino įrengti gręžinius, tam universitete buvo įsteigta nauja studijų programa. Studijuoti ketino šimtai jaunuolių, tačiau sunkūs egzaminai atsijojo norinčiuosius, liko tik dvylika tinkamų kandidatų. Džavadas buvo vienas iš tų laimingųjų. Atrinktieji studentai lankė specialias iš Amerikos atvykusių naftos pramonės inžinierių paskaitas. Oficialiai

jie buvo Isfahano universiteto studentai, bet jau greit pratęs mokslus Šahzando naftos gamykloje už keturiasdešimties kilometrų nuo Senedžano, prižiūrimi amerikiečių naftos įmonės specialistų. Ten jie gyvens bendrabutyje ir galės kalbėtis tik angliškai.

Šios studijos garantavo darbą netoli namų. Geriau nė būti negalėjo. Kai tėvai išgirdo, kad Džavadas priimtas, Fagri Sadata iš džiaugsmo neužmigo, o Aga Džanas spindėjo iš pasididžiavimo.

Aga Džanas buvo viską parengęs ir ketino netrukus išvažiuoti su Fagri Sadata į centrinę stotį pasitikti sūnaus.

– Kodėl šiuos karstus atvežėte į mano namus? – paklausė jis vežiko. – Jums reikėjo nugabenti juos į mečetę, galėjote mane perspėti telefonu ar pirma užsukti ir viską pranešti. Nemandagu vėlyvą popietę atsidurti su dviem karstais prie kieno nors durų. Ką man dabar daryti?

– Atleiskite man, – atsakė vežikas. –Atgabenau jums tik du maišus, ne lavonus.

– Maišus? Kaip suprasti – du maišus? – susierzinęs paklausė Aga Džanas.

Vežikas užlipo ant vežimo, atidarė vieną karstą ir išėmė iš jo maišą. Paskui atidarė antrą ir išėmė iš jo kitą panašų. Pakėlęs juos virš galvos vyras pasakė:

– Žiūrėkit, jie atsiuntė tik šituos du maišus. Imsite juos ar grąžinti atgal?

– Tai kodėl šituos maišus gabenate tokiuose dideliuose karstuose? Kodėl atvykote su vežimu, pakinkytu dviem arkliais, ir dar taip vėlai?

– Visiškai suprantu jūsų reakciją, bet esu tik vežikas.

Aga Džanas greitai įspraudė kelis banknotus vežikui į kišenę, paėmė maišus, nuėjo į vidų ir uždarė duris.

– Kas nutiko? – iš viršutinio aukšto pasigirdo Fagri Sadatos balsas.

Aga Džanas paslėpė maišus sode po dviem dideliais moliūgų lapais ir atsakė:

– Nieko, nieko ypatingo! Ar jau susiruošei? Mums jau reikia važiuoti! Kitaip pavėluosim!

Raudona saulė jau grimzdo už dykumos horizonto, kai Aga Džanas sėdo už savo fordo vairo ir išvažiavo su žmona į stotį.

Fagri Sadata apsiverkė iš laimės, pamačiusi iš traukinio išlipantį savo sūnų. Jis visada buvo jos numylėtinis. Prieš šešis mėnesius, dar prieš jam išvykstant į Isfahaną, kiekvieną vakarą ji pabučiuodavo sūnų prieš miegą. O dabar jis grįžo su juodais ūsiukais ir ilgokais plaukais.

Fagri Sadata pati jį išaugino. Ji nenorėjo, kad Džavadas būtų pernelyg įtrauktas į mečetės reikalus, politiką ar turgų. Troško sūnų išauklėti laisvai, kad vėliau jis pats pasirinktų savo kelią. Dabar ji skynė šio sprendimo vaisius. Jos sūnus visiškai nepanėšėjo į religingą jaunuolį. Sadatai patiko ir ilgi jo plaukai. Dabar Džavadas labiau priminė dėdę Nosratą negu savo tikrą tėvą.

Namie jis nesirūpino mečetės reikalais. Fagri Sadata džiaugėsi, kad Aga Džanas ne jį, o Šahbalą pasirinko savo sekėju. Ji nežinojo, kad Aga Džanas buvo nusivylęs Šahbalu ir dabar visas savo viltis dėjo į sūnų.

Šito su Fagri jis dar neaptarė.

Prieš kelis mėnesius, kai Šahbalas telefonu kalbėjosi su Aga Džanu turguje, vaikinas paskambino ne tiesiogiai. Šahbalas surinko saugyklos telefono numerį.

Aga Džanui pasakė, kad jam skambina.

– Kas tai?

– Verslininkas iš Teherano.

– Kodėl jis skambina šiuo numeriu?

– Sako, kad jau porą kartų mėgino jums prisiskambinti, bet niekas neatsiliepė.

Aga Džanas nuėjo į saugyklą ir pakėlė telefono ragelį.

– Atleiskite, Aga Džanai, kad jus taip trukdau. Bijau, kad jūsų telefono klausomasi. Noriu pasakyti, kad nesirūpintumėte, jei kurį

laiką negrįšiu namo. Šiuo metu tvarkau kelis reikalus. Norėjau išgirsti jūsų balsą. Ar galėtumėte visiems perduoti mano linkėjimus?

– Būtinai perduosiu. Tesaugo tave Dievas, vaikine!

Šahbalas nenorėjo nieko aiškinti. Aga Džanas tai suprato.

Žinoma, dabar jis neketino aptarinėti to su Fagri Sadata. Šiandien jai buvo tikra šventė, jis nenorėjo jos sugadinti.

Vakaras buvo malonus, visi ilgai sėdėjo už stalo, visiems buvo linksma. Šiaip Zinata tokį vakarą papasakodavo kokią nors istoriją, bet šiandien jos nebuvo namie.

Aga Džanas nežinojo, kad Zinata palaiko ryšius su Komu. Iš ten ji gavo nurodymą suvienyti moteris per Korano pamokas.

Kad tradicija nenutrūktų, Zinatos pareigas perėmė Muedzinas, jis papasakojo istoriją apie pranašą Joną:

– Nusiminęs pranašas Jona visam laikui išvyko iš namų. Jo sekėjai nustebo ir nuliūdo. Jona nusigavo iki jūros, pamatė ten į didelį laivą lipančius žmones ir nusprendė keliauti drauge su jais. Tris naktis ir tris dienas laivas plaukė, o ketvirtą staiga sutemo, iš vandens išniro didelė žuvis ir užstojo laivui kelią. Keliautojai nežinojo, ką daryti, nes žuvis nesitraukė. Vienas senas, prityręs keliautojas, perplaukęs daugel jūrų, tarė: „Tarp mūsų yra žmogus, padaręs nuodėmę. Turime jį atiduoti žuviai, kitaip ji nepasitrauks.“ – „Žuvis atplaukė manęs, galite mesti mane į jūrą ir plaukti toliau“, – pasiūlė Jona. „Pažįstame tave, – atsiliepė kai kurie keleiviai. – Esi teisingas vyras, negalėjai padaryti ko nors nuodėmingo. Mes pažįstame ir tavo tėvą, jis taip pat doras žmogus, ne, tu ne tas, kurio nori žuvis.“ Jona žinojo, kad žuvis atplaukė jo, ir pasakė: „Tai mano ir mano Dievo reikalas. Todėl žuvis ir atplaukė.“ Jis užlipo ant laivo borto ir iššoko į vandenį. Žuvis iškart jį prarijo ir panėrė į vandenį.

Namiškiai tyliai sėdėjo galvodami apie istoriją, ir staiga iš kiemo atsklido keisti garsai.

Aga Džanas ėmė klausytis.

– Kas čia? Kas čia per garsas? – paklausė Muedzinas.

Aga Džanas išėjo į lauką ir pamatė, kad dangus neįprastai sutemo.

– Girdžiu debesis skraidančių vabalų, – pasakė Muedzinas.

– Skėriai! – garsiai sušuko Aga Džanas. – Uždarykite visus langus!

Bet buvo per vėlu, tūkstančiai skėrių įskrido vidun, oras nusidažė geltonai, tarsi iš dykumos būtų atpūtusi smėlio audra.

Moterys prisidengė galvas čadromis ir išbėgo uždaryti kambarių durų ir langų.

Ahmadas puolė į biblioteką, o Aga Džanas nulėkė uždaryti rūsio angų.

Skėriai leidosi ant stogų, medžių, sodų, net į baseinėlį ir suskato viską plikai graužti.

Retkarčiais skėriai atkeliaudavo iš tolimų Rytų miestų, tarkim, Mekos, ir užpuldavo miestą. Tik viską plikai nugraužę vabzdžiai pasitraukdavo į vynuogynus, o vėliau pradingdavo už kalnų. Bet tokio milžiniško jų būrio kaip vakar dar niekas nebuvo matęs, senoliai tik iš savo tėvų buvo girdėję.

Bibliotekoje gulėjo knyga, aprašanti skėrių antpuolį, ištikusį miestą prieš penkiasdešimt metų:

„Jie atskrido gausiu būriu, koks milijonas. Pasaulis aptemo. Jie buvo piršto didumo, žemės spalvos, negalėdavai jų atskirti, jeigu jie nutūpdavo ant žemės, o kai pakildavo, atrodė, kad juda visa žemė. Žmonės su puodais ir šaukštais rankose lipo ant stogų ir kėlė triukšmą, daužė šaukštais į puodus ir taip tikėjosi išgąsdinti skėrius. Bet vabzdžiai buvo kurti triukšmui. Tada žmonės sukūrė laužus ir vylėsi skėrius išbaidyti dūmais, bet ir dūmai jiems negalėjo pakenkti. Galiausiai visi pasiėmė po Koraną ir ėmė garsiai skaityti

Soleimano surą: „Slėnis buvo padengtas tunto skruzdėlių, tarsi užklotas juoda marška. Kukutis, Soleimano pasiuntinys, praskrido virš slėnio ir sušuko:

– Skruzdės! Ar negirdėjote? Vyras, kuris į jus kreipėsi, yra Soleimanas, jis kalba gyvūnų kalba. Jis keliauja pas Sabos karalienę. Ar negirdėjote apie gražiąją Sabos karalienę? Traukitės į šalį. Užleiskite kelią! Leiskite kariuomenei keliauti! Dėl Soleimano! Dėl gražiosios Sabos karalienės! Nutiks didingas dalykas. Pasitraukit į šalį!

Iš pradžių skruzdėlės neklausė, bet paskui jos pajudėjo ir pradingo slėnio gilumoje."

Vos išaušus skėriai pasitraukė ir nuskrido kalnų link. Jie plikai nugraužė medžius ir sodus, o baseinėlyje plūduriavo tik žuvų griaučiai. Skėriai pasiėmė ir seneles.

„Visi ženklai rodo, kad nutiks baisūs dalykai, – pagalvojo Aga Džanas, žiūrėdamas pro savo langą į kiemą. – Skėriai šiaip sau neatskrenda."

Jis įkišo ranką į vidinę kišenę ir palietė Koraną.

Zaman

Prisiekiu saule ir jos rytmečio šviesa!
Ir mėnuliu, kuris naktį seka!
Ir diena, kuri apšviečia mėnulį!
Ir naktimi, kuri dieną uždengia!
Prisiekiu dangumi ir tuo, kuris jį surentė!

Muedzinas niūniavo savo lovoje.

Nuo skėrių antplūdžio praėjo septynios dienos. Muedzinas vis dar gulėjo lovoje.

– Muedzinai, kodėl užsidarei kambaryje? – paklausė jo Aga Džanas už durų. – Kodėl neišlendi į lauką?

– Nedrįstu.

– Kaip nedrįsti? Ko tu bijai? Kas yra? – apipylė Muezdiną klausimais Aga Džanas, atsargiai žengdamas į kambarį.

– Laikrodis mano galvoje sustojo. Nebežinau, kiek valandų.

– Tu tiesiog pavargai, Muedzinai, – atsakė jam Aga Džanas. – Tai dėl puodų dirbtuvės, dėl to, kad nebegali savo dirbinių parduoti.

– Ne, kalta ne dirbtuvė, viskas per tuos skėrius. Kai jie pasirodė, mano laikrodis nustojo tiksėjęs. Nebedrįstu išeiti pro duris, pulsiu į paniką, kai žmonės pradės klausinėti, kiek valandų, koks dabar *zaman*, laikas.

Pirklys, pardavinėjęs Muedzino dirbinius, nutraukė su juo sutartį. Turgų užplūdo tokia gausybė naujų pigių daiktų iš plastiko, kad niekas nė nebežiūrėjo į molinius puodus. Tačiau Muedzinas negalėjo liautis dirbęs, jis nuolat lipdė lėkštes, vazas, vandens ąsočius ir krovė juos dirbtuvėje; kai molinukai užpildė visą rūsį, jis ėmė juos statyti sode tarp augalų, o kai nebeliko vietos ir šičia, kartu su Driežu kabarojosi ant mečetės stogo ir rikiavo puodus tenai.

Muedzinas dar tris dienas pragulėjo lovoje. Tik dešimtą naktį jo laikrodis vėl ėmė tiksėti.

– Trys minutės po dvyliktos, – sumurmėjo Muedzinas ir pradžiugęs atsisėdo lovoje.

Jis pakreipė galvą klausydamasis, ar tik negirdi atsidarant laukujų durų. Tada jau aiškiai išgirdo žingsnius kieme, artėjančius prie Aga Džano darbo kambario.

– Šahbalas, – suvokė jis iškart.

Atsikėlė norėdamas jį pašaukti, bet susitvardė, nes suprato, kad Šahbalas taip vėlai neitų į Aga Džano kambarį, jeigu neturėtų rimtos priežasties. Dabar reikėjo palūkėti. Šahbalas tuoj užsuks ir pas jį.

Kai Aga Džanas išvydo tarpdury stovintį Šahbalą, iškart suprato: „Jis pasikeitė."

Šahbalo veide nieko nebeliko iš to jaunuolio, kadaise gyvenusio šiuose namuose, – prieš Aga Džaną stovėjo vyras.

Aga Džanas atsistojo, apkabino Šahbalą ir pasiūlė sėstis:

– Mano sūnau, kaip tau sekasi, visai mus pamiršai, taip ilgai nieko apie tave negirdėjau.

– Tai ilga istorija, Aga Džanai, bet pasakysiu viską trumpai drūtai: aš laimingas ir man gerai klojasi.

Aga Džanas suprato, kad daugiau nereikia klausinėti, todėl pasakė:

– Puiku, tai viskas, ką norėjau žinoti, – jis nutilo, kad duotų Šahbalui progą viską papasakoti pačiam.

– Dabar universitete neramu, – pradėjo šis iškart. – Šiandien Teherane lankėsi Amerikos viceprezidentas. Studentai užtvėrė kelią iš oro uosto į rūmus, bet buvo brutaliai specialiųjų būrių išvaikyti. Maištininkai atsitraukė ir persigrupavo, ketindami įsiveržti į Amerikos ambasadą. Ten budėjęs policijos būrys juos sulaikė, kilo muštynės, kažkas pro ambasados langus įmetė į vidų Molotovo kokteilių, užsidegė pastato fasadas. Staiga pasirodė malūnsparnis, jis ėmė į visus aklai šaudyti, du studentai žuvo, daugelis buvo sužeisti. Dabar policija visur ieško studentų, sukėlusių maištą. Jie visi pabėgo. Aš irgi. Noriu kelias dienas pasislėpti kur nors mečetėje, kol viskas aprims, jeigu, žinoma, neprieštarausite.

– Prieštarausiu? – paklausė nustebęs Aga Džanas. – Supratingai pasielgei, kad grįžai namo, čia būsi saugesnis negu bet kur kitur, čia galiu tau labiau pagelbėti negu Teherane.

– Dėkoju jums.

– Už ką?

– Aš palikau šiuos namus, bet kai tik imu dėl ko nors abejoti ar pasijuntu nesaugus, iškart prisimenu jus. Šis namas man visada buvo saugus užutekis. Ačiū už šį jausmą, kurį man perteikėte. Dėkoju ir už jūsų auklėjimą. Kai čia gyvenau, ne iki galo suvokiau, kas esu. Dabar jau žinau, – iš manęs padarėte stiprų vyrą.

Aga Džaną nustebino Šahbalo dėkingumas.

– Tu iš tiesų išaugai sumanus vyras, aiškiai išsakai savo jausmus, – atsakė jis.

– Turiu dar šį tą jums papasakoti, – toliau kalbėjo Šahbalas. – Grįžau traukiniu, kuris važiavo pro Komą; vos įvažiavau į miesto stotį, mane pasitiko netikėtas vaizdas. Šimtai jaunų imamų buvo užblokavę stotį, jie stovėjo ant bėgių ir neleido traukiniams pajudėti iš vietos, jie skandavo: „*La illaha illa Allah!* Nėra jokio kito Dievo, tik Alachas!“ Niekada nebuvau matęs tokios galingos

demonstracijos. Imamų balsas skambėjo labai kovingai. Kome pamačiau naują pasipriešinimo būdą: ajatolos pakeitė taktiką. Imamai, kurie anksčiau nieko nenorėjo girdėti apie traukinius, dabar stovėjo ant bėgių. Vienas dar visai jaunas dvasininkas kaip katinas užsikabarojo ant stoties salės sienos ir ant įrėminto šacho portreto užklijavo Chomeinio atvaizdą. Negalėjau patikėti savo akimis. Greitai nutiks svarbūs įvykiai. Ar palaikote ryšį su Komu?

Tai buvo netikėtas klausimas. Ne, su Komu Aga Džanas nebepalaikė jokio ryšio, pastaraisiais metais jam nepaskambino nė vienas ajatola. Po Šahbalo pasakojimo Aga Džanas pajuto, kad pavėlavo į ajatolų traukinį, jau pajudėjusį iš stoties.

Naktį, be trylikos minučių pirmą, Muedzinas gretimoje gatvelėje išgirdo žingsnius. Jis pažino eiseną, bet niekaip neprisiminė, kieno ji. Tada puodžius išgirdo, kaip kažkas krapšto laukujų durų spyną. Muedzinas atsikėlė, basas tylutėliai nutipeno į Aga Džano darbo kambarį ir sušnibždėjo:

– Girdžiu kažką gretimoje gatvėje. Kažkas stovi prie durų!

– Eik į kurį nors iš minaretų! – iškart paliepė Aga Džanas Šahbalui.

Šahbalas greitai pabučiavo tėvą, užlipo ant stogo, iš pašiūrės pasiėmė antklodę, atsidarė kairiojo minareto angą, įropojo vidun ir užsidarė.

Aga Džanas netikėtai pamatė vidury kiemo šlapiais drabužiais stovintį sutrikusį Driežą.

– Nestovėk čia! Greitai eik į viršų, – sušnibždėjo jam Aga Džanas.

Paskui ramiai žengė prie durų ir atidarė jas.

Prie durų, laikydamas raktą rankoje, stovėjo barzdotas vyras su akiniais ir skrybėle. Aga Džanui jis buvo jau matytas, bet neprisiminė kur.

– Man regis, mudu pažįstami, bet tamsoje prastai matau, – pasakė nepažįstamajam Aga Džanas. – Kuo galėčiau jums padėti?

Vyras nusiėmė skrybėlę. Tik dabar Aga Džanas jį pažino, nors ne iš karto. Prieš jį stovėjo Galgalas, Driežo tėvas. Jis atrodė pasenęs.

– *Salam eleikom*, – pasisveikino Galgalas.

Aga Džanas staiga suglumo ir nebežinojo, kaip jam elgtis. Galgalas sugriovė Sedikai gyvenimą, paliko ją besilaukiančią nesveiko vaiko ir išvažiavo į Iraką pas Chomeinį. O dabar, po šitiek metų, staiga išdygo prie jų durų.

– Kuo galėčiau jums padėti? – šaltai paklausė Aga Džanas ir uždarė už savęs duris.

– Keliavau po visą šalį skelbdamas Chomeinio žinią. Šiandien atvažiavau į Senedžaną, turguje susitikau su grupe pirklių, maniau, ateisite ir jūs, bet nustebęs pamačiau, kad jūsų nėra. Šiąnakt man vėl reikia išvykti į Iraką ir turiu vieną prašymą. Gal galėčiau pasikalbėti su savo žmona?

– Teisėtai ji jau nebe jūsų žmona. Jeigu vyras palieka savo žmoną ilgam laikui be jokio ryšio, santuoka nutraukiama. Turėtumėte tai žinoti geriau už mane. Todėl neturite jokio pagrindo su ja susitikti.

– Žinau, bet vis tiek, galbūt ji pati nori mane pamatyti.

– Čia aš sprendžiu! Ji nenori jūsų matyti! – atkirto Aga Džanas.

– Bet su ja susilaukiau sūnaus, turiu teisę su juo pasimatyti.

– Taip, bet mums visiems bus geriau, jeigu dabar grįšite, iš kur atkeliavęs, ir mes pamiršime šį susitikimą, – atsakė jam Aga Džanas kiek švelnesniu tonu.

– Tiesą pasakius, neketinau užeiti, jau sėdėjau automobilyje pasirengęs išvažiuoti, bet negalėjau, panorau juos pamatyti. Suprantu jūsų pyktį, bet esate išmintingas vyras, juk viskas dėl politikos, dėl amerikietiško režimo, norėdamas jį nugalėti turi būti pasiryžęs paaukoti savo kūną, savo žmoną ir vaiką, kitaip nieko neišeis. Nebuvo kito pasirinkimo. Tam buvo reikalinga auka.

– Neturiu laiko vidurnaktį klausytis šitų nesąmonių, – nutraukė jį Aga Džanas. Ranka jis parodė jam gatvę.

Iš po tamsių akinių Galgalas metė į Aga Džaną piktą žvilgsnį ir tarė:

– Jeigu varote, išeisiu. Bet mes dar susitiksim!

Jis apsisuko ir nužingsniavo.

Lovoje Aga Džanas papasakojo Fagri Sadatai apie netikėtą savo susidūrimą su Galgalu. Juodu persimetė keliais žodžiais, bet buvo pernelyg pavargę, kad imtų tą įvykį aptarinėti.

Rytojaus vakarą Fagri pasibeldė į Aga Džano darbo kambario duris:

– Man reikia su tavim šnektelėti!

– Užeik, – pakvietė kiek nustebęs Aga Džanas.

Fagri atsistojo vidury kambario ir išbėrė:

– Man regis, Zinata su Galgalu palaiko ryšį, manau, Zinatai leidus jis pasimatė su Sedika.

– Ką? Ką čia kalbi? Iš kur žinai? – paklausė suglumęs Aga Džanas.

– Spėju, kad juodu bendradarbiauja. Man regis, Galgalas suvedė Zinatą su Komu. Ir ši užuodė valdžią. Matau iš jos laikysenos. Ar nepastebėjai, kad ji daugiau neateina į mūsų mečetę? Pasisaugok Zinatos, nepasitikiu ja. Ji krečia keistus dalykus.

Viskas, ką sakė Fagri Sadata, galėjo būti tiesa, bet kodėl jis pats apie tai nepagalvojo?

– Turiu tau pasakyti tai, ko šiaip jau negalėčiau pasakoti, bet kadangi viskas nuėjo taip toli, privalai žinoti. Galgalas buvo susitikęs su Sedika dar anksčiau. Ir, man rodos, tai buvo ne šiaip sau paprastas susitikimas. Sedika vėl striksi po kiemą.

– Ką? Negali būti! Čia tik bobų paistalai!

– Ne, jokie paistalai. Įžvelgi menkiausias permainas turguje, bet kodėl nepastebi jų savo namuose? Kai ant laiptų išgirstu Zinatos žingsnius, nejučia apsigaubiu čadra. Jos akivaizdoje nebedrįstu net dažytis, jaučiuosi taip, lyg į mane žiūrėtų svetimas vyras. Nežinau,

ką ji veikia, nesuprantu, su kuo ji palaiko ryšius, bet jos žvilgsnis pasikeitė. Tą patį jaučiu ir per mūsiškius moterų susirinkimus. Niekas nedrįsta nė žodžio pratarti, kai šalia yra Zinata. Anksčiau šie susibūrimai man būdavo tokie smagūs, o dabar susirenka būrelis neišauklėtų moterų, kalbančių tik apie šariatą. Zinata viskam vadovauja.

Aga Džanas susmuko kėdėje.

Kažkas pasibeldė.

– Kas čia?

– Kino teatras rūksta, – nuskambėjo Godsi balsas už durų.

– Ką čia veiki taip vėlai vakare? – paklausė Aga Džanas.

Jis iškart atsistojo ir atidarė duris.

Virš miesto centro pažeme driekėsi platus dūmų kamuolių šleifas, ugniagesių automobiliai triukšmingai lėkė gaisro link.

„Galgalas!“ – toptelėjo Aga Džanui, bet jis nepasidalijo savo įtarimu su Fagri, tik apsirengė ir išskubėjo į miesto centrą.

Visur buvo pilna policijos automobilių, pro šalį zujo greitosios pagalbos mašinos, vežančios sužeistuosius į ligoninę. Kino teatre sprogo bomba ir nusinešė trijų žmonių gyvybes, daugiau nei šimtas buvo sužeisti.

Po savaitės bomba sprogo Isfahano kino teatre, ten žuvo dar daugiau žmonių, nors režimas apie įvykius nepranešė, apie tai nebuvo rašoma ir laikraščiuose.

Paskui galingas sprogimas nuaidėjo per amerikiečių filmo premjerą didžiausiame šalies kino teatre pietuose, Abadano mieste. Bomba sprogo praėjus vos keturiasdešimčiai dienų po antpuolio Isfahane. Žuvo keturi šimtai septyniasdešimt šeši žmonės, dar daugiau buvo sužeistų.

Naujiena pateko į pirmus visų pasaulio laikraščių puslapius.

Šachas girdėjo Chomeinio žingsnius, bet negalėjo įsivaizduoti, kad ajatola per tokį trumpą laiką į vieną būrį sutelktų visas šalies

mečetes ir prekyvietes. Paskutiniai įvykiai turėjo kelti šachui susirūpinimą, tačiau savo pareigūnų pateikiamose ataskaitose jis nerado nė žodžio apie gresiantį liaudies sukilimą. Valdovas tegirdėdavo pranešimus apie žmonių pasitenkinimą ir didelį jų dėkingumą. Vakarų šalys juo visiškai pasitikėjo. Tad jis nematė jokio reikalo nerimauti dėl puolimų.

Tačiau viso pasaulio akys buvo nukreiptos į Iraką, kur tremtyje vis dar gyveno Chomeinis.

Penktadienio maldos laiku per BBC radijo stoties persiškų žinių programą Chomeinis paskelbė: „Mes to nedarėme. Mes nevykdome tokių nusikaltimų! Kaltę turi prisiimti slaptoji tarnyba!"

Ši žinutė tapo istoriniu įvykiu: pirmą kartą imamas, ajatola, kreipėsi į pasaulį per radiją. Senyvo Chomeinio balsas skambėjo kaip niekad kovingai. Jis net neištarė žodžio „šachas", niekinamai pavadino jį antruoju vardu – Reza: „Tas Reza griežtai kalba, ir tegul. Jis – niekas, tik tarnas! Ateisiu ir nusuksiu jam ausį. Net nekviečiu jo į kovą, jis to nevertas. Iššūkį metu Amerikai!"

BBC pranešė, kad ateinantį penktadienį Teherane vyks demonstracija. Ši žinia sprogo kaip galinga bomba.

Šachas nesuprato, kodėl žmonės nori demonstruoti: jo žiniomis, visi buvo patenkinti. Jis taip pat nesuvokė, kaip toks sąmyšis galėjo kilti – juk policija ir slaptoji tarnyba padėtį šalyje griežtai kontroliavo.

Tą lemtingą penktadienį tūkstančiai Teherano turgaus prekybininkų išėjo į gatves ir pasuko į Medžliso* aikštę, kurioje stovėjo parlamento rūmai. Tūkstančiai žmonių, ką tik išklausiusių penktadienio maldos ir išėjusių iš mečečių, prisidėjo prie minios šoninėse aikštės gatvelėse.

Kai žmonių prisirinko pilna aikštė, minia siūbtelėjo į šacho rūmų pusę. Pirmose demonstracijos gretose žengė vien jauni ima-

* Irano parlamentas. (Vert. past.)

mai, o visų priešakyje ėjo vienas vienužis dar gana jaunas, iki šiol niekam nematytas ajatola nepaprastai madingu imamo drabužiu.

Dažniausiai tradiciniai imamai neskirdavo jokio dėmesio savo išvaizdai, tačiau šis dvasininkas buvo visiškai kitoks. Jis žingsniavo tiesus, jo barzda buvo išpuoselėta, balti marškiniai – rūpestingai išlyginti, o geltonos šlepetės traukė visų akis.

Ajatolos niekas nepažinojo, niekas nebuvo anksčiau jo matęs. Prieš savaitę apsimetęs prekybininku, vilkėdamas puikų anglišką kostiumą ir užsidėjęs skrybėlę, jis atvyko iš Irako į šalį per Dubajų. Pirmoji demonstracija pavyko. BBC pranešė, kad Teherano gatvėse prieš šacho valdžią protestavo tūkstančiai žmonių, iš žinutės buvo aišku, kad miniai vadovauja jaunoji imamų karta.

Visi rytiniai laikraščiai išspausdino nuostabą keliančio ajatolos nuotrauką.

„Kas šis vyras?“ – antraštėse klausė svarbiausias šalies dienraštis *Keyhan*.

Šis maždaug penkiasdešimt penkerių metų vyras buvo Isfahane gimęs ajatola Beheštis. Pagal šiitų dvasininkų hierarchiją, tuo metu jis buvo vienas jaunesnių ajatolų.

Ugningo charakterio ajatola Beheštis vadovavo iraniečių mečetei Hamburge. Ši šventykla buvo svarbiausia Europos šiitų mečetė.

Beheštis buvo pirmas imamas, išgirdęs revoliucijos žingsnius. Jis kaipmat paliko savo mečetę ir iškeliavo į Iraną padėti Chomeiniui.

Ilgą laiką pragyvenęs Vokietijoje, Beheštis pažinojo Vakarų pasaulį iš vidaus. Jis buvo kaip tik tas talentingas žmogus, kurio senajam Chomeiniui stigo norint įgyvendinti savo svajonę – įkurti Islamo respubliką.

Beheštis žinojo rytietiškų pasakojimų vertę ir filmavimo kameros galią. Jis planavo patraukti Vakarų televizijų dėmesį ir sužavėti Chomeinio asmenybe: „Senas ajatola, sėdintis ant persiško

kilimo. Jis gyveno tremtyje, mito duona ir pienu ir... metė iššūkį Amerikai!“

Chomeinis, priešingai, nieko neišmanė apie modernųjį pasaulį, jam vis dar buvo sunku net ištarti žodį „radijas“.

Buvo jau vakaras, kai Beheštis pasibeldė į Chomeinio būsto duris Nadžafabade.

Galgalas atidarė.

– Esu Beheštis, Hamburgo mečetės imamas, atvykau asmeniškai pasikalbėti su ajatola, – prisistatė atvykėlis.

Tomis dienomis viskas vyko Chomeinio bute prižiūrint Galgalui. Čia visada užsukdavo daug piligrimų, norinčių susitikti su ajatola.

Galgalas nebuvo sutikęs Beheščio anksčiau, nieko nebuvo apie jį ir girdėjęs, bet jam iškart patiko įspūdinga šio laikysena ir madinga išvaizda.

– Ar galėčiau sužinoti, apie ką ketinate kalbėtis su ajatola? – paklausė Galgalas.

– Suprantu jūsų smalsumą, tačiau šia tema norėčiau pasikalbėti su ajatola dviese.

Galgalas nuvedė Beheštį į svetainę, paprašė tarno atnešti svečiui stiklinę arbatos ir tarė:

– Malonėkite truputį luktelėti.

Chomeinis irgi nepažinojo Beheščio, bet draugavo su jo tėvu, kai šis dar buvo gyvas. Pastarasis tuo metu vadovavo įtakingai Isfahano džamiu mečetei.

– Ajatola pažinojo jūsų tėvą, jis džiaugiasi galėdamas jus priimti, – pasakė Galgalas ir palydėjo svečią į paprastą biblioteką, kurioje ant patiesto kilimo sėdėjo senasis ajatola.

Beheštis įėjo į kambarį ir linktelėjęs Chomeiniui uždarė duris.

Paryžius

Alef Lam Raa.
Mes niekada iš anksto nežinosim
Kokie Jūsų sumanymai
Seku Jus
Seku Jus paklusniai.

Niekas tiksliai nežinojo, kas dedasi, ir staiga niekieno nelauktas ir nepastebėtas Paryžiaus Šarlio de Golio oro uoste pasirodė senasis Chomeinis.

Jis atvyko su palyda: Chomeinį lydėjo Beheštis, Galgalas ir senojo ajatolos žmona Batula.

Per keturiolika tremties metų Irake Chomeinis nė karto nebuvo išvažiavęs iš Nadžafabado miesto. Kasdien pusę šešių ryto jis pabusdavo, sukalbėdavo saulėtekio maldą ir paskaitydavo Koraną.

Pusę aštuonių ištikima ajatolos žmona atnešdavo jam pusryčius. Iki pusės pirmos jis dirbdavo mažoje savo bibliotekoje. Tada ateidavo vidurdienio maldos metas. Papietavęs Chomeinis trumpai nusnūsdavo ir vėl eidavo darbuotis iki ketvirtos valandos. Pavakary jis priimdavo lankytojus, dažniausiai kilimų pirklius iš Irano, su reikalais keliaudavusius į Iraką. Tarp jų būdavo ir musulmonų sukilėlių, kurie susitikdavo su juo persirengę pirkliais. Jie ir palaikė slaptą ryšį tarp Chomeinio ir Komo ajatolų.

Žiemą Chomeinis visą dieną praleisdavo bibliotekoje, o pavasarį ir vasarą po šeštos valandos, kai šiek tiek atvėsdavo, darbuodavosi sode.

Pavakary nusiprausdavo veidą ir rankas, užsimesdavo ant pečių apsiaustą ir eidavo į Šventojo Alijaus mečetę.

Atsilikusi per gerus tris metrus paskui jį sekdavo žmona.

O dabar jis stovėjo atsirėmęs į oro uosto vežimėlį šalia bagažo juostos Paryžiaus Šarlio de Golio oro uoste.

Pasiėmusius savo bagažą keleivius pasitiko didžiausios Paryžiaus persiškų kilimų parduotuvės savininkas ir autobusiuku nuvežė į Nofl le Šato priemiestį, kur iš anksto jiems buvo parengtas namas.

Maždaug prieš šešiasdešimt metų Chomeinis išvažiavo iš gimtojo kaimo į Komą, kur rengėsi tapti imamu.

Gimtajame jo kaime nebuvo nei mašinų, nei kelio, kuriuo jos būtų galėjusios važinėti. Per kalnus jis pėsčias nusigavo į Arako miestą, iš jo į Komą ketino dardėti vežimu. Tik po dešimtmečio chanas Reza, šacho tėvas, šalį modernizuos ir leis britams nutiesti geležinkelius.

Arake Chomeinis nustebo išvydęs sunkvežimį, kuriuo vienas armėnas vežiojo piligrimus į Komą. Sunkvežimyje tilpo dešimtys maldininkų, tarp jų atsidūrė ir Chomeinis.

Chomeiniui tai buvo nepamirštama kelionė, nors kai sunkvežimis stačiomis kalvomis galiausiai pasiekė Komą, jį pykino visa persmelkiantis degalų kvapas.

Vėliau, jau tapusį ajatola, jį visur vežiodavo madingu mersedesu, tačiau kaskart įlipusį į automobilį Chomeinį supykindavo degalų kvapas.

Dabar, vežamas autobusiuku Paryžiaus gatvėmis į ramų priemiestį, jis vėl pajuto tą erzinantį kvapą.

Beheštis buvo viskam iš anksto pasirengęs: vos įlipęs į autobusiuką iš savo krepšio išsitraukė užrašų knygelę ir griebė telefoną.

Tuo metu amerikiečių televizijoje ABC dirbo jauna žurnalistė iš Irano. Beheštis surinko jos telefono numerį ir pranešė, kad Chomeinis iš Nadžafabado persikėlė į Paryžių ir iš čia vadovaus Irano revoliucijai.

Jis taip pat pridūrė, kad jeigu ABC televizija pasiskubins, galės gauti pirmą ajatolos interviu Paryžiuje. Jeigu ne, jis iškart skambinąs BBC.

Rytojaus dieną prie Chomeinio būsto sustojo ABC televizijos automobilis.

Paryžiuje buvo dar popietė, o Irane jau brėško vakaras.

Susijaudinęs Am Ramazanas atjojo greta mečetės einančia gatvele ir nušokęs nuo asilo įpuolė į Aga Džano darbo kambarį.

– Chomeinis Paryžiuje, jį tuoj rodys per televiziją! – pranešė jis.

– Kur?

– Chadžijaus Tagi Ghano mečetėje. Eisit su manim?

Aga Džanas nenorėjo į tą mečetę. Pastaruoju metu visi ten plūdo. Tie maldos namai mieste buvo tapę neramumų centru.

Į Aga Džano mečetę rinkdavosi tik senoliai. O chadžijaus Tagi Ghano mečetėje būdavo taip sausakimša, kad tekdavo stovėti gatvėje.

Jauni, atvykę iš Komo imamai ten kas vakarą sakydavo ugningus pamokslus. Jie išsivesdavo įaudrintą minią į gatves protestuoti.

– Gaila, – ištarė Aga Džanas. – Dabar negaliu ateiti, bet greitai prisidėsiu.

Jis pats, tiesą sakant, degė iš smalsumo. Aga Džanas buvo liudytojas. Jis turėjo viską matyti, viską įsiminti ir išsaugoti. Aga Džanas privalėjo ten būti. Todėl jis apsivilko švarką, užsidėjo skrybėlę ir išėjo pas chadžijų Tagi Ghaną.

Mečetė buvo pilnutėlaitė, šimtai žmonių stoviniavo lauke. Nepastebėtas Aga Džanas nėrė į tamsesnį kampą.

„Tu juk nieko nepavogei, kodėl tad stovi tamsoje? – paklausė pats savęs. – Eik į vidų ir pažiūrėk, kas dedasi."

Pro minią jis pamažu prasispraudė iki mečetės.

Vyrai stovėjo vidiniame kieme, moterys buvo susirinkusios maldų salėje.

Greitai Aga Džanas nebegalėjo žengti nė žingsnio į priekį. Jis nusprendė grįžti ir laiptais užkopti ant stogo; čia stovėdamas kampe jis viską matė. Aukštai ant sienos buvo pritvirtinti trys televizoriai. Tai buvo neregėta negirdėta. Aga Džanas prisiminė mažą televizoriuką, kurį Šahbalas parnešė namo norėdamas jam ir Alsaberiui parodyti Mėnulį. Pokalbis su Šahbalu įsirėžė jam į atmintį taip, lyg būtų buvęs vakar.

– Aga Džanai, ar galėčiau su jumis šnektelėti? – paklausė tada Šahbalas.

– Žinoma, vaikine, apie ką norėtum pasikalbėti?

– Apie Mėnulį.

– Apie Mėnulį?

– Ne, apie televiziją.

– Kaip tai apie televiziją? – paklausė nustebęs Aga Džanas.

– Imamas turi viską žinoti. Jis turi būti informuotas apie tai, kas vyksta aplinkui, – atsakė tada Šahbalas.

Alsaberis mirė, paskui atsirado Galgalas. Jį pakeitė Ahmadas, o dabar štai kas darosi.

Prie mečetės durų žmonės sujudo.

– *Salle alla Mohammad wa alla Mohammad!* – sušuko vyrai gatvėje.

Aga Džanas pažvelgė į duris. Į mečetę įėjo būrelis barzdotų vyrų tvarkingais kostiumais. Jie palydėjo jauną imamą prie televizorių, kurie tuoj rodys interviu su Chomeiniu.

Aga Džanas atpažino tuos vyrus, tai buvo dabar turgui vadovaujantys prekybininkai.

Viena moteris prisiartino prie kostiumuotų vyrų ir persimetė su jais keliais žodžiais. Paskui ji vėl nuėjo į maldų salę.

Ta moteris buvo Zinata, bet kadangi ji buvo apsigaubusi juoda čadra, iš tolo Aga Džanas jos neatpažino.

Jaunas barzdotas vyras įjungė televizorius. Minia nutilo, visi ištempė kaklus norėdami geriau matyti vaizdą.

Reportažo operatorius pirmiausia užfiksavo ramias Nofl le Šato priemiesčio gatves. Kelios prancūzės ėjo į prekybos centrą. Mokyklinis autobusas sustojo stotelėje, kurioje kabojo spalvingas reklaminis plakatas su madingos moters atvaizdu. Iš autobuso išlipo dvi mergaitės su kuprinėmis. Jos kurį laiką žiūrėjo į objektyvą. Tada kamera ramiai pasisuko į namą, operatorius parodė medžius, vijokliais apaugusią pavėsinę, sodą.

Netrukus ekrane pasirodė Chomeinis. Jis sėdėjo ant persiško kilimo.

Susijaudinusi minia vienu balsu sušuko:

– *Salam baar Khomeini! Salam baar Khomeini!*

Užsienio televizijos stočių transliacijos Irano dar nepasiekdavo, bet organizatoriai ant mečetės stogo pritaisė anteną, kuri pagavo signalą iš kaimyninio Irako.

Kamera priartino Chomeinio veidą. Žmonės pirmą kartą išvydo senąjį ajatolą, pasiryžusį kovoti su Amerika.

Chomeinį pažinojo mažai kas, o kadangi dabartinis jo atvaizdas nebuvo platinamas, niekas nežinojo, kaip jis atrodo.

Todėl kamera kuriam laikui sustojo ties ajatolos veidu. Chomeinis turėjo ilgą žilą barzdą, o apšviestas jo veidas švytėjo lyg šventojo.

Jis sujudėjo – stojosi. Kažkieno ranka (veikiausiai kieno nors iš filmavimo komandos) šmėstelėjo ekrane, kad padėtų ajatolai atsistoti, tačiau šis atsisakė ir atsistojo pats.

Chomeinis išėjo į lauką, ten ant žemės ką tik buvo patiesti du kilimai, vienas didelis ir vienas mažas. Ajatola nusiavė ir atsistojo ant mažesniojo kilimo. Iš kišenės demonstratyviai išsiėmė kompasą ir ėmė ieškoti tinkamos krypties, deja, negalėjo įžiūrėti prietaiso strėliukių. Jis kantriai užsidėjo akinius, įsižiūrėjo į kompasą ir atsigręžė į Meką.

Ant didžiojo kilimo, laikydamasis pagarbiu atstumu, atsistojo Beheštis. Galgalas ekrane nepasirodė. Kaip ištikimiausias Chomeinio patarėjas, jis privalėjo likti nežinomas.

Pasirodė į juodą čadrą aklinai susisupusi Chomeinio žmona Batula. Ji atsistojo už Beheščio melstis.

Kamera pasisuko į sustingusią it skulptūra ajatolos žmoną. Paskui objektyvas nukrypo į žalią gyvatvorę, už kurios į šį reginį nustebusios žiūrėjo dvi prancūzės su vaikais.

Netrukus į Nofl le Šato iš visų pasaulio kraštų suplūdo būrys žurnalistų ir visame pasaulyje paskleidė žinią apie planuojamą revoliuciją.

Iki tol Beheštis ir Galgalas buvo vieninteliai Chomeinio pagalbininkai, bet po interviu per parą ajatolai padėti atvyko septyni vyrai iš Amerikos, Vokietijos, Anglijos ir Paryžiaus. Netrukus jie suformavo naują Revoliucijos tarybą.

Vėliau, jau kritus šachui ir revoliucijai laimėjus, jie užėmė svarbius vyriausybės postus: prezidento, premjero, finansų ir pramonės reikalų ministrų, parlamento pirmininko, naujos slaptosios tarnybos vadovo ir užsienio reikalų ministro.

Tačiau vos po trejų metų tris iš jų nušlavė ginkluotas sukilimas, vienas buvo nužudytas kaip Amerikos šnipas, kitas, apkaltintas korupcija, atsidūrė kalėjime, o ėjęs prezidento pareigas paspruko į Paryžių ir pasiprašė ten prieglobsčio. Greitai namo buvo išsiųstas ir premjeras.

Teherane nesiliovė demonstracijos, jose kaskart dalyvaudavo milijonai žmonių.

Niekas nebegalėjo sustabdyti Chomeinio.

Irano veidas itin sparčiai keitėsi. Vyrai ėmė auginti barzdas, o moterys – masiškai slėptis po čadromis.

Milžiniški streikai naftos pramonėje įstūmė šalį į sunkią krizę. Darbuotojai apleido mašinas, studentai nebeėjo į aukštąsias. Moksleiviai rinkosi gatvėse, o ne mokyklose.

Revoliucija savo ženklu pažymėjo ir mečetės namus.

Zinata atvirai atsiribojo nuo šeimos, o Sedika vis dažniau kažkur pradingdavo. Kartu su motina ji eidavo į musulmonių moterų susirinkimus.

Sedika, anksčiau vaikščiodavusi po namus net be skarelės, dabar apsigobdavo skraiste galvą net namie.

Anksčiau ji visą laiką praleisdavo namie, rūpinosi Driežu. O dabar viską užmetė. Grįždavo vėlai, viena ko nors užkrimsdavo virtuvėje ir guldavosi miegoti.

Aga Džanas kasdien eidavo į turgų, nors visiems galvose buvo bet kas, tik ne kilimų prekyba.

Savo paties dirbtuvėse jis jautėsi vis svetimesnis.

Supakuoti ir sukrauti į dideles rietuves kilimai, kurie jau seniai turėjo būti išsiųsti į užsienį, vis dar laukė sandėlyje. Koridoriuose ir darbo patalpose gulėjo vilnoniai siūlai ir kitokia kilimų medžiaga, turėjusi iškeliauti į kaimų dirbtuves.

Ištikimas Aga Džano tarnas, kuris anksčiau į jo kambarį palydėdavo klientus ir atnešdavo jiems arbatos, užsiaugino barzdą. Jis nebeateidavo laiku į darbą ir išeidavo iš jo bet kada, kai tik užsimanydavo į mečetę.

Darbuotojai vieną dirbtuvių patalpą ištuštino, išnešė iš ten stalus ir kėdes. Ant grindų patiesę kelis kilimus, pavertė ją maldos vieta.

Ant sienos čia kabojo didelis įrėmintas Chomeinio portretas, o ant stalo stovėjo improvizuotos maldyklos virdulys. Niekas nedirbo, darbuotojai visą dieną slankiojo po dirbtuves ir aptarinėjo nesenus įvykius. Maldų salėje jie gėrė arbatą ir klausėsi persiško radijo transliuojamų BBC pranešimų, norėdami sužinoti paskutinius Paryžiaus įvykius.

Aga Džanas matė, kad jo verslas žlunga, tačiau negalėjo tam sutrukdyti.

Namie jis pastebėjo, kad Fagri Sadata nebespinduliuoja kaip anksčiau. Moteris prarado visą savo linksmumą. Anksčiau ji nuolat pirkdavosi naujus drabužius ir naktinius, o dabar visai tuo nebesidomėjo.

Aga Džanui patikdavo, kai anksčiau Fagri prieš veidrodį suimdavo savo krūtis – tikrindavo, ar jos tokios pat stangrios, tačiau dabar ji to nebedarė. Ji nebenešiojo papuošalų. Savo papuošalų skrynelę, stovėjusią prie veidrodžio, Fagri uždarė ir padėjo į spintą.

Nuo permainų kentėjo ir Aga Džano dukros. Rodės, miesto vyrai visiškai pamiršo, kad jos jau seniai suaugo ir vis dar gyvena tėvų namuose.

Aga Džanui trūko Šahbalo. Jis norėjo pasikalbėti su sūnėnu, išlieti jam širdį, bet nebuvo kaip. Šahbalas trumpam pasirodydavo ir vėl dingdavo. Aga Džanas žinojo, kad jis išvyksta ne tam, kad nueitų į universitetą. Ne sykį norėjo jam apie tai užsiminti, bet pajuto, kad Šahbalas vengia šios temos.

Ir vis dėlto Aga Džanas pasitikėjo Šahbalu. Jis žinojo, kad vaikinas grįš pas jį.

Pastarosiomis dienomis Aga Džanas dažnai eidavo prie upės ir tamsoje vaikštinėdavo palei vandenį. Jis prisiminė tėvo žodžius: „Jeigu kartais prislegia liūdesys, pasivaikščiok prie upės. Pasikalbėk su ja. Ji pasiims tavo sielvartą.“

– Nenoriu skųstis, bet jaučiu akmenį gerklėje, – pasakė Aga Džanas upei.

Jo akys degė, viena ašara nuriedėjo skruostu ir nukrito žemėn. Upė pasiėmė ašarą ir tamsoje tyliai ją nusinešė, saugodama paslaptį.

Teheranas

Aga Džanas dirbo turguje, savo kontoroje. Tarnas ką tik buvo atnešęs jam stiklinę arbatos. Iš pirmo dirbtuvių aukšto atsklido triukšmas. Palikę savo darbo vietas, visi jo darbuotojai žiūrėjo antros valandos naujienas.

– Kas naujo? – paklausė jų Aga Džanas.

– Šachas paspruko! – atsakė tarnas iš apačios.

– *Allaho Akbar!* – sušuko kažkas.

Naujienų laida nieko nepranešė apie šacho pabėgimą, turbūt tai buvo gandas. Tačiau jis taip visus paveikė, kad režimas buvo priverstas parodyti šachą per televiziją.

Valdovas priiminėjo du savo generolus. Tačiau rodomas vaizdas tik pablogino padėtį. Anksčiau šachas kas vakarą pasirodydavo televizijos laidose, o pastaruoju metu retai jį tematydavai. Niekas netikėjo savo akimis. Šachas atrodė smarkiai sulysęs ir panėšėjo į išsigandusį, galutinai žlungantį vyrą.

Gandas buvo tik iš dalies teisingas.

Rytojaus dieną buvo paskleista kita žinia: „Faraha Diba sprunka į Ameriką ir kartu pasiima vaikus!“

Tikrovė buvo kitokia.

Spruko ne Faraha Diba, o vaikaičiais vedina jos motina.

Teheranui grėsė gatvės kautynės. Demonstrantai vis labiau priartėdavo prie šacho rezidencijos. Kariuomenė gavo žinių, kad musulmonų dvasininkai ketina užpulti rūmus.

Šachas paprašė Farahos Dibos pasiimti vaikus ir pasitraukti iš šalies.

– Niekur nesitrauksiu. Kai tokia padėtis, nė akimirką nepaliksiu tavęs vieno!

– Prašau ne dėl savęs, o dėl vaikų, – atsakė jai šachas.

– Tada padarykime kitaip. Aš paprašysiu motinos, kad ji pasiimtų vaikus ir išvažiuotų, – atsakė Diba.

Kai malūnsparnis su šacho vaikais pakilo iš rūmų į karinę bazę, kad kariniu lėktuvu juos išskraidintų iš šalies, Nosratas sėdėjo naktiniame traukinyje, riedančiame į Senedžaną.

Ketvirtą valandą ryto traukinys pasiekė miestą. Nosratas pasigavo taksi ir parvažiavo namo, tada tylutėliai atsigulė svečių kambaryje.

Ryte jį pažadino į kambarį įropojęs Driežas.

– Parvežiau tau šį tą, – pasakė jam Nosratas ir išėmė iš krepšio odines pirštines, – še, apsimauk jas, tada keliausim į turgų ko nors užkąsti, išalkau.

Apsimovęs pirštines, Driežas išropojo paskui Nosratą į miestą.

Turgaus aikštėje jis prisiartino prie didelės šacho skulptūros.

Driežas žvilgtelėjo į Nosratą nebyliai klausdamas, ar gera idėja užsiropšti ant skulptūros. Nosratas mirktelėjo, ir Driežas tuojau sėdėjo už šacho ant akmeninio jo žirgo.

Driežas buvo pirmasis, pasiryžęs tokiam poelgiui.

Iš pradžių jo niekas nepastebėjo, tačiau pamažu aikštėje ėmė būriuotis praeiviai ir spoksoti į Driežą. Pamatęs žmonių entuziazmą, Driežas dar labiau įsidrąsino, pasilenkė, sugriebė akmeniniam žirgui už sprando ir ėmė vaidinti, kad lekia zovada.

Dabar jis veikiau panėšėjo į beždžionę negu į driežą. Nuo žirgo kaklo jis užsikorė šachui ant galvos. Tada nučiuožė ilgu žirgo uodegos linkiu ir vėl užšoko ant šacho, judėdamas labai mikliai ir lanksčiai.

Aikštėje rinkosi vis daugiau žmonių, visi jam plojo.

Prisiartino du policininkai, tačiau jie nedrįso įsikišti. Vienas jų pranešė, ką mato, savo radijo telefonu. Privažiavo karinis automobilis, jame sėdėjo riaušių malšinimo būrys, bet ir jis negavo nurodymo sutramdyti akiplėšą artistą. Jie tik stebėjo padėtį, nes ji šalyje buvo tokia įtempta, kad kiekvienas incidentas galėjo peraugti į riaušes.

Viena vertus, nieko baisaus nevyko: neįgalus berniukas tiesiog užsikeberiojo ant šacho skulptūros, antra vertus, nekaltas jo poelgis turėjo politinį užtaisą.

Driežo poelgis rodė režimo silpnumą, tačiau niekas negalėjo įsivaizduoti, kad veikiai isterijos apimta minia, apsukusi skulptūrą metaline grandine, ją visiškai nuvers.

Kitą dieną vietos laikraštis pirmame puslapyje išspausdino didelę Driežo fotografiją: berniukas kabojo ant karališkojo žirgo kaklo.

Laikraštį išpirko per valandą, tokios sėkmės jis sulaukė pirmą kartą. Visi, perskaitę straipsnį, ėjo prie mečetės pasigėrėti Driežu, dabar įsitaisiusiu ant maldos namų stogo.

Ši diena pakeitė Driežo gyvenimą. Nuo šiol jis kasdien stogu ropšdavosi į vieną iš minaretų, į pačią bokšto viršūnę, kur kadaise perėjo gandrai. Čia atsigulęs jis skaitydavo knygas.

Niekas anksčiau neidavo į mečetę, kad dalyvautų demonstracijoje, o dabar kasdien čia susirinkdavo šimtai jaunų žmonių pažiūrėti į Driežą.

– Tu darai jam blogą įtaką, – skundėsi Aga Džanas telefonu Nosratui.

– Kodėl? Nematau čia jokios bėdos.

– Kaip beždžionė jis laipioja į minaretus ir pamažu virsta miesto pramoga.

– Leisk jam elgtis, kaip patinka. Juk mečetės įvaizdžiui jis pagelbsti.

– Neužmiršk, kad mečetė – ne cirkas. Nebesidarkykime, – jau gana Ahmado nuotykių, o dabar šitas jaunuolis.

– Aš pasikalbėsiu su juo, – pažadėjo Nosratas.

Po dviejų dienų jis naktiniu traukiniu vėl riedėjo į Senedžaną.

Nosratas nenutuokė, kad juodaplaukis jis keliauja į Senedžaną paskutinįsyk; kitą kartą grįš pražilęs ir toks pasikeitęs, kad įžengusio į namus jo niekas nebepažins.

Nosratas pasišaukė Driežą į savo kambarį, įgrūdo jam į švarko kišenę pluoštą nespalvotų atsišaukimų su Chomeinio atvaizdu ir pamokė:

– Kai gatvėje prisirinks žmonių, lipk į minaretą ir mesk šiuos popierius žemyn. Supratai? Va šitaip, – ir Nosratas mostelėjo ranka. – Visus vienu mostu į minią!

Pusę dvyliktos Driežas užlipo į minaretą. Keliais laukiniais šuoliais patraukęs žmonių dėmesį, jis metė žemyn portretus.

Ant stogo įsitaisęs Nosratas iškart nufotografavo žemyn krentančius portretus ir juos gaudančius žmones.

Fotografijos apskriejo visus šalies laikraščius – pirmą kartą buvo išspausdintas Chomeinio atvaizdas.

Režimas nustebo, tačiau negalėjo nieko imtis, mat spauda įvykį paviešino vieningai. Aga Džanas supirko visus tos dienos laikraščius ir padėjo juos į skrynią greta savo užrašų.

Nosratas su savo fotoaparatu dalyvavo visuose svarbiausiuose įvykiuose, laikraščiuose kasdien pasirodydavo jo nuotraukų.

Jis nufilmavo ir pirmą didelę demonstraciją Teherane, kai minios priešakyje ėjo Beheštis. Pastarasis buvo nelegaliai grįžęs į šalį vadovauti demonstracijai.

Nosratas puikiai įamžino įvykiuose dalyvaujančius ajatolas ir iš jų sklindančią galią. Žiūrėdamas jo reportažus galėjai įsivaizduoti, kas laukia šalies.

Savo ypatingus reportažus siuntinėdamas į Paryžių Revoliucijos tarybai, Nosratas suartėjo su Beheščiu. Ajatola skambindavo Nosratui į namus ir informuodavo jį apie planuojamas naujas demonstracijas. Todėl šis turėdavo laiko viskam pasiruošti.

Revoliucijos tarybai kažkas slapta talkino: buvo tarsi Teherano oro uosto paštininkas. Nosratas atiduodavo jam savo nuotraukas ir filmuotą medžiagą, o šis pirmu lėktuvu viską nusiųsdavo į Paryžių.

Nosratas nuo nieko nepriklausė, tačiau dažnai susimąstydavo, kas iš jo darbo gauna didžiausią naudą. Ar jis skleidė Chomeinio propagandą? Ne, jis niekam netarnavo. Nosratas visiškai netikėjo Alachu. Jo nedomino politika. Jis nieko nepaisė ir galvojo tik apie savo fotoaparatą. Nosratas tiesiog stovėjo toje vietoje, iš kurios filmavo ar fotografavo. Viską fiksavo jo kamera.

Slapta Nosratas palaikė ryšį ir su Šahbalu. Perduodavo jam savo nuotraukų, o vaikinas publikuodavo jas pogrindiniame laikraštyje. Susitikę per vieną demonstraciją, jie įsikalbėjo. Nosratas skaitė Šahbalo laikraštį ir žinojo, kad jo partijos nariai nesutaria, kaip vertinti Chomeinio ketinimus įvesti islamo valdžią.

Kai Chomeinis ėmė rodyti vis didesnę galią, kairiosioms pogrindinėms grupuotėms kilo klausimas, kaip jį vertinti. Ar jį remti? Ar užimti priešingas pozicijas? Kilusi karšta diskusija skaudžiai suskaldė partiją. Mažesnioji judėjimo grupelė nenorėjo remti Chomeinio ir nusprendė likti pogrindyje. Didesnioji metė ginklus į šalį ir pareiškė paramą didžiajam ajatolai ir jo antiamerikietiškai pozicijai.

Jau seniai universitetą metęs Šahbalas priklausė antrajai grupei.

Septynioliktą vasaros mėnesio šahrivaro dieną buvo pasiektas persilaužimas. Teherane ajatolos telkė savo jėgas ir stengėsi kuo daugiau žmonių sutraukti į mečetes. Aštuntą valandą ryto tikintieji visi kartu išėjo iš maldos namų ir skanduodami šūkius leidosi į

Parlamento aikštę. Šią dieną ir režimas, ir Chomeinio sekėjai norėjo pademonstruoti savo galią.

Tūkstančiams demonstrantų iš visų Teherano kampų traukiant į Parlamento aikštę, iš kareivinių pajudėjo kariuomenė, gavusi užduotį pamokyti neklusniuosius.

Kariuomenės būriams vadovaujantis generolas Rahimis viską stebėjo pro savo tamsių akinių stiklus iš aikštės kampe stovinčio visureigio.

Kai aikštė galų gale buvo sausakimša, jis įsakė tankais užblokuoti visas šonines gatveles, kad minia negalėtų išsilakstyti.

Žmonės neįsivaizdavo, ką planuoja kariuomenė, jie teikė kareiviams gėles, o šie mielai jas priėmė.

Minia šaukė: „Taika! Taika! Kareivi, taika!“ Karininkai taikiai mojavo demonstrantams.

Žmonės taip pat nežinojo, kad šio susibūrimo tikslas – įsiveržti į parlamentą ir jį užimti. Nosratui apie tai buvo pranešta, tad jis su savo kamera išsirinko patogią vietą.

Kai tik pirmosios žmonių gretos pasiekė parlamento rūmus, keli jauni vyrai užlipo ant jų vartų. Įsitaisę ant gretimų pastatų šauliai paleido į juos ugnį; vyrai negyvi krito ant grindinio.

Žmonės blaškėsi į visas puses norėdami ištrūkti, jie garsiai šaukė:

– *La illaha illa Allah!*

Nors didžioji dalis minios traukėsi, kelios dešimtys jaunų vyrų prisiartino prie vartų ir buvo pasiryžę per juos perlipti, tačiau ir juos ištiko griežta kariuomenės šaulių bausmė.

– *La illaha illa Allah!* – šaukė piktai demonstrantai. Minia metėsi ant ilgos tvoros virbų, ketindama ją nuversti ir patekti į vidų. Tačiau šios progos ji nesulaukė, nes kariuomenė iš visų aikštės kampų ėmė šaudyti į žmones.

Per kelias minutes šimtai žuvo ar buvo sužeisti.

Balkone prie grindų prisispaudęs Nosratas savo kamera viską nufilmavo.

Kareiviai ėmė medžioti demonstrantus, jie šaudė į kiekvieną, kuris tik patekdavo į jų taikiklį. Moterys beldė į namų duris norėdamos pasislėpti viduje, vyrai lipo ant stogų ar į medžius, jaunuoliai ir merginos lindo po automobiliais, visur mėtėsi batai, švarkai, kepurės, fotoaparatai, skarelės ir begalė juodų čadrų.

Nosratas nieko nepraleido: generolo tamsiais akiniais, kuris įsakinėjo, vyrų, nuo vartų virbų krentančių ant grindinio, žmonių, šliaužiančių į nutekamuosius griovius ar lendančių pro užkardas, tankų, šoninėmis gatvelėmis į aikštę važiuojančių ir kritusių demonstrantų kūnų.

Po septynių minučių aikštėje įsiviešpatavo kapų tyla, visi, kas tik galėjo pabėgti, pabėgo, šimtai pasislėpė aplinkiniuose namuose. Aikštėje liko tik žuvusieji ir sužeistieji.

Generolas buvo įsakęs į aikštę neįleisti nė vieno žurnalisto ir iškart sunaikinti visus rastus fotoaparatus.

Jis nusiėmė tamsius akinius, apžvelgė kautynių lauką ir davė įsakymą, kad aikštė būtų nedelsiant sutvarkyta. Paskui įlipo į visureigį ir nuvažiavo į rūmus pranešti apie viską šachui.

Kai tik generolas išvažiavo, Nosratas stogais išsigavo iš aikštės.

Po trijų dienų ABC televizijos kanalas parodė Nosrato reportažą. Buvo žuvę daugiau negu septyni šimtai žmonių.

Aga Džanas matė įvykį per Driežo televizorių.

Išsigandęs šachas kreipėsi į žmones: „Aš išgirdau revoliucijos balsą! Aš išgirdau savo tautą. Buvo padaryta klaidų, pasiūlysiu parlamentui naują ministrą pirmininką, kad jas ištaisytų. Prašau žmones turėti dar šiek tiek kantrybės."

Šacho balsas virpėjo, kalba buvo padrika, jis mikčiojo.

Po kelių dienų jis paskyrė naują ministrą pirmininką, tačiau Chomeinis tam iškart nepritarė, tad ir ministrų kabinetas išsilaikė vos kelias savaites.

Šachas ieškojo naujo kandidato, bet niekas nebesiryžo su juo bendradarbiauti.

Taigi jis buvo priverstas visą valdžią perleisti kariškiams. Generolas Azharis, labiausiai proamerikietiškai nusiteikęs kariuomenės vadas, suformavo karinį kabinetą. Jis įvedė Teherane komendanto valandą naktimis.

Priešindamasis šiam įsakymui, Chomeinis ėmė visus raginti naktimis lipti ant stogų.

Milijonai šalies gyventojų pakluso, lipo ant stogų ir nuolat skandavo:

– Šalin Ameriką! *Allaho Akbar!*

Kodėl ant stogo nematyti Aga Džano? Argi jis nebuvo prieš režimą? Argi jis nesidžiaugė, kad šachui galas? Argi jis nedžiūgavo, kad atėjo Chomeinis?

Ką pasakys kaimynai, jei ant stogo nepamatys nė vieno namų gyventojo?

– Fagri! – pašaukė Aga Džanas.

Tačiau Fagri jo negirdėjo per minios keliamą triukšmą.

– Mergaitės!

Atėjo vyresnioji jo dukra Nasrina.

– Visi stovi ant stogų. Aš irgi lipu. Kur tavo motina? Jūs ateinate?

Kopdamas laiptais jis sutiko Driežą.

– Ar galėtum pakviesti Muedziną? – paprašė jo Aga Džanas.

Driežas nuskubėjo į rūsį perspėti Muedzino.

Netrukus Aga Džanas, Muedzinas ir Fagri Sadata drauge su juodai apsirengusiomis dukromis stovėjo ant stogo ir kartu šaukė:

– *Allaho Akbar! Allaho Akbar!*

Ant kupolo krašto įsitaisęs Driežas su nuostaba žiūrėjo į isterišką minią.

Veltui šachas mėgino rasti šalyje gerbiamą politiką, galintį sudaryti stiprų ministrų kabinetą. Neatsirado nė vieno, pasirengusio šiai beviltiškai užduočiai.

Vis dėlto šachas vargais negalais įtikino Baktiarą, antrąjį Nacionalinės partijos lyderį, tapti susitaikymo premjeru.

Tačiau jis sutiko imtis šio vaidmens tik tada, jei šachas tučtuojau neribotam laikui paliks šalį.

Šachas sutiko. Nuo tada viskas ėmė rutuliotis milžinišku greičiu. Rodės, pajudėjo viską kelyje pasiglemžianti lavina.

Kai rytojaus dieną Aga Džanas atėjo į dirbtuves turguje, visi čia buvo sujudę.

Šachas iškeliavo. Aga Džanas atsistojo greta savo darbuotojų, žiūrinčių televiziją. Šachas su Faraha Diba stovi Teherano oro uoste. Jį apsupusi grupė valdininkų.

Baktiaras paspaudė jam ranką ir palinkėjo gero skrydžio.

Staiga vienas karininkas puolė prieš šachą ant kelių ir ėmė bučiuoti jo batus. Jis meldė valdovo neišvykti. Prašymas šachą taip sujaudino, kad jam ant skruostų sužvilgo ašaros.

Iš kažkur atsirado Koranas, kažkas laikė knygą šachui virš galvos, kad šis galėtų po ja praeiti. Pagal iranietišką tradiciją šitaip brangiems žmonėms linkima sėkmingos kelionės.

Šachas pabučiavo Koraną ir žengė po juo prie lėktuvo. Paskui šachą sekė Fahara, ir ji pabučiavo knygą. Abu įlipo į lėktuvą. Lydimi dviejų karinių lėktuvų, jie pakilo ir nuskrido sienos link.

Po trylikos dienų Aga Džanas, Fagri Sadata, dukros ir Driežas per televizorių žiūrėjo, kaip prancūzų oro uoste technikai istoriniam Chomeinio sugrįžimui rengė konkordą.

Baktiaras buvo perspėjęs Chomeinį, kad neleis jam nutūpti, tačiau didysis ajatola šį draudimą tuoj pat atmetė: „Baktiaras –

niekas. Sprendžiu aš! Sudarau revoliucinį ministrų kabinetą! Grįžtu namo."

Milijonai žmonių anksti rytą pėsčiomis plūdo į Teherano oro uostą, kur turėjo nusileisti prancūzų konkordas.

Tarp jų buvo ir Šahbalas. Jis norėjo viską pamatyti savo akimis, kad vėliau galėtų įvykį aprašyti straipsnyje.

Nosratas su didele filmavimo kamera ant peties stovėjo atvirame barzdoto vyro vairuojamame visureigyje, kuris turėjo teisę visur važiuoti. Nosratas buvo vienintelis, galintis viską filmuoti iš arti.

Virš oro uosto pasirodė konkordas.

– *Salle alla Mohammad! Khomeini gosh amad!* Sveikas atvykęs, Chomeini!

Kai lėktuvas nusileido ir netrukus atsivėrė jo durys, Chomeinis pirmasis pasirodė viršuje ant laiptelių. Jis pagarbiai pamojavo.

– *Salam baar Khomeini!* – pasveikino jį minia.

Aga Džanas išėjo į lauką. Šoninėje gatvėje jis sutiko Ahmadą. Pats nesuprasdamas kodėl, apkabino imamą ir akimirką sustingo. Nė vienas iš jų negalėjo žinoti, kas jų laukia.

Ghazi, teisėjas

„Asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah asthagforolah“, – niūniavo Galgalas, eidamas į Chomeinio kambarį.

Asthagforolah kartoji tada, kai nusidėjai ar bijai nusidėti, kai nenori su kuo nors susidurti, bet vis tiek tenka. Kartais tai tiesiog nuostabos šūksnis, kai ištinka netikėtas dalykas, o kartais – Dievo atsiprašymas.

Arba niūniuoji kaip dabar Galgalas – kai esi tikras, kad tuoj pridarysi klaidų.

Chomeinis nenorėjo apsigyventi šacho rūmuose, jis pasirinko apleistoje miesto dalyje esančios imamų mokyklos kambarį.

Buvo jau tamsu, kai ajatola įžengė į kambarį ir įsitaisė ant kilimo. Jam pasiūlė stiklinę ką tik užplikytos arbatos ir datulių. Vos nurijęs gurkšnį arbatos, Chomeinis paprašė lapo popieriaus ir rašiklio.

Pusvalandį jis sėdėjo kambaryje vienas; paskui paprašė pakviesti Galgalą. Šis iškart pajuto kvietimo svarbą. Įėjęs į kambarį, Galgalas uždarė paskui save duris, priklaupė prieš ajatolą ir pabučiavo jam ranką.

Kai Chomeinis kaip vadovas įžengė į šalį, Galgalas pirmasis pareiškė jam savo klusnumą. Taip jis parodė esąs pasiryžęs atlikti bet kokią užduotį, kokią tik skirs Chomeinis.

Chomeinis šnibždomis paprašė prieiti arčiau. Galgalas suprato, kad užduotis bus slapta, tad palenkęs galvą ėmė atidžiai klausytis.

– Paskiriu tave Alacho teisėju, – pasakė Chomeinis ir padavė Galgalui dokumentą.

Galgalo rankos virpėjo.

– Amerika padarys viską, kad mus sustabdytų. Noriu, kad būtų sunaikinti visi režimo likučiai. Pašalink kiekvieną, kuris priešinasi revoliucijai! Jei tai tavo tėvas – pašalink jį! Jei tai tavo brolis – pašalink jį! Sunaikink viską, kas stovi islamo kelyje! Tu mano pasiuntinys, bet savo ataskaitą pateiksi tik Alachui. Parodyk, kad revoliucija neišvengiama. Pradėk dabar! Tučtuojau!

Galgalas dar kartą pabučiavo Chomeiniui ranką, atsistojo ir išėjo iš kambario pasiryžęs tuoj pat imtis jam patikėtos užduoties.

Nors buvo tamsu, Galgalas užsidėjo Paryžiuje pirktus saulės akinius.

Dabartinis Galgalas buvo nė iš tolo nepanašus į tą, kuris kadaise Senedžane surengė maištą, norėdamas sutrukdyti Farahai Dibai atidaryti naują kino teatrą.

Dabar juodas jo turbanas ir pasmakrėje kiek pražilusi ilga juoda barzda spinduliavo galią. Su ką tik gautais įgaliojimais jis pradės sėti baimę.

Po valandos, paspaudęs po ranka žemėlapį, Galgalas įlipo į visureigį, laukiantį jo prie durų.

Automobilis nuvežė jį į didžiausią miesto skerdyklą, kur Teherano gyventojams kasdien buvo papjaunama tūkstančiai karvių ir avių.

Čia buvo slapta laikomi suimti svarbiausi buvusio režimo veikėjai. Revoliucionieriai bijojo, kad Amerika gali kalinius išlaisvinti, todėl laikė juos garduose tarp dvokiančių karvių.

Galgalas įžengė į tamsią patalpą, kurioje stovėjo dvi kėdės – aukštesnioji už stalo buvo skirta Alacho teisėjui, žemesnioji – įtariamajam.

Virš žemesniosios kėdės nuo lubų kabojo lemputė, skleidžianti silpną geltoną šviesą, apšviečiančią tik įtariamojo veidą.

Laikas spaudė, rytoj visi turi suprasti, kad senajam režimui galas ir kad Amerika nebepadės šachui vėl įlipti į balną.

Galgalas padėjo atsineštą bylą ant stalo ir paliepė:

– Įvesk pirmą įtariamąjį.

Pirmas įtariamasis buvo šacho ministras pirmininkas Hovėdas. Jį įvedė surištą.

Hovėdas penkiolika metų dirbo premjeru ir visada vilkėdavo tvarkingą kostiumą, vaikščiodavo įsikandęs pypkę, su lazdele rankoje ir orchidėjos žiedu atlape. O dabar jis buvo tik su purvina pižama.

Be Galgalo, patalpoje dar buvo kaukėtas fotografas, žingsniuojantis pirmyn atgal ir fotografuojantis įtariamąjį.

– Įtariamasis gali sėstis! – sušuko Galgalas ir atsisėdo ant savo kėdės.

Hovėdas taip pat atsisėdo.

– Jūs esate prieš Alacho teisėją, – pranešė Galgalas šaltu balsu. – Jūsų byla apsvarstyta, jums skirta mirties bausmė. Ar dar turite ką pasakyti?

Hovėdą Amerikos prezidentas priimdavo kaip garbės svečią, jis tris kartus iš Amerikos Senato sulaukė audringų ovacijų. Amerikoje jis studijavo teisę, niekada nebūtų galėjęs šio dvokiančio gardo laikyti teismu, todėl tylėjo, nors jo burna nejučia sujudėjo, tarsi jis rūkytų pypkę.

– Ar ką nors sakote? – paklausė Galgalas.

– Ne, nieko, – atsakė ramiai Hovėdas.

– Skiriu įtariamajam mirties bausmę! – paskelbė Galgalas. – Nuosprendis bus įvykdytas nedelsiant!

Vis dar nesuvokiantį, kad jam ką tik buvo skirta mirties bausmė, Hovėdą bemat išvedė du sargybiniai.

Jį nuvedė į sandėlį už didelės skerdyklos patalpos, jame į krūvas buvo sukrautos ką tik paskerstų karvių odos. Čia taip dvokė, kad turėjai užsispausti nosį ranka. Sargybiniai pastatė Hovėdą prie sienos tarp dviejų odų krūvų ir užrišo jam akis. Laikydamiesi islamiško papročio, pasiūlė jam puodelį vandens, tačiau Hovėdas ranka jį atstūmė.

Po pižama Hovėdas visas drebėjo, bet vis dar negalėjo patikėti, kad jam tikrai ketina įvykdyti egzekuciją, manė, kad taip tik stengiamasi jį įbauginti. Koridoriuje nuaidėjo Galgalo žingsniai. Atėjęs jis pamojo sargybiniams, šie kaipmat atsistojo priešais Hovėdą per tam tikrą atstumą.

– Į vietas! – įsakė garsiai kaip karininkas Galgalas.

Sargai atsiklaupė ant žemės ir nutaikė ginklus į Hovėdą.

– Aš nekaltas! – staiga sušuko Hovėdas virpančiu balsu. – Noriu advokato!

– Ugnis! – suriko Galgalas.

Septynis kartus nuaidėjo šūviai, peršautas Hovėdo kūnas susmuko. Jo veidas prisiplojo prie drėgnų skerdyklos grindinio akmenų. Fotografas viską įamžino.

Galgalas grįžo į savo vietą ir liepė įvesti kitą įtariamąjį.

Įvedė buvusį slaptosios tarnybos viršininką. Jis jau buvo išgirdęs šūvius ir iš baimės vos paėjo.

– Sėskit!

Sargybiniai padėjo jam atsisėsti ant žemos kėdės.

– Ar jūs Basiris?

– Taip, – atsakė jis kiek palaukęs.

– Ar jūs buvote viršininkas slaptosios tarnybos, kurios paliepimu šimtai kovotojų buvo suimti, kankinami ir nužudyti?

Basiris nieko neatsakė.

– Ar dirbote slaptosios tarnybos viršininku? – pakartojo Galgalas.

– Taip, – tyliai atsakė Basiris.

– Alacho teisėjas nuteisia jus mirti! – sušuko Galgalas. – Nuosprendis bus įvykdytas nedelsiant. Ar turite dar ką mums pasakyti?

Anksčiau vien Basirio vardas priversdavo visus drebėti, o dabar šis vyriškis ėmė verkti ir maldauti, kad jo pasigailėtų. Tačiau Galgalui mostelėjus buvo išvestas iš kambario ir nutemptas į sandėlį, kur ką tik buvo nužudytas Hovėdas. Sargai užrišo Basiriui akis, pasiūlė jam puodelį vandens ir pastatė jį prie sienos.

– Į vietas! – sušuko Galgalas.

Sargybiniai atsiklaupė ir nusitaikė į Basirį.

– Ugnis iki paskutinės kulkos! – įsakmiai sukomandavo Galgalas.

Sargai ėmė šaudyti, jie nesiliovė, kol turėjo šovinių, tad mirtininko kūnas visą šį laiką nesusmuko ant žemės. Tik po paskutinės kulkos jis griuvo veidu į šviežių karvių odų krūvą, ant kurios ir liko gulėti, atmetęs į šonus rankas.

Galgalas darbavosi iki ankstaus ryto. Jis įsakė nužudyti visus šacho režimo vadovus, kurie buvo suimti ir laikomi skerdykloje.

Baigęs Galgalas nusiplovė rankas ir paprašė pusryčių. Prieš jį buvo padėtas apskritas sidabrinis padėklas su šiltu pienu, medumi, virtais kiaušiniais ir šviežia duona. Galgalas gavo ir rytinį laikraštį: pirmame jo puslapyje buvo didelė Hovėdo nuotrauka, joje – ministras pirmininkas užrištomis akimis, aukštyn iškeltomis rankomis, gaunantis pirmą kulką į krūtinę.

Per savaitę Galgalas priėmė penkiolika jaunų imamų iš Komo – šie jaunuoliai imamų mokyklose mokėsi islamo teisės.

Galgalas paskyrė juos islamo teisėjais ir nusiuntė į didelius miestus teisti buvusio režimo valdininkų, prisidėjusių prie nusikaltimų. Kiekvienam Galgalas įteikė įgaliojimą veikti be pasigailėjimo.

Kažkas pasibeldė į Aga Džano duris. Jis dar nebuvo grįžęs iš turgaus, todėl atidarė Driežas. Į vidų įėjo trys ginkluoti vyrai su žaliomis skarelėmis ant galvų. Tai buvo kareiviai iš Alacho kariuomenės, per revoliuciją suformuotos iš mečetėse sušauktų kovinių būrių Chomeinio įsakymams vykdyti.

– Kur Ahmadas? – sušuko vienas vyras Driežui.

Stovėdama virtuvėje Fagri Sadata matė vyrus, tačiau negalėjo išeiti pas juos, nes buvo be čadros. Ji atidarė langą ir paprašė Driežo:

– Vaikine, ar gali man atnešti čadrą?

Driežas padarė ko prašomas.

Fagri apsigaubė čadra, išėjo pas vyrus ir paklausė:

– Ponai, kuo galiu jums padėti?

– Kur Ahmadas? – vėl piktai paklausė vienas. – Gavome įsakymą jį atvesti.

– Kur norite jį išsivesti?

– Į islamo teismą!

Kaip tik tuo metu pasirodė Ahmadas be turbano ir apsiausto, jis išėjo iš bibliotekos ir žingsniavo prie baseinėlio. Vyrai bemat nubėgo prie jo.

Ahmadas išsigandęs pažvelgė į atėjūnus ir paklausė, ko jiems čia reikia.

– Mus siuntė tavęs atvesti, stosi prieš islamo teismą.

– Kodėl? Ką man ten veikti?

– Mes to nežinome.

– Niekur neisiu! – pasakė Ahmadas ir atsiklaupė prie baseinėlio, norėdamas nusiplauti rankas.

Vyrai čiupo jį ir ėmė tempti prie durų.

Priešindamasis Ahmadas šaukė:

– Ką tai reiškia? Paleiskite mane!

Tačiau vyrai jo neklausė.

Ahmadas grūmėsi, norėdamas pasisukti į Mekos pusę:

– Alache, padėk man!

Fagri Sadata paprašė Driežo uždaryti duris.

Žemyn nulipo tą naktį grįžęs namo Džavadas.

– Skambink Aga Džanui! Dabar, tuojau pat! – sušuko jam Fagri Sadata.

Atsistojusi priešais vyrus, Sadata mėgino įsibrovėlius sustabdyti:

– Ką, dėl Dievo meilės, darote? Jis – mečetės imamas! Ar jums ne gėda?

Driežas išgirdo gretimoje gatvėje aidinčius Aga Džano žingsnius, iškart atidarė duris ir kažką sumurmėjo savo greitakalbe. Aga Džanas pamatė iš ginkluotų vyrų rankų besistengiantį ištrūkti Ahmadą.

– Liaukitės! Liaukitės! Liaukitės! Kas čia dabar? Paleiskite jį! – sušuko Aga Džanas.

Atbėgo ir Muedzinas. Aga Džano dukros viską matė iš viršaus. Aga Džanas truktelėjo vieną vyrą atgal. Ahmadas pargriuvo ant žemės ir jau ketino bėgti prie laiptų, lipti ant stogo, bet vienas kareivis smarkiai sudavė jam per koją ir imamas susmuko greta baseino. Kitas vyras griebė Ahmadą, prispaudė jį prie žemės ir, įrėmęs sulenktą kelį imamui į nugarą, surišo jam rankas.

Apstulbęs Driežas stovėjo šalia Muedzino.

Aga Džanas dar pamėgino tartis su vyrais:

– Aš pats jį atvesiu į teismą. Nenoriu, kad tai vyktų šitaip. Aš esu Aga Džanas, galite pasikliauti mano žodžiu, eisiu drauge su jumis. Neteisingai su mumis elgiatės.

Vienas vyras pastūmė Aga Džaną į šalį. Džavadas atsistojo tarp jų ir sulaikė tėvą:

– Gana, daugiau nebegalite nieko padaryti!

– Alache! Alache! Alache! Alache! Alache! – šaukėsi Dievo pagalbos vyrų grūdamas į visureigį Ahmadas.

– Koks jūsų teismo adresas? – beviltiškai dar sušuko Aga Džanas.

Automobilis nuvažiavo, vyrai taip nieko ir neatsakė.

Fagri Sadata verkė. Dukros nusivedė ją į viršų.

Džavadas norėjo ten nusivesti ir tėvą, tačiau šis nesileido.

– Kokia pasibaisėtina padėtis. Noriu sužinoti, kur jie jį išsivedė, – pasakė jis ir išėjo pro duris.

Vyrai užrišo Ahmadui akis ir nusivežė jį į slaptą vietą, kur vakar buvo įkurtas islamiškas teismas.

Kai imamui nuo akių nurišo raištį, jis pamatė, kad stovi apytamsiame kambaryje, nors nesuvokė, kur šis galėtų būti. Vis dėlto jis suprato, jog kambarys rūsyje, nes vedamas žemyn suskaičiavo trylika laiptelių.

Kambarys buvo be langų, sienas dengė juodos drobės su išrašytais šventaisiais tekstais.

Jame stovėjo stalas ir aukšta kėdė, ant sienos už šių baldų kabojo kreivai prikalta žalia vėliava – islamo simbolis.

Dar stovėjo žema kėdė, ant kurios Ahmadą ir pasodino. Vyrai paliko imamą vieną slogiame kambaryje, grėsmingai apšviestame mažos geltonos lemputės.

Visą valandą Ahmadas prasėdėjo ant žemos kėdės.

Kambario tyla ir nežinia jį gąsdino.

Staiga atsidarė durys, ant laiptų pasigirdo skubūs žingsniai.

Į kambarį įžengė sargas ir paskelbė:

– Islamo teisėjas! Stot!

Ahmadas atsistojo. Jis pamatė jauną imamą, teisėjas atsisėdo už stalo ant aukštos kėdės.

– Įtariamasis gali sėstis! – sušuko jis.

Ahmadas vėl atsisėdo ir įsižiūrėjo į teisėją, mėgindamas suprasti, ar jį pažįsta, tačiau dėl tiesiai į akis krentančios lemputės šviesos negalėjo aiškiai įžiūrėti imamo veido.

– Perskaitysiu jūsų vardą, jeigu jis teisingas, galite atsakyti „taip“. Paskui užduosiu jums keletą klausimų, į kuriuos turėsite atsakyti, – pasakė teisėjas.

– Aš miesto imamas. Prieš atsakinėdamas noriu atgauti savo turbaną ir apsiaustą. Kitaip neatsakysiu į jokį jūsų klausimą!

– Jūs esate Ahmadas Alsaberis, Mahometo Alsaberio sūnus.

Ahmadas tylėjo.

– Įtariamasis veikė kaip aktyvus slaptosios tarnybos narys, – toliau tvirtino teisėjas. – Tai sunkiausias nusikaltimas, kokį tik gali padaryti imamas.

– Tai netiesa, aš nieko nepadariau, – nebeištylėjo Ahmadas.

– Viskas surašyta čia! – iškeldamas į viršų bylą atsakė teisėjas.

– Ši byla suklastota, aš pats geriausiai žinau, kad nieko neleistino nedariau ir kad mano sąžinės neslegia joks nusikaltimas.

– Mes turime įrodymų, kad aktyviai veikėte kaip slaptosios šacho tarnybos informatorius, – pasakė teisėjas.

– Jūs negalite turėti jokių įrodymų, nes niekada nedirbau slaptajai tarnybai. Kaip miesto imamas palaikau ryšius su visais. Nesvarbu, ar tai elgeta, ar slaptosios tarnybos viršininkas. Veikiausiai jie patys pranešė apie tokius ryšius. Tačiau jų pranešimas negali būti laikomas tinkamu įrodymu teisėjui! Buvau mečetės imamas audringu laikotarpiu, kaskart, kai pasakydavau griežtą pamokslą, prisistatę agentai kviesdavo mane pasiteisinti. To irgi negalite laikyti įrodymu. Niekada nepadariau jokios klaidos.

– Tu priklausomas nuo opijaus, – atsakė teisėjas.

– Tai ne nuodėmė, beveik visi ajatolos šioje šalyje priklausomi nuo opijaus, – pareiškė Ahmadas.

– Turime įrodymų, kad rūkei opijų su slaptosios tarnybos viršininkais.

– Teisybė, tačiau su jais tik rūkiau, daugiau nieko.

– Jie tau davė pinigų, čia viskas surašyta.

– Tai susiję su mano padėtim, kaip imamas esu žmonių patikėtinis, visi duoda man pinigų skirtingais tikslais. Ir jie man yra davę pinigų, šiuos padėjau į mečetės kasą.

– Kelis kartus susitikinėjai su netikusiomis moterimis.

– Tikrai palaikiau ryšius su moterimis, bet visada pagal islamo šariatą.

– Turiu čia fotografijų, kuriose tu nepadoriai elgiesi – rūkai opijų su prostitutėmis.

– Tai slaptosios tarnybos spąstai, sumanyti man pakenkti, bet aš...

Iki šiol Ahmadas stengėsi deramai atsakyti į teisėjo klausimus, tačiau lemputės šviesoje buvo matyti, kad jo rankos dreba, kad iš akių kampučių per skruostus ima riedėti ašaros.

Pamažu jis pradėjo mikčioti ir nebeužbaigdavo sakinių. Viskas buvo dėl opijaus, jo Ahmadas taip ir nenustojo rūkyti. Teherane jis nusipirko modernią elektrinę pypkę, su kuria galėjo visur slapta rūkyti. Aga Džanas viską žinojo, tačiau tylomis su tuo susitaikė.

Jeigu dabar jis būtų parūkęs, būtų galėjęs tvirčiau apsiginti. Tačiau jie sulaikė imamą netinkamu momentu, kaip tik tada, kai prieš eidamas į mečetę Ahmadas ruošėsi užsirūkyti.

Neįprastą spaudimą patiriančio jo kūno ląstelės kaip niekada reikalavo opijaus. Ahmadas jautė, kaip krūtinę kažkas smarkiai spaudžia, tarsi ją būtų primynęs dramblys.

Dažniausiai jis apsiausto kišenėje nenumatytam atvejui visada turėdavo gabaliuką kieto opijaus. Jeigu dabar būtų jį turėjęs, būtų įsikišęs į burną ir pasijutęs geriau, bet barzdoti vyrai atvedė jį pas islamo teisėją vienu imamo švarku.

Apimtas nevilties, jis pagraibė savo švarko kišenes, bet jos buvo tuščios kaip dykuma.

Ahmadas pamėgino atsisegti viršutinę švarko sagą, kad būtų lengviau kvėpuoti, tačiau nesisekė, pirštai jo nebeklausė. Šaltas prakaitas išpylė kaktą, ausyse pradėjo ūžti, balsai pritilo, jis nebegirdėjo teisėjo. Ahmadui aptemo akyse ir jis nugriuvo nuo kėdės.

Išaušus kitam rytui jo žmona pasiėmė vaiką ir sugrįžo į tėvų namus.

Asilas

Ne, jie tikrai tai žinos!
Dar kartą: ne, jie tikrai tai žinos!
Sukūrėme naktį kaip apdangalą.
Padarėme nuostabų žibintą.
Ir iš lietaus debesų įsakėme vandeniui srovėmis lietis žemyn.
Ir jus perspėjome apie artėjančią bausmę.
Tą dieną, kai žmogus stebi, ką anksčiau padarė jo rankos.

Visą mėnesį Aga Džanas ieškojo mieste Ahmado, apėjo visus pažįstamus, bet neaptiko nė menkiausio imamo pėdsako.

Visi žinojo, kad Ahmadas buvo suimtas, mieste apie tai sklandė įvairiausių gandų.

– Ką dabar darysi? – paklausė Fagri Sadata vyro.

– Manau, geriausia laukti, ypač tokiomis neaiškiomis aplinkybėmis. Turėtum kada ateiti į turgų, pamatytum, kaip manęs šalinasi pirkliai. Mano reputacijai gresia pavojus.

Aga Džanas krūptelėjo nuo durų skambučio.

Skambutis nuaidėjo kitaip negu visada, rodės, už durų stovi kažkas, atėjęs pranešti lemtingą žinią.

– Kas čia? – paklausė Aga Džanas virpančiu balsu.

– Atidaryk duris! – garsiai sušuko vyriškas balsas.

– Kas čia? – pakartojo Aga Džanas.

– Atėjome Aga Džano.

Jis atidarė duris. Už jų stovėjo barzdotas vyras su ginklu.

– Kuo galiu jums padėti? – paklausė Aga Džanas.

– Imamas nori su jumis pasikalbėti akis į akį, – pasakė vyriškis.

– Koks imamas?

– Jis sėdi visureigyje.

Aga Džanas priėjo prie visureigio ir pro atvertą automobilio langą pasakė ant galinės sėdynės įsitaisiusiam jaunam imamui:

– Sveiki atvykę. Jei norite, galite užsukti, pasikalbėsime mano darbo kambaryje.

Imamas išlipo, Aga Džanas palydėjo jį vidun.

Jis pasiūlė imamui kėdę.

– Tiesą pasakius, turėjome jus pakviesti į islamo teismą, – tarė imamas ramiai. – Bet nėra laiko, atvykau pas jus su prašymu, kuris turi būti iškart įvykdytas.

– Ką turite galvoje? Koks prašymas?

– Atvykau jums perduoti teismo nutarimo. Viskas surašyta šiame dokumente, perskaitysiu.

Aga Džanas pamanė, kad žinia susijusi su Ahmadu, ir iškart pajuto palengvėjimą, nes turbūt reikalą dar bus galima aptarti.

Imamas iš vidinės kišenės išsitraukė neužklijuotą voką, išėmė iš jo laišką, rūpestingai išlankstė jį ir perskaitė:

„Alacho, kuris negailestingai baudžia nenorinčius jo klausyti nusidėjėlius, vardu.

Vadovo ajatolos Chomeinio vardu.

Islamo teismas nutarė, kad Ghaemaghami Farahani šeima nuo šiol neapibrėžtą laikotarpį nebeturi jokios teisės į Senedžano miesto džamiu mečetę!“

Aga Džanas išsigandęs atsistojo:

– Neįmanoma, mečetė priklauso mums!

– Mečetė priklauso Dievui, – toliau ramiai kalbėjo imamas. – Mečetė niekada nebuvo kieno nors nuosavybė. Turėtumėte tai žinoti!

– Bet mes turime dokumentus, kuriuose parašyta, kad žemė ir mečetės pastatas priklauso šiems namams, viskas surašyta mūsų giminės dokumentuose. Tai mūsų palikimas. Galiu įrodyti!

– Nesiaudrinkite. Negalite turėti jokių dokumentų, nes mečetė priklauso visiems. Jūsų šeima tik vadovavo šventyklai, nors tai ir nebuvo Dievo įstatymas. Dabar, įkūrus Islamo valstybę, teisėjas peržiūrėjo šį sprendimą. Laikinai nebepageidaujama, kad jūs prižiūrėtumėt mečetę. Ir jokių kalbų. Islamo teismas atėmė iš šeimos teises į mečetę, namas atskiriamas nuo šventyklos. Galite likti jame gyventi su šeima. Atvykau pasiimti mečetės raktų. Ar galite man juos perduoti?

– Negaliu to padaryti! Negaliu ir nenoriu! – pakartojo Aga Džanas. – Kas čia darosi, jūs mus visiškai sugniuždysite, iš kur visi šie pažeminimai?

– Jeigu nenorite atiduoti man mečetės raktų, už durų laukiantys vyrai patys ateis jų pasiimti.

– Iš manęs raktų negausite! – tvirtai pakartojo Aga Džanas.

Imamas išėjo. Grįžęs į visureigį jis liepė savo vyrams nueiti ir paimti raktus.

Į Aga Džano darbo kambarį įėję trys vyrai artinosi prie rašomojo stalo. Įtūžęs Aga Džanas vidury kambario mėgino įsibrovėlius sulaikyti:

– Eikit iš mano namų! Lauk!

Vyrai nustūmė jį į šalį ir ėmė kuistis kambaryje.

– Tai vagystė! – dar sušuko Aga Džanas vyrams, verčiantiems jo stalčių turinį ant grindų. Prišokęs prie vieno įsibrovėlio Aga Džanas jį pastūmė. Į kambarį atskubėjo triukšmą išgirdęs Džavadas, jis sulaikė tėvą ir atsistojo tarp jo ir vyrų.

Vyrai susirinko visus raktus, kokius tik rado kambaryje, ir išėjo, tačiau nepasiėmė rakto nuo lobyno, nes Aga Džanas laikė jį vidinėje kišenėje šalia Korano.

Po trijų dienų virš mečetės praskrido malūnsparnis, jame sėdėjo ajatola Arakis. Jis buvo vienas iš būrio dvasininkų, kurie Chomeinio paliepimu kaip šariato sargai išskrido į didžiuosius šalies miestus. Ajatolos pamažu įgavo neribotą valdžią ir turėjo atsiskaityti tik Chomeiniui. Jie buvo vadinami džamiu imamais ir ėmė vadovauti pagrindinėms miestų mečetėms.

Šimtai tikinčiųjų gatvėse tiesė rankas į malūnsparnį ir garsiai skandavo:

– *Jare imam gosh amad!* Sveikas atvykęs, imamo drauge!

Malūnsparnis nusileido ant plokščiosios stogo dalies, grupė vyrų, turgaus atstovų, užlipo ant stogo pasitikti senyvo ajatolos.

Šimtai tikinčiųjų vidiniame mečetės kieme mušėsi į krūtinę ir šaukė:

– *Djanam bé fadayet Khomeini!**

Du ginkluoti jaunuoliai padėjo ajatolai nulipti laiptais, paskui žmonės jį ant pečių nunešė į mečetę.

Norėdamas viską matyti iš arti, Aga Džanas atsargiai pravėrė vieno minareto angą ir įlindo į vidų. Laiptais jis pakilo į tą vietą, kur kadaise Nosratas buvo atsivedęs moterį. Čia atsistojęs Aga Džanas žiūrėjo į apačią ir viską dėjosi į širdį, žalia minareto šviesa apšvietė jo veidą.

Mečetė vėl tapo svarbiausių miesto įvykių vieta, ajatola kiekvieną penktadienį sakydavo pamokslus, jų klausydavosi visi Senedžano ir aplinkinių kaimų gyventojai.

* Aukojame save jums, Chomeini. (Aut. past.)

Ajatola buvo svarbiausias miesto žmogus, mečetėje jis nuolat su kuo nors susitikinėdavo, viskas vykdavo su jo palaiminimu.

Jo autoritariniam režimui nepakluso tik teismas, nes islamo teisėjas veikė savarankiškai, tik ypatingais atvejais prašydavo Galgalo patarimo.

Teisėjas su Galgalu telefonu buvo aptaręs Ahmado bylą, Galgalas teisėjui išsakė tvirtą nuomonę:

– Tu esi teisėjas! Užsimerk ir priimk sprendimą!

Bet teisėjas vis tiek nuėjo į mečetę, perdavė bylą ajatolai ir paklausė, koks būtų jo sprendimas.

Tarp dviejų maldų ajatola susipažino su byla ir patvirtino teisėjo nuosprendį:

– *Besmellah tala!** Kadangi jis imamas, turi būti nubaustas griežčiau negu paprastas pilietis. *Wassalam!*

Rytojaus dieną nuo aušros iki pirmos valandos popiet po miestą važinėjo visureigis ir per garsiakalbį skelbė:

– Gerbiami Senedžano miesto tikintieji! Susirinkite antrą valandą turgaus aikštėje, ten teisėjas viešai paskelbs nuosprendį Ahmadui Alsaberiui, buvusiam slaptosios tarnybos nariui. Tai pirmas viešas islamo teismo nuosprendis. Alachas gailestingas, tačiau prireikus – ir žiaurus.

Stovėdamas turgaus aikštėje prie fontano, Aga Džanas staiga išgirdo šią žinią. Akimirką jo kūnas suakmenėjo, nebejausdamas kojų vyras įsitvėrė žibinto stulpo ir priglaudė prie jo galvą.

Naujieną išgirdo ir Fagri Sadata.

– Ką dabar daryti? – paklausė ji susirūpinusi.

– Nieko. Tik Dievas dabar gali mums padėti. Mėnesį beldžiausi į visas duris, bučiavau visiems rankas, niekas nepadėjo. Niekas nieko nežino apie teismus, ten viskas slapta, – atsakė jai Aga Džanas.

– Kodėl Zinata nieko nedaro, juk ji palaiko ryšius su ajatolom.

* Alacho vardu. (Aut. past.)

– Man rodos, ji mažai ką tegali padaryti. Net ji nežino, kas yra teisėjas ir kas jau nuteistasis. Be to, ji visapusiškai su jais bendradarbiauja, vien dėl to negali pasipriešinti teisėjui dėl savo sūnaus.

– Kodėl ne? Šimtus kartų sakei, kad jis nekaltas.

– Nežinau, Fagri! Daugiau nieko nebežinau.

– Ahmadas pirmiausia jos sūnus, tik paskui mečetės imamas, kodėl tu turi belstis į visų duris ir bučiuoti visiems rankas, o ji nė savo veido neparodo? Kur ji dabar? Kodėl ji net nuo tavęs slepiasi?

– Fagri, įvyko revoliucija, ne šiaip pasikeitė politinė valdžia. Pasikeitė pati žmonių dvasia. Nutiks dar tokių įvykių, apie kuriuos įprastame gyvenime nė nepagalvotum. Žmonės pasiryžę baisiems dalykams. Apsidairyk, visi aplinkiniai irgi pasikeitė. Beveik nieko nebeatpažįsti. Neaišku, ar žmonės užsidėjo kaukes, ar šios kaip tik nukrito. Nežinia, kas nutiko Zinatai. Kas galėjo pamanyti, kad ji taps didžiu žmogumi?

– Didžiu? Kaip tai didžiu? – iškart sureagavo Fagri.

– Ji turi valdžią, ji sprendžia, ji organizuoja, ir vienas Dievas žino, ką dar ji daro.

– Ji niekas. Ji šlykštynė. Visos tos moterys, kurios veikia drauge su ja, yra baisios. Jos tokios, į kurias niekas niekada nė nepažiūrėdavo. Jos visos šlykščios!

– Fagri!

– Zinata šlykšti iš vidaus, – pridūrė ji, visiškai nepaisydama Aga Džano reakcijos.

– Dabar ne laikas apie tai kalbėti. Einu į turgaus aikštę, pažiūrėsiu, gal vis dėlto galiu Ahmadui kaip nors padėti.

– Neik ten. Patirsi tik pažeminimą. Lik namie ir lauk, kol audra nurims.

– Turiu ten būti, tai mano gyvenimas. Man nebesvarbu pažeminimai.

Aga Džanas pirmiausia pasimeldė, tada užsidėjo skrybėlę, atlošė pečius ir nuėjo pasitikti likimo.

Turgaus aikštė buvo pilna žmonių. Aga Džanas atsistojo po medžiu, iš čia buvo gerai matyti pakyla, ant kurios tuoj prasidės veiksmas. Susirinkusieji kalbėjosi tarpusavyje, visiems buvo smalsu, kaip bus įgyvendinamas islamo šariato nuosprendis.

Pirmiausia pasirodė trys kariniai visureigiai, iš kiekvieno išlipo po kelis islamo kariškius. Paskui į aikštę įriedėjo juodas mersedesas. Vienas kariškis atidarė automobilio dureles, iš jo išlipo jaunas imamas. Kareiviai palydėjo jį ant pakylos, jis atsisėdo ant aukštos kėdės ir sušuko:

– Atveskit jį!

Iš po greitosiomis pakabintos žalios užuolaidos į priekį buvo išstumtas Ahmadas. Jis atrodė apleistas ir silpnas. Pastarosiomis dienomis jis nė nepalietė opijaus, todėl jo veido bruožai ir laikysena buvo smarkiai pasikeitę. Jis vilko kojas kaip senas, ilgai nesiprausęs valkata. Jeigu teisėjas nebūtų jo pristatęs, niekas Ahmado nebūtų pažinęs.

Visi su nuostaba žiūrėjo į Ahmadą Alsaberį, visų numylėtą imamą, kuris kadaise iš moterų gaudavo šūsnis meilės laiškelių.

Teisėjas nutildė minią ir pradėjo skaityti nuosprendį:

– Ahmadas Alsaberis nusikalto glaudžiai bendradarbiaudamas su buvusio režimo slaptąja tarnyba! Jis bendradarbiavo su šėtonu. Tai didžiausia islamo ir mečetės, kurioje jis dirbo, išdavystė! Tačiau kadangi jo rankos nesuteptos krauju, jam skiriama tik dešimties metų laisvės atėmimo bausmė!

Minia vėl suūžė. Teisėjas ją nutildė ir kalbėjo toliau:

– Nusidėjėlis niekada nebegalės dirbti imamu, todėl iš jo visam laikui atimamas dvasininko turbanas ir apsiaustas.

Ahmadas drebėjo po savo ilgu purvinu švarku.

– Tačiau kadangi jis dirbo džamiu mečetės imamu ir visiems buvo pavyzdys, jam skiriama papildoma bausmė, – pridūrė teisėjas. Tai pasakęs jis kiek patylėjo. – Atveskit asilą!

Kareivis iš po tribūnos bemat atitempė baltą asilą.

Aikštėje nuvilnijo ūžesys: „Ką jie ketina daryti? Ką jam darys?“

Asilas, išsigandęs žmonių minios, spyriojosi, todėl kariškiams teko jį stumte stumti ant pakylos.

Aga Džanas atpažino baltą Am Ramazano asilą. Pasirodė grupelė musulmonų, užsirišusių ant galvų žalias skaras su užrašu: „Chomeinio karys“. Jie skandavo: „Alachas yra didis! Mirtis šacho sekėjui!“

Teisėjas sušuko:

– Mes užsodinsim nusikaltėlį atbulą ant asilo ir nusivesim į džamiu mečetę. Tai gailestinga bausmė tam, kas sutepė savą imamo apsiaustą!

Publika nusigandusi aiktelėjo, visi apstulbę sužiuro į Ahmadą, tuščias akis įbedusį į žemę.

Aga Džanas išsiėmė nosinę ir nusišluostė prakaituotą kaktą. Jis negalėjo patikėti, kad jie ves Ahmadą per miestą atbulą ant asilo.

Aga Džanas žinojo, kad Ahmadas kartais elgdavosi kvailai, bet netikėjo, kad jis kada nors buvo šacho patikėtinis. Ne tokio jis būdo. Bet kodėl Ahmadas tyli? Kodėl jis neprotestuoja, kodėl nesigina?

Aga Džanas prasibrovė pro minią į priekį ir garsiai sušuko:

– Ahmadai! Tu ne išdavikas! Ginkis!

Visi sužiuro į Aga Džaną.

– Netylėk! Sakyk ką nors! – sušuko šis dar garsiau.

Išgirdęs Aga Džaną, Ahmadas pabudo.

Teisėjas suriko:

– Tylos!

– Tu negali tylėti, Ahmadai! – toliau ragino Aga Džanas.

– Tylos! – pakartojo teisėjas.

Du kareiviai artinosi prie Aga Džano.

– Ahmadai, pabusk! Dėl manęs! Dėl mūsų! Dėl mečetės! – sušuko dar Aga Džanas, grumdamasis su vyrais, norinčiais jį nutempti.

– Tu mūsų mečetės imamas, ginkis... – vis nenutilo Aga Džanas. Tačiau nebaigė sakinio, nes vienas kariškis griebė jo dešinę ranką, užlaužė ją už nugaros ir prispaudė Aga Džano galvą prie žemės.

– Ahmadai! Daryk ką nors dėl mūsų! – šaukė Aga Džanas, kol kareiviai jį laikė.

Du turgaus prekybininkai išbėgo į priekį, ištraukė Aga Džaną kareiviams iš rankų ir nusivedė ten, kur stovėjo patys.

Ahmadas sukaupė visas jėgas, atsigręžė į žmones, iškėlė rankas aukštyn ir suriko:

– Prisiekiu Koranu! Aš nekaltas!

– Nutilk! – sušuko teisėjas.

– Prisiekiu mečete! Aš niekada nebuvau patikėtinis!

– Nutilk! – pakartojo teisėjas dabar jau piktai.

– Aš niekada negalėsiu... – sušuko dar Ahmadas, tačiau jį nutraukė kareiviai, pakėlė ir norėjo pasodinti ant asilo. Gyvulys išsigandęs traukėsi atatupstas. Vienas kareivis smarkiai užtvojo asilui ginklu, gyvulys susvyravo, pargriuvo, vėl atsistojo.

Į priekį išėjo senyvas vyras su šautuvu ir žalia skarele ant galvos. Jis paglostė asilui galvą ir nesunkiai nuramino gyvulį, o kareiviai įkėlė į balną Ahmadą.

Aga Džanas išsigando pamatęs, kas tas senyvas vyras.

Ar akys jo neapgavo? Tas vyras buvo jų tarnas Am Ramazanas. Dabar jis tapo islamo kariuomenės nariu. Tai buvo neįsivaizduojama. Savo asilą jis atidavė tam, kad Ahmadas būtų paniekintas ir palaužtas. Jis pats nuramino gyvulį.

Am Ramazanas turėtų gėdytis, švarko kišenėje jis vis dar nešiojosi jų namų raktą, kaip žmonės gali taip greitai pasikeisti?

Netikėtas posūkis taip įskaudino Aga Džaną, kad šis nejučia kaip beprotis ėmė garsiai sakyti *Al Morsalat*, Siunčiamųjų, surą:

Raudokit tą dieną, neigėjai!
Raudokit stipriai pučiantys

Ir plačiai plintantys!
Ir aiškiai išsiskiriantys!
Tai, kas jums buvo pasakyta, vyksta.
Ir kai užgesinamos žvaigždės.
Ir kai plyšta dangus.
Ir kai daužomi kalnai.
Raudokit, neigėjai.

Asilas pajudėjo, Ahmadas tyliai verkė. Kažkas paleido į jį akmenuką, ir šis pataikė į galvą.

Nebegalėdamas ištverti šio vaizdo, Aga Džanas šoko ir užtvėrė asilui kelią:

– Gana! Niekas negali mėtyti akmenų! Jam nepaskirta užmėtymo akmenimis bausmė. Kur tas prakeiktas teisėjas?

Vienas iš sargybinių šiurkščiai parbloškė Aga Džaną ant žemės. Tačiau šis greitai, taip greitai, kaip negalėjai iš jo tikėtis, vėl pašoko ant kojų ir puolė prie asilo.

Sargybinis sulaikė jį šautuvo buože.

Kažkas vėl paleido akmenuką, šis kliudė dešinę Ahmado ausį. Aga Džanas skubiai išsitraukė iš vidinės kišenės Koraną, nustūmė sargybinį į šalį, nubėgo prie Ahmado, atsistojo prieš jį ir iškėlęs Koraną virš galvos sušuko:

– Vardan šios knygos! Neužmėtykit jo akmenimis!

Sargas išplėšė Koraną Aga Džanui iš rankų ir smarkiai trenkė jam knyga per veidą. Šis prarado pusiausvyrą, bet tuoj vėl atsitiesė, apkabino Ahmadą per liemenį ir ėmė tempti jį nuo asilo, kol abu parvirto ant žemės.

Du kariškiai imamą vėl pasodino ant gyvulio, o kiti ėmė piktai spardyti Aga Džanui į pilvą, kojas ir nugarą.

Asilas vėl pajudėjo, minia paskui gyvulį siūbtelėjo mečetės link.

Aga Džanas susirietęs iš skausmo gulėjo ant žemės. Jis progiesmiais sau kartojo:

O tu, susisupęs į drabužius!
O tu, apsisiautęs!
Nebegali ilgiau
Gulėti ant žemės.
Kelkis!
Prisiekiu mėnuliu,
Prisiekiu rytu, kai jis aušta!

Jis atsirėmė delnais į grindinį ir sunkiai atsistojo.

Karvė

Pradžioje buvo tik Karvė, visur karaliavo tyla. Taip manė senovės persai. Todėl Farso provincijos senųjų persiškų pilių kolonas jie padabino karvių galvomis.

Kai Karvė numirė, iš jos kūno pasipylė gyvybė. Iš mėsos atsirado gyvūnai ir augalai.

Laikui bėgant šias mintis išstūmė kitos. Šventa tapo Ugnis, Karvės pavidalas pamažu nublanko.

Ugnis vis dar liepsnojo kalnų šventyklose, garbingoje vietoje, kai Jezde gimė Zaratustra. Jis buvo pirmasis persų pranašas. Zaratustra skelbė, kad nereikia garbinti nei Karvės, nei Ugnies. Pranašas teigė, kad Dievas yra danguje, ir davė jam vardą – Ahūra Mazda*.

Ugnis tapo Ahūros Mazdos simboliu žemėje.

Pranašas savo tautai pasiūlė Avestą**, joje buvo surašyti šventi Dievo žodžiai.

Praslinkus amžiams Mahometas paskelbė islamą, ir visi senieji persų dievybių vaizdiniai buvo ištrinti, o Ugnis – užgesinta.

Keturiolika šimtmečių Karvė ir Ugnis nebegarbinamos, tačiau šias idėjas išsaugojo persų dvasia.

Islamas visam laikui suskaldė Aga Džano šeimą. Praėjusius aštuonis amžius namai pamokslais iš mečetės sakyklos vieningai

* Pirmoji persų dievybė. (Aut. past.)
** Šventoji zoroastrizmo knyga. (Aut. past.)

kovėsi su islamo priešais. O dabar islamas pats tapo priešu ir atsigręžė prieš namus.

Nors revoliucija jau nuvilnijo, Šahbalas vis dar negrįžo namo.

Nosratui sekėsi gerai. Jis dieną naktį stengėsi išsikovoti sau vietą naujosios Islamo valstybės kine. Visai nebeturėjo laiko aplankyti namų. Jis net nebeskambindavo.

Zinata galutinai atsidavė Chomeinio islamui ir retai grįždavo namo. Ji nutraukė ryšius su šeima, niekas nežinojo, ką ji iš tiesų veikia.

Muedzinas prastai jautėsi, jis vis dažniau iškeliaudavo, iš namų nuolatos dingdavo ir Džavadas.

Vaikinas namie niekam nesakė, kur keliauja, ir vis dažniau vykdavo į Teheraną. Jis palaikė ryšius su Šahbalu. Džavadas sielos gilumoje pritarė kairiųjų judėjimui, kuriame Šahbalas aktyviai dalyvavo.

– Kodėl neparvažiuoji namo? – paklausė jis kartą Šahbalo.

– Kai Chomeinis buvo apsistojęs Paryžiuje, jis pažadėjo, kad toleruos kitus. O gavęs valdžią nieko nebenori apie tai girdėti. Kairiuosius jis laiko Dievą įžeidinėjančiais žmonėmis, kuriems nėra vietos Islamo valstybėje. Todėl žengėme žingsnį atgal – gyvename slėptuvėse. Negalime pasitikėti Chomeiniu.

Išvykti iš namų nusprendė ir Nasrina su Ensi, Aga Džano dukros. Jos norėjo išsinuomoti kambarius Teherane.

Nė viena šių namų moteris anksčiau nebuvo taip pasielgusi. Nasrina ir Ensi buvo suaugusios jaunos moterys, kurios nebenorėjo sėdėti namie ir laukti vyrų.

Fagri Sadata visada jas auklėjo laisvai. Dukros nebuvo verčiamos eiti į mečetę ir lankė geriausias miesto mokyklas.

Gavusios vidurinės mokyklos brandos atestatus, abi seserys pasirinko mokytojų kursus. Jeigu viskas būtų klostęsi kaip seniau, dabar jos jau būtų baigusios mokslus ir galėtų dirbti mokytojomis. Tačiau prasidėjus revoliucijai visi universitetai ir mokyklos

buvo uždaryti. O po revoliucijos Nasrina ir Ensi nebegalėjo tęsti studijų.

Naujoji islamo valdžia įstaigose, kontorose, mokyklose ir universitetuose ėmėsi kultūrinės revoliucijos. Visi, kuriuos specialus komitetas įvertindavo kaip nepakankamai religingus, būdavo siunčiami namo.

Dėl Ahmado ir Aga Džano turguje iškeltos scenos Nasriną ir Ensi iš kursų pašalino pirmąsias.

Jos dar kurį laiką pagyveno namie, tačiau Senedžane nebeturėjo jokios ateities.

– Nasrina ir Ensi nori į Teheraną. Jos apie tai kalbėjosi su manimi, – pasakė Fagri Aga Džanui prieš eidama miegoti.

– Dviejų merginų negalime išleisti vienų į Teheraną, – atsakė Aga Džanas.

– Tai ką žadi daryti? Gal visam laikui jas uždaryti čia?

Aga Džanas nieko neatsakė.

– Čia jos neturi jokios ateities. Turi jas paleisti.

Vieną dieną Nasrina ir Ensi įėjo į Aga Džano kambarį ir pasakė jam, kad nori keliauti į Teheraną, ten gyventi ir dirbti ir kad jis nė nemėgintų jų sulaikyti.

– Aš jūsų nelaikau, – atsakė Aga Džanas.

Jos persikėlė į Teheraną ir laikinai apsistojo pas gerą klasės draugę.

Aga Džanas kaip ir anksčiau kasdien eidavo į turgų, nors viskas čia pasikeitė. Visi vyriškiai užsiaugino barzdas ir lenktyniavo, kuris labiau priartės prie dvasininkų. Visi pasidarė šiurkštūs, niekas jam neberodė pagarbos. Jo ištikimas tarnas į darbą ateidavo kariškio uniforma, tad Aga Džanas jo akivaizdoje nebedrįso net kalbėti telefonu.

Kai anksčiau Aga Džanas nuvykdavo į kaimus, kur turėjo savo kilimų dirbtuves, kaimiečių jis būdavo sutinkamas kaip karalius, o dabar niekas neišeidavo nė pasisveikinti.

Vieną dieną užsukęs senas draugas iš Isfahano rado Aga Džaną prie rašomojo stalo palinkusį virš popierių. Svečias jo neatpažino. Aga Džanas buvo pasenęs. Žilas ir palūžęs.

Aga Džanas mėgino tiesiog darbuotis toliau, bet jam nesisekė. Jis grįždavo namo anksčiau ir krapštydavosi sode. Kartais pradingdavo rūsyje ir valandų valandas rausdavosi tarp senų daiktų. Tada Fagri Sadata leisdavosi į rūsį ieškoti vyro:

– Ką ten galų gale visą laiką veiki?

– Niekada neturėjau laiko bent sykį gerai apžiūrėti, kas šiose skryniose.

– Šiandien jau gana, eik plautis rankų, užplikiau šviežios arbatos.

Aga Džanas nusiprausdavo rankas ir veidą baseinėlyje, eidavo į virtuvę ir gerdavo su Fagri arbatą.

– Turėk kantrybės, – ramindavo Aga Džanas žmoną, kai ši imdavo skųstis dėl savo vaikų ateities.

– Kaip turėti kantrybės, kai visi trys mano vaikai be ateities, jie iškeliavo iš namų, o mes net nežinome kur?

– Taip nutiko ne tik mūsų vaikams, tūkstančiams kitų irgi. Gyvenime visada taip buvo ir bus, turime vienintelį vaistą, kuris gali mums padėti, – kantrybę.

– Ji padeda tik tau, nes turi tvirtą tikėjimą, o aš negaliu, esu silpna, dažnai dvejoju, beveik nedrįstu tau to sakyti, bet kartais abejoju, ar Dievas visa tai mato.

– Fagri, būk stipri, nepaklysk tamsybėse, kitaip prarasi ramybę, o tai negerai.

– Visi žiūri tik savo naudos, visi mėgina apsaugoti savo gyvenimą, tu vienintelis buvai ir likai sąžiningas, tačiau ką pasiekei? Atsidūrei rūsyje! Kadaise buvai turgaus vyresnysis, tavo žodžiai buvo svarūs kaip auksas, o ką veiki dabar? Knisiesi rūsyje po seną šlamštą.

– Neturėtum taip kalbėti, Fagri, – atsiliepė įžeistas Aga Džanas.

– Atleisk, bet supranti, ką turiu galvoje. Kur tavo draugai, tie galingi turgaus vyrai, kodėl jie tau nepadeda?

– Man nereikia niekieno pagalbos, – atsakė Aga Džanas.

– Visi paliko tave nelaimėje. Kur Zinata? Kur Muedzinas, o visų svarbiausia – kur tavo brolis Nosratas? Kada paskutinį kartą su juo kalbėjaisi?

Tuo metu Nosratas stovėjo savo vonios kambaryje po dušu. Jis galvojo, kaip galėtų prisidėti prie persų kino. Gerai suprato, kad tai bus neįmanoma be Chomeinio palaiminimo. Vandeniui tyškant ant galvos, jam kilo puiki mintis. Karvė. Nosratas garsiai sušuko:

– Sugalvojau! Galop sugalvojau!

Jis iškart užsuko vandens čiaupą, griebė rankšluostį, nusišluostė, apsirengė ir išskubėjo lauk. Pasigavęs taksi nuvažiavo tiesiai į rūmus, kuriuose Beheštis buvo įkūręs savo kontorą.

Nuo revoliucijos pradžios buvo praėję devyni mėnesiai, o Chomeinis vis dar nežinojo, ką daryti su kino teatrais. Kino teatrų ir viešnamių durys buvo užkaltos, tos vietos paskelbtos netyromis.

Nosratas ir Beheštis glaudžiai bendradarbiavo, juos siejo abipusis pasitikėjimas. Beheštis žinojo, kas yra kinas. Vokietijoje jis dažnai vogčia eidavo į kino teatrą, tačiau manė, kad dar neatėjo laikas apie tai pasikalbėti su Chomeiniu.

– Žinau, ką daryti, – pasakė Nosratas Beheščiui. – Reikia imamą tiesiog nusivesti į kiną. Jis turi savo akimis pamatyti, kad kino teatras yra visai kas kita nei viešnamis.

– Būk realistas, – atsakė Beheštis. – Ką galėtume jam parodyti, kad įtikintume?

– Jam parinkau „Karvę!“ – atsakė Nosratas.

– Karvę?

– Tai pirmas rimtas persiškas filmas, gali jį net pavadinti islamišku.

– Ir filmas vadinasi „Karvė“?

– Taip, „Karvė". Persijos klasika. Netvirtinu, kad tas filmas yra šedevras, bet tai geriausia, ką galime parodyti imamui. Karvė glūdi visų persų viduje, net imamo Chomeinio sieloje. Aš parengsiu kino teatrą, o jūs atsiveskite imamą. Islamas kinui gali labai daug duoti. Turiu didelių planų. Jeigu Chomeinis pritars filmui, iš mūsų kultūros šerdies išsirutulios savarankiškas kinas. Šiitų požiūris į pasaulį ypatingas, be to, mūsų šaknys – senoji persų kultūra, greitu laiku galėtume užkariauti visus pasaulio kino teatrus.

– Apie pasaulį pasikalbėsim kitą sykį, pirmiausia parodykime imamui filmą.

– Negalime gaišti, visi kino teatrai uždaryti, didieji kilimų prekiautojai ėmė juos supirkinėti ir versti mečetėmis.

– Imamas niekada neis į kino teatrą.

– Padarysiu kitaip: kino teatrą nugabensiu pas imamą.

– Gera mintis, – pritarė šypsodamas Beheštis.

– Tai bus įrašyta į istoriją. Chomeinis mėgausis filmu, sukurtu provincijoje, ten, iš kur imamas kilęs.

Rytojaus vakarą, nešinas susukta drobe po pažastim ir filmo projektoriumi, Nosratas įžengė į Chomeinio būstą, įrengtą šiaurinėse Teherano kalvose.

Beheštis nuvedė jį į imamo darbo kambarį. Čia ant kilimo tarp pagalvių sėdėjo Chomeinis, atsirėmęs į sieną. Nuo revoliucijos pradžios Nosrato plaukai kiek pražilo, jis nesiskuto barzdos ir kaip tikras menininkas nešiojo skrybėlę. Paprastai visi priklaupdavo prieš Chomeinį ir bučiuodavo jam ranką, tačiau Nosratas to nedarė. Jis nusiėmė skrybėlę ir kiek palenkė galvą.

Beheštis jį pristatė:

– Prieš jus operatorius, kurio reportažus apie revoliuciją daug kartų transliavo pasaulio televizijos. Jis – patikimas vyras. Kilęs iš religingos šeimos ir turi daug gerų idėjų apie kiną, palieku jį vieną su jumis.

Behešćiui išėjus iš kambario, kurį laiką buvo tylu.

Nosratas pasidėjo daiktus ant žemės ir ėmė ieškoti, kur pakabinti baltą drobę. Iš kišenės išsiėmęs mažą plaktuką, jis neprašydamas leidimo pritvirtino ją ant sienos prieš Chomeinį.

Perstatęs stalą, stovintį prie sienos, Nosratas padėjo ant jo projektorių. Paskui vidury kambario pastatė kėdę ir paprašė:

– Gal galėtumėte atsisėsti ant šitos kėdės?

– Ir čia sėdžiu puikiai! – atšovė kiek susierzinęs Chomeinis.

– Suprantu, bet kėdė yra kino dalis.

Chomeinis pažvelgė į jį nustebęs, dar niekas anksčiau su juo taip nebuvo kalbėjęs. Tačiau jis žinojo, kad Nosratas yra fotografas ir kad visada reikia klausyti dviejų žmonių – savo šeimos gydytojo ir fotografo. Todėl imamas pakilo ir atsisėdo viduryje kambario ant pasiūlytos kėdės.

Nosratas užtraukė užuolaidas ir išjungė šviesą, kambaryje įsiviešpatavo tamsa.

Tada jis įjungė projektorių.

Ritė pradėjo suktis, nespalvotas filmas buvo senas, ekrane pasirodė karvė, ji sumūkė – Chomeinis to nesitikėjo. Pasirodė valstietis, jis pabučiavo karvės galvą ir paglostė jai sprandą, tada pasakė:

– Tu mano karvė. Mano miela karvė. Eime! Pasivaikščiosime.

Valstietis žengė pirmas, o karvė sekė paskui jį į lankas. Prisiartinęs prie pievos, valstietis išsiėmė tradicinę pypkę, atsisėdo medžio paunksmėje ir užsirūkė, visą laiką žiūrėdamas į žolę pešančią karvę. Tada pasirodė galvą skarele apsirišusi valstietė.

– *Salam eleikom*, Mašadi!

– *Salam eleikom*, Badži. Eikš, prisėsk pavėsyje, šiandien karšta. Vedu savo karvę prie upės, gyvuliui labai karšta tvarte. Kaip tau sekasi, Badži?

Valstietė atsisėdo greta ant žemės ir juodu tylomis įsižiūrėjo į karvę.

Rodomas filmas nebuvo stebuklas, tačiau juostą sudarė magiškos scenos iš paprastų kaimiečių gyvenimo. Nesudėtingas pasakojimas traukė žiūrovus kaip tik primityviu kaimiečių gyvenimu.

Šis filmas tiko naujai Chomeinio Islamo respublikai, nes filme vaizduojamame kaime modernumo nebūtum suradęs nė su žiburiu. Visos valstietės čia vaikščiojo su skraistėmis, visur jautei Korano dvasią. Kaime nebuvo elektros nei vandentiekio. Negirdėti muzikos, niekas neturėjo radijo imtuvo. Niekas Chomeiniui nebūtų parinkęs geresnio pirmojo filmo. Ekrane jis galėjo atpažinti praeityje pasilikusį save patį, savo tėvus ir kaimo gyventojus.

Pasakojimas buvo apie valstietį, neturintį vaikų, bet mylintį savo karvę. Vieną dieną karvė suserga. Kaimo išminčiai pataria karvę papjauti, kol nevėlu, tačiau jis nenori apie tai nė girdėti.

Po kelių dienų valstiečiui nematant karvė krenta. Kaimiečiai nusprendžia ją iškart užkasti, kol dar negrįžo valstietis.

Kai šis grįžta ir kaimynų klausinėja, kur dingo jo karvė, visi sako, kad ji išėjo. Valstietis sukrėstas. Dienų dienas jis ieško savo karvės, bet neranda. Jis netenka gyvenimo džiaugsmo, nebevalgo.

Kaimo išminčiai užsuka pas valstietį, norėdami jį paguosti ir paaiškinti, kad žmogui nedera gedėti karvės. Tačiau valstietis taip suserga, kad net pradeda manyti pats esąs karvė. Kai išminčiai įžengia į jo namus, jis ima iš sielvarto mūkti.

Išminčiai išsitraukia nosines ir tylutėliai aprauda valstietį.

Kai filmas baigėsi, Nosratas įjungė šviesą. Chomeinis griebėsi nosinės.

Kitą penktadienį ajatolos visoje šalyje per pamaldas paskelbė netikėtą žinią: „Šį vakarą televizija parodys filmą. Filmas vadinasi „Karvė“, jis palaimintas imamo Chomeinio. Tikintieji gali jį žiūrėti!“

Žmonės, namie neturintys televizoriaus, vakare suplūdo į arbatos namus pasižiūrėti filmo.

Irano meno istorijoje tai buvo svarbi diena.

Aga Džanas filmą žiūrėjo kartu su Driežu šio pašiūrėje ant stogo. Jis irgi pirmą kartą matė filmą. Išvydęs karvę, valstietį ir varganus namus, jis negalėjo patikėti, kad mato taip išgirtą filmą.

Šahbalas žiūrėjo filmą kartu su Džavadu.

Nasrina ir Ensi matė filmą pas gerą savo klasės draugę.

Sedika žiūrėjo filmą religingų moterų draugijoje Teherane. Galgalas per savo seserį buvo sutvarkęs, kad Sedika kuriam laikui apsistotų sostinėje.

Zinata Ganuma gyveno pas Azam Azamą, ši dabar buvo jos asistentė.

Visai neseniai Zinata mečetėje viešai išsižadėjo Ahmado. Visiems girdint ji pasakė, kad jai gėda dėl savo sūnaus.

Zinata nebuvo išimtis. Televizija parodydavo nemažai tikinčių tėvų, kurie savo neklusniems vaikams atsukdavo nugaras. Visi kalbėjo apie tokius tėvus, tačiau niekas jų nesuprato. Ar šiam žingsniui juos paskatino tikėjimas? O gal jiems smegenis praplovė dvasininkai?

Kai Zinata viešai išsižadėjo sūnaus, kitą dieną ją savo darbo kambaryje priėmė ajatola. Jis pasikalbėjo su Zinata prie keturių akių.

– Zinata Ganuma, tu – pavyzdys islamo moterims, jo man šiame mieste reikia. Tu tikra *mahdjabe**. Šventoji Fatima džiaugiasi tavimi. Klausykis dabar manęs atidžiai! Patikiu tau užduotį Senedžano moterims suteikti islamo veidą. Noriu jas visas matyti tokias kaip Zinata Ganuma. Ar aišku?

– Taip, aišku, ajatola! – atsakė Zinata ir atsistojo.

Kartu su šešiomis fanatikėmis Zinata įkūrė dorovės priežiūros komitetą. Jos ėmė stebėti viešą moterų elgesį.

* Skraiste apsisiautusi moteris. (Aut. past.)

Dauguma miesto moterų išeidamos iš namų apsigaubdavo juoda čadra, bet nemažai merginų nenorėjo paklusti islamo režimui ir to nedarydavo. Miesto gatvėmis ėmė patruliuoti trys visureigiai, kiekviename sėdėdavo dvi skraistėtos moterys ir ginkluotas vyras. Jie tikrino, kaip miesto moterys laikosi *hedjab**.

Kai tik jie pamatydavo moterį, apsisiautusią skraiste ne pagal islamo taisykles ar pasidažiusią, šokdavo iš automobilio ir nelaimėlę sulaikydavo.

Jeigu moteris paklausydavo jų nurodymo ir pasitaisydavo skraistę, jai būdavo leidžiama eiti toliau, bet jeigu imdavo priešintis, neklaužadą įgrūsdavo į autobusiuką, važiuojantį paskui visureigį, ir nugabendavo į slaptą vietą pamokyti.

Visos sulaikytos moterys patekdavo pas Zinatą.

Kartu su Azam Azama ji prigalvojo būdų, kaip tokias moteris smarkiai įbauginti.

Azam Azama ištepdavo tokių moterų kojas sirupu ir įstumdavo jas į tamsų kambarėlį, kuriame knibždėjo tarakonų.

Merginas, neieškančias žodžio kišenėje, uždarydavo tamsiame kambaryje, kur joms per kojas tuntais zujo cypiančios pelės.

Paskutinį kartą Zinata raudonai padažytas vienos moters lūpas taip smarkiai nutrynė šiurkščiu rankšluosčiu, kad jos ėmė kraujuoti.

Tą vakarą, kai visi sėdėjo priešais televizoriaus ekranus ir žiūrėjo „Karvę“, didelė grupė naujajai valdžiai ištikimų studentų, palaikomi Chomeinio, perkopė aukštas Amerikos ambasados tvoras ir užpuolė atstovybę. Įsibrovėliai žaibo greitumu suėmė ambasadorių ir šešiasdešimt penkis ambasados darbuotojus, kurie saugumo sumetimais tuo metu buvo pastate. Įkaitai kaipmat buvo nugabenti į slaptas vietas, nes islamo valdžia bijojo, kad Amerika gali pasitelkti dideles pajėgas jiems vaduoti.

* Islamo aprangos nurodymai moterims. (Aut. past.)

Dėl visa ko svarbiausi asmenys buvo visureigiais nuvežti į Komą, Isfahaną ir Senedžaną.

Vidurnaktį asistentas pažadino Senedžano ajatolą Arakį:

– Apsirenkite, – sušnibždėjo jis. – Kai kas laukia jūsų svetainėje.

– Kas ten? – paklausė ajatola.

– Labai jaunas vyras, jis nori pasidalyti su jumis valstybine paslaptimi.

Ajatola greitai apsirengė. Svetainėje jo laukė jaunuolis.

Ajatola padavė jam ranką, vyras ją pabučiavo ir tyliai tarė:

– Aš Teherano universiteto studentas. Turiu jums slaptą pranešimą nuo ajatolos Ruhola Chomeinio.

Ajatola palenkė galvą ir studentas sušnabždėjo jam į ausį:

– Prie jūsų durų stovi trys automobiliai su septyniais amerikiečiais užrištomis akimis.

Ajatola bemat užsidėjo turbaną, griebė lazdelę ir paklausė:

– Eini kartu?

Arakis įlipo į vieną iš automobilių, visi pajudėjo dykumos link.

Mėnesių mėnesius Šveicarijai tarpininkaujant Irano ir Amerikos atstovai derėjosi dėl įkaitų išlaisvinimo, tačiau ilgalaikės derybos nieko nedavė. Chomeinis buvo iškėlęs dvi griežtas sąlygas:

1. Atiduoti šachą islamo teismui.
2. Grąžinti Amerikos bankuose gulinčius milijardus dolerių, Amerikos gautus iš Irano naftos.

Tačiau amerikiečiai negalėjo atiduoti šacho, nes ajatolos jį būtų iškart nužudę. Taip pat buvo neįmanoma per trumpą laiką surinkti milijardų dolerių. Derybos buvo nutrauktos, stojo tyla.

Praėjus šimtui septyniasdešimt dviem dienoms virš Senedžano praskrido šeši amerikiečių keleiviniai lėktuvai, niekas jų nematė ir negirdėjo. Prieš pusvalandį jie pakilo iš amerikiečių karinio laivo,

apsistojusio Persijos įlankoje, ir Sadamui Huseinui leidus per Irako oro erdvę įskrido į Irano teritoriją.

Lėktuvai skrido į slaptą karinį oro uostą dykumoje. Buvo planuojama, kad buvę koviniai šacho būriai išlaisvins įkaitus, malūnsparniais juos nugabens į oro uostą dykumoje, o iš ten amerikiečiai galės išskristi iš šalies.

Padedami vieno Chomeinio patikėtinio, kuris Amerikai perduodavo informaciją, amerikiečiai sužinojo, kur laikomi įkaitai.

Tačiau operacija nenusisekė. Dėl paslaptingo nutikimo, kurį paaiškinti galėjo tik Chomeinis, viskas žlugo. „Alachas jiems sutrukdė!“ – sušuko rytojaus dieną didysis ajatola, kai jį pasiekė žinia, kad itin slapta karinė Amerikos operacija baigėsi nelaime.

– Alachas gina šią šalį, – pridūrė Chomeinis ramesniu tonu. – Kodėl amerikiečiai nenori to suprasti? Viskas labai paprasta: čia įsikišo Dievas.

Du amerikiečių lėktuvai, leisdamiesi slaptame oro uoste, susidūrė su malūnsparniu. Lėktuvai ir malūnsparnis užsiliepsnojo, vidury išdžiūvusios dykumos plykstelėjo ugnies jūra, nors niekas to ir nematė.

Aštuoni žmonės žuvo, penki buvo sužeisti. Iškart po nelaimės kiti amerikiečių lėktuvai grįžo ant karinio laivo denio.

Piemuo, netoli dykumos užsnūdęs po medžiu prie seno šulinio, pabudo išsigandęs neįprasto garso. Jis atsikėlė ir įsižiūrėjo į naktinę dykumą: šviesiame danguje kilo juodų dūmų debesis.

Nedelsdamas jis įlipo į medį ir pamatė tolumoje liepsnas. Piemuo iškart suprato, kad atsitiko baisi nelaimė, jis paliko savo bandą ir nulėkė į kaimą. Po pusvalandžio visas kaimas nuo savo stogų žiūrėjo į ugnies jūrą.

Kaimo imamas nubėgo į mečetę ir griebė telefoną – vienintelį kaime. Jis iškart susuko ajatolos Arakio telefono numerį:

– Dykumoje matau didžiules liepsnas. Kaimo senoliai tokių dalykų dar nėra matę. Turėjo kažkas nutikti!

Ajatola tučtuojau nusiuntė islamo kariuomenės karininką patikrinti dykumos. Po keturiasdešimt penkių minučių ajatola stvėrė savo raudono telefono ragelį ir paskambino tiesiai į Chomeinio buveinę Teherane:

– Neregėtai didžiulės liepsnos! Regis, nukrito pora lėktuvų. Ugnis per kaitri, negalime prisiartinti!

Kol Teheranas sušaukė inspekcijos komandą ir nusiuntė ją į Senedžaną, kaimiečiai ant asilų nujojo į nelaimės vietą ir mėgino gelbėti sužeistuosius.

Valdžios atstovai vis dar nežinojo, kas nutiko, kai Maskvos radijas šeštą valandą ryto pranešė: „Trys amerikiečių lėktuvai sudužo Irano dykumoje netoli Senedžano."

Muedzinas kiekvieną rytą klausydavosi radijo ir išgirdo šią žinią, tačiau nesuprato, kokia ji svarbi. Tik tada, kai klausydamas kartojamų naujienų išgirdo pavadinimą „Senedžanas", nuėjo pas Aga Džaną ir sušuko:

– Dykumon nukrito amerikiečiai!

Valstybinė televizija pradėjo antros valandos žinias tiesioginiu reportažu iš įvykio vietos dykumoje, kamera priartino žuvusių amerikiečių kūnus. Paskui ekrane pasirodė ajatola Arakis. Dešinėje rankoje laikydamas kalašnikovą, jis rėžė ugningą pamokslą:

– Islamas yra stebuklas, net po keturiolikos šimtmečių islamas yra stebuklas. Amerikiečių lėktuvai per Iraką įskrido į mūsų šalį, jie išjungė savo šviesas ir skrido tamsoje, jie naudojosi naujausiomis elektronikos priemonėmis, norėdami suklaidinti mūsų radarus. Jie viską puikiai apgalvojo, o protingiausi jų kompiuteriai viską apskaičiavo, tačiau jie pamiršo į savo skaičiavimus įtraukti vienintelį dalyką – Koraną! Mums nereikia modernių kompiuterių, kad suprastume tokius dalykus, mums nereikia elektroninių akių, kad

pamatytume šias tiesas, mūsų šalį saugo viena vienintelė būtybė, ji viena viską kontroliuoja, kai mes miegam. Ir tai – Alachas.

Amerika turi kompiuterius, mes – Alachą.

Amerika turi didelius žvalgybinius lėktuvus, mes turime Alachą.

Amerika! Jeigu nori sužinoti, kas iš dangaus nuskynė tavo lėktuvus, paskaityk *Al Fiel*, Dramblio, surą:

Alam tara kayfe raboka beh asabel fiel

Ar nematei, kaip pasielgėme su tais, kurie keliavo ant dramblių?

Klasta juos pačius paklaidino.

Mes pasiuntėme debesis paukščių, kurie paleido ant dramblių krušą akmenukų.

Ir sunaikino juos kaip apgraužtą javų lauką.

Alharab

Po penkių mėnesių vidury dienos virš Teherano pasirodė trys kariniai Irako lėktuvai. Jie skrido taip žemai, kad galėjai įžiūrėti kabinose sėdinčius pilotus. Visi puolė slėptis apkurtinti ir – svarbiausia – išgąsdinti to baisaus ūžesio.

Lėktuvai subombardavo oro uostą ir taip Iranui paskelbė *alharab* – karą.

Irako kariuomenė dar antpuolio išvakarėse įžengė į Irano teritoriją ir užėmė visus strateginius pietinės, daug naftos turinčios Chuzistano provincijos objektus. Svarbiausios Irano dujų ir naftos gamyklos dabar pateko į Sadamo Huseino rankas.

Režimas išsigando, žmonės negalėjo patikėti tokia žinia. Tik tada, kai televizija parodė Irako tankus, stovinčius priešais Irano naftos gamyklą, visi ėmė suvokti, kad tai joks grasinimas, o tikrų tikriausias karas.

Televizija transliavo Chomeinio kalbą, šis visiems, turintiems ginklą, liepė prisistatyti į artimiausią mečetę. „Tai džihadas!“

Chomeinio kalba per parą sutelkė didelę tikinčiųjų kariuomenę. Tūkstančiai nepatyrusių jaunų ir senų vyrų buvo susodinti į autobusus ir išsiųsti į frontą.

Tuo metu amerikiečių žvalgybiniai lėktuvai sukinėjosi aukštai virš susirėmimų teritorijos, stebėdami islamo kariuomenės judėjimą ir viską pranešinėdami Sadamui Huseinui, o tai reiškė, kad islamo kariuomenę nuolat bombarduoja Irako lėktuvai.

Chomeinis nesijautė nugalėtas, jis stengėsi įkvėpti savo tautai drąsos: „Tik mirtis gali mus išgelbėti. Amerika viską stebi iš viršaus. Mes turime tik vieną pasirinkimą: nukloti kelią lavonais, kad galėtume kovoti su Iraku."

Būriai tikinčiųjų, apsigaubusių įkapių drobulėmis, čiupo ginklus ir išžygiavo, norėdami nutiesti kelią iki Irako kariuomenės. Galų gale Irano būriai pasiekė irakiečius, prasidėjo karas, kuris truks aštuonerius metus. Abiejose pusėse kris milijonai karių.

Ajatolos bijojo, kad režimui nepritariančios jėgos pasinaudos karu ir nuvers islamo valdžią. Chomeinis nepasitikėjo kairiųjų judėjimais, laikė juos Alacho ir Korano priešais. Jis laukė tinkamo momento, kad galėtų visam laikui sunaikinti visus savo priešininkus. Kairiosios jėgos irgi slapta rengėsi susilpninti griežtą religinę ajatolų valdžią ir, jei tik įmanoma, visiškai ją nuversti.

Kad užnugaris būtų saugus, režimas nusprendė vienu kartu nuo savo kelio nušluoti visus kairiųjų judėjimus.

Pirmas iš ajatolos tai sužinojo Galgalas: „Išrauk juos su visomis šaknimis. Jokio pasigailėjimo! Pašalink, sunaikink kiekvieną, kuris priešinasi islamui!"

Per valandą buvo suimti visi senosios Chomeinį rėmusios komunistų *Toedeh* partijos vadovai.

Tačiau valdžia nepajėgė prisikasti prie pogrindinių kairiųjų judėjimų lyderių. Jie buvo nusiteikę radikaliau ir slapta tarėsi, ar nesukilti prieš režimą su ginklu. Į spąstus įkliuvo tik Chomeiniui nenorėjusi priešintis *Toedeh* partija.

Po trijų naktų, stengdamasi visus išgąsdinti, islamo televizija parodė senyvą šios partijos vadovą. Jis atrodė palūžęs, liesas, pražilęs ir nesiskutęs. Buvo akivaizdu, kad prieš kamerą jį atvedė tiesiai iš kankinimų kambario, nes jis vis meldė palikti jį ramybėje.

Scena buvo šiurpi, gerai surežisuotas reportažas visiems įvarė siaubą. Tikslas buvo pasiektas, visi dar likę partijos nariai gelbėdamiesi patraukė prie šalies sienų, ketindami pasprukti.

Senedžano ajatola Arakis gavo nurodymą galutinai atsikratyti Raudonojo kaimo.

Tuo metu kaimas išgyveno savo aukso amžių, jis tapo autonomine sritimi su savomis taisyklėmis. Tai buvo svajonių kaimas, kuriame jaunoji karta įkūrė mažą idealią komunistinę valstybėlę. Kaimo derlius būdavo sunešamas į vieną vietą ir sąžiningai padalijamas visiems kaimiečiams. Vakarais žmonės rinkdavosi į kaimo aikštę ir skaitydavo kits kitam rusų poeto Majakovskio eiles.

Tą naktį, kai kaimas buvo užpultas, visi sėdėjo gyvenvietės aikštėje ir žiūrėjo rusišką filmą. Staiga kažkas sušuko:

– Tankai! Jie artinasi! Užtverkit kelią!

Tačiau barikadas statyti jau buvo per vėlu. Akimirksniu kaimo aikštė ištuštėjo. Vieni žmonės dūmė į kalnus, kiti pasislėpė savo namuose ir užsirakino, treti susirado slaptavietėje laikomą ginklą ir užsikorė ant stogų.

Virš kaimo suburzgė malūnsparnis, kaimo gyventojai pasitiko jį šūviais nuo stogų. Staiga apsisukęs malūnsparnis atsitraukė.

Į kaimą įvažiavo tankai, iš kažkur atsiradę šimtai islamo karių tamsoje užėmė pozicijas. Staiga vėl pasirodė du malūnsparniai, ryškiai nušviesdami namų stogus. Jie ėmė šaudyti į viską, kas tik judėjo.

Niekas nesitikėjo tokio galingo puolimo. Ginkluoti islamo kariai šaudė į bėgančius žmones.

Nuo stogų buvo atsakoma fanatiškomis šūvių salvėmis, tačiau už kiekvieną kulką buvo atlyginama granatos sprogimu.

Kova nebeturėjo prasmės, vienos po kitų vėrėsi namų durys, kaimiečiai ėjo į gatvę aukštyn pakeltomis rankomis.

Visureigiai persekiojo tuos, kurie lėkė į kalnus, ir šaudė į tuos, kurie nepasiduodavo geruoju.

Tą pačią naktį visi suimtieji buvo nugabenti į kalėjimą. Tarp jų buvo ir Aga Džano sūnus Džavadas.

Baimę keliantis Dievo teisėjas Galgalas malūnsparniu atskrido į Senedžaną, kad pats galėtų nuteisti suimtuosius. Kur tik Galgalas nusileisdavo, visur sėjo mirtį ir negandas.

Saulė dar slėpėsi, o Senedžano gyventojai tebegulėjo savo lovose, kai buvo nužudyti devyni jauni vyrai iš Raudonojo kaimo.

Prabudęs miestas išsigando. Tėvai, kurių sūnūs ar dukros buvo sulaikyti, skubėjo prie kalėjimo pasižiūrėti į nužudytųjų sąrašą.

Jaunuolių kūnai buvo atiduoti šeimoms, tačiau pagal šariatą jų palaikai buvo nešvarūs, tad sušaudytųjų negalima buvo laidoti kartu su kitais mirusiaisiais. Tėvai autobusiukais vežė savo vaikus į kalnus, norėdami ten jiems paskutinį kartą patarnauti.

Aga Džanas nežinojo, kad Džavadas suimtas. Jis manė, kad sūnus Teherane.

Mintis, kad Džavadas gali sėdėti kalėjime, net nešovė jam į galvą. Jis pažinojo vieną iš tų jaunuolių būrio – vaistininko, turinčio krautuvėlę priešais mečetę, sūnų. Aga Džanas tyliai skaitė Koraną, kai suskambo telefonas. Jis atsiliepė.

– Kalbėsiu trumpai, – telefono ragelyje pasigirdo neprisistačiusio vyriškio balsas. – Aš esu Džavado draugas. Jis buvo suimtas Raudonajame kaime. Labai tikėtina, kad jis bus nužudytas. Jeigu galite kaip nors jam padėti, mėginkite dabar. Po Dievo teisėjo teismo bus jau per vėlu, – ir vyras padėjo ragelį.

Aga Džanas virpančiomis rankomis irgi padėjo ragelį. Jo galvoje sukosi spiečiai minčių. Norėjo pašaukti Fagri Sadatą, bet

negalėjo. Kodėl jis nežino, kad sūnus sulaikytas? Iš kur skambino tas vyriškis? Kas jis?

Aga Džanas žinojo, kad Džavadas išvažiavo į Teheraną, ką jam veikti Raudonajame kaime?

Ir kuo jis gali sūnui padėti?

Aga Džanas nežinojo, ko griebtis. Keliskart stvėrė telefono ragelį, norėdamas skambinti, bet ir vėl padėjo atgal.

Nusikabino savo švarką nuo kabyklos, užsidėjo skrybėlę ir buvo beišeinąs, tačiau staiga vėl išgirdo telefono skambutį.

– Atleiskite man, – pasakė tas pats balsas. – Jis vis dar miesto kalėjime. Teisėjas grįš po dviejų dienų nuteisti kitų suimtųjų. Turite paskubėti.

– Bet ką jis veikė kaime? Ir kas jūs?

– Mes abu buvome kaime, aš spėjau ištrūkti, o jis įkliuvo. Turite dabar pat ko nors imtis. Atleiskite, nebegaliu ilgiau kalbėti, turiu baigti, – dar pasakė vyras.

Aga Džanas nuskubėjo prie laukujų durų, tačiau pusiaukelėje apsisuko, sugrįžo ir pašaukė:

– Fagri Sadata!

Ji neatsiliepė.

– Fagri Sadata! – pašaukė jis garsiau.

Fagri iš vyro balso suprato, kad reikalas svarbus. Ji nulipo į apačią.

– Būk stipri, – pasakė Aga Džanas. – Džavadą suėmė!

Fagri vos neapalpo.

– Kas? Kodėl suėmė? – teištarė ji.

– Ką tik paskambino vienas jo draugas, Džavadą suėmė Raudonajame kaime.

– Ką jis ten veikė?

– Nežinau.

– Gal jis ten nuėjo su Šahbalu? O kur Šahbalas?

– Ir to nežinau. Turime ko nors imtis, kol ne per vėlu, – pasakė jis, pasisuko eiti, bet taip ir nepajudėjo iš vietos. – Bet nežinau ko, neįsivaizduoju, kur eiti.

– Eik į mečetę! – paliepė Fagri Sadata blyškiu kaip drobė veidu. – Pasikalbėk su ajatola!

Aga Džanas dar norėjo kažką pasakyti, bet nebeištarė nė žodžio, o skriste išskrido į mečetę. Nuo tos dienos, kai islamo valdžia atėmė iš jo šventyklą, jis nė karto ten nebuvo nuėjęs, neužsukdavo nė pasimelsti. Aga Džanas įžengė į mečetę, tačiau dvasininko ten nebuvo.

– Kur ajatola? – paklausė jis naujojo durininko.

– Jis atšaukė savo susitikimus, šiomis dienomis jis nebebūna mečetėje, nes žmonės pernelyg jį vargina klausimais apie egzekucijas.

– Kaip manai, kur galiu jį rasti?

– Nežinau. Tiesą pasakius, niekas nežino, jis nuolat keičia gyvenamąją vietą.

Aga Džanas nuėjo pas prieskonių pirklį, įsikūrusį priešais mečetę.

– Kuo galiu jums padėti, Aga Džanai?

– Gal žinote, kur gyvena ajatola? Man jo labai reikia!

Prekeivis pajuto, koks svarbus prašymas, ir atsakė:

– *La illaha illa Allah*. Man neleidžiama to sakyti, bet pasižiūrėkite didžiajame name, kur kadaise gyveno saugumo tarnybos vadas.

Aga Džanas pasigavo taksi ir nuvažiavo prie namo.

Čia prie durų stovėjo du ginkluoti sargybiniai. Vos Aga Džanas ėmė prie jų artintis, vyriškiai sušuko, kad jam toliau nebegalima. Visi atėjusieji turi prisistatyti telefonu, pritaisytu prie stulpo. Aga Džanas nuspaudė skambutį. Gavo kiek palūkėti, kol atsiliepė balsas kitame laido gale:

– Kas čia? – nuskambėjo šiurkštus klausimas.

– Norėčiau pasikalbėti su ajatola.

– Užrašyk aiškiai ant popieriuko, ką nori pasakyti, ir įmesk į pašto dėžutę sau iš dešinės.

– Noriu pasikalbėti su juo asmeniškai.

– Visi nori su juo pasikalbėti asmeniškai, deja, tai neįmanoma.

– Bet tai labai svarbu. Aš esu Aga Džanas, buvęs džamiu mečetės raktininkas. Jeigu jam tai perduosite, jis būtinai mane priims.

– Visiškai nesvarbu, kas esi, ajatola neturi laiko. Be to, jo nėra namie ir aš nežinau, ar jis dar sugrįš.

Aga Džanas sutrikęs sustingo prie stulpo.

– Nekiurksok čia! Dink iš akių!

Aga Džanas pamažu grįžo į miestą. Pirmą kartą gyvenime jis nebežinojo, ką daryti.

Ant jo vos neužlėkė automobilis. Vairuotojas vos spėjo laiku sustabdyti mašiną, atidarė langelį ir jį aprėkė:

– Ką čia išdarinėji? Gyventi nusibodo?

– Atleiskite, – atsitokėjo Aga Džanas. – Kaltas!

Vairuotojas pažino Aga Džaną ir pamatė, koks apsiblausęs jo žvilgsnis.

– Kur einate? Galiu jus pavėžėti, – pasisiūlė.

– Aš? Aš einu į kalėjimą, jeigu jums nesunku...

– Kurį kalėjimą? Senąjį ar naująjį?

– Nežinau, į tą, kuriame nužudė tuos vaikinus.

– Vadinasi, į senąjį. Lipkit į vidų!

Senasis kalėjimas buvo už miesto, jį supo aukšta stora siena. Automobilis sustojo aikštelėje prieš pastatą, Aga Džanas išlipo. Dideli metaliniai vartai buvo uždaryti, trys sargai budėjo ant sienos. Daugiau nieko nematyti.

Nors buvo dar šviesu, nuo Aga Džano žingsnių automatiškai įsižiebė milžiniški prožektoriai.

– Čia nieko nėra! – sušuko vairuotojas. – Jeigu norite, parvešiu jus namo.

Tačiau Aga Džanas jo negirdėjo, jis žengė prie durų, norėdamas susirasti skambutį, tačiau jo nebuvo. Kumščiu keliskart trenkė į metalinius vartus, bet niekas nepasirodė.

– Ar čia yra kas nors? – suriko Aga Džanas.

– Jeigu norite, parvešiu jus namo! – garsiai pakartojo vairuotojas.

– Ponai! – kreipėsi Aga Džanas į stovinčius ant sienos sargus, bet jie apsimetė, kad nieko negirdi.

– Ponai! – pakartojo jis garsiau.

Vairuotojas išlipo, priėjo prie Aga Džano, paėmė jį už rankos ir pasakė:

– Būtų geriau, jeigu dabar važiuotumėt namo, o sugrįžtumėt rytoj.

Jis padėjo Aga Džanui įsėsti į mašiną, nuvažiavo į miestą ir išlaipino jį prie mečetės.

Vos peržengusį namų slenkstį Aga Džaną aplankė išganinga mintis.

– Fagri! – pašaukė jis įsakmiai. – Pasiimk savo čadrą!

– Kam?

– Eisim pas Am Ramazaną!

Jie jau buvo ilgai nematę Am Ramazano. Nežinojo, ką jis iš tikrųjų dabar veikia, tik tiek, kad vaikšto uniformuotas ir savo asilą yra įdarbinęs pas ajatolą. Aga Džanas paskambino į Am Ramazano duris, name nedegė jokios šviesos.

Jis paskambino dar sykį. Koridoriuje nuaidėjo žingsniai, atsidarė durys ir jų angoje pasirodė Am Ramazanas. Jis buvo užsiauginęs ilgą barzdą, rankose laikė pistoletą. Stovėdamas šešėlyje vyriškis atrodė didesnis, nei buvo iš tikrųjų.

Am Ramazanas nelaukė Aga Džano ir Fagri Sadatos.

– Ar galime užeiti? – paklausė Fagri Sadata.

– Prašom, – susizgribo Am Ramazanas.

Viduje ant sienos kabojo didelis Chomeinio portretas, visur buvo pristatyta kitų ajatolų atvaizdų.

– Mums reikia tavo pagalbos, Am Ramazanai, – pasakė Aga Džanas. – Džavadas suimtas. Ar gali mums padėti?

Am Ramazanas nustebęs žiūrėjo. Šiems žmonėms jis ilgą laiką tarnavo, jie jam buvo geri. O dabar jie palūžę stovi priešais, prašydami jo pagalbos.

– Ką galiu jums pasakyti? Nežinau, ar galėsiu kuo padėti.

– Noriu pasikalbėti su ajatola. Ar gali man padėti su juo susitikti? Man reikia tučtuojau, dabar pat! Bijau, kad antraip bus per vėlu.

– Dabar? Neįmanoma. Nežinau, palaukit, Fagri Sadata, prisėskit, gal norit puodelio arbatos? – greitakalbe sumalė Am Ramazanas ir nuėjo prie neseniai įvesto telefono.

Jis surinko kažkokį numerį ir pasakė:

– Čia aš! Man reikia susitikti su ajatola. Gali man padėti? Ne, ne man pačiam. Vienam pažįstamam... Taip, gerai jį pažįstu, jau seniai, tai svarbu... Net šįvakar, jeigu galima... Suprantu. O rytoj?.. Sutarta, mečetėje, po pamokslo? Ne, geriau prieš pamokslą.

Aga Džano akyse sublizgo ašaros.

Buvo penktadienis, minios žmonių traukė į mečetę. Aga Džanas stovėjo prie durų ir laukė ajatolos, bet šis vis nesirodė.

Kai ajatola jau išsiruošė eiti į mečetę, suskambo jo raudonas telefonas.

– Praėjusią savaitę Irakas prieš mūsų būrius panaudojo cheminį ginklą. Tūkstančiai karių krito, pora šimtų – iš Senedžano ir aplinkinių kaimų, – klausėsi ajatola penktadienio pamokslo koordinatoriaus balso. – Rytoj jus pasieks palaikai.

Juodas ajatolos mersedesas sustojo prie mečetės durų. Iš jo išlipo du sargybiniai. Aga Džanas pamėgino eiti prie jų, tačiau vienas karių jį sulaikė.

– Esu susitaręs susitikti su ajatola, – pasakė jam Aga Džanas.

– Traukis į šalį! – nurodė sargybinis.

Ajatola žvilgtelėjo į Aga Džaną, bet jo nepažino, net nebuvo matęs.

Aga Džanas nusiėmė skrybėlę ir nulenkė galvą. Ajatola praėjo pro jį.

– Susitariau su jumis susitikti! – sušuko Aga Džanas.

Ajatola kiek stabtelėjo, pasižiūrėjo ir vėl nužingsniavo.

Aga Džanas ėmė bėgti jam iš paskos.

– Aš buvęs mečetės rakto sargas! – sušuko jis dar, jau griebiamas sargybinio.

Ajatola mostelėjo sargybiniui, kad paleistų Aga Džaną.

Šis nusivijo ajatolą. Toliau žingsniuodamas į mečetę Arakis pakišo jam savo ranką. Prie maldų salės durų Aga Džanas ją pabučiavo.

Į mečetę susirinkę tikintieji matė, kad ajatola atvyko, jie stojosi ir pasitiko dvasininką šūksniais.

Visi matė, kad Aga Džanas pabučiavo ajatolai ranką ir kad šis trumpam stabtelėjo pasiklausyti, ką vyriškis jam pasakoja. Visi matė, kad Aga Džanas dar kalba, o ajatola susierzinęs pasuka eiti toliau, tada Aga Džanas griebia dvasininkui už apsiausto, o tai pamatę sargybiniai tučtuojau pastumia jį į šoną.

Ajatola Arakis nuėjo tiesiai prie pamokslui skirtos pakylos ir atstojo ant pirmo laiptelio. Vienas iš sargybinių padavė jam ginklą, kurį jis simboliškai laikydavo rankose pabrėždamas, kad dabar – karo metas. Dvasininkas ėmė sakyti pamokslą:

– Sadamas, kuris nėra savo tėvo sūnus, subombardavo mūsų brangakmenį Isfahane! Sadamas – niekas, jis – niekšas, paklūstantis Amerikai. Amerika keršija! Amerika panaudoja Sadamą kaip karo mašiną! Ne Sadamas, o Amerika naikina mūsų mečetes!

Amerika! Bombarduok mus! Mes tavęs nebijom! Amerika, naikink mūsų senuosius Dievo namus! Mes tavęs nebijom!

Sadamas yra tarnas!

Jis mūsų bijo, jis bijo mūsų kariuomenės, bijo jūsų sūnų.

Senedžano tikintieji! Pasirenkit. Turiu jums skaudžią žinią. Sadamas užpuolė mūsų sūnus cheminiu ginklu.

Motina, pasirenk!

Tėve, pasirenk!

Greitai turėsime laidoti savo sūnus. Tačiau jie nukeliavo į rojų ir ten juos pasitiko angelai.

– *Allaho Akbar! Allaho Akbar!* – šaukė žmonės.

– Alachas yra didis! Mes nugalėsim! Mes nugalėsim Bagdadą. Ir mes nesustosim Bagdade, mes nusitaikysim į Ameriką ir Izraelį. Mes išlaisvinsim *Alharem Alsharief** *!*

– *Allaho Akbar! Allaho Akbar!* – vėl nuaidėjo iš minios.

– Dabar sunkūs laikai, bet jūsų sūnūs kuria istoriją. Sveikinu jus su jūsų sūnų mirtimi!

Bet būk budri, motina! Gerai apsižvalgyk, tėve! Mes kovojame iš karto dviem frontais. Ten mūsų sūnūs kovoja su Sadamu. O čia mes kaunamės su komunizmu, mažu, bet labai pavojingu priešu, besislepiančiu tarp mūsų. Ir jį išrausime su visomis šaknimis!

Savo ginklu jis parodė į Aga Džaną ir sušuko:

– Jokio pasigailėjimo! Tik griežta bausmė!

– *Allaho Akbar!*

Atsiklaupęs Aga Džanas staiga pajuto ant pečių visos mečetės svorį. Palinkęs jis ėmė murmėti:

Jums patarnaujame ir Jūsų prašome pagalbos.
Veskit mus teisingu keliu!
Tuo keliu, kuriam paskyrėt pasigailėjimą.
Ant kurio nėra spyglių ir kuris nepaklaidina.

Namie išgirdusi, kaip su Aga Džanu pasielgė ajatola, Fagri Sadata iškart apsigaubė juoda čadra.

* Al-Aksamo mečetė Jeruzalėje. (Aut. past.)

– Kur tu išsirengei?

– Einu ieškoti Zinatos. Ji privalo mums padėti!

– Ji mums nepadės. Ji nieko nepadarė dėl Ahmado, nieko nedarys ir dėl Džavado. Pasaulis pamišo. Chomeinis paskelbė džihadą. Jis įpareigojo visus įduoti priešininkus. Net motinos išduoda savo vaikus.

– Džavadas nieko nepadarė.

– Nebūk naivi, Fagri, taip sako visos motinos. Jis ilgai gyveno ne namie. Mes nežinom, ką jis darė ir ką veikė tame kaime.

– Vis tiek einu ieškoti Zinatos.

– Zinata mečetėje viešai išsižadėjo Ahmado. Jeigu ji taip pasielgė su savo sūnumi, tavajam tikrai nepadės.

– Kitaip elgtis negalim, turim eiti. Eisime abu.

Zinata kaip ir anksčiau dirbo kalėjime, moterų skyriuje, čia ji taip prispausdavo suimtąsias, kad šios visiškai pasiduodavo ir buvo pasirengusios melstis septynis kartus per parą. Nesigėdydamos jos vieną po kito įskųsdavo savo draugus.

Kai Zinata vieną vakarą nepranešusi užsuko namo pasiimti savo paskutinių daiktų, ji išgirdo tamsoje Aga Džano balsą:

– Zinata, kodėl taip slaptai? Kodėl nenori su mumis susitikti? Kodėl su mumis nė nepasisveikini?

Zinata nieko neatsakė ir ėjo prie durų.

Aga Džanas ją sustabdė.

– Negali išeiti. Privalai man atsakyti. Apie tave žmonės pasakoja labai blogų dalykų. Kalba, kad tapai budeliu, ar tai tiesa?

– Žmonės gali kalbėti ką tinkami, – nutraukė tylą Zinata. – Aš atlieku savo pareigą. Darau, ko iš manęs prašo Alachas!

– Apie kokį Alachą kalbi? Kodėl nepažįstu tavo Alacho?

– Laikai pasikeitė! – atsakė Zinata.

Ji atidarė duris ir išėjo.

Zinata jautėsi gerai, taip gerai, kaip niekad. Ji visai nereagavo į žmonių kalbas, juk ji nieko blogo nedarė. Kai buvo sulaikytas Ahmadas, Kome ji vogčia susitiko su Galgalu. Šis susitikimas buvo ypatingas, jis pakeitė visą jos gyvenimą. Ligi tol ji kartais dar suabejodavo, ar eina geru keliu, tačiau Galgalas išsklaidė paskutines abejones.

– Įvyko didelė revoliucija, – pasakė jai Galgalas. – Islamas galų gale iš žemės išrovė pustrečio tūkstantmečio senumo karalystės šaknis. Mes steigiame pirmąją šiitų respubliką. Alachas mus negailestingai nubaus, jeigu paleisime iš rankų tokią progą. Alachas turi du veidus. Vienas jų – gailestingas, kitas – rūstus. Dabar atėjo laikas rūsčiajam, baimę keliančiam jo veidui. Kito būdo palaikyti islamą nėra. Mūsų priešai galingi. Negalime rinktis. Pasirinkusi islamą, turi atsisakyti viso kito. Nesvarbu, ar tai tavo sūnus, tėvas ar motina. Alachas apdovanos tave rojuje.

Dorovės priežiūros komitetas, kuris veikė vadovaujamas Zinatos, glaudėsi tarnybiniame buvusio režimo mero būste.

Prisiartinę prie komiteto būstinės, Aga Džanas ir Fagri Sadata pamatė kieme stoviniuojant būrelį tėvų, kurie atėjo dėl areštuotų savo dukterų. Fagri Sadata pasitaisė čadrą ir nuėjo prie laiptų. Dvi juodomis skraistėmis apsisupusios moterys ją sustabdė.

– Ko nori? – paklausė viena.

– Noriu pasikalbėti su Zinata Ganuma.

– Su seserimi, seserimi Zinata! – pataisė antroji Sadatą.

– Atleiskite, – atsakė Fagri Sadata. – Žinoma, turėjau galvoje seserį Zinatą!

– Sesuo Zinata neturi laiko, ji nieko nepriima.

– Aš šeimos klausimu, man būtinai reikia su ja pasikalbėti.

– Ji neturi laiko, šeima ar ne, tai nieko nekeičia.

– Aš jos brolienė. O ten – Aga Džanas, vyresnysis jos svainis. Man reikia nedelsiant su ja pasikalbėti. Jeigu jai pasakysit, kad jos čia laukiame, ji iškart mus priims.

– Pažiūrėsiu, kuo galiu padėti. Bet atsitrauk ir lauk ten.

– Žinoma, – atsakė Fagri.

Pro užuolaidų tarpą Zinata iš savo darbo kambario matė kieme tarp kitų žmonių stovinčius Aga Džaną ir Fagri Sadatą.

Ji žinojo, kad Džavadas suimtas, ir suprato, kad niekuo negali jam padėti.

Zinatai retsykiais paskambindavo Galgalas, bet jai pačiai skambinti nebuvo leidžiama. Ji tiksliai nežinojo, ką jis veikia, ir visiškai neįtarė, kad Galgalas – baimę sėjantis Dievo teisėjas.

Ar ji padėtų Džavadui, jei šiam iš tiesų grėstų rimtas pavojus? Zinata suvirpėjo iš bejėgiškumo; ne, ji niekuo negali jam padėti, ji nėra žmogus, turintis tokią galią, Zinata gali tik vykdyti įsakymus. Viename savo pamoksle Chomeinis dorovės seserims tai aiškiai nurodė: „Islamas dabar laikosi ant jūsų pečių. Paaukok savo vaiką, jeigu reikia!“

Zinata dar sykį pažvelgė žemyn.

– Nenoriu jų matyti. Pasakyk jiems, kad manęs nėra, – paliepė ji sargybinei.

Šioji nulipo ir pasakė Fagri Sadatai:

– Sesers Zinatos nėra. Ji išėjusi.

Fagri Sadata bejėgiškai apsidairė, tada dirstelėjo į langą ir pastebėjo už užuolaidos stovinčią moterį. Sadata atpažino Zinatą. Užuolaida iškart buvo aklinai užtraukta.

– Ji čia, – pasakė Fagri. – Ką tik mačiau ją stovinčią prie lango.

– Jos nėra, sakau tau, traukis į šalį, – grasinamai pakartojo sargybinė.

Aga Džanas paėmė Fagri Sadatą už rankos.

– Eikš, einam!

– Ne, aš neisiu, aš lieku, man reikia pasikalbėti su Zinata, – pakartojo ši.

– Nešdinkitės! Kitaip pašauksiu brolius! – pagrasino sargybinė.

– Zinata! – sušuko Fagri.

Pasirodė ginkluotas vyras, jis ginklu stumtelėjo Fagri Sadatą durų link:

– Lauk! Nešdinkitės!

– Zinaaaaaata! – sušuko Fagri iš visų jėgų.

Barzdotas vyras ją nubloškė šautuvo buože į šalį. Fagri už kažko užkliuvo ir trenkėsi į duris, nuo galvos jai nuslydo čadra. Aga Džanas griebė vyrą už pakarpos ir stumtelėjo jį į sieną, sargybinis šūktelėjo pagalbos. Du ginkluoti vyrai atbėgo prie Aga Džano, Zinata atidarė langą ir sušuko:

– Nelieskit! Paleiskit jį! Leiskite jam eiti!

Aga Džanas pakėlė Fagri čadrą nuo žemės, apgaubė ja žmonos galvą ir pečius ir tarė:

– Eime namo!

Vėlyvą tos dienos popietę į Senedžaną atvyko Galgalas.

Dabar, kai fronte žuvo tiek daug šio miesto kariškių, metas nuteisti režimo priešininkus buvo labai tinkamas.

Dievo teisėjas suimtųjų laukė buvusiame senojo kalėjimo tvarte, kur dar trenkė arklių mėšlu. Ant sienų kabojo pasagos, balnai ir odiniai diržai. Galgalas kaip visada pasirinko tamsiausią miesto kampelį.

Į vidų įvedė tris jaunuolius, po penkiolikos minučių Galgalas paskelbė nuosprendį: vienam jaunuoliui paskirta mirties bausmė, kitiems dviem – dešimt ir penkiolika metų nelaisvės.

Paskui atvedė jauną merginą.

– Vardas?

– Mahbuba!

– Tave sulaikė mėginančią pabėgti, kodėl bėgai?

– Bėgau, nes bijojau, kad mane areštuos.

– Ką padarei, kad bijojai būti areštuota?

– Nieko nepadariau.

– Tavo krepšyje radom propagandos!

– Tai netiesa. Mano krepšyje nieko nebuvo.

– Tave sulaikė Raudonajame kaime. Ar ten gyveni?

– Ne.

– Ką ten veikei?

– Lankiausi pas savo drauges.

– Kuo vardu tavo draugės?

– Negaliu to pasakyti.

– Nenori atskleisti. Supratau. Ar gailiesi dėl to, ką padarei?

– Aš nieko nepadariau, man nėra dėl ko gailėtis!

– Jeigu čia pasirašysi ir prisipažinsi, kad gailiesi, sumažinsiu tau bausmę.

– Juk nieko blogo nepadariau, kodėl turėčiau kažką pasirašyti?

– Šešeri metai! Kitas! – sušuko Galgalas.

Merginą išvedė, ginkluotas vyras įvedė Džavadą.

– Vardas! – paklausė nežiūrėdamas į vaikiną Galgalas.

– Džavadas! – atsakė šis.

– Tėvo vardas?

– Aga Džanas!

Galgalas staiga pakėlė galvą, rodės, tarsi jam į kaklą staiga būtų įgėlusi vapsva. Pro savo tamsius akinius jis pažvelgė į Džavadą.

Įtariamajam į akis buvo nukreipta ryški lempos šviesa, kad jis negalėtų matyti teisėjo. Galgalo rašiklis nukrito ant grindų, jis pasilenkė jo paimti ir akimirksniu Džavadas pamatė kraštelį jo veido.

Jam pasirodė, kad yra matęs teisėją anksčiau.

Galgalas ėmė vartyti savo popierius, jis aiškiai norėjo laimėti laiko.

– Stiklinę vandens! – sušuko jis į lauką.

Du sargybiniai įpuolė vidun ir sugriebė Džavadą už rankų, norėdami jį išsivesti. Jie pamanė, kad teisėjas paprašė jį išvesti.

– Tegu sėdi. Atneškit man stiklinę vandens! – sušuko Galgalas.

„Regis, jį pažįstu, – šmėstelėjo mintis Džavadui. – Lyg ir girdėtas balsas.“

Vienas sargybinis pastatė prieš Galgalą stiklinę ir išėjo. Šis gurkštelėjo vandens ir tarė:

– Tavo byla stora. Esi aktyvus komunistų partijos narys, idėjinis jų vadas pogrindyje. Buvai sulaikytas su pistoletu kišenėje, iššovei tris kartus. Žmonės matė, kad šaudei į malūnsparnį. Už tokius sunkius nusikaltimus tau skiriama mirties bausmė. Ar turi ką pasakyti? – paklausė.

– Visa tai melas. Be to, nepripažįstu tokio teismo. Tai, ką darote, neteisėta! Turiu teisę į advokatą! Teisę gintis!

– Užsičiaupk ir klausykis! – griežtai nukirto Galgalas. – Ir taip jau tau skyriau daugiau laiko negu kitiems. Tavo byla – sunkių nusikaltimų sąrašas.

– Ta byla melaginga, jos duomenys neteisingi. Kišenėje niekada neturėjau jokio pistoleto ir tikrai nešaudžiau į malūnsparnį.

– Neturiu laiko su tavim diskutuoti. Patariu gerai įsiklausyti, supratai? Pažįstu tavo tėvą ir noriu tau padėti, jeigu tik bendradarbiausi.

„Tai Galgalas! – staiga suprato Džavadas. – Galgalas yra Dievo teisėjas!“

Vaikinas išsigando šios minties, burna jam išdžiūvo, rankos ėmė virpėti. Galgalas suprato, kad jį pažino.

– Klausykis manęs, vaikine. Rytoj į miestą iš fronto atveža daugiau kaip tris šimtus lavonų, jie visi – tavo bendraamžiai. Jie ten kovėsi su priešu, o tu šaudei į mūsų malūnsparnį. Man visiškai nesvarbu, kas tu esi, net jeigu būtum mano brolis, nuteisčiau tave mirties bausme. Tačiau padarysiu išimtį, nes pažįstu tavo tėvą. Užduosiu tau tris klausimus. Gerai pagalvok prieš atsakydamas į juos. Jeigu esi gudrus, atsakysi teisingai. Turi gerai suprasti, kad tokios galimybės niekam nesu suteikęs ir niekada nebesuteiksiu. Pirmas klausimas: esi komunistas ar priklausai islamui?

Džavadas nesuvokė Galgalo žodžių svarumo. Jis virė iš įtūžio:

– Į tokį klausimą neatsakysiu. Kaip teisėjas negalite uždavinėti tokių klausimų. Be to, čia ne teismas, o tvartas.

– Gerai pagalvok prieš ką nors sakydamas, – tarė aiškiai nusivylęs Galgalas. – Antras klausimas: ar drauge su kitais kalėjime septynis kartus per dieną melsiesi, jeigu sumažinsiu tau bausmę?

– Malda yra asmeninis dalykas. Į šį klausimą irgi neatsakysiu, – atrėmė Džavadas.

– Trečias klausimas: ar pasirašysi šį dokumentą, kuriame nurodyta, kad gailiesi?

– Kodėl turėčiau gailėtis, jei nieko blogo nepadariau? Ne, nepasirašysiu.

Galgalas ėmė dvejoti, jis norėjo išgelbėti Džavadą, bet pastarasis prie to turėjo bent truputį prisidėti.

– Suteiksiu tau dar vieną progą, patariu ja pasinaudoti, – tarė Galgalas.

Iš vidinės kišenės jis išėmė mažą Koraną, padavė jį Džavadui ir tarė:

– Jeigu prisieksi Koranu, kad kišenėje neturėjai pistoleto ir nešaudei, sumažinsiu tau bausmę! Antraip iškart statau tave prie sienos!

– Jūs nužudėte šimtus nekaltų žmonių. Tai nusikaltimas. Ir nusikaltimas Koranui. Aš nieko nedarysiu. Kaip tik todėl, kad pažįstate mano tėvą, nedarysiu, kaip liepiate. Man gėda dėl jūsų darbų. Namie gerai žinomas jūsų silpnadvasiškumas. Norit man padaryti paslaugą, bet aš jos iš jūsų nepriimsiu. Jaučiatės nusikaltęs mano šeimai, o man dėl jūsų gėda. Nenoriu priimti jokios paslaugos iš budelio, kuris likimo valiai paliko savo žmoną ir apsigimusį vaiką, budelio, kuris savo žmoną išnaudojo, net kankino. Aš niekada nesiklaupsiu prieš žmogų, kuris per parą nužudė šimtus kurdų. Jeigu nusileisčiau, būčiau nevertas vadintis savo tėvo sūnumi. Slėpkit savo Koraną kišenėje, man jo nereikia.

– Mirtis! – suriko Galgalas.

Atskubėję sargybiniai nusivedė Džavadą ten, kur būdavo vykdomi nuosprendžiai.

Vienas sargybinis užrišo jam akis ir pastatė prie sienos. Džavadas vylėsi, kad Galgalas neleis jo nužudyti, jam atrodė, kad šitaip teisėjas tik nori jį pagąsdinti ir priversti gailėtis.

Sargybiniai trumpam paliko jį stovėti užrištomis akimis. Džavadas pamanė, kad taip jie nori jį dar labiau išgąsdinti. Be to, jis tikrai neturėjo kišenėje pistoleto ir nešaudė į malūnsparnį. Nebuvo dėl ko statyti jį prie sienos. Nuaidėjo žingsniai, jis spėjo, kad čia ateina Galgalas, matyt, vis dėlto nori su juo pasikalbėti. Džavadas tikėjo, kad Galgalas dar ateis, kad neleis nužudyti Aga Džano sūnaus.

Tačiau Galgalas atėjo ne dėl to. Džavadas vis laukė, kada šis ištars: „O dabar jau gana, nuriškite jam nuo akių skarelę ir nuveskite į kalėjimą."

– Į vietas! – sušuko Galgalas.

Du sargybiniai priklaupė ant grindų ir nutaikė šautuvus į Džavadą.

Džavadas išsitiesė, norėdamas parodyti Galgalui, kad nebijo. Jis neabejojo, kad teisėjas toliau neis.

– Ugnis! – sušuko Galgalas.

Pokštelėjo šūviai. Iš pradžių Džavadas savo kūnu nepajuto šūvių. Galvoje net šmėstelėjo mintis: „Matai, jie norėjo mane pagąsdinti."

Tada suklupo.

Pargriuvo.

Padėjo galvą ant žemės ir užmerkė akis.

Kalnai

Aga Džanas pasiėmė Džavado kūną, šis dabar gulėjo autobusiuke priešais namų duris.

Fagri Sadata stovėjo prie lango ir žiūrėjo į kiemą, kuriame vietos sau nerasdamas vaikštinėjo Muedzinas. Sustingusi už stiklo ji atrodė it nespalvota fotografija – gedinčios motinos fotografija.

Pagal persų papročius dabar ji turėjo verkti, klykdama daužyti galvą ir rautis žilus plaukus. Tada prie jos subėgtų moterys, sulaikytų jos rankas ir visos drauge išsiverktų.

Bet visa tai buvo uždrausta – sielvartą privalėjo pasilaikyti sau.

Aga Džanas dar nežinojo, kur jam palaidoti Džavadą. Visą popietę jis skambinėjo telefonu, stengdamasis gauti leidimą palaidoti sūnų mieste, bet niekas nedrįso nė piršto pajudinti, kad jam padėtų.

Gretimoje gatvelėje pasigirdo žingsniai. Muedzinas įtempė ausis – nepažino eisenos.

Durų spynoje pasisuko raktas, joms atsidarius į vidų įėjo Šahbalas. Driežas nuskubėjo jo pasitikti.

Ir Muedzinas puolė prie sūnaus, apkabino jį ir, padėjęs galvą šiam ant peties, tyliai pravirko.

Sužinojęs apie mirties bausmę, Šahbalas tučtuojau grįžo namo, nors Senedžane jam grėsė pavojus.

Iš savo kambario išlindo Aga Džanas, jis pamatė Šahbalą ir su juo pasisveikino. Atrodė, kad vaikinas veltui sukorė keturis šimtus

penkiasdešimt kilometrų, kol pasiekė namus – Aga Džanas nerodė jokių emocijų.

– Ačiū Dievui, tu pačiu laiku, esi man reikalingas. Iš kur sužinojai? – atitoko jis.

Tačiau nesulaukęs atsakymo kalbėjo toliau:

– Mums reikia paskubėti. Jis guli autobusiuke prie durų.

Žibinto šviesoje Šahbalas perskaitė Aga Džano akyse tai, ko taip bijojo: lavonas, tėvas ir jokios vietos kapui.

Jis pagriebė dėdę už rankos ir apkabino jį.

– Užjaučiu, Aga Džanai, užjaučiu, mano mielas Aga Džanai, – ištarė ašarodamas.

Šahbalas jautėsi kaltas. Jis bijojo, kad Aga Džanas nuo jo nusigręš.

– Tokia Dievo valia, vaikine, – pasakė Aga Džanas. – Eime, keliausime. Greitai sutems, negaiškime.

Rankoje Šahbalas laikė autobusiuko raktus, tokia buvo tikrovė; kad galėtų ja patikėti, jis norėjo pamatyti Džavadą savo akimis.

Nuėjo prie automobilio ir atidarė galines dureles. Kūnas buvo susuktas į baltą drobulę. Atrodė, kad jam šalta – tarp šlaunų buvo suspaudęs rankas ir gulėjo ant šono. Šahbalas pakėlė drobulės kraštelį, kad pamatytų galvą. Tai iš tiesų buvo Džavadas – su kulkos žyme kairiajame smilkinyje.

– Turime paskubėti, – paragino Aga Džanas.

Šahbalas uždarė galines dureles ir atsisėdo už vairo.

– Kur mes važiuojame? – paklausė išsukęs iš gretimos gatvelės.

– Į šitą pusę! – parodė Aga Džanas į šiaurinius kalnus.

Šahbalas nežinojo, ką Aga Džanas yra sumanęs, tačiau gerai suprato: dėdė nieku gyvu neleis, kad jo sūnus ilsėtųsi kokioje dykoje kalnų vietoje.

Šahbalas būtų mielai pasidalijęs su Aga Džanu savo sielvartu, bet dėdė buvo taip giliai paskendęs mintyse, kad vaikinas nedrįso jo trukdyti.

Jie tylėdami važiavo šiaurinių kalnų virtinės link.

– Ką ketinate daryti? – paklausė Šahbalas kiek patylėjęs.

– Važiuojame į Marzedžaraną, – atsakė Aga Džanas.

– Į Marzedžaraną? – pakartojo nustebęs Šahbalas. – Neįmanoma, juk visi to kaimo gyventojai palaiko Chomeinį, jų tikrai negalime prašyti vietos kapui.

Aga Džanas nieko neatsakė, tačiau Šahbalas suprato, kad namie dėdė pasitarė su Koranu. Nebuvo prasmės ginčytis, tad jis tiesiog važiavo toliau.

Kelias buvo skirtas ne mažiems automobiliams, tiesą sakant, tai netgi ne kelias, o kaimo autobuso įspaustos vėžės.

Marzedžarano kaimas buvo arčiausiai miesto, už pirmos kalvos aukštų kalnų papėdėje. Šahbalas užvažiavo ant kalvos ir atsargiai nuo jos nusileido. Netoliese jau buvo matyti nameliai.

Spaudė šaltis, jis sklido nuo sniego, apklojusio kalnų viršūnes. Dar nebuvo visiškai sutemę, tačiau aukšti kalnai metė ant kaimo juodą šešėlį. Gyvenvietės namai buvo akmeniniai. Jei nežinotum, kad čia yra kaimas, tamsių siluetų beveik neatskirtum nuo aplink stūksančių uolų. Priartėję prie namų, jie pamatė vienintelį gyvybės ženklą – iš pirties kamino rūko dūmai.

Tokiame kaime kaip šis gyventojai visą laiką kažko laukė: to, kas ateina, ir to, kas išeina, vaiko gimimo ar mirties.

Mieguistas kaimas nuolat laukė kokio nors įvykio, tik sulaukęs nubusdavo.

Šahbalas įvažiavo į gyvenvietę, kaimiečiams nereikėjo nieko aiškinti, iš kalnų nusileidęs nepažįstamas automobilis jau savaime reiškė įvykį.

Kas žiemą važinėja po kalnus? Niekas kitas, tik priešas, bėglys arba tas, kas savo automobilyje vežasi lavoną.

Atvykėliai staiga išgirdo lojant, keli šunys it laukiniai nušoko nuo uolos ir atliuoksėjo prie automobilio. Įkandin pasirodė keli šiltai apsirengę vyriškiai su šautuvais.

– Alache! – sušuko Aga Džanas.

Šunys lodami užtvėrė kelią. Vyrai artėjo prie mašinos.

– Lik viduje, Šahbalai, – pasakė Aga Džanas ir išlipo.

Jis nuėjo prie vyrų, norėjo su jais pasikalbėti, ketino pasakyti, kad yra geras jų kaimo imamo draugas. Ištiesė kaimiečiams ranką, tačiau šie visai nekreipė dėmesio, tik artinosi prie mašinos.

Vyrai priešiškai nužvelgė Šahbalą ir apėjo visą autobusiuką. Jie panoro atidaryti galines dureles. Garsiai skalijant šunims, priėjo Aga Džanas. Iš automobilio greitai išlipo Šahbalas, o Aga Džanas greitai nustūmė vyrus į šoną ir atsistojo prie autobusiuko, nugara atsiremdamas į galines dureles. Vienas kaimietis už rankovės nutempė jį į šoną, kitas atidarė dureles. Į autobusiuką liuoktelėjo šuo ir įsikando drobulę. Šahbalas pagriebė šalia kūno gulintį keltuvą ir smarkiai tvojo juo šunėkui per sprandą. Šis inkšdamas iššoko lauk.

Šahbalas tiesiog paklaiko, jis nustūmė vyrus šalin. Su keltuvu rankoje vaikinas atsistojo prie durelių saugoti lavono.

Įsiutinti tokio brutalaus atvykėlių elgesio jų kaime, visi trys vyrai jį užpuolė. Veltui Aga Džanas mėgino juos sulaikyti. Šahbalas stengėsi kaip įmanydamas išvengti smūgių, kol į triukšmą atbėgęs būrelis kaimiečių juos išskyrė. Aga Džanas ištiesė į juos rankas ir pasakė:

– Prašau vietos kapui. Atsivežiau savo sūnaus kūną.

Jokios reakcijos, jokio atsakymo. Rodės, vietos gyventojai iš akmens, lyg žiūrėdami į Aga Džaną būtų suakmenėję iš nuostabos.

– Lauk tuos nusidėjėlius! Čia nėra vietos jokiam kapui! – sušuko vienas vyras.

– Aš jūsų prašau...

– Lauk, sakau! – dar kartą riktelėjo vyriškis, piktai artindamasis prie Aga Džano. Šahbalas griebė keltuvą. Tačiau Aga Džanas ištraukė įrankį jam iš rankų ir tarė:

– Mes išvažiuojame.

Jie įlipo į automobilį ir Šahbalas apsigręžė.

Gerokai nutolęs nuo kaimo, Šahbalas pažvelgė į greta sėdintį Aga Džaną. Jis išsigando: šalia sėdėjo palūžęs vyras. Dėdės sielvartą rodė jo susmukęs kūnas. Aga Džanas paklausė Korano patarimo, bet nesulaukė jokio atsakymo. Jis atrodė kaip senas, pakilti nebedrįstantis paukštis.

Visiškai sutemo. Šahbalas beviltiškai važiavo tolyn kalnų keliu, kol Aga Džanas vėl atsisėdo tiesiai ir išsiėmė iš vidinės kišenės šventąją knygą. Jis vėl sutelkė jėgas, atsivertė knygą ir tarsi aklasis ėmė pirštu vedžioti Korano eilutes. Dar po kelių prailgusių minučių ramiu balsu pratarė:

– Važiuojame į Sarugą, – ir užvertęs knygą įsidėjo į kišenę.

Šahbalas nepritarė šiam sprendimui. Jis nesuprato, kuo skiriasi Sarugas ir kaimas, iš kurio juodu ką tik buvo išvaryti. Jie galėjo keliauti į šimtą skirtingų vietų, visur juos pasitiktų lygiai taip pat.

Aga Džanas nenorėjo palaidoti sūnaus nepagarbiai, jis ieškojo teisėto kapo, o tai buvo neįmanoma.

– Ten jie mums irgi nepagelbės, – pertraukė tylą Šahbalas. – Turime su tuo susitaikyti.

Aga Džanas neatsakė, apsimetė jo žodžių neišgirdęs.

Sarugo kapinės buvo už gyvenvietės, atokioje, nejaukioje vietoje.

– Luktelėk, aš pats nueisiu į kaimą, – pasakė Aga Džanas Šahbalui.

Šahbalas pasiliko. Mintyse ėmė tyliai svarstyti: „Jis teisus, tik dabar suprantu, kodėl jis, nepaisydamas jokių pavojų, ieško garbingos žemės kapui. Kokia gėda, kad to nesupratau anksčiau. Mes niekuo nenusikaltome, Džavado negalima palaidoti slapta."

Šahbalas pasiėmė keltuvą ir ėmė laukti. Tada išgirdo balsus – pasirodė penki vyrai su žibintais rankose. Senyvų kaimiečių būrelyje žingsniavo ir Aga Džanas. Vyrai nesivedė jokių šunų.

Iš Aga Džano laikysenos Šahbalas suprato, kad dėdei nepasisekė įtikinti ir šių vyrų. Aga Džano draugai palydėjo jį iki pat kaimo ribos, tuo parodydami, kad jį užjaučia. Tačiau jie pažinojo režimo statytinius ir suvokė, kokių pasekmių sulauktų palaidoję atvežtą kūną savo kaime.

Jie priėjo prie Šahbalo, norėdami su juo pasisveikinti ir pareikšti užuojautą, bet vaikinas negalėjo jos priimti. Jis buvo įpykęs ir kartu bejėgis. Atsidaręs automobilio dureles, sėdo už vairo, Aga Džanas atsisveikino su kaimiečiais ir įlipo į mašiną.

Automobilis buvo jau pajudėjęs, kai jie išgirdo garsiai juos šaukiant.

– Pala, sustok! – paprašė Aga Džanas.

Šahbalas sustojo. Aga Džanas atidarė mašinos langelį. Pribėgo uždusęs vyras:

– Jums reikia važiuoti pas Rahmanalį, – pasakė. – Jis vienintelis gali padėti.

Aga Džanas linktelėjo pritardamas.

– Važiuok į Džirdžą, – paprašė. – Keliaujame ieškoti Rahmanalio.

Džirdža buvo kaimas, kuriame jie labiausiai galėjo tikėtis gauti vietą kapui, nes gyvenvietė priklausė giminės valdoms. Čia vis dar gyveno daug Aga Džano ir Fagri Sadatos giminaičių, be to, ilsėjosi palaidotas Kazem Chanas.

Tiesą pasakius, jiems iš karto reikėjo keliauti į Džirdžą, tik šventoji knyga nedavė tokio patarimo. O dabar, vyrui ištarus Rahmanalio vardą, Aga Džanas buvo visiškai tikras, kad reikia važiuoti kaip tik tenai.

Rahmanalis buvo senas mažaūgis vyras ilga žila barzda. Kaimas juo didžiavosi. Jis sulaukė šimto ketverių metų ir buvo laikomas šventuoju. Žmonės pasakojo, kad jis darė stebuklus, kad gyvenimui

vėl prikėlė mirštančius vaikus. Visi žinojo, kad jo žodis kaime paskutinis. Jei kas nors pasiprašydavo Rahmanalio prieglobsčio, galėjo jaustis saugus. Sudėtingais atvejais, kai nebežinodavo ko griebtis, Aga Džanas visuomet galėdavo kreiptis į Rahmanalį. Jie gerai vienas kitą pažinojo, būdamas Džirdžoje Aga Džanas jį aplankydavo, palikdavo pinigų, jeigu tik šventajam vyrui jų reikėdavo.

Džirdža buvo aukštai kalnuose, arti sniego. Į kaimą vedė ne kelias, o smėlėtas takas, kuriame vos prasilenkdavo visureigiai ir autobusai. Jų autobusiukas vos vos judėjo taku, buvo baisu, kad jis nuslys nuo aukštumos ar įstrigs duobėje. Šaltis pasidarė nepakeliamas, automobilio šildymas niekuo nepadėjo. Aga Džanas susirūpinęs žvilgtelėjo į gale gulintį kūną.

Kai jie beveik pasiekė kaimą, Aga Džanas tarė:

– Išjunk šviesas, sustok čia, už uolos. Nevažiuosim su automobiliu į kaimą. Pasilik, aš einu ieškoti Rahmanalio.

– Verčiau leiskit mane, – paprašė Šahbalas.

– Geriau aš pats su juo pasikalbėsiu.

– Nenoriu, kad eitumėt vienas.

– Nėra kas daryti, negalime palikti kūno čia vieno.

– Net šiame kaime aš niekuo nepasitikiu. Viskas pasikeitė. Jeigu kas nors jus pažins, iškart supras, kas nutiko.

Aga Džano ranka paniro vidinėje kišenėje, jis pasitikrino, ar turi Koraną.

– Nebeturime pasirinkimo. Aš susitvarkysiu, – pasakė jis ir nužingsniavo.

Aga Džanas nubrido per sniegą ir perėjo tilteliu per upę. Čia šunys jo neišgirs. Ledinis sniegą pustantis vėjas čaižė odą. Pirmyn jį ginė vienintelė mintis: „Privalau pasiekti Rahmanalį, kol manęs nepamatė islamistai. Jeigu jie mane sučiups, taip garsiai jo

šauksiuosi, kad jis mane išgirs, nors ir miegotų kiečiausiu savo gyvenimo miegu."

Aga Džanas atsargiai įžengė į kaimą. Keturios gatvės, ir jis prieis aikštę, už kurios gyvena Rahmanalis.

Aga Džaną užuodė šunys. Svetimas kvapas žiemos vidurnaktį reiškė pavojų. Atvykėliui už nugaros ėmė loti šuo. Tuoj pažadins visą kaimą. Ką jam daryti, bėgti ar tiesiog nieko nepaisyti ir eiti toliau? Kitoje gatvėje pro medinius vartus iššoko didelis juodas šuo. „Alache!" Aga Džanas pasileido tekinas.

Sujudę pašėlo skalyti visi kaimo šunys. Šuo sekė iš paskos neatsilikdamas. Aga Džanas, matydamas gatvėse nustebusius gyventojus, dar paspartino žingsnį. Keli vyrai pamėgino užtverti įsibrovėliui kelią ir jį sulaikyti. Aga Džanas pastūmė juos iš visų jėgų ir sušuko:

– Rahmanali!

Jis bėgo kiek įkabindamas, širdis tvaksėjo gerklėje, pro ašaras akyse nieko nebematė. Aklomis lėkė aikštės link. Dabar visi suprato, kur jis skuba.

– Alaaaaache! Rahmanali! Prieglobsčio! Prašau prieglobsčio savo sūnui!

Iš šoninės gatvelės prie jo prišoko trys ginkluoti vyrai, vienas smarkiai užvožė šautuvu Aga Džanui per kojas. Šis suklupo ir pargriuvo į sniegą. Kišeniniu žibintu vyras pašvietė jam į veidą:

– Kas tu toks?

Jie iškart atpažino Aga Džaną, padėjo jam atsistoti ir nuvedė atgal prie autobusiuko už kaimo, kur ant uolų jau buvo susirinkę dešimtys kaimiečių.

Sunku buvo suvokti, kas vyksta. Aga Džanas negalėjo patikėti, kad taip elgiasi Džirdžos kaimo gyventojai. Šis kaimas priklausė jam, čia buvo palaidoti visi jo mirusieji, tai kodėl jį taip sutinka? Revoliucija į dienos šviesą iškėlė blogiausias žmogaus savybes. Nebegalėjai niekuo pasitikėti, net savo broliu ar seserim. Apie tai jis

buvo skaitęs knygose, aprašančiose karalių gyvenimus, tokie žmonės visada buvo šalia. Išdavystė ir nusikaltimas – tai irgi buvo žmogiška.

Aga Džanas įlipo į automobilį, ir Šahbalas apsigręžė.

– Važiuok namo, – pasakė Aga Džanas.

– Namo?

– Palaidosiu jį vidiniame mūsų kieme, sode po senu medžiu.

Šahbalas norėjo kažką sakyti, bet nerado žodžių.

Jie atsargiai leidosi iš kalnų žemyn į miestą. Aukštai danguje jiems virš galvų sklandė ereliai, ką tik pažadinti už kalnų tekančios saulės. Paukščiai suko pirmą rytinį ratą. Šviesa pasieks miestą maždaug po valandos. Nors jiems reikėjo skubėti, Šahbalas nedrįso važiuoti greičiau. Kaskart jam stabdant automobilis imdavo slysti, ir kūnas atsitrenkdavo į vairuotojo kėdę.

Staiga Šahbalas pamatė toli už jų važiuojantį automobilį. Jo vairuotojas signalizavo Šahbalui ant stogo įtaisytomis lempomis. Automobilį pamatė ir Aga Džanas:

– Palauk, matyt, kažkas nutiko.

Šahbalas sustojo, jie abu išlipo.

– Jis signalizuoja, – pratarė Šahbalas. – Artinasi prie mūsų.

Iš automobilio Šahbalas pasiėmė kišeninį žibintą ir jį įjungęs pamosavo vairuotojui, kad jį mato.

Automobilis pradingo už uolų, paskui vėl pasirodė.

– Tai visureigis! – sušuko Šahbalas.

Visureigis sustojo, jo vairuotojas išjungė šviesas ir išlipo. Tai buvo vyriškis su auliniais batais ir skrybėle. Jis greitai priėjo prie Aga Džano, tylutėliai pratarė *Salam*, apkabino jį, pabučiavo į galvą ir tarė:

– Aš pasiimu kūną. Turiu skubėti, kol neišaušo.

Šahbalas žiūrėjo nesusigaudydamas. Tas vyriškis buvo senas Aga Džano draugas, bet Šahbalas jo nepažinojo.

– Eime! Perdėsime kūną į mano automobilį! – sušuko vyras Šahbalui.

Trise jie perkėlė kūną.

Vyras dar kartą apkabino Aga Džaną, paplojo Šahbalui per pečius, įlipo į visureigį, greitai apsisuko ir grįžo atgal į kalnus.

Aga Džanas ir Šahbalas stovėjo prie tuščio automobilio ir žiūrėjo į tamsoje pradingstantį visureigį. Ereliai aplink jų automobilį apsuko dar vieną ratą ir pakilo aukštai į dangų.

Visa žinantis

Sielvartas apgaubė namus kaip juoda čadra. Niekas nekalbėjo, neverkė, netrikdė tylos, tik kažkas nepertraukiamai niūniavo: „Visa žinantis! Išmintingasis!“

O tu, tu esi apsėstasis!
Nieko nėra, ko nebūtų mūsų atsargose.
Savo turtus į žemę nuleidžiame tik pamatuotai.
Siunčiame daug pakeliančius,
dulkes nešančius vėjus.
Visa žinantis! Išmintingasis!
Mes suteikiame gyvenimą ir skiriame mirtį,
Tarp jūsų matome tuos, kurie anksti iškeliaus,
Ir tuos, kurie vėliau ateis.

Liūdesys nuvytino augalus, baseinėlyje plaukiojo vos dvi žuvys, o ant mečetės stogo nudvėsė senas katinas.

Praūžė dar viena priešininkų egzekucijų banga, visi nusikaltėliai buvo palaidoti už gyvenviečių kalnų papėdėje, niekas negalėjo lankyti jų kapų. Visas dėmesys buvo skiriamas fronto kankiniams, kuriuos kas savaitę per penktadienio maldą šimtais atgabendavo į miestus.

Varnas pirmas nutraukė namų tylą, aukštai skrisdamas jis sukrankė, taip pranešdamas apie apsilankymą.

Fagri Sadata virtuvėje ruošė vakarienę, Driežas atidarė duris.

Nepažįstamas vyras su nublukusiu kostiumu ir skrybėle nužingsniavo prie baseinėlio.

Fagri Sadata nustebusi pažvelgė į nepažįstamąjį, kuris ramų ramiausiai praėjo pro jos langą.

Vyras kurį laiką sustingo prie baseinėlio, žiūrėdamas į raudonas žuvis vandenyje. Paskui sunėręs rankas už nugaros ėmė vaikštinėti po kiemą. Jis prisiartino prie laiptų, vedančių ant stogo, paskui apsisuko, nuėjo prie svečių kambario ir pažvelgė pro jo langą į vidų. Paskui vyriškis pasuko prie opijaus kambario ir patikrino, ar jo durys užrakintos.

Fagri Sadata atidarė virtuvės langą ir paklausė:

– Pone, ar ko nors ieškote?

Nieko neatsakęs vyras nuėjo prie bibliotekos.

Fagri norėjo jį pasekti ir pažiūrėti, ką šis sumanė, bet nedrįso.

– Muedzinai, – pašaukė ji. – Kieme vaikštinėja užklydėlis! Gal galėtum paklausti, ko jam reikia?

Visą šį laiką po medžiu stovėjęs ir viską stebėjęs Driežas nuskubėjo į rūsį perspėti Muedzino.

Vyras pradingo už medžio.

Staiga Fagri Sadata išgirdo aiškų daužymo garsą.

Iš rūsio pasiramsčiuodamas lazdele kartu su Driežu pasirodė Muedzinas.

– Tas vyras su kostiumu ir skrybėle. Jis nuėjo prie bibliotekos, man regis, nori išlaužti jos duris. Girdi? – paklausė Fagri Sadata.

Žingsniuodamas prie bibliotekos Muedzinas sušuko:

– Ką darai? Kas tu? Kuo čia dediesi?

Fagri Sadata apsigaubė čadra ir išėjusi į lauką pamatė, kaip vyras dideliu akmeniu mėgina išlaužti bibliotekos duris.

– Kaip jis atrodo? – paklausė Muedzinas Fagri Sadatos.

– Negaliu jo įžiūrėti. Jis stovi šešėlyje.

– Ar jis su barzda?

– Ne, man regis, be, tačiau su skrybėle.

Muedzinas norėjo eiti prie vyro, bet Fagri jį sulaikė:

– Man regis, jis išprotėjęs! Tai valkata!

Driežas įsilipo į medį ir iš ten stebėjo atėjūną.

– Eik, surask Aga Džaną! – paprašė jo Fagri Sadata.

Nuo medžio Driežas liuoktelėjo ant stogo ir pradingo.

Muedzinas nukreipė savo lazdelę į vyro pusę ir sušuko:

– Kas tu? Ir ką darai?

Vyriškis nereagavo.

– Liaukis, beproti! – sušuko Muedzinas ir pagrasino vyrui savo lazdele. – Sakau, liaukis, niekše! Kitaip gausi į kailį!

Tačiau vyras nė neketino sustoti. Muedzinas prisiartino prie jo ir užsimojo lazdele.

– Nereikia! – sušuko Fagri Sadata. – Nemušk jo. Jis išprotėjęs! – pagriebusi Muedziną už švarko ji ėmė tempti jį į save.

Vyras liovėsi daužęs duris tik tada, kai pasirodė Aga Džanas.

– Kas čia vyksta? – paklausė šis.

Vyras stovėjo bibliotekos sienos šešėlyje.

– Kas jūs, pone?

Jis nieko neatsakė.

– Išeikit į priekį! Duokite man savo ranką, aš nieko jums nedarysiu, tik išvesiu į lauką, – pasakė Aga Džanas. Jis ramiai priėjo prie vyro, paėmė jį už rankos ir išsivedė į šviesą.

– Norite atsigerti? O gal norit valgyti?

Vyro akyse susitvenkė ašaros. Tos akys!

– Alache Alache! – išsprūdo Aga Džanui, – Fagri! Čiagi mūsų Ahmadas.

Muedzinas ištiesė rankas į Ahmadą, palietė jo skrybėlę, pačiupinėjo veidą, prisitraukė jį prie savęs ir apkabino.

Fagri Sadata padėjo galvą Ahmadui ant peties ir pravirko:

– Eikš, Ahmadai! Mūsų Ahmadai! Eime į vidų. Ką jie tau padarė? Kaip jie drįsta! Eikš, viskas bus gerai.

Aga Džanas atrakino Ahmadui bibliotekos duris, bet šis ten nėjo. Jis pasuko į svečių kambarį, atsidarė duris, nusiavė batus ir krito ant lovos.

– Leiskit jam išsimiegoti, – pasakė Fagri Aga Džanui ir Muedzinui.

Įsikišus Galgalui, Ahmadą paleido anksčiau, bet jo gyvenimas jau buvo sugriautas. Kai imamą suėmė, jo žmona su vaiku grįžo į tėvų namus. Įtakingas, su islamistais bendradarbiaujantis jos tėvas sutvarkė jų skyrybas, o vaiko priežiūrą paskyrė dukrai. Iš Ahmado atėmė ir tėvystę.

Rytojaus dieną Fagri Sadata pakvietė Ahmadą pusryčiauti, bet jis nereagavo į kvietimą. Įėjusi į jo kambarį, Fagri padėjo jam išeiti į lauką. Su meile nuplovė baseinėlyje Ahmado rankas, veidą ir privedė prie bibliotekos durų, norėdama parodyti, kad jos atidarytos.

Ahmadas įžengė į vidų, praėjo pro lentynas, perbraukė pirštais knygų nugarėles. Įžiebė ant stalo stovinčią senovinę stalo lempą, bet nesisėdo, o nuėjo į savo kambarį.

Jis apžiūrėjo savo lovą, kėdę, užrašų sąsiuvinį, kuriame kadaise žymėjosi penktadienio maldos apmatus, ir atsisėdo ant lovos.

Įbedęs akis priešais save čia jis prasėdėjo visą dieną. Aga Džanas atnešė jam valgyti ir mėgino su juo pasikalbėti, bet suprato, kad dar per anksti, kad Ahmadą reikia kuriam laikui palikti ramybėje.

Tačiau dar tą patį vakarą Ahmadas pasiėmė lagaminą ir dingo.

Driežas tai matė ir nuropojo pas Aga Džaną norėdamas jį perspėti. Tik buvo jau per vėlu, Ahmado niekur neberado.

Mudžahedai

Fronte virė smarkūs mūšiai, Iranas atsikovojo kelis strateginius objektus ir atvėrė naują fronto liniją Irako teritorijoje. Tačiau vis dar niekaip nesisekė išstumti Irako kariuomenės iš svarbių naftos miestų – Ghoramšaro ir Abadano.

Sadamas naudojosi cheminiu ginklu, o bombos niekam neleisdavo prisiartinti prie miestų.

Beveik visa kairioji opozicija buvo sunaikinta, gyvybingas liko tik vienas organizuotas režimo priešas. Mudžahedai. Mudžahedų judėjimo nariai buvo musulmonai, bet vadovavosi kitokia Korano interpretacija. Viešumoje jie demonstravo, kad palaiko režimą, o slapta telkė ginklus, kad stojus tinkamam metui galėtų pulti.

Chomeinis pavadino juos pavojingiausiu priešu ir apkaltino, kad jie kėsinasi sunaikinti režimą iš vidaus. Dabar, šaliai įsivėlus į nepabaigiamą karą ir kasdien silpnėjant, šis vidinis priešas turėjo būti galutinai sunaikintas. Bet kadangi mudžahedai irgi buvo musulmonai, tai nebuvo taip lengva.

Paskubomis sušauktame susirinkime Revoliucijos taryba aptarė šį klausimą. Buvo vienbalsiai nutarta šį judėjimą sunaikinti iškart ir galutinai.

Naktį prie namų, kuriuose gyveno mudžahedų judėjimo vadovai, privažiavo visureigiai. Ginkluoti agentai pro stogus įsibrovė į namus, bet nerado nė vieno vado – šie laiku pabėgo.

Iškart paaiškėjo: taryboje yra šnipas.

Tarybos pirmininkas ajatola Beheštis visus sušaukė draugėn. Jis tikėjosi, kad šnipas neatvyks ir taip išsiduos. Tačiau susirinko visi, prasidėjo ilga diskusija apie tai, kaip informacija galėjo pasiekti priešininkus.

Vienas sumanumu ir greitais sprendimais pasižymintis tarybos narys tarė:

– Manau, kad žinau, kaip mūsų sprendimas pasiekė priešininkus ir kas tai padarė.

Visi nustebę sužiuro į kalbėtoją ir įsitempę laukė, ką šis pasakys.

Juodą savo krepšį, padėtą po stalu, jis nepastebimai pastūmė prie Beheščio kojų, atsistojo ir tarė:

– Turiu įrodymų, jie mano stalčiuje, einu atnešti, tuoj grįšiu.

Vos išėjęs iš posėdžių kambario jis nukūrė laiptais žemyn, nubėgo prie savo automobilio, įlipo į jį ir užvedė variklį.

Nespėjo išvažiuoti iš gatvės, kai name jam už nugaros nuaidėjo galingas sprogimas, pastatas sugriuvo. Į orą pakilo dūmų ir ugnies debesys. Žuvo visi tarybos nariai.

Radijo stotis paskelbė naujieną. Prie Chomeinio buveinės rinkosi minios žmonių, norinčių pareikšti užuojautą. Jis išėjo į balkoną ir ramiai kreipėsi į žmones:

– *Enna lelellah wa enna elleihe radjeoen*[**]. Šį kartą Amerikos ranka išlindo iš mudžahedų rankovės. Nesvarbu. Alachas mūsų pusėje! Subūriau naują Tarybą. Prieš pusvalandį ji ėmėsi darbo. Niekas negali mums sutrukdyti!

Iškart po šių žodžių režimas ėmė medžioti mudžahedų sekėjus. Ilgai nesirinkdamas ėmė juos šaudyti iš eilės. Mudžahedus palaikantys žmonės užtvėrė centrines Teherano gatves ir griebėsi ginklų. Tarp jų ir islamistų grupuočių užvirė tikros gatvės kautynės.

Visi tą dieną suimti žmonės dar tą patį vakarą be jokio teismo buvo nužudyti.

[*] Galiausiai mes visi sugrįšime pas Jį. (Aut. past.)

Kitą savaitę islamistų slaptosios saugumo tarnybos viršininkas aplankė Chomeinį, norėdamas asmeniškai su juo aptarti saugumo klausimus.

Jis atsiklaupė prieš Chomeinį, pabučiavo jam ranką ir sušnabždėjo:

– Mudžahedų atstovai turi užėmę visus svarbiausius režimo postus. Praėjusiomis dienomis, kai mūsų dėmesys buvo sutelktas į fronto mūšius, jie įstengė prasiskverbti į vidų. Jie pasiekė net jūsų rūmus. Sudariau įtariamų asmenų sąrašą, jie įsitvirtinę svarbiuose ministerijų postuose. Jeigu pritarsite, pirmiausia informuosiu ministrą pirmininką, o paskui įtariamuosius nedelsdamas suimsiu.

Chomeinis užsidėjo akinius, peržvelgė sąrašą ir davė leidimą visus juos suimti.

Viršininkas nuvažiavo tiesiai į slaptą vietą, kur posėdžiavo ministrų kabinetas, ir pirmiausia akis į akį aptarė su ministru pirmininku savo ir Chomeinio pokalbį. Paskui abudu nuėjo į posėdį informuoti ministrų.

Saugumo viršininkas iškart pareiškė:

– Aš ką tik iš imamo Chomeinio būsto, – pasakė jis. – Asmeniškai su juo kalbėjausi. Jis žino, kad dabar esu čia, bet kurią akimirką laukiu jo skambučio. Taip pat kalbėjausi su ministru pirmininku. Mudžahedai nepastebėti įsiskverbė į mūsų sistemą...

Tada suskambo telefonas, viršininkas padėjo ant posėdžių stalo savo sunkų juodą lagaminą, visų atsiprašė ir priėjo prie rašomojo stalo, kur buvo telefono aparatas.

Jis pakėlė telefono ragelį ir visiems aiškiai girdint ištarė:

– Taip, čia aš. Taip, žinoma, ką tik kalbėjausi su ministru pirmininku. Taip, turiu juos pasiėmęs, jie automobilyje, o gal ir ne, nebežinau, einu jų atsinešti, gal luktelėtumėt?

Paskutinius žodžius jis ištarė labai garsiai, kad visi juos gerai išgirstų. Padėjęs ragelį ant stalo, jis išėjo iš kambario, nulipo į apačią, sėdo į savo automobilį ir sucypęs ratais nuburzgė. Niekas

nieko neįtarė, niekas nežinojo, kad istorija kartojasi. Nuo sprogimo sudrebėjo aplinkinių gatvių grindinys.

Mudžahedų kova su režimu nesiliovė. Ištisas savaites įvairiose miesto vietose aidėjo sprogimai. Net naujas Chomeinio sudarytas ministrų kabinetas šitaip gavo galą. Tačiau mudžahedų teroras neįstengė palaužti režimo. Kai netrukus viskas išaiškėjo, mudžahedai ėmė mieste kelti chaosą. Jie padeginėjo autobusus, bankus ir valstybinius pastatus, šaudė į visus sutiktus valdininkus.

Ši mudžahedų veikla buvo panaši į politinę savižudybę, nes islamistų sargybiniai kaip pašėlę suiminėjo jų sekėjus ir negailestingai šaudė į visus, norinčius pasprukti. Vos per porą dienų be jokio teismo buvo nužudyta šimtai mudžahedų sekėjų.

Mudžahedai pasitraukė iš gatvių ir griebėsi keršto.

Jie nukreipė savo pyktį į didžiųjų miestų ajatolas ir žudė juos vieną po kito.

Po Isfahano ir Jezdo ajatolų visų nuostabai jie susidorojo su ajatola Mortazaviu. Kaip islamistų filosofas, jis buvo vienas svarbiausių režimo teoretikų, tačiau politikoje nedalyvavo.

Jis mokė jaunus imamus ir kasdien eidavo į savo imamų mokyklą. Keliaujantį į saulėtekio maldą Mortazavį užkalbino jaunuolis:

– *Salam eleikom*, ajatola!

– *Salam eleikom*, jaunuoli, – atsakė jis.

– Turiu jums žinutę.

– Sakyk!

– Jūsų Korano aiškinimams galas!

– Kaip tai galas?..

– Ogi taip! – atsakė jaunasis vyras ir paleido tris šūvius.

Tokių pasikėsinimų grandinė sukėlė didelį režimo sąmyšį. Niekas nežinojo, kur laukti kito pasikėsinimo ar kuris ajatola taps nauja auka.

Gazvino miesto ajatola irgi neišvengė mirties, žudiku tapo jo sūnėnas. Saugumo sumetimais dvasininkas prieš kelias dienas buvo paprašęs vaikino tapti jo asmeniniu vairuotoju.

Ajatola griežtai pasmerkė puolimus:

– Amerika mus žudo! Sadamas mus žudo. Mudžahedai mus žudo, tačiau atsilaikome. Ameriką esame jau anksčiau pamokę. Tas pats laukia ir Sadamo! Ir mudžahedų!

– Kokios sunkios šios dienos, – pasiskundė jis automobilyje sūnėnui, vakare vežančiam jį namo.

– Ir sunkios naktys, – atsakė jo sūnėnas, įvažiuodamas į tylią šoninę gatvelę.

– Kur mane veži? – paklausė ajatola.

– Į pragarą, – atsakė sūnėnas. Po šių žodžių iškart nušovė dvasininką.

Niekas nebesijautė saugus: užtekdavo kaimyno skundo, kad taptum įtariamuoju ir būtum iškart suimtas. Visi ėmė slapstytis. Spruko, kas tik galėjo.

Nenuspėjamus puolimus rengė ne tik mudžahedai, pavienius išpuolius organizavo ir ginkluoti kairiųjų judėjimo nariai.

Nors visur viešpatavo baimė, ajatolos nenorėjo nusileisti terorui ir tiesiog darbavosi toliau. Tą patį buvo galima pasakyti ir apie Senedžano ajatolą Arakį.

Visi žinojo, kad jis taikinys. Jo apsauga itin sustiprėjo.

Arakis buvo fanatiškas ajatola, Senedžaną jis troško paversti tobulu islamiško miesto pavyzdžiu. Jis kalbėdavo apie nuteistųjų mirti šeimas degdamas neapykanta, o Zinatai Ganumai suteikė laisvę taip papurtyti sulaikytas moteris, kad šios vos jai mostelėjus it robotai atsigręždavo į Meką.

Miesto gyventojai užgniaužę kvapą laukė, kol kas nors nušaus šį ajatolą.

Tas laikas greitai atėjo.

Ką tik nusileido saulė, lauke karaliavusi šiluma užleido vietą vėsiam vakarui. Aga Džano kambario durys tyliai atsidarė, kažkas įžengė į vidų. Aga Džanas sėdėjo ant kėdės ir skaitė knygą. Jis pamanė, kad tai Driežas.

Pakėlė galvą. Nuo tos nakties, kai juodu su Šahbalu vežė į kalnus Džavado kūną, sūnėno jis nebuvo matęs. Vos sugrįžo namo, šis tučtuojau išvyko. O dabar Šahbalas vėl stovėjo prieš jį.

Aga Džanas nusiėmė akinius.

– Nustebinai mane, kada grįžai?

– Ką tik.

– Ar jau mateisi su savo tėvu?

– Ne, dar ne. Aš... aš netikėtai atsidūriau mieste ir sumaniau pas jus užsukti.

Šahbalo balsas virpėjo.

Aga Džanas pajuto, kad pikta lemtis jiems vėl rengia naują smūgį.

Durys vėl pamažu atsidarė, į vidų įėjo Driežas, tačiau iš Aga Džano žvilgsnio suprato, kad nėra čia pageidaujamas. Jis tyliai išėjo, uždarė duris ir atsisėdo už jų priešais kambarį.

– Kaip netikėtai atsidūrei mieste? – paklausė Aga Džanas.

– Turėjau mieste keletą reikalų ir pamaniau, kad tai puiki proga pasimatyti su jumis.

– Kodėl nesisėdi, imk kėdę.

– Aš čia trumpam, tuoj vėl keliauju, atėjau su jumis atsisveikinti.

– Atsisveikinti? Kodėl? Kur iškeliauji?

– Dar tiksliai nežinau, pirmiausia turiu padaryti keletą darbų, paskui veikiausiai turėsiu kuriam laikui palikti šalį. Prieš tai dar norėjau su jumis pasimatyti, atleiskite, aš... man jau reikia eiti, – pridūrė Šahbalas ir dirstelėjo į savo rankinį laikrodį.

– Vaikine, ką visa tai galų gale reiškia?

Už lango šmėstelėjo Muedzino siluetas, tačiau į vidų vyras neužsuko.

– Gal pašaukti tavo tėvą?

– Ne, man tikrai jau reikia eiti, aš vėliau jam paskambinsiu, atėjau tik dėl jūsų, buvau dėl jūsų sunerimęs, dabar jau tikrai nebeturiu laiko, manęs laukia mieste, – pridūrė Šahbalas.

Aga Džanas pajuto, kad kažkas čia negerai, juk dar tik ankstyvas vakaras, tai kodėl vaikinas neturi laiko atsisveikinti su tėvu? Kodėl Šahbalas taip dažnai dirsčioja į laikrodį? Nesuprantamas ir toks iškilmingas jo atsisveikinimas. Staiga Aga Džaną persmelkė suvokimas, kas tuojau nutiks. Po dešimties minučių mečetėje prasidės saulėlydžio malda, bet kada gali pasirodyti ajatolos mersedesas.

Jis turi tam sutrukdyti, bet kaip?

– Einu, – pasakė Šahbalas ir apsikabino Aga Džaną.

Apglėbęs vaikiną, Aga Džanas pajuto už Šahbalo diržo užkištą pistoletą. Netikėtai dėdė stumtelėjo sūnėną prie sienos ir ištraukė jo ginklą.

– Ką sumanei, vaikine? – griežtai paklausė Šahbalo.

Driežas atsistojo ant rankų ir kojų.

– Jums nereikia jokio paaiškinimo, – atsakė Šahbalas akmeniniu veidu. – Nebeturiu laiko. Prašau man jį grąžinti, kol dar ne per vėlu!

Aga Džanas pasijuto bejėgis prieš Šahbalą. Jis norėjo sušukti: „Ne! Lauk iš mano kambario!“

Tačiau negalėjo. Patį truputį nustebino netikėta mintis, kad, tiesą sakant, nenori sulaikyti vaikino ir kad sumanymui pritaria.

Šahbalas griebė pistoletą Aga Džanui iš rankų.

Aga Džanas dar norėjo jį atimti, bet vaikinas ištiesė ranką, per atstumą sulaikydamas dėdę, ir tarė:

– Nieko nedarykit! Nieko nesakykit! Patausokit savo žodžius vėlesniam laikui! Palinkėkit man sėkmės!

Sutrikęs Aga Džanas liko kambaryje. Jis tarytum sustingo. Nebepajėgė judėti, nebepajėgė ištarti nė žodžio.

Šahbalas priklaupė prie Driežo, pabučiavo jį ir išpuolė į lauką. Čia netyčia susidūrė su tėvu. Muedzinas pargriuvo.

Šahbalas atsiklaupė, suėmė jo galvą rankomis ir pabučiavo į galvą:

– Skubu, tėve, greitai jums paskambinsiu!

Driežas nubėgo paskui Šahbalą.

Ajatolos mersedesas ką tik sustojo prie mečetės. Šahbalas užsiglaudė gretimos gatvelės tamsoje ir viską stebėjo. Išlipo trys asmens sargybiniai, apsidairė, – nebuvo matyti nė gyvos dvasios. Vienas sargybinis atidarė automobilio dureles. Kiti nuėjo mečetės link. Šahbalas išsitraukė iš už diržo pistoletą. Driežas, iki tol tyliai kiurksojęs už Šahbalo, ėmė ropoti prie mersedeso. Šahbalas norėjo jį sulaikyti, bet buvo jau per vėlu. Driežas ropojo prie ajatolos. Ką tik Arakiui išlipti padėjęs sargybinis išsigando. Ajatola be žodžių žengtelėjo atgal ir lyg šuniui suriko:

– Nešdinkis!

Tačiau Driežas nesiliovė ropojęs, jis įkišo galvą po ajatolos apsiaustu ir taip visiškai išmušė jį iš pusiausvyros.

– Ajatola! – sušuko garsiai Šahbalas.

Šis išsigandęs pakėlė galvą, tačiau nesuprato, iš kur sklinda balsas.

Nuaidėjo trys šūviai. Ajatola iškėlė rankas į viršų, žengė du žingsnius atgal ir griuvo ant grindinio.

Sargybiniai išsitraukė ginklus ir ėmė aklai šaudyti į viską, kas tik juda.

– Alaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaache! – atsklido Aga Džano balsas nuo stogo.

Staiga iš gretimos gatvelės išnėrė motociklas, Šahbalas mikliai šoko ant jo ir pradingo tamsoje.

Prieš mečetę ant grindinio gulėjo ajatolos kūnas. Jo turbanas nusirito tolyn, kaip tik į tą vietą, kur išsitiesęs gulėjo Driežas. Jis

nebeatrodė kaip driežas, veikiau kaip vaikas, užmigęs ant šaligatvio savo paties kraujo klane.

Aga Džanas atsiklaupė prie jo, pabučiavo šaltą skruostą ir paėmė berniuką ant rankų.

Tajjare

Stovėdamas kieme nuolat girdėjai virš miesto ūžiančius lėktuvus. Jie atskrisdavo iš Teherano, kirsdavo dykumą ir skrisdavo Persų įlankos link, kad iš ten galėtų pasukti į Europą ar Ameriką.

Grįždavo jie dažniausiai kitu keliu: į šalį patekdavo pro Omano įlanką ir Bandari Abasą.

Kai vaikai dar buvo maži, vos išvydę lėktuvą jie imdavo dainuoti dainelę, skirtą mažam paslaptingam paukščiukui aukštai danguje:

Tajjare, tajjare,
Kur keliauji, *tajjare?*
Ką skraidini, *tajjare?*
Kada mano eilė, *tajjare?*

Fagri Sadata sėdėjo ant suoliuko prie baseinėlio ir mezgė. Kadaise ji pradėjo megztinį Driežui, bet taip jo ir nepabaigė.

Aga Džanas darbavosi sode, duobėje kartu su sudžiūvusiais lapais jis laidojo savo sielvartą. Staiga labai žemai virš namo keldamas didelį triukšmą praskrido keleivinis lėktuvas. Saulė nutvieskė plačius jo sparnus, atspindinčius šviesą ant Fagri Sadatos veido, medžių, baseinėlio ir namo langų.

Aga Džanas pamanė, kad tai karinis lėktuvas. Paėmęs žmoną už rankos, jis nulipo į rūsį pas Muedziną.

Iš ten pro angą jie pažvelgė į dangų, tačiau lėktuvas jau buvo pranykęs.

Atsigavę iš baimės jie pamatė už stalo stovintį Muedziną. Šio rankos nebuvo aplipusios moliu, jis buvo tamsiai mėlynu kostiumu, su skrybėle. Prieš jį stovėjo lagaminas.

– Iškeliauji, Muedzinai? – paklausė liūdnai Fagri.

– Matau, kad susikrovei lagaminą, kur išsiruošei? – pridūrė Aga Džanas.

– Tu, kuris viską užrašai, pažymėk ir tai. Palieku namus.

– Palieki namus? – pakartojo nustebusi Fagri. – Kodėl?

– Tas berniukas visą naktį verkia šiame name. Jis miręs, bet vis tiek dar atropoja pas mane į rūsį ir pinasi man po kojomis, kai dirbu. Jis guli palaidotas ten, sode, bet kartu tupi medyje. Naktimis jis verkia prie mano durų. Jis ropoja mano sapnuose.

Fagri Sadata ėmė patylomis verkti.

– Ir mes, ir mes jį girdim sode, bet tai ne dingstis palikti namus.

– Aš nenoriu iškeliauti, pats namas mane siunčia lauk, už durų. Pažvelk į mano rankas, nebegaliu daugiau nieko sukurti. Rūsys pilnas mano puodų, sodas nukrautas mano vazomis, net ant stogo nebėra laisvos vietos kam nors pastatyti. Niekas nebeperka mano dubenų. Mane išveja, palinkėkit man sėkmės. Broli, leisk man iškeliauti.

Muedzinas priėjo prie Aga Džano, apkabino jį, pabučiavo Fagri, pasiėmė lagaminą ir ėmė kopti laiptais į kiemą. Čia dar kiek nebylus pastovėjo, klausydamasis namo garsų, paskui sušuko:

– Senasis varne! Gerai prižiūrėk namus! Aš išeinu!

Muedzinui uždarius duris, virš namo kurtinamai gausdami praskrido trys kariniai lėktuvai ir pradingo debesyse.

– Irakiečiai! – sušuko Aga Džanas.

Tai buvo ne irakiečiai, o trys Irano kariuomenės naikintuvai, mėginantys pasivyti keleivinį lėktuvą.

Šiame lėktuve sėdėjo Irano prezidentas Bani Sadras, jis stengėsi pabėgti iš šalies. Naikintuvai skrido kuo didžiausiu greičiu,

norėdami jį sulaikyti. Prieš savaitę Chomeinis atleido Bani Sadrą. Ajatola apkaltino prezidentą bendradarbiavimu su mudžahedais.

Prezidentas pasislėpė, mudžahedai sudarė puikų planą, kaip jam dingti iš šalies. Viskas buvo apgalvota iki menkiausių smulkmenų, apie pabėgimą žinojo net Sadamas Huseinas, o irakiečių lėktuvai buvo pasirengę palydėti bėgantį prezidentą.

Iraniečių naikintuvai pavėlavo, keleivinis lėktuvas spėjo laiku įskristi į Irako oro erdvę ir iš čia pasuko į Europą.

Po keturių su puse valandų lėktuvas priartėjo prie Paryžiaus. Pilotas susisiekė su prancūzų kolegomis, sėdinčiais kontroliniuose bokšteliuose:

– Tai priverstinis nutūpimas. Salone Irano prezidentas. Jis prašo prieglobsčio!

Buvo informuotas oro uosto direktorius, jis iškart susisiekė su Prancūzijos prezidentu. Paskui uždavė Irano prezidentui keletą klausimų, šis į juos atsakė puikiausia prancūzų kalba:

– Aš esu išrinktasis Irano Islamo Respublikos prezidentas. Su manim skrenda ir mudžahedų judėjimo vadas. Prašau suteikti prieglobstį man, mudžahedų vadui ir pilotui.

Lėktuvas apsuko keletą ratų virš Paryžiaus – tiek laiko prireikė oro uosto direktoriui aptarti padėtį su prezidentu.

Bani Sadras ilgus metus buvo praleidęs Paryžiuje, čia studijavęs ekonomiką. Savo kišenėje tebeturėjo raktus nuo buto Prancūzijos sostinėje. Jam pradėjus rašyti disertaciją Chomeinis paliko Iraką ir atvyko į Paryžių.

Studijų metais Bani Sadras buvo sukūręs ekonomikos modelį, jungiantį islamo ir kapitalizmo idėjas. Chomeiniui, kuris apie ekonomiką neturėjo jokio supratimo, jo idėjos idealiai tiko.

Kai Chomeinis iš Paryžiaus skrido į Iraną, Bani Sadras buvo vienas iš jam padėjusių septynių Vakaruose gavusių išsilavinimą vyrų. Kiek vėliau jis buvo išrinktas pirmuoju Irano prezidentu.

Lėktuvui sukant ketvirtą ratą virš Paryžiaus, suskambėjo radijo telefonas. Oro uosto direktorius Bani Sadrui pranešė:

– Prancūzijos vyriausybė jums ir su jumis keliaujantiems žmonėms suteikia prieglobstį. Jūsų lėktuvui leidžiama čia nutūpti. Sveiki atvykę.

Vieno prancūzų televizijos kanalo naujienų programa prasidėjo žinute apie ką tik šalyje nusileidusį Bani Sadrą.

Chomeinis buvo ką tik baigęs saulėlydžio maldą, kai prie jo priklaupė tuometis kariuomenės vadas Rafsandžanis ir pranešė naujieną.

Nors Chomeinis buvo pabaigęs saulėlydžio maldą, jis vėl atsistojo ir ėmė melstis. Sužinojęs šią blogą naujieną, jis dar viena malda stengėsi kiek galėdamas prisiartinti prie Dievo ir paklausti jo patarimo. Sukalbėjus paskutinį maldos *rokat*[**], jo akys vėl nušvito. Chomeinis pasisuko į Rafsandžanį ir pasakė:

– Stojo palaiminta akimirka.

Nuo karo pradžios Irano kariuomenė laukė tinkamo momento išvaduoti užimtą naftos miestą Goramšarą. Šiame strateginiame uoste buvo įkurta didžiausia viso Vidurio Rytų regiono naftos perdirbimo gamykla. Planuojamas išvadavimas iki šiol buvo neįmanomas, nes Amerikos palydovai žinias apie visus įvykius mieste ir apylinkėse perduodavo Irakui.

– Alachas mūsų pusėje, – pasakė Chomeinis Rafsandžaniui. – Išvaduosime Goramšarą. Atėjo laikas. Sukviesk generolus pasitarti!

Sadamas mėgavosi sėkme, jis kaip tik skubėjo į ministrų kabineto pasitarimą pranešti apie pavykusį Bani Sadro pabėgimą. Sadamas norėjo asmeniškai pasidalyti gera žinia su ministrais.

* Maldos dalis. (Aut. past.)

Jis dar nebuvo priėjęs kabineto, kai Irano kariuomenė iš šešių pusių išsyk užpuolė Goramšarą.

Mieste krito šimtai Irano ir Irako karių, visa žemė buvo nuklota jų lavonais. Po ilgų, visą pusdienį trukusių susirėmimų du Irano kariai pajėgė ant naftos gamyklos iškelti žalią islamo vėliavą vietoj Irako vėliavos. Irakiečiai sutelkė visas jėgas, tačiau ajatolos netikėtai sumanė naują fronto liniją ir užpuolė Irako uostą Basrą. Šis netikėtas įsiveržimas Irako karius įsiutino, jie su žeme sulygino visus Goramšaro namus, net ėmė padeginėti medžius. Paskui kariuomenė sutriuškinta atsitraukė, dar vildamasi išgelbėti Basrą.

Po šios istorinės pergalės Chomeinis pirmą kartą pasirodė televizijoje šypsodamas. Jis pagarbino Alachą ir gyrė kritusių karių tėvus už jų sūnų drąsą. Atšvęsti Goramšaro išvadavimo į gatves išėjo milijonai žmonių. Griaudėjo saliutai, pypindami ir mirksėdami šviesomis visur važinėjo automobiliai. Žmonės šoko ant autobusų stogų, vaišino kits kitą sausainiais, saldainiais ir vaisiais.

Džiūgavimas truko iki vėlyvos nakties, ajatoloms atėjus į valdžią tai buvo pirmoji visos šalies šventė.

Tą naktį švietė pilnatis, guodžianti iraniečius, kare iškentusius tiek daug skausmo ir sielvarto.

Tačiau šventė ne visi, kai kurie pasinaudojo siautulinga naktimi norėdami atkeršyti. Tos pačios pilnaties šviesa išryškino dykumos pakraštyje tyvuliuojantį gėlo vandens ežerą, ant kurio kranto pusiau vandenyje, pusiau sausumoje gulėjo Zinatos Ganumos lavonas.

Jai ant kaklo buvo pakabintas į plastikinį vokelį įkištas raštelis: „Ji vertė jaunas netekėjusias moteris, nuteistas mirti, prieš bausmės įvykdymą gultis į lovą su islamistu. Prie šio ežero ji buvo nuteista ir nubausta. Taip įvykdytas prašymas motinų, kurių dukros tapo nuotakomis paskutinę savo gyvenimo naktį.“

Netrukus mėnulis pamažu pasislėps, užleis vietą saulei. Būrelis dykumos paukščių pamatys ant ežero kranto gulintį Zinatos kūną, triukšmingai praskris virš ežero. Ant kupranugario jojantis žmogus prisiartins pažiūrėti, kas ten.

Jis nulips nuo kupranugario, prieis prie kūno, priklaups ir perskaitys raštelį.

Akkas, fotografas

Po saulėtekio maldos nebegrįžęs į lovą, Aga Džanas vaikštinėjo prie upės. Jis atsisėdo ant pakrantėje supiltos smėlio krūvos. Nors buvo šalta, viena moteris upėje mazgojosi kojas.

Ji nusišluostė kojas čadra, apsiavė batus ir ėmė artintis prie Aga Džano.

– Gal turite man kelis centus, burnoje neturiu dar nė vieno, – paprašė ji.

– Godsi, čia tu?

Godsi, kadaise tokia jauna ir energinga, dabar atrodė pasenusi. Ją sendino žili plaukai ir veido raukšlės.

– Taip ilgai tavęs nemačiau, Godsi, kur buvai visą šį laiką? Kaip sekasi tavo motinai?

– Ji mirė, – atsakė moteris niūriai.

– Kada ji mirė, kodėl apie tai nieko nežinojau?

– Ji tiesiog mirė, – pakartojo Godsi paprastai.

– Kaip sekasi tavo seseriai?

– Ji taip pat mirė.

– Ir ji mirė? Kaip? Kada?

Godsi nieko neatsakė.

– Kur tavo brolis?

– Jis taip pat mirė.

– Ką tu čia šneki?

– Bet jūs nemirsit, – pareiškė Godsi. – Jūs liksit, kol jie visi iškeliaus ir kol jie visi ateis.

Ji apsigręžė ir nuėjo tolyn.

– Kur eini, Godsi? Net nepapasakojai man nė vienos savo naujienos.

– Yra dar septyni vyrai, iš kurių trys ateis, vienas iškeliaus, vienas liks gulėti, vienas mirs, o vienas ims sėti. Bet jūs liksit, kol jie visi ateis ir kol jie visi iškeliaus, – pridūrė ji, nežiūrėdama Aga Džanui į veidą.

Jis toliau vaikštinėjo palei vandenį.

„Kas dar iškeliaus? Kas dar ateis?“ – mąstė tyliai.

Tada prisiminė Nosratą.

Neramiais teroro laikais niekam negalima buvo trikdyti Chomeinio naktų. Išskyrus vieną vyrą – Nosratą.

Kartu su Nosratu Chomeinis atsiribojo nuo žiaurios kasdienės tikrovės, prasidedančios už jo rūmų sienų. Nosratas pasiimdavo ajatolą į pasaulį, kuriame nebuvo vietos Irako naikintuvams, bomboms ar egzekucijoms.

Nosratas Chomeinį užbūrė kinu. Jis jam rodė filmų ištraukas, dokumentines juostas apie gamtą, paukščius, apie bites ir gyvates, apie žvaigždžių upes. Tai buvo jųdviejų paslaptis, niekas nežinojo, kas vyksta už uždarų Chomeinio kambario durų.

Chomeinis vadovavo šiitų pasauliui ir savo kalbomis priversdavo sukrusti milijonus žmonių, tačiau jis buvo vienišas. Dienų dienas, kartais ir ištisas savaites jis pratūnodavo vienas darbo kambaryje.

Chomeinis buvo charizmatiškas vadovas, tad visi stengdavosi padaryti jam kuo geresnį įspūdį. O Nosratas pamėgino likti pačiu savimi, priartėti prie ajatolos kaip prie žmogaus. Chomeinis nieko neišmanė apie matematiką, jis neturėjo nė menkiausių fizikos žinių, tačiau buvo labai susidomėjęs šviesa, Mėnuliu, Saule, visata ir labiausiai – meteoritais.

Nosratas leido ajatolai prisiliesti prie stulbinančio pasaulio, apie kurį šis nieko nenutuokė. Vienišas Chomeinio naktis jis pavertė spalvingomis, nuotykių kupinomis kelionėmis, kuriose šis užsimiršdavo.

Įžengęs į Chomeinio kambarį, Nosratas iškart nusivilkdavo švarką, pakabindavo jį ir pradėdavo pasakoti apie savo filmus: „Paėmiau porą trumpų juostų. Tai unikalūs dokumentiniai filmai apie dvi gyvūnų rūšis, gyvenančias gamtoje. Jūs tikrai jais pasimėgausite, vienas vaizduoja skruzdėles ir jų pasaulio hierarchiją, kitas rodo beždžionių gyvenimą. Įspūdinga, jų elgesys toks panašus į žmonių! Be to, paėmiau puikų filmuką apie nesuskaičiuojamus akmenis, judančius visatoje; kartkartėmis didelis akmuo – meteoritas – nukrenta ir į Žemę. Juosta nuostabi!“

Chomeinis nustebęs žvelgdavo į jį, ajatolos draugėje laisviau nesijautė net tikras sūnus. Chomeinis dažnai girdėdavo, kad menininkai skiriasi nuo paprastų žmonių, bet iki Nosrato nebuvo nė su vienu susidūręs.

Tai, ką darė Nosratas, buvo būdinga senųjų Persijos karalių gyvenimui. Karalius dvare visuomet laikė malidžaką – juokdarį, kuris linksmindavo valdovą. Malidžakas vienintelis galėdavo įeiti į privačius karaliaus kambarius, jam būdavo leidžiama sakyti ir daryti viską, ką tik širdis geidžia, kad tik pralinksmintų savo šeimininką.

– Kaip vadinasi tas kanalas? – paklausė Chomeinis Nosrato.

– Koks kanalas?

– Tas amerikiečių, jie keletą kartų ėmė iš manęs interviu.

– Turite galvoje CNN?

– Taip, tą, – atsakė ajatola.

– Ką norite apie jį sužinoti?

– Nieko, tik žinau, kad visi svarbių šalių prezidentai savo darbo kambaryje turi po televizorių, rodantį CNN.

– Tai tiesa, mane stebina, kad jūsų darbo kambaryje nėra televizoriaus.

– Turbūt jie kalba angliškai?

Chomeinis savo kambaryje neturėjo televizoriaus nei radijo, visos žinios jam būdavo perduodamos raštu.

– Yra ir arabiškas kanalas, panašus į CNN, ten visos žinios pateikiamos arabų kalba, – paaiškino Nosratas. – Aš pasirūpinsiu, kad galėtumėte jį matyti.

Netrukus Nosratas jam atnešė mažą televizorių ir padėjo jį į drabužių spintą, kad niekas nepamatytų. Jis pamokė Chomeinį, kaip jį įjungti ir išjungti, kaip perjungti kanalus.

– Jeigu jis rodo tą arabišką kanalą, tai ir užteks, – tyliai sušnabždėjo Chomeinis, tarsi darytų nusikaltimą.

Po kelių savaičių Nosratui paskambino CNN žinių programos vedėjas. Žurnalistas žinojo apie artimus Nosrato ryšius su Chomeiniu. Jie susitiko kavinėje prie stoties aikštės, Nosratas papasakojo jam apie savo darbą. Pokalbiui baigiantis žurnalistas atsargiai jo paklausė, ar šis nenorėtų susukti dokumentinio filmo apie Chomeinį.

– Kokį filmą turit galvoje? – paklausė nustebęs Nosratas.

– Reportažą apie Chomeinį ir kasdienį jo gyvenimą.

Pasiūlymas Nosratą nustebino, jau kurį laiką jis apie tai mąstė, tik visada vydavo šias mintis iš galvos, nes tai atrodė neįmanoma.

– CNN nori unikalaus maždaug pusvalandžio trukmės dokumentinio filmo apie asmeninį jo gyvenimą, – toliau aiškino žinių programos vedėjas. – Žinoma, už šį darbą atsilygintume dosniu honoraru doleriais.

Nosrato nedomino geras atlygis. Jam tai buvo proga sukurti ypatingą reportažą. Veikiausiai tai buvo jo gyvenimo šansas, deja, neįgyvendinamas.

– Neįmanoma, – nutraukė Nosratas. – Kodėl jis turėtų leistis filmuojamas?

– Visada gali pamėginti, – atsakė žurnalistas. – Pasvarstyk ir susisiek su manimi, jeigu dar ko nors prireiktų.

– Sutarta, – sutiko Nosratas.

Jo galvoje jau lėkė scenos, kurias jis norėtų nufilmuoti. Susijaudinęs visą naktį nesumerkė akių.

Nosratas norėjo su kuo nors apie tai pasikalbėti, bet nedrįso, kad iš rankų nepaleistų sėkmės.

Vieną vakarą vaikščiodamas su Chomeiniu paežere už ajatolos būsto, Nosratas papasakojo jam kerinčią istoriją apie satelitines antenas ir jų veikimo būdą.

Nosratas pasakojo, kad satelitai – technologijos revoliucija: per juos žmonės gali tiesiogiai matyti televizoriuje Amerikos prezidentą, kol šis Baltuosiuose rūmuose sėdi ir geria kavą.

– Žmogus yra smalsus, – toliau dėstė Nosratas. – Kad patenkintų žinių troškimą, jis prisigalvoja aparatų ir pasiunčia juos į erdvę. Žmonės nori viską žinoti, pavyzdžiui, kaip jūs gyvenate, kur gyvenate, ką valgote. Šis smalsumas – sveikas.

Nosratas stengėsi parengti Chomeinį savo klausimui, tačiau gerai žinojo, kad, paminėjus CNN, neišvengiamai nuskambės ir Amerikos vardas. Jis būgštavo, kad uždavęs šį klausimą nebebus čia pageidaujamas, o iškart turės susikrauti savo techniką ir nešdintis.

Tačiau sumanymas buvo galutinai jį užvaldęs, ir Nosratas nebegalėjo susitvardyti. Jis visuomet nešiojosi filmavimo kamerą, ją turėjo ir tą vakarą, kai drauge su ajatola sėdėjo jo kambaryje; įjungdamas Chomeiniui televizorių, jis slapta paspaudė ir raudoną kameros mygtuką. Nosratas užfiksavo, kaip Chomeinis basas sėdi savo kambaryje ir slapta už spintos durų žiūri televizorių.

Per keletą mėnesių Nosratas nufilmavo dešimtis trumpų Chomeinio gyvenimo fragmentų. Chomeinis vaikščioja prie ežero ir stebi antis. Pasirodo keletas žvirbliukų, kurie čirškauja jam virš galvos. Chomeinis staiga užkliūva už medžio šaknies, jo turbanas nusirita į vandenį. Susidomėjusios galvos apdangalu, prie jo sulekia antys ir ima pašyti turbaną snapais.

Vienoje iš scenų Chomeinis sirgdamas guli lovoje. Jis guli ant šono, veidą pakreipęs į Mekos pusę – kaip tik tokia poza į kapą guldomi islamo išpažinėjai. Į kadrą trumpam įžengia jo žmona, ji švelniai paliečia ligonio kaktą ir nepratarusi nė žodžio vėl išnyksta.

Kitoje scenoje Chomeinis neramiai vaikščioja po darbo kambarį. Jis nužingsniuoja prie kriauklės, nusimazgoja rankas, atsiverčia Koraną ir ima atidžiai skaityti. Perskaitęs griebia parkerį, kažką užrašo ant popieriuko, įdeda jį į voką ir pašaukia: „Batula!“

Ši pasirodo, Chomeinis paduoda jai voką ir paliepia: „Perduok kariuomenei!“

Batula paima vokelį, paslepia jį po čadra ir greitai išeina.

Chomeinis gana greitai pastebėjo, kad Nosratas jį slapta filmuoja. O šis buvo tvirtai įsitikinęs, kad ajatola su juo tylomis bendradarbiauja.

Vieną dieną Nosratui paskambino CNN žinių programos vedėjas.

– Taip man ir nepaskambinai. Kiek suprantu, mūsų pasiūlymas tavęs nesudomino.

– Susukau gražų dalyką, – vienu atsikvėpimu išpoškino Nosratas.

Po penkiolikos minučių žurnalistas stovėjo prie jo durų.

Entuziazmas užmigdė Nosrato budrumą – naujoji islamo saugumo tarnyba jau kuris laikas jį sekė. Nosratas nė nenutuokė, kad tarnybai žinomi ir jo pokalbiai su CNN.

Žurnalistas įėjo vidun, Nosratas užkaitė arbatos, į vaizdo grotuvą įdėjo vieną juostą ir atsisėdo. Svečias negalėjo patikėti savo akimis.

– Fantastiška! – teištarė.

Jie nebuvo peržiūrėję nė pusės įrašo, kai nuo stogo į balkoną nušoko penki ginkluoti vyrai. Jie išlaužė duris, įsiveržė į vidų ir sulaikė Nosratą ir žurnalistą. Du kariškiai pasiliko apieškoti namo. Į dėžes jie sukrovė visus įtartinus daiktus.

CNN žurnalistas kitą dieną buvo išsiųstas iš šalies, o Nosratas atsidūrė vienutėje, jo laukė tolesnis tyrimas. Tik kalėjime jis suvokė, kad į šį reikalą pažiūrėta daug rimčiau, negu įsivaizdavo. Suvokė, kaip smarkiai rizikavo. Nosratas suprato, kad už filmavimą gaus griežtą bausmę, tačiau vylėsi, kad Chomeinis jam pagelbės.

Nosratas stengėsi jį apklausiantį tyrėją įtikinti, kad labai gerbia Chomeinį ir kad ajatolą filmavo su tikrų tikriausia pagarba.

Jis paaiškino, kad nufilmuoti kadrai – tėvynės kultūriniam palikimui svarbi istorinė medžiaga.

Pabrėžė, kad niekuomet neketino parduoti šių juostų amerikiečiams, kad filmavo iš tikros menininko aistros.

Jis prisiekinėjo, kad liko ištikimas tiek savo kamerai, tiek Chomeiniui.

Kartu leido suprasti, kad Chomeinis žinojo apie filmavimą, ir prireikus galėtų tai įrodyti.

Nosrato gynyba skambėjo įtikinamai. Tardytojai būtų juo patikėję, jeigu ne fotografo namuose aptikta įtartina juosta. Šios juostos kadrai buvo tokie fantastiškai gražūs, kad Nosratas dar nebuvo sugalvojęs, ką su jais veikti. Todėl filmuotą medžiagą laikė paslėpęs tarp savo laboratorijos lubų sienojų ir tikėjosi, kad jos ten niekas neras. Baimė ištrynė šį faktą jam iš atminties. Slaptosios tarnybos agentai juostą surado.

„Saugokis, kad aistra moterims tavęs nenuvestų į pražūtį“, – dažnai perspėdavo Nosratą Aga Džanas.

Nosratas nuolat ieškojo ypatingos moters, kurią galėtų įamžinti ir sukurti gražų portretą. Jis niekada nesusimąstė apie tai, kad tokia moteris galėtų būti Chomeinio žmona.

Slaptosios tarnybos tardytojas netikėtai prieš Nosratą padėjo ant stalo įrašą. Šis išblyško – suprato, kad viskas baigta. Jis akimirksniu suakmenėjo iš baimės.

Ką jis įžvelgė stebėdamas tą seną moterį, kad visiškai nelauktai, veik nesąmoningai įjungė savo filmavimo kamerą?

Batula buvo įtakingiausio šiitų pasaulio vyro žmona, pati neturinti jokių galių.

Nosratas neįstengė to paaiškinti, tačiau kaip tik ši bejėgė moteris jį nejučiom privertė ją filmuoti, įamžinti, išsaugoti, kad kada nors būtų galima parodyti.

Visą gyvenimą Batula slėpėsi po skraistėmis, nė vienas svetimas vyras neregėjo jos plaukų, veido, rankų ar kojų. Kaip tik todėl ji jautė poreikį kartkartėmis save parodyti.

Iš pat pradžių Nosratas to nesuprato. Kai jis pasibelsdavo į jų svetainės duris, Batula jas atidarydavo ir visada sutikdavo jį su šypsena. Ji buvo maždaug dvidešimčia metų jaunesnė už Chomeinį – tai aiškiai matyti iš moters veido.

Nosratą ji visuomet sutikdavo svetingai, – o tai nederėjo su dievobaimingos moters elgesiu. Tačiau Nosratas suvokė, kad taip yra ne dėl jo, o dėl jo kameros.

Batula buvo graži, ji norėjo parodyti savo grožį, ji norėjo būti apžiūrinėjama kameros vyzdžio.

Jos noras buvo visų tėvynės moterų troškimas; amžių amžius nustelbtos vyrų, jos negalėjo parodyti savo grožio.

Batula su Nosratu sudarė tylią sutartį. Jis tylėdamas ją filmavo.

Laikraščiuose buvo tūkstančiai Chomeinio nuotraukų, tačiau niekam nešovė mintis išspausdinti nors mažytį Batulos atvaizdą. Žmonės su ja elgėsi taip, lyg jos visiškai nebūtų.

Batula stovėjo prie lango ir žvelgė į ežerą. Savo juodą čadrą ji pakeitė pieno spalvos apdangalu su mėlynomis gėlytėmis. Nosratas filmuodamas priartino jos veidą, šiek tiek matomus sidabrinius plaukus. Batula lėtai nutraukė čadrą ant pečių. Tai buvo tikras atsivėrimas.

Tačiau viena scena užnėrė Nosratui virvę ant kaklo. Jis filmavo Batulos kambarį, kurio durys buvo praviros. Juostoje jis įamžino kambarį, kurio kampe stovėjo vienvietė lova, o ant naktinės spintelės buvo padėtas senamadiškas mėlynas „Nivea“ kremo indelis.

Slaptosios tarnybos agentas stvėrė vaizdo grotuvą ir iš visų jėgų tvojo juo Nosratui per galvą.

Aparatas subyrėjo į šipulius, Nosratas pargriuvo be sąmonės.

Paskui stojo tyla.

Visoje šalyje tyla užkariavo vis didesnę teritoriją.

Sadamas Huseinas nebebombardavo miestų, o Chomeinis nebesitarė su Koranu, ar jam toliau pulti Irako žemes.

Įsiviešpatavo visa apimanti tyla. Buvo nutrauktas mirties bausmių vykdymas, nebebuvo nušautas nė vienas ajatola. Visi pavargo, visi troško poilsio.

Pirm atvykusieji

Prisiekiu Kalnu.
Ar tai burtai?
Ar tai burtai,
Ar jūs gerai nematote?
Prisiekiu surašyta knyga,
Suvyniotu pergamentu!
Prisiekiu dažnai lankomais namais,
Iškeltu stogu,
Sūkuriuojančia ugnies jūra.
Raudokit tą dieną,
Raudokit tą dieną, melagiai!
Kalnas, Kalnas!

Kiek metų praėjo? Kiek mėnesių praslinko pro šalį?
Kas iškeliavo? Kas atvyko?

Visi pametė metų skaičių, nebebuvo prasmės skaičiuoti prabėgusių mėnesių. Laikas sustojo tiems, kurie pasinėrė į gilų sielvartą, kurie buvo mirę ar apraudojo savo mirusiuosius.

Laikas sustojo ir tiems, kurie savo sielvartą stengėsi numalšinti triūsdami sode ar kurie virtuvėje taisė šventus patiekalus, išdalydami savo liūdesį į mažyčius dubenėlius.

Šalis atrodė nurimusi. Tik vienas žmogus su užtaisytu pistoletu už diržo jojo ant kupranugario dykuma, norėdamas nuteisti teisėją.

Gal tik tada liūdesys baigsis. Ir tik tada laikas vėl ims tekėti. Ir tada pamatysime, kiek metų prabėgo nuo to laiko, kai jie atvyko, ir nuo to laiko, kai jie iškeliavo.

Stojus tylos metui, Chomeinis pamažu ėmė prarasti atmintį. Atėjo diena, kai jis nebepažino net savo artimiausios aplinkos žmonių.

Rafsandžanis ir Chamenėjus, du svarbiausi Chomeinio patikėtiniai, užgrobė valdžią ir nepastebimai nustūmė Chomeinį į antrą planą.

Galgalas pirmas suprato, kad Chomeiniui – senatvinis suvaikėjimas.

Jis priklaupė prieš ajatolą ir nusigando, nes suvokė, kad Chomeinis jo nebepažįsta.

Galgalas vienintelis iš visų valdininkų veikė savarankiškai. Jis buvo Chomeinio ranka. Su jo kūnu ji buvo galinga, o be Chomeinio – niekas, tad Galgalui atėjo metas palikti kovos lauką.

Be to, mirties bausmių laikas liko praeityje, režimas jau parodė savo veidą. Jis išvarė iš šalies užpuolikus irakiečius ir pašalino visus priešininkus. Dabar atėjo stabilumo laikas. Nebeliko vietos neapykantą kurstančiam teisėjui Galgalui.

Reikėjo sugalvoti jam naujas pareigas, bet tai buvo nelengva. Ilgainiui vis daugiau mudžahedų ir kairiųjų judėjimų narių sužinojo apie Galgalo vaidmenį ir baisius jo įvykdytus nusikaltimus. Galgalą visi laikė taikiklyje.

Pats Galgalas norėjo grįžti į Komą ir imamų mokykloje dėstyti teisę, bet tai buvo neįmanoma.

Jis suvokė, kad jo islamo misijai atėjo galas – kaip ir Chomeiniui.

Chomeinis buvo dar gyvas, bet jau priklausė praeičiai. Galgalas nebeturėjo jokios ateities, dabartis jam nebepaliko jokios vietos. Jam reikėjo grįžti į praeitį, bet kaip?

Laimė, Chomeinio pamaina žinojo, kaip Galgalą išsiųsti atgal į praeitį. Tuo metu Talibanas kaimyniniame Afganistane stengėsi

įtvirtinti islamo režimą. Norėdami šalyje grąžinti senovinį islamo šariatą, jie dažnai griebdavosi prievartos.

Irano ajatolos palaikė glaudžius ryšius su Talibanu ir nuolat susitikinėdavo, stiprindami vieni kitų pozicijas kovoje su priešininkais iš Vakarų.

Režimas nusprendė padovanoti Galgalą talibams kaip dovaną – fanatiškajam Talibanui jis buvo geras laimikis.

Šią vienintelę išeitį Galgalas priėmė iš visos širdies. Jam darė įspūdį talibų fanatizmas, todėl, susikrovęs lagaminą, slapta kaip barzdotas pirklys su skrybėle iškeliavo traukiniu į Mašhadą, pasienyje įsikūrusį miestą.

Galgalas apsistojo užeigoje, kitos dienos vakare atvykęs talibų kovotojas jį pasiėmė. Persirengęs kaip afganas, jis kirto sieną drauge su tuo vyru ir patraukė Kabulo link. Čia jį šiltai sutiko Talibano vadovas ir pasiūlė atvykėliui Kabule namą.

Galgalo gyvenimas visiškai pasikeitė, jis pateko į ramius vandenis.

Oficialiai jis dirbo miesto archyve, o slapta buvo svarbus Talibano asmuo.

Galgalas mėgavosi miesto jam suteiktu anonimiškumu, galiausiai jis atgavo ramybę ir galėjo įsigilinti į islamo teisę. Dienų dienas prasėdėdavo senoje miesto archyvo bibliotekoje studijuodamas unikalius islamo dokumentus, specialiai jam atgabentus iš karališkųjų Saudo Arabijos bibliotekų. Po kelių mėnesių jis susituokė su afgane ir pradėjo šeimos gyvenimą.

Galgalas buvo laimingas, naujasis gyvenimas jam patiko. Jis laisvai vaikštinėjo po miestą, užsukdavo į parduotuves – anksčiau to niekada nedarydavo. Dažnai lankydavo savo žmonos gimines. Niekas nieko nežinojo apie jo praeitį. Galgalas prisistatinėjo kaip islamo tyrinėtojas, rašantis islamo istoriją.

Jis visai pamiršo, kad tebėra ieškomas, kad jo nusikaltimai nepamiršti.

Šahbalas buvo vienas iš tų žmonių, kurie ieškojo Galgalo. Deja, visi šio pėdsakai dingdavo.

Iš Šahbalo partijos lyderių liko viso labo trys nariai. Visi kiti buvo arba areštuoti, arba nužudyti, arba spėję pasprukti iš šalies. Paskutiniame, skubotai surengtame partijos vadovų posėdyje Šahbalas gavo nurodymą pašalinti Galgalą. Vėliau paaiškėjo, kad tai buvo paskutinis jo partijos priimtas sprendimas. Šahbalas troško pats atkeršyti už Džavado mirtį. Jam neišėjo iš galvos ilga, šalta naktis, kai jie ieškojo vietos kapui kalnuose. Vaikinas neįstengė pakelti pažeminimo. Jam reikėjo ko nors griebtis, kitaip nebebūtų galėjęs ramiai miegoti. Gyvenimo siūlo jis vėl galėjo įsitverti tik po keršto.

Nuo tada, kai buvo nužudytas ajatola, niekas iš giminės nežinojo, kur Šahbalas. Aga Džanas manė, kad jis paliko šalį ir išvyko į Europą ar Ameriką.

Tačiau Šahbalas niekur neišvyko. Jis vis dar tebegyveno Teherane. Užsiaugino barzdą ir vairavo vieną iš tūkstančių oranžinių miesto taksi automobilių.

Saugumo sumetimais pogrindinės partijos nesinaudojo asmeniniais automobiliais. Dažniausiai jos turėjo keletą taksi automobilių, kuriais visur keliaudavo.

Šahbalas turėjo taksi automobilį dar nuo tų laikų, kai buvo partijos laikraščio redakcijos narys. Mašina jis visur keliaudavo, be to, užsidirbdavo pragyvenimui. Dėl visur tykančių pavojų partijos nariai nebesiburdavo į susirinkimus. Jie susitikinėdavo Teherano turgaus arbatinėje.

Per vieną tokį susitikimą Šahbalas išgirdo, kad Galgalas gyvena Kabule.

– Tai sužinoti turėjau aš, – pratarė jis nustebęs. – Iš kur jūs gavote šią informaciją?

– *Toedeh* partija, – atsakė vienas iš vyrų ir pakišo Šahbalui mažą popierėlį, ant kurio buvo užrašytas adresas.

Išardyta buvo ir *Toedeh* partija. Režimas juos pašalino. Seni Rusijai simpatizuojančios partijos nariai tebepalaikė ryšius su komunistine kaimyne Sovietų Sąjunga.

Šahbalas žinojo, ko imtis.

Tuo metu, kai Afganistanui vadovavo komunistinis režimas, pogrindinės iraniečių grupuotės užmezgė gerus ryšius su afganų kolegomis. Į valdžią atėjus Talibanui, komunistai pasitraukė į Sovietų Sąjungą. Tačiau daug jų ir liko. Praėjo keletas mėnesių, kol Šahbalas su keliais afganais susitarė, kaip patekti į Afganistaną. Naktį ant kupranugario jis kirto dykumą ir prisiartino prie Afganistano sienos, kur jį turėjo pasitikti afganas ant motociklo.

Prijojęs sieną, Šahbalas paliko kupranugarį prie užeigos tvarto ir pėsčiomis nukulniavo prie kitapus dygliuotos tvoros jo laukiančio afgano. Pasikeitus slaptažodžiais, vyriškis parodė spragą po dygliuota viela, pro ją Šahbalas ir įšliaužė į Afganistano teritoriją.

Šahbalas sėdo ant motociklo ir nuvažiavo su tuo vyru. Po pusvalandžio afganas sustojo prie piemens lūšnelės. Vyriškis įėjo į vidų ir išnešė tradicinių drabužių pamainą. Šahbalui persirengus, jie nuvažiavo į artimiausią kaimą, iš čia kitą rytą Šahbalas autobusu turėjo iškeliauti į Kabulą.

Buvo dar ruduo, bet kalnų viršūnės jau apsnigtos, šaltas vėjas gairino keleivių veidus. Afganas Šahbalui nupirko šviežios duonos, datulių ir įsodino jį į autobusą.

Po penkių valandų kelionės per kalnus, stabčiodamas daugybėje stotelių, autobusas galų gale pasiekė Kabulo centrą.

Šahbalas išlipo ir pirmiausia nuėjo į kavinę užkąsti. Jis užsisakė šiltos riebios afganiškos sriubos ir išgėrė keletą stiklinių arbatos.

Pastarąsias tris naktis Šahbalas mažai miegojo, tad nuėjęs į viešbutį šalia kavinukės iškart griuvo į lovą.

Nubudo tik kitą rytą, kai viešbučio tarnas ėmė belstis į jo duris klausdamas, ar ponui nieko neatsitiko.

Šahbalas norėjo nusiprausti, bet viešbutyje nebuvo jokios vonios. Ieškodamas pirties, vaikinas aptiko mečetę. Kruopščiai nusiprausęs, jis nuėjo į arbatinę pusryčiauti. Miesto archyvas, kuriame dirbo Galgalas, buvo vos už kelių gatvių. Paprastiems lankytojams archyvas buvo neprieinamas, tačiau už langų spingsėjo degančios švieselės.

Galgalo darbo kambarys buvo viršutiniame archyvo aukšte, ten jis dirbo vienas. Jo stalas stovėjo prie lango, pažvelgęs pro jį, vyras galėdavo matyti gatve einančius žmones. Kaip ir visi archyvo darbuotojai, Galgalas pradėdavo dirbti anksti ryte, tačiau archyvui užsidarius prieš ketvirtą valandą dar kiek pasilikdavo ir iš pastato išeidavo paskutinis.

Nors Galgalas buvo afganiškais drabužiais, Šahbalas iškart pažino jį, išėjusį į lauką. Galgalas atrodė pastorėjęs, bet ta pati eigastis jį išdavė. Buvo ką tik sutemę, Šahbalas nusekė paskui Galgalą iki kepyklėlės. Pasikišęs šviežią duoną po pažastim, Galgalas dar nuėjo prie paskutines rudens vynuoges pardavinėjančio gatvės prekybininko. Nusipirkęs vynuogių, jis pasuko namo.

Šahbalas nusekė paskui jį iki namų, tada apžiūrėjo aplinką ir sugrįžo į viešbutį. Geriausia būtų Galgalą namie aptikti vieną. Bet rytojaus vakare stovėdamas už jo namų lango Šahbalas pamatė jį sėdintį ant grindų ir vakarieniaujantį su naująja žmona afgane. Šahbalas nebegalėjo ilgiau laukti, reikėjo įvykdyti, ką buvo nusprendęs, kol afganų slaptoji tarnyba nesuuodė, kad jis čia.

Šahbalas apėjo aplink namą, leisdamas Galgalui ramiai pavakarieniauti. Vėl prisiartinęs prie lango pamatė moterį jau virtuvėje. Viršutiniame aukšte degė šviesa. Šahbalas suprato, kad dabar tinkamiausia proga. Jis įlipo pro langą ir nusėlino į virtuvę. Plaunanti indus moteris kažką išgirdo. Atsigręžusi ji išvydo tarpduryje stovintį ginkluotą vyriškį, bet nespėjo surikti, ir Šahbalas sugriebė ją, ranka uždengė jai burną ir sušnibždėjo:

– Tylėkit! Aš jūsų neskriausiu. Klausykit manęs, jūsų vyras yra nusikaltėlis iš Irano, jis mirties bausme nuteisė šimtus jaunų

žmonių. Jeigu laikysitės ramiai, nieko jums nedarysiu. Suprantat mano persų kalbą?

Persigandusi moteris linktelėjo.

– Neturiu laiko, užklijuosiu jums burną ir surišiu rankas ir kojas. Nejudėkit, jeigu pajudėsit, nušausiu ir jus. Supratot?

Moteris vėl linktelėjo.

– Labai gerai, – pasakė Šahbalas ir ją surišo. Palikęs moterį ant virtuvės grindų, jis tyliai užlipo į viršų ir nutykino prie kambario, kuriame degė šviesa.

Su pistoletu rankoje dirstelėjo pro durų plyšelį. Užsidėjęs akinius, Galgalas sėdėjo už stalo, skaitė knygą ir kažką žymėjosi.

Šahbalas tyliai atidarė duris ir įžengė į vidų. Galgalas pamanė, kad tai žmona atneša jam arbatos, todėl neatsigręžė. Bet neišgirdęs nė žodžio nusiėmė akinius, pažvelgė į duris ir išvydo kambaryje stovintį ginkluotą afganą.

– Nejudėk! – sušuko Šahbalas.

Persų kalba išdavė, kad prieš jį stovi ne afganas. Nustebęs Galgalas žiūrėjo į Šahbalą.

O šis nusiėmė afganišką kepurę ir šaltai tarė:

– Mahometai Al Galgalai! Vadinamasis Dievo teisėjau! Pogrindinio teismo nurodymu privalau įvykdyti jums mirties bausmę!

Dabar Galgalas atpažino Šahbalą, išsigando, mėgino kažką sakyti, bet išdžiūvęs kaip medžio skiedra liežuvis jo neklausė. Galgalas priėjo liepto galą, niekas nebegalėjo jo išgelbėti. Jis kažką sumurmleno.

– Nesuprantu jūsų.

Galgalas parodė į stiklinę vandens ant stalo.

– Gerkit! – sušuko Šahbalas.

Virpančiomis rankomis Galgalas gurkštelėjo iš stiklinės.

– Ar galiu atsigręžti į Mekos pusę? – dusliu balsu paklausė atsigėręs.

– Galima!

Galgalas atsistojo. Žengtelėjo į lango pusę ir vakaro tamsoje atsigręžęs į Meką ėmė tyliai niūniuoti:

Tie, kurie stovi dešinėje pusėje
Ir tie, kurie stovi kairėje...

Šahbalas paleido šūvį Galgalui į krūtinę.
Šis susvyravo, bet įsitvėręs lango rėmo šnibždėjo toliau:

O žmogau, tu trokšti Jo, ir tu Jį
Sutiksi.
Kai dangus plyšta
Ir kai žvaigždės pažyra...

Šahbalas iššovė dar du kartus.
Krūptelėjęs Galgalas paleido lango rėmą ir susmuko ant grindų. Jau tąsomas traukulių jis tyliai niūniavo toliau:

Pirm atvykusieji yra pirmieji.
Tai juos nugabena į laimės sodų
Kaimynystę.

Šahbalas nuskubėjo į apačią, atrišo moterį ir jai pasakė:
– Greičiau bėk pas savo gimines!
Moteris išpuolė į lauką.
Šahbalas išėjo iš namo, pasuko į kairę, nubėgo iki gatvės galo ir tamsiomis šoninėmis gatvelėmis ramiai nudrožė į centrą. Čia nusipirko šviežios duonos, kekę vynuogių ir sėdo į Pakistano link važiuojantį autobusą.
Autobusas riedėjo pusiau apšviestomis Kabulo gatvėmis. Miestas buvo labai gražus. Kada nors jis tikrai sugrįš į šią paslaptingą vietą.

Laimės sodai

Alef Lam Miem Ra. Metai slinko pro šalį, o namų sielvartas augo kaip medis vidinio kiemo sode.

Įkaitai iš Amerikos jau seniai miegojo namie savo lovose. Chomeinis mirė.

Karas baigėsi, Amerika ir Sadamas, nieko nepešę, nutupdė savo žvalgybinius lėktuvus ant žemės.

Kaip visuomet į miestą atskrido paukščių keliauninkų, jie sklandė ir virš mečetės namų. Neaptikę čia jokio lesalo, nukeliavo toliau.

Aga Džano dukros gyveno Teherane. Neramiais karo ir egzekucijų metais jos tyliai ištekėjo. Ensi susilaukė sūnelio, kuriam davė Džavado vardą. Ji dažnai grįždavo namo su vyru ir patikėdavo Džavadą Fagri Sadatai. Fagri, maniusi, kad niekuomet negalės įveikti sielvarto, kartą pabučiavo vaiką, atsitiesė ir sušuko:

– Aga Džanai, kur tu, ateik pasižiūrėti, jis iš akies luptas Džavadas!

Senasis varnas nugirdo Fagri ir apsuko virš namo ratą. Senosios baseinėlio žuvys smagiai šoktelėjo iš vandens, senukas medis ištiesino nugarą ir nusišypsojo, ant jo šakų vėl nutūpė paukščiai, o iš kalnų ką tik atskriejęs vėjas atpūtė laukinių pavasario gėlių aromatą. Aga Džanas apsivilko švarką, užsidėjo skrybėlę, pasiėmė lazdelę ir pradžiugęs nužingsniavo į turgų nupirkti dėžutės šviežių sausainių.

Kada paskutinį sykį iš džiaugsmo jis pirko dėžutę sausainių?

Aga Džanas prisiminė – tada, kai senelės iškeliavo į Meką.

Vieną gražaus pavasario dieną Aga Džanas iš garažo išvarė savo senutėlį fordą ir pirmą kartą pats prie durų jį nuplovė. Į bagažinę įdėjo Fagri Sadatos lagaminą, pagelbėjo jai įlipti, pats atsisėdo už vairo ir išvažiavo į Džirdžą.

Kadaise beveik visos Džirdžos moterys, jaunos ir senos, rišo Aga Džanui kilimus, o jis pats čia būdavo sutinkamas kaip karalius. Tačiau buvo ir toks laikas, kai kaimas jo sūnui nesuteikė vietos paskutiniam poilsiui.

Laimė, tos dienos jau liko praeityje, nes vos jis pastatė automobilį kaimo aikštėje ir kartu su Fagri aikšte nužingsniavo, kaimiečiai traukėsi jiems iš kelio ir pagarbiai lenkėsi.

Dabar, nuvilnijus smurto bangai, pasibaigus karui ir tyliai nusėdus revoliucijos dulkėms, žmonės atgavo senąjį žvilgsnį. Jie pamatė ilgametės kovos padarinius.

Dėl begalinių mirčių ar skirtingų politinių pažiūrų daugelis šeimų buvo išblaškytos. Kalėjimai sausakimši režimo priešininkų. Nedarbas išaugo, sunku buvo gauti maisto produktų.

Aga Džanas niekuomet Fagri nepasakojo, kas tą vakarą nutiko kaime, bet šioji visą istoriją išgirdo iš savo giminaičių.

– Aš vis dar nesuprantu, kaip žmonės per keletą dienų gali taip smarkiai pasikeisti, – pasakė ji vyrui eidama su juo į namus, kuriuose kadaise gyveno jos tėvas.

– Jie paprasti žmonės, beveik visi neraštingi. Šachas nieko jiems nedavė, nemanau, kad ajatolos bus geresni. Aš jų nekaltinu. Be to, mūsų šaknys glūdi giliai šioje žemėje, čia palaidoti mūsų mirusieji. Nesvarbu, kaip – gerai ar blogai – viskas klostytųsi, daug kas priklauso nuo mūsų.

Sena pilaitė, kurioje jie visuomet apsistodavo, buvo užimta islamo kareivių. Todėl pirmą naktį jie apsinakvojo Fagri tėvų namuose, kur dabar gyveno jaunesnioji jos sesuo.

Rytojaus dieną jie aplankė Kazem Chano namus. Kartu ėjo po migdolų medžiais, nubertais švelniai rausvais žiedais. Paukščiukai

čiulbėjo taip linksmai, lyg norėtų atšvęsti liūdesio pabaigą. Senoji kaimo dalis buvo nepasikeitusi, bet ką tik susituokę jaunuoliai ant kalvų statėsi naujus namus. Džirdža garsėjo savo kilimais ir šafranu. Ši ant kalvų auganti prieskoninė žolelė buvo tokia kvapni. Anksčiau arkliu keliaudamas į Kazem Chano namus tematei kalvose geltonas šafrano plantacijas. O dabar ant žemų kalvų čia stovėjo ir šimtai paprastų namukų. Ant aukščiausios kalvos šacho laikais buvo pradėtas statyti vandens rezervuaras, bet vėliau statybos nebaigtos.

– Medžiai paseno, – pastebėjo Fagri Sadata.

– Ir aš pasenau, – atsakė jai Aga Džanas.

Prieš vėl atšąlant visos kaimo merginos lipdavo į kalvas rinkti šafrano kuokelių, turinčių aukso vertę. Jos linksmai dainuodavo, grįžusių namo rankos būdavo gelsvai rudos, o kūnai kvepėjo šafranu.

Džirdžos merginos turėjo daug gerbėjų iš kitų kaimų. Tačiau jiems tekdavo gerokai pavargti, kad gautų jų ranką.

Ilgomis žiemomis jaunos moterys dieną naktį sėdėdavo kambariuose ir rišdavo kilimėlius. Atėjus pavasariui, jos praverdavo namų langus, ir pro juos pasklisdavo jų dainos ir juokas. Langai ir dabar buvo atviri, tačiau merginų negirdėjai, dainuoti buvo uždrausta.

Aga Džanas ir Fagri Sadata ramiai nužingsniavo pro seną riešutmedį iki Kazem Chano namų, stovinčių ant aukštumėlės priešais šafrano kalvas.

Tolumoje pasirodė du raiteliai, jie šuoliavo prie Aga Džano ir Fagri Sadatos. Sustoję per du metrus nuo jų, raiteliai nulipo nuo žirgų ir laikydami kamanas rankose prisiartino prie Aga Džano. Vyriškiai buvo labai panašūs, jie nusilenkė pasveikindami Aga Džaną. Daugiau nepratarė nė žodžio.

Aga Džanas jų neatpažino, jis klausiamai pažvelgė į Fagri Sadatą.

– Jau pažinau, tai du kurti senojo Kazem Chano tarno sūnūs, – pratarė ji šypsodama.

Aga Džanas rankos mostelėjimu pasisveikino su vyrais ir paklausė, kaip sekasi jų žmonoms ir vaikams.

Vyrai judesiais parodė, kad namuose viskas gerai ir kad jų vaikai jau dideli.

– Šiuos žirgus paliksime jums, – linktelėjo vienas iš brolių. – Jums jų prireiks per viešnagę.

Aga Džanas šypsodamas pažvelgė į Fagri Sadatą ir tarė:

– Jie siūlo tau žirgą, ką manai?

– Negali būti nė kalbos apie tai, – atsakė ji juokdamasi. – Tau žirgas pravers, bet jis ne man. Aš jau nebe ta Fagri, nebedrįstu joti.

– Jų žmonos kviečia tave užsukti į svečius, – tarė Aga Džanas.

– Gerai, kaip smagu, mielai, aš tikrai ateisiu, – parodė Fagri ženklais.

Vyrai įdavė jiems į rankas pavadžius ir pėsčiomis nuėjo.

Kazem Chano namas stovėjo tarp senų medžių kaip brangus akmuo, kitaip ir negalėjo būti, juk čia gyveno kaimo poetas. Jo kapas buvo sodo gilumoje po migdolo medžiais, visas apkritęs migdolų žiedlapiais.

Kai poetas dar buvo gyvas, paukščiukai migdolų šakose čiulbėdavo tol, kol jis praverdavo opijaus kambario langą ir pro jį imdavo kilti kvapnus dūmas.

Baigęs rūkyti jis sušukdavo:

– O dabar namo, draugužiai, labanakt! – ir paukščiai nuskrisdavo.

Anksčiau Kazem Chanui tarnavę valstietis ir jo žmona buvo viską parengę Aga Džano ir Fagri Sadatos viešnagei. Dabar juodu valgė sode ir kalbėjosi apie Kazem Chaną, juokdamiesi iš to, kad jis savo eilėraščiais užkariaudavo visas kalnų moteris.

Vakare valstietė priėjo prie Fagri Sadatos ir paklausė:

– Kelios moterys norėtų užsukti ir jus pasveikinti, ar neprieštarautumėte?

– Kokios moterys? – nustebusi paklausė Fagri.

– Moterys iš kaimo, jos kadaise jums rišdavo kilimus.

Kaimo gyventojos vis dar žavėjosi Fagri Sadatos grožiu ir draugišku jos būdu. Joms ji vis dar patiko.

– Kada jos norėtų ateiti?

– Tuojau pat, jeigu jums patogu.

Aga Džanas nuėjo į Kazem Chano biblioteką.

Pirmiausia atėjo grupelė senų moterų, pabučiavo Fagri ir tylomis susėdo ant žemės. Kiek vėliau pasirodė dar keletas būrelių moterų, jos irgi pabučiavo Fagri ir susėdo ant žemės. Šioji buvo nustebinta. Dauguma tų moterų kadaise jiems dirbo – Fagri Sadata atpažino jų veidus. Galiausiai ją aplankė dar septynios moterys. Jos apkabino ją – tai buvo merginos, kadaise pas ją atėjusios surišti bandomųjų kilimėlių.

– Kokia staigmena. Jūsų apsilankymas mano širdyje vėl uždegė liepsną. Šito visiškai nesitikėjau, maniau, visai mane pamiršote, – ištarė Fagri.

Viena sena moteris jai ramiai atsakė:

– Fagri, tu iškentėjai daug skausmo, mes žinome. Tu netekai sūnaus, o mes jam nedavėme vietos kapui. Tai amžinai slėgs mūsų sąžinę. Šį vakarą čia susirinkome paprašyti, kad liautumeis gedėjusi. Atnešėme tau suknelę. Prašome juodus drabužius pakabinti atgal į spintą ir apsivilkti šią suknelę. Tiesą pasakius, tai reikėjo padaryti jau anksčiau, šie metai tau buvo labai sunkūs.

Moteris paėmė gėlėtą linksmų spalvų suknelę ir padavė ją Fagri Sadatai. Su ašaromis akyse Fagri pažvelgė į juodus savo drabužius. Jai trūko žodžių, moteris tyliai verkė, prispaudusi ranką prie burnos.

Ji troško stverti gėlėtą suknelę ir pasileisti laiptais į viršų pas Aga Džaną, bet pamatė, kad laiptais ką tik ėmė kopti grupelė vyrų.

Tai buvo išmintingi, kadaise Aga Džanui dirbę kaimo vyrai.

Vienas jų pasibeldė į bibliotekos duris ir paklausė, ar jie galėtų užeiti.

– Žinoma, – atsakė Aga Džanas. – Jūs visada laukiami!

Vyrai suėjo vidun ir susėdo ant senų kėdžių prie lango. Trumpai įsivyravo tyla. Tada prakalbo vienas iš atėjusiųjų:

– Aga Džanai, beveik visos kaimo šeimos kare prarado po sūnų. Jie visi drauge guli palaidoti kaimo kapinėse. Mes neskyrėme vietos tavo sūnaus kapui. Tavo sūnaus kūnas slegia mūsų sąžines. Atleisk mums už tai!

– Dievas visažinis. Ir atlaidus, – atsakė Aga Džanas taikiai. – Niekada nė vieno nekaltinau. Jūsų apsilankymas sušvelnino mano skausmą. Visuomet tikėjau žmogaus gerumu. Dėkoju jums, kad atėjote.

Paėmęs baltus marškinius, senasis vyras kalbėjo toliau:

– Gedulo laikas pasibaigė. Priimk juos iš mūsų ir pakabink savo juodąjį švarką į spintą.

Lovoje Fagri padėjo galvą Aga Džanui ant krūtinės ir pasakė:

– Kokia graži naktis, aš tokia laiminga, kad vėl galiu grįžti į savo kaimą.

Pro langą jie pažvelgė į žvaigždėtą dangų.

– Jie atsilygino. Tie seni kaimiečiai – gyvenime visko matę, visko patyrę. Jie išmintingi, o išminties semiasi iš turtingų šio krašto tradicijų, jie moka gydyti senas žaizdas.

– Rytoj užsuks kelios draugės, jos ištrinks mano plaukus chna, – pratarė susijaudinusi Fagri.

– Džiaugiuosi! Tu nusipelnei! – atsakė Aga Džanas.

Jie užmigo vienas kito glėbyje.

Ryte Aga Džaną pažadino paukščiukų čirškimas. Pasimeldęs jis vaikštinėjo sode. Aga Džanas vilkėjo baltus kaimiečių atneštus marškinius ir jautėsi puikiai. Pažvelgė į žiedais apsipylusias šakas ir vėl pajuto stiprybę savo kojose. Nuėjęs prie Kazem Chano kapo,

priklaupė, pasiėmęs akmenėlį tyliai pabeldė į kapo akmenį ir padeklamavo vieną jo eilėraštį:

Roezegar ast ke ghah ezzat dehad
Ghah ghar darad
Tjarge bazighar azin bazitjeha besjaar darad
Taip gyvenimas elgiasi:
Jis žaidžia su tavimi,
Kartais tave myli,
Kartais tyčiojasi.

Iš kalnų padvelkė dieviškas pavasario vėjas. Staiga Aga Džanas prisiminė, kad jis sapnavo Hušangą Chaną.

Hušangas Chanas buvo senas jo draugas, kilmingas vyras, gyvenęs aukštai kalnuose. Tai jis tą naktį jiems pagelbėjo, pasivijęs su visureigiu ir paėmęs Džavado kūną į kalnus.

Jis gyveno pilaitėje savame kaime aukštai kalnuose, toli nuo kitų gyvenviečių.

Nuo tos nakties, kai Hušangas Chanas pasiėmė Džavado kūną, Aga Džanas nebuvo kalnuose. Jis suprato, kad turi būti kantrus ir sulaukti tinkamos progos.

Dabar stovėdamas prie dėdės kapo Aga Džanas prisiminė savo sapną. Mintis apie Džavadą pažadino dvelktelėjęs gėlių aromatas.

Iš tvarto jis išsivedė vieną arklį, užšoko ant jo ir šuoliais pasileido Savodžbolago link.

Įtakingo kilmingojo sūnus Hušangas Chanas buvo maždaug šešiasdešimties. Jis buvo ypatingas žmogus: nenorėjo turėti nieko bendro su savo tėvu, o ankstesniais laikais – ir su šacho režimu.

Hušangas turėjo keturias žmonas, kiekviena jam pagimdė po penkis vaikus. Jis gyveno tarsi uždaroje bendruomenėje, kuriai išorinis pasaulis beveik neegzistavo.

Hušangas Chanas turėjo visureigį, porą traktorių, dešimtis karvių, arklių ir avių. Be to, rūsyje buvo įsirengęs mažą vyno daryklą, kurioje savo reikmėms gamino vyną.

Su visu pasauliu Hušangas nepalaikė jokių ryšių, jį nuolat lankydavo tik jo draugai: keistuoliai poetai, rašytojai ir muzikai iš Isfahano, Jezdo, Širazo ir Kašano. Jie visuomet būdavo širdingai sutinkami, vaikštinėdavo su šeimininku po kalnus, rūkydavo opijų, gerdavo jo paties pagamintą vyną ir mėgavosi jo sodų vaisiais. Į Hušango kaimą nevedė jokie automobiliams tinkami keliai, šeimininkas vienintelis savo senu visureigiu galėjo įveikti uolas ir slėnių šlaitus. Svečiai iki Džirdžos atvykdavo autobusu, o paskui į viršų jodavo mulu.

Hušangas Chanas kadaise studijavo Paryžiuje, ten jis ilgą laiką ir gyveno, kol vieną dieną susikrovęs lagaminą grįžo į kalnus.

Hušangas visuomet avėjo ilgaaulius, nešiojo keistą skrybėlę ir kvėpinosi Paryžiaus kvepalais. Kiekvieną rytą jis užkopdavo ant kalno viršūnės pasitikti tekančios saulės. Didelis Hušango radijas buvo visada nustatytas transliuoti prancūzakalbę stotį – taip jį pasiekdavo muzika ir žinios.

Nors Hušangas turėjo keturias žmonas, pilaitėje gyveno vienas, apsuptas savo daiktų.

Savodžbolago kaimą juosė ypatingi kalnai. Aukščiausiame jų žiojėjo krateris – iš seno vulkano dar ir dabar rūko dūmai. Pilaitė stovėjo ant vieno kalno šlaito ir žvelgė į išdžiūvusį slėnį.

Pakeliui į pilaitę keleivis praeidavo pro tris paslaptingas grotas. Čia slypėjo senosios Persijos istorija. Vienos grotos gilumoje stovėjo akmeninė vieno pirmųjų Sasanidų dinastijos valdovų karaliaus Šapuro statula. Kitos grotos sienoje buvo išraižytas liūtas, kovojantis su sėdinčiu ant buliaus Achemenidų karaliumi. Trečioje grotoje buvo iškirstas karaliaus Darijo, didžiausio kada nors valdžiausio karaliaus, atvaizdas.

Prie grotų plevėsavo žali audeklai su išrašytais šventais tekstais. Piligrimai mulais kopdavo prie šių grotų norėdami pasigrožėti vaizdais.

Danguje virš grotų ratus suko akylai viską stebintys ereliai, piligrimai laikė juos šios šventos vietos sergėtojais.

Ant kalno viršūnės stovėjo didelė varpinė. Svečiai galėdavo paskambinti varpu ir taip pranešti Hušangui Chanui, kad atvyksta. Aga Džanas paskambino varpu ir skrybėle pamojavo kaimo link.

– Chaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaanai! – nuplaukė jo balsas per visą slėnį žemiau pilaitės.

Prie pilaitės žaidžiantys vaikai jį išgirdo ir visi kartu sušuko:

– Kas jūūūūūūūūūūūūūūūūūūūūūs?

– Agaaaaaaaaaaaaaaa Džaaaaaaaaaaaaaaaaaaaanas!

Vaikai nubėgo į vidų pranešti Chanui apie atvykstantį svečią.

Aga Džanas kopė į viršų, rankoje laikydamas pavadį.

Pasirodė šuoliais ant žirgo lekiantis Hušangas, viena ranka jis mojavo skrybėle. Prieš pat Aga Džaną jis nušoko nuo žirgo ir apkabino svečią.

– Mano tikrasis drauge, sveikas atvykęs! Koks malonus netikėtumas! Mano namai – tavo namai!

Toliau jie keliavo pėsčiomis.

– Papasakok, drauge, kas tave čia atvedė?

– Tikėsi ar ne, sapnas, – atsakė Aga Džanas.

– Koks sapnas?

– Su Fagri esu Džirdžoje, šiąnakt susapnavau tave.

– Kodėl drauge nepasiėmei Fagri?

– Neketinau užsukti, bet kai šįryt prisiminiau, ką susapnavęs, iškart atvykau čia.

– Apie ką buvo tavo sapnas?

– Tiksliai nebežinau, tik atsimenu, kad buvau prie varpinės ir mačiau tave leidžiantis į slėnį. Paskambinau varpu, bet tu manęs

negirdėjai, tada dar smarkiau trūktelėjau virvę, bet tu neatsigręžei. Apimtas kartėlio vis skambinau varpu, kol visi kalnuose mane išgirdo, tik ne tu. Visa kita pamiršau.

– Žinau, apie ką buvo kita tavo sapno dalis. Sek paskui mane, – pasakė Chanas, užšoko ant žirgo ir pasuko į slėnį.

Šis buvo išdžiūvęs, vien tamsiai rudos uolos, gyvybės nė ženklo. Chanas vikriai nusileido šlaitu į slėnį, sustojo tik pasiekęs apačią. Tada pėsčiomis nuėjo į slėnio gilumą.

– Čia taip sausa, kad net atvedus Persijos įlankos vandenį žemė neatmirktų. Tačiau nepatikėsi, kokia ji derlinga. Turiu svajonę šį slėnį kada nors paversti rojaus sodu. Šį tą parodysiu. Ar nori tai pamatyti?

– Ką?

– Tai skaudu, bet kartu ir labai gražu.

Hušangas perlipo per porą uolos atskalų, Aga Džanas sekė pridurmu.

– Gamta čia sukūrė stebuklą, – toliau kalbėjo Hušangas. – Čia matai tik sausą žemę, bet už pilies žemė minkšta ir drėgna. Nori, atskleisiu tau paslaptį? Įsivaizduok, po pilimi turiu milžinišką vandens talpyklą!

– Vandens talpyklą?

– Tikrai, natūralų požeminio vandens rezervuarą. Nežinau, kaip jis atsirado ir iš kur vanduo ten patenka, galbūt iš šiaurinių kalnų, kuriuose amžinai boluoja sniegas. Tai mano pilies paslaptis, niekas apie ją nežino, aš pats atradau tik prieš kelerius metus, kai mane aplankė vienas draugas iš Prancūzijos. Jis geografas, norėjo ištirti pilies vandens šulinio prigimtį. Nusileido virve į šulinį. Vėl iškilęs jis pasakė: „Po tavo pilimi glūdi auksas." – „Auksas?" – paklausiau tada nustebęs. „Vanduo, po šia žeme yra milžiniška vandens talpykla, iš kurios gali užsidirbti aukso", – atsakė jis tada.

– Šito dar niekam nepasakojau, nes bijau, kad vos apie tai sužinoję ajatolos atims iš manęs pilį, o mane patį išvarys. Kol esu gyvas, laikysiu tai paslaptyje, vogčia atlikau tik mažytį bandymą. Tavo giminaičio padedamas.

– Kokio giminaičio?

– Vėliau pasakysiu. Nusipirkau galingą vandens siurblį ir ilgą vandens žarną. Visa kita turi išvysti savo akimis. Užsimerk, nuvesiu tave į tą vietą, apie kurią pasakojau. Būk stiprus ir sek paskui mane!

Aga Džanas užsimerkė, kiek dvejodamas paėmė Hušango ranką ir jo vedamas nužengė už aukštos kalnų sienos.

– Dabar gali atsimerkti, – pasakė Chanas.

Aga Džanas atsimerkė. Negalėjo patikėti savo akimis. Prieš jį plytėjo milžiniškas sodas. Žydėjo kvapnios visų vaivorykštės spalvų gėlės, šen bei ten augo žydintys jauni medeliai.

– Neįtikėtina, – pratarė Aga Džanas.

– Žemė čia vis dar šilta nuo seno vulkano ir labai derlinga. Sodą saugo aukštos uolos. Tai dalis mano svajonės apie slėnį. Šiąnakt kažką sapnavai, bet nebeprisimeni ką. Papasakosiu tau, ką regėjai sapne. Pažvelk tenai. Po tuo medžiu, priešais tą gelsvai rudą uolą, guli palaidotas tavo sūnus, ant jo kapo dar nepastačiau jokio antkapio, bet jis visas pražydęs gėlių žiedais.

Aga Džanas pagriebė Chano ranką.

– Paprasti paukštukai nedrįsta čia atskristi, – toliau kalbėjo šis. – Čia erelių valdos. Jie sklando virš slėnio jį sergėdami.

Sudrėkusiomis akimis Aga Džanas pažvelgė į oranžines ir rožines gėles, augančias ant kapo. Jos buvo taip tankiai suvešėjusios, lyg bijotų atidengti kapą. Jo skruostais ėmė riedėti ašaros. Aga Džanas atsiklaupė prie kapo ir pabučiavo žemę:

Alef Lam Miem Raa
Jis visa tvarko.
Tai Jis paklojo žemę

Ir Jis iškėlė kalnus.
Paleido tekėti upes.
Ant stulpų neregimų
Jis iškėlė dangų.
Mėnulį ir saulę Jis paskyrė tarnauti
Ir kiekvienam nurodė tik Jam skirtą kelią
Iki nustatyto laiko.
Jis visa tvarko.
Jis liepia nakčiai pridengti dieną
Ir atvirkščiai.
Kiekvieną vaisių rūšį Jis sukūrė
Dviejų giminių.
Jis sukūrė žemę su besiribojančiais plotais
Ir vynuogienojų sodus,
Ir javų laukus, datulių palmes
Su vienintele šaknimi arba daugybe šaknų,
Kurias maitina tas pats vanduo.
Jis visa tvarko.
Jis tiksliai paaiškina ženklus.
Alef Lam Miem Raa.

– Dėkoju tau, Chanai, – tarė Aga Džanas. – Dėkoju tau, drauge, širdyje vėl jaučiu laimę.

– Turiu dar šį tą, kas tave pradžiugins, – atsakė Hušangas Chanas.

– Niekas negali manęs padaryti laimingesnio negu tai, ką pamačiau.

– Niekad nežinai. Aš tau ką tik pasakojau, kad man padėjo žmogus, stiprus kaip dramblys. Be jo pagalbos nebūčiau įstengęs sukurti šio sodo. Eini drauge? Nori jį pamatyti? Jis darbuojasi už pilies su traktoriumi. Mes tvarkome dar vieną žemės sklypą, prisėjau ten saulėgrąžų. Sėklų man atvežė tas draugas iš Prancūzijos. Mūsiškės saulėgrąžos čia, kalnuose, neišauga aukštesnės kaip metro,

o prancūziškos išauga aukštos. Tuoj lauke išstybs tūkstančiai saulučių, kurios priaugins skanių riebių sėklyčių. Pernai pamėginome, o šįmet veikiausiai iš tų sėkliukių jau galėsime spausti aliejų. Tas vyras, kurį tau parodysiu, toks nagingas! Jis dirba dieną naktį, jis aria, sėja, taiso ūkio padargus ir man patarinėja. Niekada nesu turėjęs tokio gero darbininko.

Su arklių pavadžiais rankose jie lėtai perkopė į kitą šlaito pusę.

Pasiekęs medžiais apaugusią slėnio dalį, Chanas pririšo arklių pavadžius prie medžio kamieno ir pasakė:

– Nustebinsim jį, eik atsargiai.

Tarp medžių jie pasuko į tą lauką, kuriame triūsė vyriškis.

– Pasilik čia, – sušnibždėjo Chanas.

Aga Džanas pasižiūrėjo į traktorių vairuojantį vyrą, šis buvo su skrybėle, todėl matėsi tik dalis veido. Vyriškis nuvažiavo prie seno medžio, sustabdė traktorių, išlipo ir nuėjo prie medžio, po kuriuo buvo padėti jo daiktai. Jo laikysena ir eigastis Aga Džanui atrodė pažįstami.

Chanas nusišypsojo.

Vyras pasiėmė užkandį, atsisėdo ant žemės, atsirėmė į medį, pažvelgė aukštyn, saulė nušvietė jo veidą.

– Ahmadas! Tai juk Ahmadas! – sušuko Aga Džanas.

Kiek paėjėjęs jis atidžiai įsižiūrėjo. Neklydo, tai tikrai buvo Ahmadas, jų Ahmadas, jų namų sūnus, jų mečetės imamas.

– Eik prie jo! Apkabink jį! – paragino Chanas.

Virš dirbamo lauko atskrido pora erelių ir ėmė sukti ratą.

Aga Džanas ėjo lauko link. Ahmadas pamatė ateinantį Aga Džaną. Jis atsistojo ir susijaudinęs žiūrėjo į besiartinantį vyriškį. Aga Džanas išskėtė rankas ir apkabino jį.

– Tu pasidarei tikras valstietis, bet modernus valstietis, važinėji traktoriumi, kvepi dyzelinu, tavo rankos kaip tikro mechaniko, – pasakė iš laimės švytintis Aga Džanas. – Dabar tu prityręs vyriškis, visko gyvenime matęs. Alache, dėkoju už šią palaimingą akimirką.

Ahmadą taip sujaudino staiga išdygęs Aga Džanas, kad jis negalėjo pratarti nė žodžio. Drebančiomis rankomis nusišluostė akis.

– Viskas susitvarkys, mano sūnau, nelaimės baigsis, pažadu tau. Mečetė vėl bus mūsų, o tu galėsi grįžti į biblioteką, – pasakė Aga Džanas.

– Jis nebenori būti imamu, – pasakė šypsodamasis Chanas. – Mesk jo turbaną ir apsiaustą tiems ajatoloms. Eime, jam reikia dirbti, o mes traukiam pietauti, jums abiem reikia kiek atsitokėti.

Nustebęs, sutrikdytas, tačiau patenkintas Aga Džanas su Chanu nuėjo į pilaitę.

– Tu tikras draugas, Chanai. Nežinau, ką ir besakyti po visko, ką man padarei.

– Nereikia nieko sakyti, bet gali man šį tą padaryti, – atsakė Chanas.

– Mielai, tik pasakyk, kuo galiu padėti.

– Dar pasikalbėsime apie tai, turime gražaus laiko.

Atėjusius prie pilaitės vyrus džiugiais šūksniais pasitiko vaikai.

– Man regis, vaikučių pasipildė geru tuzinu, – tarstelėjo Aga Džanas.

– Nežinau, – atsakė juokdamasis Chanas. – Turėtum paklausti to jų motinų.

Chanas palydėjo Aga Džaną į elegantišką savo svetainę, kurioje senuose tulpės formos krištolinių sietynų laikikliuose stirksojo pusiau sudegusios žvakės. Lempos šviesa atsispindėjo senoviniame veidrodyje. Viduje buvo maloniai šilta, seni persiški kilimai ant grindų kambariui suteikė dar daugiau šilumos ir spalvų.

Kambario baldai buvo renesanso laikų, bet atrodė vis dar taip pat gražiai. Didelėje knygų lentynoje išrikiuotos persiškos ir prancūziškos knygos.

– Tikiuosi, pasiliksi savaitėlę? – paklausė Chanas.

– Tavo žodžiai malonūs mano širdžiai. Mielai, bet tai neįmanoma. Fagri liko Džirdžoje viena. Šiandien ji susitarusi su moterimis, jos ją aplankys, ji nežino, kad aš čia, perspėjau tik tarną, kad grįšiu vėlai.

– Suprantu, bet neleisiu tau išvažiuoti. Pasiųsiu ką nors atvežti Fagri.

– Manau, jai dar per anksti. Ji tik dabar pasijuto šiek tiek geriau. Aš jai niekada nepasakojau, kad tą naktį kūną iš manęs paėmei tu. Matau, kad ji dar nenori apie tai kalbėti.

– Gerai, ne bėda, pasiųsiu tada ką nors ją perspėti, kad šiąnakt tu nakvosi čia. Juk ji gali apsistoti pas savo seserį? Moterų nereikia pripratinti prie savo rankų. Leisk jai kokią naktelę pamiegoti vienai, tai išeis jai į naudą, – pasakė Chanas.

Du tarnai ant apskrito sidabrinio padėklo atnešė valgį.

Vėliau tą popietę Aga Džanas grįžo į lauką, kur dirbo Ahmadas, juodu pasivaikščiojo po kalnus. Aptarė praėjusių metų įvykius.

Pavakary Chanas nusivedė Aga Džaną pas savo žmonas, jos sutiko jį su arbata ir pačių keptais sausainiais.

Jie pasiliko vakarieniauti pas vyriausiąją Chano žmoną.

Kai grįžo abu į pilaitę, Chanas palydėjo Aga Džaną į svečių kambarį, kuriame visur degė žvakutės.

– Sėskis, mano garbės svety, aš tuoj grįšiu, – tarė Chanas.

Aga Džanas staiga pajuto liūdesį, sunki diena paliko savo pėdsaką. Jis žvelgė prieš save ir laukė sugrįžtant Chano. Šis pasirodė su buteliu rankose. Padėjo butelį, nuklotą plonu dulkių sluoksniu, išėmė iš spintos dvi taures paauksuotais kraštais ir pastatė ant stalo.

– Šįvakar turime nemažai progų išgerti. Ši naktis tau graži ir liūdna, matau iš veido.

Aga Džanas, dar niekada gyvenime negėręs alkoholio, šypsodamasis papurtė galvą.

– Aš negeriu, – pasakė.

– Tu klysti. Ką tik norėjai man padėkoti, bet nežinojai kaip. Labai paprastai: išgerk su manimi, o aš priimsiu tai kaip tavo padėką. Klausyk, atnešiau tau iš rūsio patį seniausią butelį! Jis iš mano tėvo laikų, rūsyje guli bene trisdešimt metų. Visus tuos metus laukiau nakties, kada mane aplankys draugas, tikras vyras. Palūkėk, nieko nesakyk. Žinau, kad tai prieštarauja tavo principams, bet noriu išgerti šį vyną už tavo sūnų, kuris ten guli palaidotas, ir už Ahmadą, sveiką ir vairuojantį traktorių. Ši naktis ypatinga, nesugadink jos savo tikėjimu. Įpilsiu tau taurę, tylėk, kai pakelsiu savąją, pakelk ir tu, tada drauge išgersim.

Chanas atkimšo butelį ir pauostė vyną.

– Alache Alache, visi geria tada, kada nori, o aš trokštu, kad išgertum šį vyną drauge su manim.

Aga Džanas tylėjo. Chanas pirmiausia įpylė šlakelį į savo taurę, paėmė ją ir švelniai pateliūskavo.

– Raudonojo vyno rojaus kvapai, aprašyti Korane, sudėti į šį vyną.

Aga Džanas tylėdamas žiūrėjo.

– Nežiūrėk į mane taip, – pasakė Chanas. – Aš nieko klaidingo nesakau, tu ne vienintelis, perskaitęs Koraną, aš irgi jį skaitau, kiekvienas tai daro savaip. Korane prirašyta daug pažadų apie rojų, apie moteris, kurios ten patarnaus, gražias moteris, kurių lūpos kvepia pienu ir medumi. Jos tau įpils dieviškųjų gėrimų. Štai, pakelk šią taurę, šį vyną tau vėliau pasiūlys ir rojuje!

Aga Džanas neprisilietė prie taurės.

– Esu nusidėjęs daugeliu nuodėmių, – toliau kalbėjo Chanas. – O tu – ne, niekuomet tavęs neprašyčiau padaryti ką nors nuodėminga. Šį vyną išspaudžiau iš savo seno vynuogyno raudonųjų vynuogių. Derliaus nuimti iš kalnų čia sukviečiu gražiausias merginas, kad jos nuskintų vynuoges ir sudėtų į didelius molio indus rūsyje.

Chanas gurkštelėjo iš savo taurės, paragavo vyno ir pasakė:

– Neįtikėtina, visos senojo vulkano dalelės, visos visatos dalelės sudėtos į šį vyną. Jis kvepia tų merginų rankomis. Pakelk savo taurę, Aga Džanai!

Daugiau jis nieko nebesakė, paliko Aga Džaną vieną ir išėjo iš kambario.

Virš dirbamo lauko, kur ant aukštumėlės stovėjo paliktas traktorius, praskrido šikšnosparniai. Chanas pamatė per lauką einantį Ahmadą, kažką nešantį ant pečių į tvartą. Gurkštelėjęs dar kartą, Chanas įsiklausė į nakties garsus. Jo vaikai dar žaidė tamsoje lauke. Jis girdėjo, kaip jo dukros laksto gaudydamos viena kitą. Kadaise jis gyveno Paryžiuje. Tai buvo sumaištingų metų Paryžius, kairieji zujo po miesto kvartalus, egzistencializmas pasiekė savo apogėjų, o Simona de Bovuar savo knygomis buvo užkariavusi visą Prancūzijos sostinę. Ten jis buvo laimingas ir dažnai įsimylėjęs. Draugai prancūzai sutikdavo jį kaip persų princą. Jis būtų galėjęs likti gyventi Paryžiuje, bet viskas pasikeitė. Chanas pasijuto nelaimingas, ilgėjosi namų, savo jaunystės kalvų ir kalnų moterų. Paryžius buvo gražus, bet jo grožis Chanui netiko. Jis užgniaužė prisiminimus apie Paryžių ir grįžo į savo pilį – visiems laikams.

Su taure rankoje Chanas ėjo vienintele savo kaimelio gatve. Akimirką jis žvilgtelėjo aukštyn ir pamatė prie lango stovintį Aga Džaną. Ar tik jis negurkštelėjo iš savo taurės? Chanas norėjo dar kartą atsigręžti, bet to nepadarė. Netikėtai jo širdin įsismelkė liūdesys, jį lydėjęs paskutiniais metais Paryžiuje, su šiuo jausmu jis nenorėjo likti vienas, tad nuėjo pas savo jauniausią žmoną, kurios glėbyje visuomet rasdavo ramybę. Chanas pabeldė į duris, ji atidarė.

– Kodėl taip liūdnai žiūri?

– Tai dalis mano draugo liūdesio, – atsakė jis.

Ji nieko daugiau nebeklausė, nusivedė jį į savo lovą ir padėjo jo galvą sau ant krūtinės.

Kitą rytą senas tarnas palydėjo Aga Džaną į karališką vonią. Įlipęs į ją, pajuto karštus dugno akmenėlius; po neįprastai ilgos nakties tai buvo palaimos valandėlė. Vanduo apsėmė jo kūną iki pat smakro, Aga Džanas paniro vandeny ir ėmė niūniuoti:

Pirm atvykusieji yra pirmieji,
Laimės soduose
Besiilsintys ant puošnių ramybės suolų.
Čia yra ir palydovės didelėm iškalbiom akim
Tarsi gerai išsaugotais perlais.
Jos prie atvykėlių vaikšto
Su ąsočiais
Ir puodeliais,
Pripildytais vyno,
Kuris nesukelia jokio galvos skausmo,
Nuo kurio jie nepasigeria.
Jos nešioja vaisius ir paukštienos valgius,
Kuriuos jie renkasi.

Jis dar sykį panėrė, net vanduo vonioje ėmė lietis per kraštus. Išsižiojo ir ilgą laiką liko gulėti po vandeniu, tarsi būtų padaręs didelę nuodėmę.

Vėl išniręs, Aga Džanas įkvėpė oro ir iš visų galių sušuko:

– Laimės soduose!

Apsirengė, užsidėjo skrybėlę ir davė tarnui ženklą atvesti arklį. Įšokęs į balną, pasileido šuoliais.

Jis yra šviesa. Šviesa virš šviesos

Mečetės namų pasakojimas dar toli gražu nebaigtas, tačiau jis panašus į gyvenimą – visi turi kur nors išlipti.

Visuose senuose persiškuose pasakojimuose nuolat kartojamas vienas sakinys: „Mūsų pasakojimas baigtas, tačiau varnas dar toli gražu nepasiekė savo lizdo."

Vieną dieną turguje plušančiam Aga Džanui atnešė netikėtą laišką – laišką iš užsienio. Jis nustebo, buvo praėję nemaža laiko nuo tada, kai jis gaudavo iš užsienio verslininkų laiškus. Bet šis laiškas buvo kitoks, Aga Džanas neatpažino pašto ženklo. Vokiški pašto ženklai visuomet išsiskirdavo savo rimtumu: tai būdavo muziko, filosofo portretas ar istorinio pastato vaizdas. O šiame pašto ženkle buvo pavaizduota puokštė raudonų tulpių.

Aga Džanas pasiėmė didinamąjį stiklą ir ėmė tyrinėti pašto ženklą. Gal laiškas atkeliavo iš Šveicarijos? Ten jis kadaise buvo nusiuntęs krovinį kilimų.

Iš voko dvelktelėjo viltimi, bet nedrįso iš anksto džiaugtis – bėda visuomet slepiasi už kampo. Aga Džanas padėjo laišką ant rašomojo stalo ir paprašė tarno atnešti stiklinę arbatos.

Išgėręs arbatą, Aga Džanas pasiėmė peilį ir atsargiai atplėšė voką. Laiškas buvo parašytas parkeriu, persiškai:

„Brangusis mano Aga Džanai, *salam*!

Salam iš mano širdies gilumos.

Salam, kuris kvepia mano namų ilgesiu.

Mano mielas, gerbiamas Aga Džanai, rašau jums iš šalies, į kurią niekada nemaniau pateksiąs. Jeigu žiūrėčiau jūsų akimis, galėčiau sakyti, kad tokia buvo Dievo valia. Bet jeigu kalbėčiau savais žodžiais, pasakyčiau, kad mane čia atvedė vienas po kito susiklostę atsitiktinumai. Taip jau nutiko, o jūs mane išmokėte susitaikyti su įvykiais, kad ir kokie jie būtų.

Turiu prisipažinti: jūsų išmintį vis dar nešioju kaip seną, brangią grandinę.

Jūsų žodžiai man teikė viltį, jie padėjo man likti oriam, sukurti naują gyvenimą, jie padėjo man eiti tolyn ir išlikti tikru mečetės namų sūnumi.

Brangusis mano Aga Džanai, trokštu sulaukti tos dienos, kai man bus leista vėl atverti mūsų namo duris ir įeiti į vidų. Namų raktą vis dar nešiojuosi kišenėje. Jūs mane išmokėte niekada nesuklupti, įveikti sunkumus, daug dirbti ir turėti kantrybės. Aš klausiau jūsų patarimų.

Palikau mūsų namus, tačiau niekuomet jiems neatsukau nugaros. Dabar gyvenu čia ir svajoju apie dieną, kai vaikščiosiu su jumis prie savo namų palei kanalą. Ta diena ateis! Kitaip ir būti negali, juk man sakėte, kad turiu nepaliauti svajojęs ir privalau svajones įgyvendinti. Taip ir padarysiu. Turiu paslapčių, kurias jums galiu papasakoti tik apsuptas šio miesto laisvės.

Kai vieną vakarą būsite čia, pakviesiu savo draugus susipažinti su jumis.

Taip dažnai su jais apie jus kalbėjausi, kad jie jus ir dabar pažįsta bemaž taip pat gerai kaip ir aš.

Brangusis mano dėde, vis dar rašau. Pastaraisiais metais nieko kito ir neveikiau, tik mėginau išdėstyti savo pasakojimus.

Dariau tai jums ir mūsų šaliai.

Pakeičiau savo rašymo kalbą, nežinau, ar tuo džiaugtis, ar už tai atsiprašyti. Taip jau nutiko, o aš neturėjau jėgų pakreipti įvykius kita vaga. Tai buvo mano išsigelbėjimas. Tai buvo vienintelis kelias žodžiais išreikšti jūsų skausmą, mūsų šalies skausmą. Aš rašau kita kalba, bet vis dar stengiuosi savo pasakojimuose atskleisti poetišką mūsų senos, gražios kalbos prigimtį.

Atleiskite man.

Brangusis mano dėde, taip dažnai sapnuoju mūsų namą ir jus, kad beveik gyvenu ne čia, o ten, namuose.

Jūs nemirsite. Jūs liksite, kol jie visi iškeliaus ir kol jie visi ateis.

Šahbalas“

Naktį Aga Džanas apsivilko švarką, užsidėjo skrybėlę, pasiėmė lazdelę ir išėjo iš savo darbo kambario į vidinį kiemą.

Buvo šalta, baseinėlis užšalo, o medžių šakos apledėjo.

Tamsiai mėlyname danguje ryškios žvaigždės spindėjo iki pat Mekos. Aga Džanas tyliai nuėjo prie laiptų ir pamažu užlipo ant stogo.

Jo žingsnius atpažinęs senas varnas kranktelėjo, bet pasiliko savo lizde po kupolu ir stebėjo Aga Džaną iš ten.

– Ačiū tau, varne! Būsiu atsargus, – atsakė Aga Džanas, eidamas pro kupolą prie mečetės laiptų.

Varnas sukrankė.

– Ačiū, varne! Gerai, kad man apie tai primeni. Ne, šviesos nedegsiu. Varne, lobynas yra mūsų paslaptis.

Laikydamasis laiptų turėklų, jis nusileido į mečetės kiemą ir įžengė į šventyklą. Tamsoje nuėjo prie kapų rūsio ir atsargiai atidarė duris.

Prieš akis negalėjo įžiūrėti savo rankos; kiek padvejojo, ar degti šviesą. Nusprendė nedegti, nulipo laiptais į rūsį ir vadovaudamasis nuojauta patraukė prie lobyno durų.

Buvo visiškai tylu. Girdėti vien Aga Džano žingsniai ir jo lazdelės kaukšėjimas.

Akimirką žingsnių garsas nutilo. Aga Džanas rakino spyną, paskui sugirgždėjo kelis šimtus metų varstęsi sunkių durų vyriai.

Jo siluetas buvo beveik neįžiūrimas nakties tamsoje. Įėjęs į lobyną, jis susiliejo su tamsa.

Raudonu kilimu nužingsniavo iki paskutinės kabyklos. Čia iš vidinės kišenės išsiėmė sulankstytą Šahbalo laišką ir priklaupė, norėdamas atvožti archyvo skrynią. Tyloje nuaidėjo Aga Džano progiesmiais ištarti žodžiai:

„Jis yra šviesa.
Jo šviesa panaši į nišą, nutvieskstą viduje degančios lempelės.
Stiklas yra kaip švytinti žvaigždė.
Jo liepsną maitina palaiminto alyvmedžio aliejus.
Aliejus beveik pats teikia šviesą.
Šviesą virš šviesos."

Paaiškinimai

Keletas *Mečetės namų* skyrių prasideda arabų abėcėlės raidėmis, kaip yra ir Korane. Iš pirmo žvilgsnio šios raidės nieko nesako, tačiau islamo pasaulyje apie jas prirašyta daug knygų. Kai kas laiko jas slaptais skaičiais, visatos kodu. Musulmonai tiki, kad jos suteikia raktą kūrinijos slėpiniams atrakinti.

Skyriaus „Mahiha“ pasakojimas pagrįstas viena iraniečių rašytojo Džalal Alle Ahmado apsakymo pastraipa.

Skyriaus „Šeima“ eilėraščiai paimti iš knygos *Karavanas iš Persijos*, ją išvertė J. T. P. de Bruijn ir išleido „Bulaaq“ leidykla.

Visos Korano citatos yra perkurtos ir daugiau ar mažiau atitrauktos nuo konteksto. Remtasi skirtingais Korano vertimais ir įvairiomis jų interpretacijomis. Tačiau pirmenybė teikta Fredo Leemhuiso išverstam Koranui, išleistam „Fibula“ leidyklos.

Nors *Mečetės namų* pasakojimai supinti su istoriniais įvykiais, visi vardai ir istorijos, bylojančios apie tikrovę, turi būti skaitomi vadovaujantis literatūros dėsniais.

Ryškus persiškas kilimas

Kaderas Abdolah (tikrasis vardas – Hosseinas Sadjadi Ghaemmaghami Farahani) gimė Irane 1954 metais. Užaugo religingoje šeimoje, nuo pat vaikystės kaip ir proprosenelis norėjo tapti rašytoju. Teherano universitete studijuodamas fiziką ėmė dalyvauti pogrindiniame kairiųjų judėjime, kuris iš pradžių kovojo su šacho, o vėliau, po Islamo revoliucijos, ir su religine ajatolų diktatūra. Irane Kadero Abdolah slapyvardžiu išleido du apsakymų rinkinius. Dėl politinės šalies padėties ir nelegalios veiklos 1985 m. rašytojas buvo priverstas pasitraukti iš tėvynės ir prašytis politinio prieglobsčio Nyderlanduose. Čia gyvena nuo 1988 metų.

1993 m. Kaderas Abdolah debiutavo kaip olandų rašytojas ir jau pirmi olandų kalba parašyti kūriniai sulaukė palankių vertinimų: apsakymų rinkinys *Ereliai* (*Adelaars*) buvo apdovanotas kaip geriausias debiutas (*Het Gouden Ezelsoor*), o dar po dvejų metų už apsakymų rinkinį *Mergaitės ir partizanai* (*De meisjes en de partizanen*) jam buvo paskirta Charlotte's Köhler stipendija, kurią paprastai gauna perspektyvūs talentingi rašytojai. 1997 m. išėjo ir pirmas Abdolah romanas *Tuščių butelių kelionė* (*De reis van de lege flessen*), o 2000 m. – romanas *Dantiraštis* (*Spijkerschrift).*

Rašytojas gyvai reaguoja į aktualijas, turi savo skiltį laikraštyje *de Volkskrant*, yra išleidęs kelis publicistikos rinkinius. Romanas *Mečetės namai* (*Het huis van de moskee*) nuo pat pasirodymo 2005 m. yra itin populiarus: knyga išversta į daugiau nei penkiolika kalbų, o 2007 m. rengtuose geriausios visų laikų olandiškos knygos

rinkimuose daugelio nuostabai užėmė antrąją vietą. 2000 m. Kaderui Abdolah paskirtas Karališkasis Nyderlandų apdovanojimas už nuopelnus literatūrai, tarptautiniam bendradarbiavimui ir taikai.

Mečetės namų autorius nyderlandų literatūros sode pasodino egzotišką Rytų augalą. Pasak rašytojo, europiečiams skirtu romanu jis norėjęs atidaryti langą į islamo pasaulį, pristatyti ir švelniąją, ne tik radikaliąją šios kultūros pusę. *Mečetės namai* yra giminės saga: erdviame name Irano provincijos mieste Senedžane amžių amžius gyvena turtinga ir garbinga giminė, tarnaujanti pagrindinei miesto šventyklai. Namuose glaudžiasi trijų pusbrolių šeimos. Skaitytojas supažindinamas su centrine romano figūra, turtingu kilimų pirkliu, namų ir turgaus vadovu Aga Džanu, imamu Alsaberiu ir akluoju mečetės šaukliu, pagal garbingas pareigas vadinamu Muedzinu. Mečetės namų gyventojai vadovauja ir dvasiniam, ir ekonominiam miesto gyvenimui: šventykla ir turgus romane glaudžiai bendradarbiauja. Gyvenimo ritmas čia nusistovėjęs kaip ir mečetės namų taisyklės, kurias akylai saugo senosios namų tarnaitės. Tačiau ir per storas namo sienas į šeimos gyvenimą ima skverbtis modernūs laikai. Į namus vogčia atgabenamas purvinas šacho valdžios įrankis – televizorius, jame imamas pamato, kaip Mėnulyje išsilaipina amerikiečių astronautai. Neregys Muedzinas slapta klausosi radijo, o į namus pirmą kartą įžengia moteris, ne tik neprisidengusi čadra, bet ir mūvinti plonytes permatomas pėdkelnes! Iš Vakarų importuojama kultūra ir proamerikietiška šacho valdžia pamažu užima vis didesnę teritoriją: senosiose Senedžano pirtyse įrengiamas kino teatras, moterys poezijoje ima atvirai rašyti apie savo jausmus ir kūną, o jaunoji mečetės namų karta mieliau skaito Maksimą Gorkį, o ne Koraną.

Naujų laikų apraiškoms susidūrus su per amžius nusistovėjusiomis mečetės namų tradicijomis, kyla konfliktinių situacijų, dažnai keliančių šypseną. Tačiau greitai įtampa ima augti, ir mečetės namai atsiduria kryžminėje ugnyje tarp šacho Mahomedo

Reza Pahlavio ir šiitų dvasinio vadovo didžiojo ajatolos Ruhola Chomeinio. Šeima nukenčia pirmiausia nuo šacho, paskui ir nuo radikalių islamistų valdžios:

„Praėjusius aštuonis amžius namai pamokslais iš mečetės sakyklos vieningai kovėsi su islamo priešais. O dabar islamas pats tapo priešu ir atsigręžė prieš namus."

Pasipila suirutės ženklai: minaretus palieka ten visuomet gyvenę gandrai, miestą užpuola ir nusiaubia spiečiai skėrių, mečetės namuose gimsta nesveikas vaikas. Galiausiai iš giminės atimama ir mečetė, pagrindinė jų gyvenimo ašis. Šeimos vienybė subyra, po staigaus valdžios perversmo vieni namiškiai pasirenka Islamo revoliuciją, kiti nuo jos kaip tik žūva.

Mečetės namai perspėja apie fundamentalizmą: harmoningas gyvenimas, kuriam religija teikia stabilumo ir pusiausvyros, dėl tos pačios religijos gali virsti žiauria ir negailestinga kova. Romanas vienos šeimos gyvenimo istorija parodo, kaip griūva pasaulis, kai vertybe imamas laikyti ne žmogus, o fanatiškas tikėjimas ir nuolankumas, nesvarbu, ar pasaulietinei, ar religinei valdžiai. Kiek schematiškai romano pabaigoje po visų žiaurumų pateikiama savotiška alternatyva – kalnuose gyvenantis keistuolis, laisvos ir meniškos sielos Aga Džano draugas Hušangas Chanas. Susikūręs savo pasaulį, saugomą aukštų kalnų, netrikdomas jokių primestų nurodymų ir taisyklių, jis išlieka laisvas. Tai jis paskutinį sykį nusilenkia prigimtiniam žmogaus orumui ir palaidoja naujojo religinio režimo nužudytą Aga Džano sūnų, kurio kapui vietos neatsiranda niekur kitur.

Pokalbiuose apie *Mečetės namus* Kaderas Abdolah neslepia kūrinio autobiografiškumo, kartoja, kad romanu norėjo nusilenkti savo vaikystės namams. Iš romano puslapių sklinda meilė aprašomam pasauliui, visažinis pasakotojas perteikia skirtingų

šeimos narių išgyvenimus. Lemtingi XX amžiaus Irano įvykiai rašytoją įpareigojo ir didžia dalimi suformavo. Net jo slapyvardis skirtas bičiuliams atminti: du pseudonimo dėmenys – Kaderas ir Abdolah – yra rašytojo draugų vardai, kurių vienas buvo nukankintas šacho, o kitas – ajatolų režimo. Kaderas Abdolah pasirinko rašyti svetima, išmokta nyderlandų kalba, norėdamas Vakaruose įprasminti savo tėvynės dramą, turtingą kultūrą ir istoriją. Romaną baigia į Nyderlandus pasitraukusio mečetės namų sūnaus laiškas, kuriame išdėstyta pozicija sutampa ir su Kadero Abdolah, populiaraus šiuolaikinio Nyderlandų rašytojo, pasisakymuose nuolat pabrėžiama laikysena:

„Brangusis mano dėde, vis dar rašau. Pastaraisiais metais nieko kito ir neveikiau, tik mėginau išdėstyti savo pasakojimus.

Dariau tai jums ir mūsų šaliai.

Pakeičiau savo rašymo kalbą, nežinau, ar tuo džiaugtis, ar už tai atsiprašyti. Taip jau nutiko, o aš neturėjau jėgų pakreipti įvykius kita vaga. Tai buvo mano išsigelbėjimas. Tai buvo vienintelis kelias žodžiais išreikšti jūsų skausmą, mūsų šalies skausmą.“

Romanas nepateikia jokios analizės, nemoralizuoja ir nemoko. Kaderas Abdolah pirmiausia yra apsigimęs pasakotojas. Kaip pasaka ar istorija romanas ir pradedamas: „Stovėjo kartą senas namas, visų vadinamas mečetės namais“, ir baigiamas: „Mūsų pasakojimas baigtas, tačiau varnas dar toli gražu nepasiekė savo lizdo.“ Tiksliau, romanas susideda iš daugybės pasakojimų ar galimų jų užuomazgų. Į pagrindinį *Mečetės namų* siužetą įpinta savitų Korano eilučių parafrazių, šiuolaikinės persų poezijos, Irano tautosakos pasakojimų. Šie skirtingi elementai netikėtai dera tarpusavyje, nors ryškūs romano personažai, greita ir netikėta įvykių kaita ir, svarbiausia, savitas kampuotas stilius tarp olandų kritikų kelia nemažai diskusijų. Trumpi sakiniai, paprasta, veik elementari kalba ir netikėti

posakiai kritikų buvo palyginti su grubios granito skulptūros tašymu. Man regis, *Mečetės namų* stilių geriau apibūdina romane aprašytas persiškų kilimų rišimo procesas. Kaderas Abdolah rašo tarsi pindamas įvairiaspalvį rytietiško kilimo raštą. Atskiri teksto audinio elementai rėksmingai ryškūs, tačiau vos tūkstančiai įvairiaspalvių siūlų yra surišami į vieną bendrą kilimo raštą, iš jo ima sklisti švelnus švytėjimas ir išryškėja niuansai. Kūrinys palieka ryškaus persiško kilimo įspūdį. Ant šio kilimo visažinis pasakotojas skaitytoją ir nugabena į pasakų šalį Persiją, pristato ne tik XX amžiaus islamišką Iraną, bet ir šalies senovę, menančią didingų karalių epochas, pasakišką kasdienybę, persmelktą gausybės ryškių kvapų, garsų, spalvų ir emocijų.

Vertėja *Birutė Mumėnaitė*

Kader Abdolah
Mečetės namai

Vertėja
Birutė Mumėnaitė

Redaktorė
Nida Norkūnienė

Viršelio dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketavo
Sigrida Juozapaitytė

2010-08-11
Tiražas 2000 egz. Užsakymas 3253
Išleido UAB „Baltų lankų" leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino UAB „INDIGO print"
Piliakalnio g. 1, LT-46223 Kaunas
info@indigoprint.lt
www.indigoprint.lt

Romano siužetas prasideda 1969-aisiais Irano
nedžane. Kaip tik tais metais amerikiečiai išsilaipina Mėnulyje. Aga Džano sūnėnas, maištaudamas prieš senas mečetės namų taisykles, šį įvykį per televizorių siekia parodyti savo dėdei – turgaus ir šeimos galvai. O Nosratas, naujovių prisigaudęs Teherane, muedzinui į švarko kišenę įbruka radijo aparatėlį.

Mečetės namai – turtingos ir garbingos giminės, tarnaujančios pagrindinei miesto šventyklai, saga. Rami šeimos kasdienybė užpildyta įprastų darbų – moterys gaudo paukščius keliauninkus ir ieško unikalių plunksnų spalvų ir raštų, o vyrai audžia kilimus, garsinančius šeimą visame Irane. Tačiau ilgainiui mečetės namai atsiduria kryžminėje ugnyje – skleidžiantis dramatiškai Irano istorijai byra šeimos vienybė. Pasakojimas ritasi per šacho Reza Pahlavio režimo, 1979-ųjų revoliucijos, didžiojo ajatolos Chomeinio valdymo laikotarpį. Autorius nešališkai vaizduoja nuolatinę konfrontaciją tarp fundamentalistų ir nuosaikiųjų, laisvamanybės ir religingumo, proamerikietiškų pokyčių ir tradicijų puoselėjimo.

Kaderas Abdolah (gim. 1954 m.) neslepia kūrinio autobiografiškumo, kartoja, kad romanu norėjo nusilenkti savo vaikystės namams. Rašytojo slapyvardis skirtas bičiuliams atminti: du pseudonimo dėmenys – rašytojo draugų, kurie buvo nukankinti priešiškų režimų, vardai. Pats rašytojas buvo priverstas trauktis iš tėvynės ir prašytis politinio prieglobsčio Nyderlanduose, čia ir gyvena nuo 1988 m. Abdolah pasirinko rašyti svetima, išmokta nyderlandų kalba, norėdamas Vakaruose įprasminti savo tėvynės dramą, turtingą kultūrą ir istoriją.

2007 m. romanas *Mečetės namai* per geriausios visu laiku olandiškos knygos rinkimus užėmė antrąją vietą.

ISBN 978-9955-23-379-4

www.baltoslankos.lt